

S Z Ö V E T K E Z É S

XXXI. évfolyam

2010. évi 1–2. szám

Tudományos és tájékoztató folyóirat

TARTALOM

A HAZAI SZÖVETKEZETEK RÖGÖS ÚTJA MÁIG: HOGYAN TOVÁBB HOLNAP?

KÖSZÖNTŐ	11
30 ÉV HOZADÉKA	13
A FOLYÓIRAT MAI SZÁMA ELÉ	15
I. R É S Z	
A SZÖVETKEZETEK STABILIZÁLÁSÁNAK ÉS VONZÁSÁNAK KÜLSŐ, BELSŐ FELTÉTELE	17
Három nézőpont, egy kérés	17
1. A jogi és gazdasági környezet, végletek és közbülső állapotok	18
2. A szövetkezés korabeli lényege, a működés alapvető ismérve	20
3. Középutas szövetkezeti forma, az ál-, és a valódi szövetkezet	21
4. A szövetkezeti fogalom értelmezése, specifikus nézőpontú vizionálások	24
5. A kezdeti törvényi szabályozás, jogbiztonság és intelem	26
6. A szövetkezeti vagyon államosítása, a visszaszerzés erőtlen kísérlete	28
7. A társadalomba illeszkedés, a legitimáció kritériumai	30
8. A polgári szövetkezetek sorsa, „fordulattól a fordulatig”	31
9. A megújult identitás két pillére: alapértékek és alapelvek	33
10. A tulajdonosi kötődés lazulása, a demokratikus működés erősítése	35
11. Nemzetközi fórumok állásfoglalása, a szövetkezeti normák adaptálása	36

12. A szövetkezet fogalmának újkori definiálása, különféle változatok	38
13. Útkeresésre szorító kényszerek, ígéretes modellszövetkezetek	40
14. Az eredeten való felülemelkedés, a piachoz igazodó megújulás	42
15. Szövetkezeti térnyerés, három alapvető feltétel biztosítása	44
16. A vállalkozás ésszerű szabadsága, a várható kockázatok felmérése	46
17. Mezőgazdasági szövetkezeti unió, beszerzési, értékesítési integrációk	48
18. Korszerű szövetkezeti struktúrák, differenciált tagsági csoportok	50
19. A célok széleskörű egyeztetése, a szövetkezeti aktivitás alapozása	52
20. Az alapelvek törvénybe foglalása, az alkalmazás egységesítése	54
21. A haszonelvűség és a szövetkezés, kompromisszumra törekvés	55
22. A lehetőségek tágítása a perifériákon, esélyteremtő házipari szövetkezetek	57
23. Hatékonyabb együttműködés, a sikertelen gyakorlat meghaladása	59
24. Kedvezőbb jogi környezet igénye, az új viszonyokba illeszkedés	61
25. Alternatív lehetőségek, a belső dilemmákra adandó válaszok	62
26. Új hálózat a régi hálózatban, fogyasztási szövetkezeti klaszter	64
27. Belső megújulás elérése és tartása, rendszerszemlélet érvényesítése	67
28. A cselekvőképességre alapozás, az újtó szándék bátorítása	68
29. A szövetkezeti ügy kiterjesztése, a tagsági érdekeltég érvényesítése	70
30. A mikro-szövetkezetek szerepe, kedvezőbb feltételek biztosítása	72
31. A szövetkezeti törvények korrekciója, változtatási igények a szabályozásban	73
32. Az önszervező aktivitás segítése, a szövetkezeti keretek tágítása	76
33. Célorientált pozitív diszkrimináció, olcsó ráfordítás, előnyös megtérülés	77
34. Országos szövetkezeti szövetségek, szerepkörük, aktivitásuk módosítása	79
35. Ösztönzés és esélyteremtés, belső működési változatok	81
36. Folyamatos piaci kihívások, a közösségi erő koncentrációja	83
37. Jellegzetes szövetkezeti formációk, ágazati együttműködési tartalékok	84
38. Térségi szövetkezeti integrációk, regionális klaszter szövetkezetek	86

39. Igazodás-központú program, körültekintő cselekvés	88
40. A belső érdekeltség fokozása, az önszervező aktivitás bátorítása	89
41. Arculatformálási kísérletek, átalakulásokra kényszerítések	91
42. Az egyének kilátásainak javítása, szolgáltató szociális szövetkezetek	92
43. A szabályozási buzgóság túltengése, új közelítés-, és bánásmódváltás	95
44. A szövetkezeti jogi szabályozás stációi, időszzerű következtetések	96
45. A szövetkezetek pozicionálása, minőségük viszonylagossága	97
46. A tanuló ifjúság önálló, öntevékeny körei, iskolaszövetkezetek, diákszövetkezetek	100
47. A csalódottság és a közömbösség oldása, bizalomépítés	103
48. Új szövetkezetpolitika formálása, a hitelesség szavatolása	105
49. A határokat átívelő társas vállalkozás, a nemzetek feletti Európai Szövetkezet	106
50. A megtartó-képesség növelése, a vonzás gyengülésének ellensúlya	109
51. A kezdeményezések felkarolása, a belső szabályzatok újragondolása	110
52. A termékpálya javítása és rövidítése, a termelői értékesítési szervezetek	112
53. A humán erőforrás hasznosítása, az alkotó energia mozgósítása	114
54. A tapasztalatokból való merítés, a célok rugalmas követése	116
55. A szociális feszültségek enyhítése, vállalkozó faluszövetkezetek	117
56. A folyamatosan létező változás, a reagálások előtérbe állítása	120
57. Szabályozási alapvetések, irányok: a jövő felé fordulás	121
58. Spontán sodródás külön és együtt, vagy rendszerszerű együttműködés (visszatérés a kiinduláshoz)	124
II. R É S Z	
TÁJÉKOZÓDÁSRA, CSELEKVÉSRE ÖSZTÖNZŐ FORRÁSOK: A TUDOMÁNY JÓ BARÁT	
	127
A) KÖZLEMÉNYEK	
	128
1. A 88. Nemzetközi Szövetkezeti Napon elhangzott ünnepi beszéd	128
2. A Coop jubileumi köszöntése: 15 év küzdelem és siker	133

3. Tájékoztató a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány 2010. évi közhasznú tevékenységéről	136
B) A TUMOMÁNY HOZZÁAD	139
1. A szövetkezeti tudományos kutatás eredményei	139
2. Időszerű kiemelt kutatási témák és a dokumentálás terve	144
3. Válogatások a „Szövetkezés”-ből és kéziratokból	147
4. A szövetkezeti tudástárból kiemelt alapozó művek	154
5. Szövetkezeti jogszabályok és dokumentumok	161
C) EGYÜTTMŰKÖDÉS	
az Országos Szövetkezeti Tanács, a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány és a Szövetkezeti Kutató Intézet között	166

CONTENTS
CHALLENGING PATH FOR HUNGARIAN
CO-OPERATIVES UP TO TODAY, HOW TO GO
FORWARD TOMORROW?

Greeting	11
Results from the last 30 years	13
Prior issues of this publication	15
FIRST PART	
Internal; and external needs for stabilazation and streamlining co-operatives	17
Three questions, one enquiry	17
1. The legal and economic climate, extremes and interim states	18
2. The one-time essence and basic characteristics of the functioning of co-operatives.	20

3. Transitional co-operative forms, pseudo and real co-operatives	21
4. Understanding of the co-operative concept, visions from a specific viewpoint.	24
5. The original co-operative regulation, legal security and warnings	26
6. Nationalisation of co-operative assets, non-violent efforts to reacquire them	28
7. Criteria for socialization and its legitimization	30
8. The fate of citizens cooperatives – from change to change.	31
9. The two pillars of a reformed identity, basic values and principles	33
10. Weakening of the dependence on possession, strengthening of democratic functioning	35
11. The viewpoint of international fora, adaptation of co-operative norms	36
12. Definitions of the co-operative concept in the new era, several variations	38
13. Forces urging the search for ways forward, promising model co-operatives	40
14. Rising above origins, adapting to market conditions	42
15. Acquiring space for co-operatives, guaranteeing the three basic conditions	44
16. Rational entrepreneurial freedom, evaluation of anticipated risks	46
17. Agricultural co-operative unity, integration of buying and selling	48
18. Modern co-operative structures, differentiated member groups	50
19. Comprehensive coordination of the aims and basis of co-operative activity.	52
20. Placing basic principles into a legal framework with consistent application	54
21. The profit motive and co-operativism, the quest for compromise	55

22. Increasing opportunities at the peripheries, promising home industry co-operatives	57
23. More efficient co-operation, transition from failing practises	59
24. The need for a more favorable legal framework, adjusting to new circumstances	61
25. Alternative possibilities, answers to internal dilemmas	62
26. A new network within the old one, a cluster of consumers' co-operatives	64
27. Gaining and retaining internal reform, validation of attention to structure	67
28. Basing on the ability to act, encouraging the desired reforms	68
29. Spreading of the co-operative ideal, validation of members' interests	70
30. The role of micro-cooperatives, guaranteeing more efficient conditions	72
31. Amending co-operative laws, expectations for change in regulation	73
32. Help in self-governing activities, expansion of co-operative activists	76
33. Goal-oriented positive discrimination, low-cost investment, compensating advantages	77
34. National Co-operative Associations, their role and changes in their activities	79
35. Instigation and creation of opportunities, versions of internal functioning	81
36. Continuing market challenges, pooling of community resources	83
37. Characteristic co-operative formations, uniting resources from the branches	84
38. Cooperative integration in the regions, regional cluster co-operatives	86
39. An adjustment-centred program, comprehensive attentive activity	88
40. Intensification of internal interests, encouragement of autonomous activity.	89

41. The struggle for a new face, the imperative for transformation	91
42. Improvement in the perspectives for social service co-operatives	92
43. Excesses in the quest for regulation, a new approach and changes in care provision	95
44. Steps in legal regulation, conclusions	96
45. Positioning of co-operatives, comparing their quality	97
46. Independent autonomous circles of school-age youth, school and student co-operatives	100
47. Solution to disappointment and apathy, building up trust	103
48. Formation of new co-operative policy, guaranteeing authenticity	105
49. Social enterprises across borders, the supranational European Co-operative	106
50. Intensification of restraining forces, the counterweight to the weakening of attraction	109
51. Supporting initiatives, reconsidering internal regulations	110
52. Streamlining the productive process – the producers’ retail network.	112
53. Drawing on human resources, activation of the energy to create	114
54. Learning from experience, flexibly fulfilling aims	116
55. Easing social tensions, entrepreneurial village co-operatives	117
56. Continually existing change, focus on reactions	120
57. Creating the basis for regulation and direction, turning to the future.	121
58. Spontaneous drifting together and separately, or systematic co-operation (return to the starting point)	124
SECOND PART	
Sources driving to spread information and activity; science is a good friend	127
A) COMMUNICATION	
1. Keynote speech at the 66th International Day of Co-operatives	128

2. Jubilee message for the Consumer Co-operatives; fifteen years of struggle and success.	133
3. Information on the public-benefit activities of the Co-operative Research Foundation in 2010	136
B) SCIENCE AUGMENTS	139
1. Results of scientific research on co-operatives	139
2. Current note-worthy research topics and the documentation plan	144
3. Selected items from the magazine Szövetkezés ('Co-operativism') and from the archives	147
4. Basic works from the co-operative knowledge base	154
5. Co-operative rules and documents	161
C) CO-OPERATION	
between the National Council of Hungarian Co-operatives, the Co-operative Research Foundation and the Co-operative Research Institute.	166

SZÖVETKEZÉS

a Szövetkezeti Kutató Intézet
tudományos és tájékoztató folyóirata

Felelős kiadó: a Szövetkezeti Kutató Intézet igazgatója
1075 Budapest Rumbach Sebestény u. 6

Telefon: 413-0501

Fax: 413-0502

E-mail: kutatointezet@coop.hu

www.szovetkezetikutato.hu

ISSN 0209-9748

Nyomdai előállítás: Dodi 2000 Bt.

Felelős vezető: Dobos András

A HAZAI SZÖVETKEZETEK RÖGÖS ÚTJA MÁIG: HOGYAN TOVÁBB HOLNAP?

okulni lehet a múltból;
a hibák megisméltése tévút;
az eltekintés lemondás.
igazodás, jövő felé fordulás

„KIEMELÉSEK”

(a „Szövetkezés” c. tudományos és tájékoztató
folyóiratunkban, kiadványainkban, kéziratunkban
közölt publikációk alapján)

Szerkesztette:

Dr. Fekete József

a közgazdaságtudomány kandidátusa

Látogassa meg honlapunkat:

www.szovetkezetikutato.hu

Mottó

„Az írott és szóbeli tájékoztatás hatékonyságát növelni és a felvilágosító munkát levinni a közvetlenül érdekeltek közé központi szervezettség nélkül nem lehet. A szegénységben és kulturális elhagyatottságban élő falusi néprétegektől korszerű önszerveződést várni illúziónak bizonyul.”

*Károlyi Sándor gróf, a hazai szövetkezés atyja,
1888 január 31-én a Nemzetgyűlésben
elmondott beszédéből
„Szövetkezés” 2009/1–2. szám. 121. old*

KÖSZÖNTŐ

Folyóiratunk újabb határkőhöz, immár felnőtt, életerős korhoz érkezett, betöltötte a 30. évet.

A kiadó nagy reményekkel és nagy célok szolgálatában indította el a folyóiratot. Az elmélet és a gyakorlat között tátongó űr csökkentése volt az alapvető feladat. Ez elsősorban a belső működéssel foglalkozó kutatási eredmények közreadásában csúcsondott ki. A figyelemfelhívásban, a hazai és a nemzetközi jelenségek, illetve tendenciák minősítésében, a tanácsadásban nemcsak tényfeltárássra, prognosztizálásra, hanem azoknak célba juttatására is vállalkozott. Ez utóbbi a kezdettől fogva mindmáig kiemelt feladatunk volt és maradt, mivel beszűkültek az olyan tudományos, kommunikációs lehetőségek, amelyek a szövetkezés (adott) mindenkori jelenének és jövőjének formálódásához kellő háttéranyagot, támpontot nyújtanának.

Az első évtized alkalmából készült mérlegkészítéskor (az eredmények nyugtázása mellett) megállapításra került viszont az is, hogy folyóiratunk publikációinak sorában számos területen hiányosságok tapasztalhatók. Többek között elmaradt a szövetkezeti mozgalom történeti tanulságának, s a szövetkezeti érdekképviseleti szervek tevékenységének mélyebb és rendszeresebb bemutatása. Az ezt követő években gyakrabban szerepeltek: a szövetkezeti tulajdonnal; a szövetkezeti demokráciával; a tagi érdekekkel; az önkormányzással; a belső működéssel; a szövetkezeti sajátosságok érvényesítésével; az önrendelkezéssel; a földhasználattal; a vezetéssel; az új szövetkezeti formákkal; a kiegészítő tevékenységgel; az együttműködés szorgalmazásával; a tőkeképzéssel; az integrációval összefüggő írások. A széleskörű palettát az állami intézkedésekkel kapcsolatos vélekedések egészítették ki.

Folyóiratunk eddigi „termésének” jó része az adott korban (fejlődési szakaszban) szervesült, s a szövetkezetek védelmében változásokat sürgetett. Így ért el a második évtized végéhez. Az ez alkalomból megjelent köszöntőben megfogalmazásra került az a remény, hogy a szövetkezők, s az állami tényezők körében tovább fog növekedni a folyóiratunkkal kapcsolatos figyelem, mi magunk pedig arra törekszünk, hogy olvasóink érdeklődése meg is maradjon, s azok tevékenységükhöz olyan tudományos adalékokat, fogódzókat kapjanak, amelyek számukra orientációs és dön-

tési háttérül szolgálnak, cselekvésüket ösztönzik. Az elmúlt 10 évben e szellemben megjelent írások a jelenben is támpontul szolgálnak. Közülük a legfrissebbek pedig égetően fontos mai kérdéseket is felvetnek, irányultsági háttéranyagnak számítanak. Továbbra is elkötelezettek vagyunk abban, hogy olvasóinkat valóságghűen tájékoztatjuk, a tudomány eszközeivel szolgáljuk.

Esetenként azonban nagy a tehetetlenségi érzésünk. Az elmúlt három évtizedben sokszor tapasztaltuk azt, hogy a folyóiratunkban megjelent publikációk, az azokban közölt tények és javaslatok nyomán kevés a konzekvencia, gyenge az orientáció, sok a „pusztába kiáltott szó”. A dolgok rendületlenül mennek a maguk (sokszor helytelen) útján: önjáróvá válik a szövetkezetpolitika, érzéketlen az állam, a szövetkezés eszméje és gyakorlata egyesek gondolkodásában és cselekvésében önös értelmezést kap, „szabad csapatok” ostromolják a mozgalmat. A rendszertelenül, s ellentmondásosan változó „küzdőtéren” folyóiratunk szerepet vállalt, a szövetkezők többségének érdekében szót emelt, s elvszerűen érvelt. Ma is ebben a szellemben teszi a dolgát.

A folyóiratunk hitelességét a benne megjelent tudományos publikációk, s az azokat jegyző szerzők alapozták meg. A szövetkezés elméletével és gyakorlatával foglalkozó jeles kutatók, oktatók, közírók, gyakorlati szakemberek körülötte eszmei közösségben együtt maradtak. Közöttük található neves tudósok, elismert közéleti személyiségek. Végül nem feledhetők a nemzetközi, különösen a nyugat-európai szövetkezés tapasztalatainak közreadói (a külföldi szerzők) sem. Írásaik esetenként fontos háttérnek számítottak a tekintetben is, miszerint a hazai gyakorlat összevetésre került, s belőle következtetések adódtak, s (amennyiben az lehetséges) a jövőbe tekintés is történnhetett.

Köszönetet mondunk mindazoknak, akik gondolataikat, tapasztalataikat a szövetkezeti ügy szolgálatába állították, s elkötelezetten (térítésmentesen) publikáltak folyóiratunkban. Ők voltak azok, akik nyomán az elmúlt 30 évben folyóiratunkkal bekapogtathattunk a szakemberek dolgozószobáiba, az érdeklődő szövetkezők otthonába. Úgy véljük, hogy az országban egyedülálló szövetkezeti tudományos tájékoztató folyóiratunk (minden nehézség ellenére) az elmúlt három évtizedben betöltötte szerepét. Az Alapítványban és az Intézetben erős a késztetésünk az eddigiek folytatására.

Bartus Pál s k.

a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány
Elnöke

30 ÉV HOZADÉKA

A 20. évfordulón került sor első ízben folyóiratunkban közölt publikációk áttekintésére. Most a 30 év egészére kiterjedő tematikus leltárt készítettünk:

a) Az 1980–2000 között megjelent 32 folyóiratszámában közölt írások (közel sem egyforma súlyt képviselve) három jellegcsoportba sorolhatók. Ezek: 1. szacikkek, vitaanyagok, állásfoglalások; tájékoztatók; 2. bibliográfia (hazai és külföldi szakirodalom, referálások, ismertető). 3. a folyóirat „sorsával” (helyzetével) összefüggő tudósítások, méltatások. A szóban forgó 20 évben 225 szacikk, tanulmány, vitaindító, állásfoglalás, tájékoztató jelent meg, 122 szerző tett közzé írást. A jelzett publikációk száma és a szerzők létszáma közötti eltérés arra utal, hogy a szerzők egy része egy, más része több írást is közölt. Különösen a szövetkezeti tudomány művelői voltak aktívak.

A nemzetközi tárgyú tanulmányok közül kiemelhetők: „A nemzetközi és a hazai szövetkezeti mozgalom elméleti és gyakorlati kérdéseiről” (Bartus Pál); „Kooperáció, információ és közeledésünk az EU-hoz” (Dr. Fekete Ferenc – Dr. Vörös Mihály); „A raiffeiseni szövetkezeti alapszabály” (Sozanski Gabriella); „Szövetkezetek az Európai Unióban” (Dr. Bajtay Péterné); „A magyar szövetkezetek hozzájárultak a mozgalom nemzetközi fejlődéséhez” (Robertó Rodrigus); „A szövetkezeti szabályozás egyes meghatározó elemei az Európai Unió országaiban” (Francia Főtanács); „A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban” (Bernárd Thiry); „Gondolatok a szolidaritás útjairól” (Jozef Klemen); „Munkavállalói szövetkezetek” (B. Roelants); „Az EU csatlakozás és a gazdasági reform szükségessége” (Dr. Németh László); „A nyugati vertikális integráció és szövetkezetek hasznosítható tapasztalatai a magyar élelmiszergazdaság szempontjából” (Dr. Tóth László) „A szövetkezetek a változó világban” (Sozanski Gabriella) c. publikációk.

A hazai szövetkezeti reagálás formáit és módjait szerzőink súlyának megfelelően tárgyalták. Közülük „A szövetkezetek a mezőgazdaság átalakulásának folyamatában” (Prof. Sípos Aladár); „Szövetkezeti jövőkép a jog tükrében” (Dr. Szép György); „Szövetkezeti integráció, mint a túlélés eszköze” (Murányi László); „Takarékszövetkezetek és a magyar pénzügyi rendszer. Tények és lehetőségek” (Dr. Kiss Gy. Kálmán);

„Az általános fogyasztási és értékesítő szövetkezetek új működési modellje” (Bartus Pál); „A magyar élelmiszeripar és a szövetkezetek kapcsolata” (Dr. Kovács Imre); „Mezőgazdasági szövetkezetek: félévszázad tapasztalatai, fogyó reményekkel” (Dr. Filipisz László); „A családi gazdaságok szövetkezésének helyzete, a szükségszerű fejlesztés irányai” (Jakab István); „A magyar ipari szövetkezetek helyzete” (Dr. Bíró György); „A lakásszövetkezetek helyzete, jövőbeni fejlődésük lehetőségei” (Farkas Tamás); „Meditáció a szövetkezetfejlesztés kérdéseiről az elbizonytalanodott mezőgazdaságban” (Dr. Fekete György); „A termelő típusú szövetkezetekkel kapcsolatba álló érdekcsoportok és érdekeltségi rendszerek változása a 90-es években” (Dr. Kiss Andrea); „Közérdekű levél a magyar szövetkezeti mozgalom fejlődésének elősegítése ügyében” (Balogh Elemér) c. írások.

b) A rendszerváltást követő 20 év a szövetkezetek megújulását, a bennük lévő társadalmi és gazdasági potenciál kiteljesülését mindmáig nem hozta meg. Újrakezdésre van szükség! Az elmúlt 10 évben e tárgykörben folyóiratunkban számos, figyelmet érdemlő tanulmány jelent meg. Közülük:

„A magyar szövetkezeti mozgalom helyzete” (Dr. Pál József); „A nemzetközi szövetkezeti elvek a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében” (Dr. Réti Mária). „Új kihívások és új válaszok a coop-csoportban” (Bartus Pál); „Feloldható-e a hazai szövetkezeti rendszer kétarcúsága?” (Szeremley Béla); „Szociális szövetkezetek lehetőségei Magyarországon” (Szokolainé, Molnár Eszter); „Európai agrárjövő – európai szövetkezeti válasz” (Gerrit van Dijk – Dr. Szabó Zoltán); „A gazdák szövetkezése európai módon a zöldség-gyümölcs termékpályán” (Kreinker Sándor); „A takarékszövetkezetek jelene és jövője” (Csépany György); „Miért közügy a szövetkezés?” (Szeremley Béla); „A szövetkezeti társulási forma lehetőségei a világgazdasági válság leküzdésében” (Dr. Vadász György); „Szövetkezeti mozgalmunk állapotáról” (Farkas Tamás); „A szövetkezetek jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig” (Dr. Fekete József); „Búcsú a takarékszövetkezetektől? (Vitaanyag)” (Dr. Kiss Gy. Kálmán); „Másfajta szövetkezet – és földbirtok-politika szükségessége a mezőgazdaságban” (Dr. Kurucz Mihály) c. tanulmányok emelhetők ki.

c) Folyóiratunk megjelenése óta máig összesen 46 lapszám, benne 411 szakcikk, tanulmány, vitaindító, állásfoglalás, tájékoztató, stb. került közlésre. Közel 200 szakértő publikált. A sok-sok régi írás nemcsak az akkori jelenhez szólt igaz nyelven, hanem jelentős részüknek a mában is időszerű a mondanivalója. Számos téren tehát nem haladtuk meg a múltat. Mintha a történelem ismételné önmagát? Netán visszakanyarodtunk a gyökerekhez?

Ebben némi jó, s némi rossz egyformán keveredik. Az arányt saját ismerete és tapasztalata alapján az olvasó megítélheti. Szerencsések akkor vagyunk, ha közös véleményt és közös akaratot formálunk

a folyóirat kiadója nevében:

Dr. Fekete József s k.

Igazgató

A FOLYÓIRAT MAI SZÁMA ELÉ

E lapszámot nem az emlékezésnek szánjuk, sokkalta inkább azért böngészünk a közölt publikációkat, hogy van-e bennük a mának, sőt a jövőnek szóló üzenet? Arra a következtetésre jutottunk, hogy igen. A szövetkezeti tudomány, illetve a szövetkezeti gyakorlat a maga számára megőrizte a bajainak gyógyítására szolgáló elvek és praktikák jelentős részét.

A szövetkezeti múlt az erények és a hibák, a helyes irányok és a torzulások, a jó és a rossz tekintetében egyaránt megszívlelendő üzenetet küld a mának.

Folyóiratunkban megjelent publikációk, egyéb kiadványok, dokumentumok, kéziratok felhasználásával ezekből a gondolatokból építettünk, s állítottuk össze mai lapszámunkat. A 2. pont (Dr. Szép György); 6., 9, 20. pont (Dr. Pál József); a 31. pont (Dr. Petrovai György és Koszoru István); a 41. pont (Dr. Prugberger Tamás); a 45. pont (Dr. Veres József); a 49. pont (Dr. Réti Mária); az 52. pont (Dr. Becz Miklós) esetében „A szövetkezetek szabályozása Magyarországon” című könyvben megjelent írása a forrás. *A szövetkezetek sorsfordulóit, a kihívásokkal való szembesülését, megújulási esélyét mutatja be a mostani kiadás.* A szövetkezők önszervezésén alapuló időszerű kérdésekre, s a vonatkozó általános feladatokra koncentrálnak.

Operatív kifejtésre a folyóirat (jellegénél fogva) nem vállalkozik. E téren munkamegosztásra van szükség. A cselekvés vonalában álló szövetkezők, önkéntes civilek avatott módon valósíthatják meg a múltban életre kelt, de meg nem haladott ideákat, s a megszenvedett tapasztalatokból szövetkezeti jövőt építhetnek.

Az 58 „mini projekt” a kiegészítő közleményekkel, tájékoztatókkal együtt alkot egészet e lapszámomban. Most csokorba kötve átnyújtjuk olva-

sóinknak, azoknak, akik a szövetkezésben bármi módon érintettek, hozzá őket életérzés, munka, kenyér köti, vagy jogalkotói, felügyeleti jogkörben járnak el. Közöttük egyfelől az állami irányító szervek, másfelől az autonóm szövetkezeti közösségek számára ajánlunk megfontolásra irányuló javaslatokat, külön-külön, egyszer s mind együttesen történő cselekvésre buzdítunk:

oly sok embert szolgálva: vegyék fel a „szálat” és vigyék tovább! Ha ezt az önszervező aktivitást a felelős állami tényezők is bátorítják, hozzá adnak, akkor a siker nem maradhat el, sokak reménye teljesülhet ki, válhat valóra szövetkezeti keretek között. Merítsenek a felkínált forrásból!

Ajánljuk tehát a „*hogyan tovább*” mondanivalónkat az olvasó szíves figyelmébe.

Szerkesztő

A hazai szövetkezeti rendszer jelenleg

Ma 154 általános fogyasztási és értékesítési szövetkezet (áfeosz) és az általuk alapított, 135 szövetkezeti gazdasági társaság, 5 beszerző és elosztó központ, több, mint 3.000 üzlethelyiség, 170 integrált takarékszövetkezet és 1700 takarékszövetkezeti kirendeltség, 1 takarékbank, 300 mezőgazdasági szövetkezet, érdekkörükben 700 mezőgazdasági társasági tagszervezet, 190 hangyaszövetkezet, 260 termelői, értékesítő szervezet, 612 gazdaságkör és 37 gazdaszövetkezet, hozzájuk kapcsolódóan 125 szociális bolt; 1.280 lakásszövetkezet, a kereteik közötti közel 300.000 lakás, 12 diákszövetkezet, több mint 115 szociális szövetkezet, illetve a megyei és az ágazati szövetségi szerveződés alkotja a hazai szövetkezeti rendszert. A nyolc ágazati szövetségbe tömörült, s közvetetten az országos föderációba tartozik összesen 3.130 működő szövetkezet, ezen kívül döntően a régi ipari szövetkezeti bázisokon több, mint 1.000 mikro-vállalkozás, új típusú szövetkezet, illetve kis és középvállalkozás alakult és működik. Az ágazati szövetkezeti szövetségek tagszervezetükként tehát összesen 1.841 mérleget készítő gazdasági társaságot jegyeznek. A szövetségi rendszerbe nem tartozó mikro-szövetkezetek száma 1500–1800 között alakulhat. A szövetkezetek összes taglétszáma 1.5 millió főre tehető.

A szövetkezetek és a kötelékükbe tartozó gazdasági szerveződések (megfogyatkozott állapotukban is) megkerülhetetlen társadalmi, gazdasági potenciált képviselnek, a bennük lévő tartalékok mozgósítása nemzeti ügy.

I. RÉSZ

A SZÖVETKEZETEK STABILIZÁLÁSÁNAK ÉS VONZÁSÁNAK KÜLSŐ, BELSŐ FELTÉTELE

Három nézőpont, egy kérdés

Az 58 témafelvetés többsége három nézőpont szerint értelmezhető okszerűen:

egyik, a szövetkezet fogalma sok változatban vonul végig a különféle témákban, többé-kevésbé mindegyik közelíti a fogalom lényegét, de egyik sem tekinthető általánosan elfogadottnak, mert (valamilyen okból következően) a szövetkezet alapminőségét nem definiálják pontosan, lényegre törően, teljes körűen, illetve a szűk meghatározás kereteit a fogalom terjedelme meghaladja, minden valószínűség szerint ez a helyzet, hasonlóan az elmúlt több, mint száz évhez, a jövőben sem változik. *Az a definíció, s a belőle következő gyakorlat kerül alapulvételre, amelyik a szövetkezeti alapértékeket és alapelveket a legjobban magába foglalja;*

másik, a magángazdasággal (üzletkörrel) rendelkező polgári szövetkezők körében meghonosodott önszegély elvét fokozatosan felváltotta a kölcsönös segítség, és a kölcsönös támogatás elve. A folyamat mögött mélyreható társadalmi, gazdasági változások állnak. Ma mind a két elv, vagyis: „*segíts magadon, a szövetkezet is megsegít*”, illetve „*szövetkezz, hogy a szövetkezet megsegítsen*” hívó szó egymás mellett él a gyakorlatban. *A két elv külön-külön, leginkább keveredve fejeződik ki a közölt különböző témákban;*

harmadik, a megújulni képes, modern szövetkezetekben a munkavállaló-, a fogyasztó-, a befektető tulajdonos tagok olyan kockázati közösségek, amelyekben: minden egyes tag, csoport saját helyzete szerint érdekelt a sikeres működésben; a maga felelősségi körében a törvény és az alapszabály keretei között aktívan részt vesz az önszervezésben és az önrányítás-

ban. *A javaslatok ezekre a létező, vagy feltételezett organikus szervezetekre, ezekre a cselekvő közösségekre alapoznak, belőlük indulnak ki. Ellenkező esetben, vagyis: a „bérmunkás” mentalitás, a befelé fordulás, a várakozás stb., vagyis az inaktív szerveződések körülményei között fikcióknak minősülnek a témafelvetésekben vázolt javallatok, mivel azok realizálása (kivitelezhetősége) csak önszervező közösségekben képzelhető el.*

E három szempont figyelembevétele segíthet abban, hogy a közölt gondolatok befogadásra kerüljenek, azok cselekvést váltsanak ki.

1.

A jogi és gazdasági környezet, végletek és közbülső állapotok

A szövetkezeti történet, helyzet, s jövő minden változatában két oldalt testesít meg, egyik a feltételrendszer, másik az önszervező közösség. A közöttük kialakult mikénti viszony, amelynek lényege a mikénti cselekvés, következménye az, hogy boldogulnak, vagy szenvednek a szövetkezők az adott külső és belső körülmények között. A folyamatok és a jelenségek lényege tehát az erős kölcsönhatásban, az egymásra utaltságban: drámai fordulatokban, kedvező változásokban, vagy „csak” a mindenkori hétköznapi létben fejeződött ki, mutatkozik meg. A hazai szövetkezetek szélsőséges körülmények között működtek: egyik véglet a rombolás, a másik a virágzás. A kettő között igen tarka a kép. Ez utóbbi a mai helyzet jellemzője.

Hazánkban az első szövetkezet megalakulása (1845) után 31 évvel később szabályozták a szövetkezetek működését. A mindenkori társadalmi, gazdasági viszonyok között sem a szövetkezeti jog, sem maga a szövetkezet nem független kategória, hanem következmény: viszonylagos szabályozási struktúra, illetve viszonylagos működési formáció. Érvényes e tétel annak figyelembe vételével is, miszerint a szabályozás gyökerei a nemzetközi szövetkezeti alapértékek és alapelvek, hiszen maguk is változó, vagy szelektív kategóriák. Ebben a minőségükben tekinthetők (kezdetől fogva) a nemzeti szabályozás normáinak.

A szövetkezetek működésében a mindenkori társadalom a legkülönbözőbb formában kifejezte önmagát. Hogy ez milyen módon, s milyen eszközökkel és főleg milyen mértékben történt, annak adott (adhat) kere-

tet, benne jogositványokat a szövetkezetek jogi és közgazdasági környezetébe. Utólag egyszerűbb lehet a vélekedés, nem biztos viszont, hogy a távolság egyben tárgyilagosabb következtetést valószerűsít. Bonyolítja a megítélést, hogy *a távoli és a közelmúltban egyaránt voltak időszakok, amikor a jogalkotó a szövetkezeti jog normáit felülírta*, az általa alkotott szabályozórendszer ebben a felfogásban fogant, alakult és szűnt meg. Ezért rögzös a hazai szövetkezetek pályája.

A szövetkezés erodálásban jelentős erőt képviselő külső lobbicsoportok is közreműködtek. A legfájdalmasabb azonban mégis csak az volt (s ma is az), amikor ezek a szándékok belső aktivitással is párosultak. A személyes érdek, nem ritkán az önsors-rontás nyomulása erőteljesen leginkább a rendszerváltás után mutatkozott meg, mert annak társadalmi feltételei ebben ez időszakaszban alakultak ki.

A történelmi emlékezet, s jórészt a közelmúlt tapasztalata egybehangzóan arra utalnak, hogy a szövetkezeti szabályozásban (a hazai viszonyok között) *klasszikus értelemben vett jogfejlődés az elmúlt több, mint másfél évszázadon át nem valósult meg következetesen, csak időben megoszló, kényszerű jogi rendezés történt*. Ezek halmaza (megengedő módon) bizonyára minőségi ugrásokat és visszalépéseket (minőségi romlást) egyformán magába foglalt. Vagyis a minőség és a mennyiség (időben szórt) keveredése figyelhető meg a hazai szövetkezeti szabályozás múltjában, a társadalmi, gazdasági feltételrendszer alakulásában. A mai realitás: a forma klasszikus, a gyakorlat viszont (minden tekintetben) eklektikus, nagy a bizonytalanság, homályos a jövőkép. A szuverén állami szervek és a szövetkezők közötti partnerség erősítése tisztíthatja a képet.

Evégből is kutatást igényel az egyes korszakok szabályozási története, az egzakt összehasonlítás abból a szempontból, hogy a szabályozás minő előre mozgásokat és károkat eredményezett egyik, s másik korszakban. A mérleg megvonása nyomán összegzett helyzetkép és szembesülés háttere lehet a szövetkezeti:

- folyamatosságnak;
- megújulásnak;
- újrakezdésnek;
- kezdésnek

aszerint a szükség és igény szerint, ahogy az egyes szövetkezetek, csoportok, ágazatok, végül a szövetkezni akarók érdeke alapján az helyileg felmerül.

2.

A szövetkezés korabeli lényege, a működés alapvető ismérve

Széchenyi István 1830-ban megjelent „Hitel” c. munkájában a jövő intézményeként szól a szövetkezetekről. A tizenkilencedik század végén megalkotásra került kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. tc.) szövetkezeti címének (222–257 §) tartalmi kérdései között elsőként szerepelt a szövetkezet fogalmának törvényi definiálása. E szerint: „szövetkezetnek ezen törvény értelmében meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, amely tagjai hitelének, keresetének, vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján előmozdítására alakul.” Ez a törvényi meghatározás három alapvető elemet tartalmaz:

a) a tagok meg nem határozott száma:

valóban ez az ismérv adja a legmarkánsabb különbséget minden más társasággal szemben. Ez magától értetődővé vált, a későbbi hatályos szövetkezeti törvények külön ki sem emelik. Nem feledékenységből, hanem azért, mert politikai érdek volt a tagsági viszony stabilitása. Pedig a „változékonyság” nemcsak a taglétszámot lebegteti, hanem a szövetkezeti vagyion mértékét is, hiszen nincsen olyan rögzítettség, amilyent más társaságoknál az alapító szerződés, vagy a kötött részvényállomány biztosít;

b) a tagok keresetének, vagy gazdálkodásának előmozdítása:

a jelzett korban a szakirodalom leszűkítette, lényegre törően kihegyezte ezt a fogalmi elemet. Először hangsúlyozta, hogy a hitelnyerés elvileg nem cél, hanem csak eszköz. Így a célok „csak” a tag (mégpedig az egyes tag) már meglévő keresetének, vagy gazdálkodásának jobbítására, erősítésére irányulnak. Ennek érdekében (először saját érdekkörében) magának a tagnak kell saját gazdasága, illetőleg háztartása körében aktivizálnia, ami ezután tovább gyűrűzik a szövetkezetnél vállalt személyes közreműködésben, s csak harmadik láncszem az említett egyéni tevékenységek találkozása a kölcsönösség jegyében. Így vált uralkodóvá, döntő szövetkezeti alapelv az „önsegély”. *Vagyis: segíts magadon, a szövetkezet is megsegít.*

Az alapvető cél az egyes tag érdekkörén belül, annak gazdasága, illetőleg háztartása keretében összpontosul, ehhez képest maga a szövetkezés is csak eszköz. Másként fogalmazva: a törvény sarkpontja az egészséges önzés. „Egészséges” alatt itt az értendő, hogy az ilyen önzés a sorstársak érdekeivel és ezek kölcsönös kiegyenlítésének, az összefogásnak a szükségességével is eleve számol. Ez a megközelítés megfelel a klasszikus szö-

vetkezeti elveknek. Megfogalmazását pedig a korabeli német és osztrák törvényekből merítette.

Más kérdés, hogy ott már akkor is volt bürger, európai értelemben vett gazda. Nálunk viszont még illúzió volt a szövetkezésre bízni a falusi magyar citoyen (polgár) réteg kialakítását. Így *az önszegély eredeti fogalma elhalványult, s mind az akkori, mind a mai szakirodalomban inkább a kölcsönös segítség és támogatás elvére található számtalan utalás*. Külön kérdés az állami segítség és támogatás bekapcsolódása, annak sajátos kölcsönössége;

c) a közös üzletszerzés:

alapvető szövetkezeti sajátosságként rögzíti a törvény. Ez a kiemelés olyan képzetet kelt, mintha valamennyi tag folyton jelen lehetne, vagy az alapszabály rendelkezései szerint bármikor beavatkozhatna a szövetkezet hétköznapi üzletvitelébe. Alaposan kijózanít azonban az a bíráló megállapítás, amely szerint a törvény hivatkozott megfogalmazása olyan téves értelmezésre is alapot ad, hogy a szövetkezetnél a tagoknak közvetlen befolyásuk van magára az üzletvitel vezetésre is. Ennek a kérdésnek a mai helyzetre való vetítésével nem érdemes részletesebben foglalkozni, mivel jelentősen eltérőek a műveltségi és gazdálkodási viszonyok. Többek között a korabeli időben még csak heves vita után fogadták el, hogy analfabéta nem lehet igazgatósági tag: ezt aligha lehet összevetni egy mai menedzsertanfolyam prospektusával. A gazdaságszervezési viszonyok fejletlensége miatt a jogi elemzés az üzletkezelési ismérvet felemás módon kezelte:

egyrészt: utalt arra, hogy az említett sajátosság nélkül a szövetkezet nem szövetkezet;

másrészt: azonban rámutatott arra is, hogy a közös üzletkezelés nem jelent éles elhatárolást más gazdasági összefogásoktól, hiszen a közös üzletkezelés és a kölcsönösség a többi kereskedelmi társaságnál is előfordul, sőt kölcsönösség nélkül magánjogi társaság sem létezhet.

3.

Középutas szövetkezeti forma, az ál-, és a valódi szövetkezet

A szövetkezés vezéralakjai, a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (SZNSZ) vezetői a szövetkezetek önálló értékei általános elismertetésére törekedtek. Ezt fejezte ki gróf Károlyi Sándor: *„a haszonszerzésre túlságosan koncentráló kapitalizmus és a haszonszerzésre képtelen szocializmus között van egy működőképes forma, ez a szövetkezet.” A mai értelmezésben*

ez a pozícionálás mindennemű megközelítésben „középre állította” a szövetkezetet. Ez a megközelítés az ideális társadalom-gazdasági formát (harmadik utat) keresők szerint most is megfelel. Tevékenységükre is ez vonatkozik.

A szövetkezetek (valamilyen formában) a rész-magántulajdonok összegét képezik. Ez legáltalánosabban a részjegyekben fejeződik ki. Mint ilyenek, társas vállalkozást, vagy más jellegű tevékenységet folytatnak; profit, illetve nonprofit szervezetek. Ennél fogva egyik szélső esetben a versenyszférában, másikban a szociális ágazatban működnek. A kettő közötti átjárás, illetve létezés is realitás lehet. *A szövetkezetek:*

a) széles néprétegek, vagyis egyrészt a nincsteléneknek, az egyedül boldogulni nem képes, másrészt pedig a tehetősebb, a kisebb-nagyobb vállalkozói tőkével rendelkező (s ezt hasznosabban felhasználni kívánó) csoportoknak egyformán esélyt, illetve gyarapodást segítő olyan önkéntes helyi vállalkozások, amelyek viszonyaink között kellően kihasználva nincsenek. Sőt, leértékelődött ez a működési forma, ezért mind az önszerveződésben, mind pedig a társadalmi „rásegítésben” jobban és bátrabban kell élni az e keretek nyújtotta lehetőségekkel;

b) nemcsak a javak megszerzésének, vagy szaporításának a keretei, hanem demokratikus intézményként, társadalom-szervező erők. Gyakorlatukban az önszervezés és az öngazgatás, az önszegély és a szolidaritás, az esély javítás megbecsült érték. Ez túlmutat a szövetkezők közösségén. A társadalom ugyanakkor kellőképpen nem ismeri el ezt az önzetlen kifejeződést.

c) a kisemberek összefogása, a monopóliumok, az árkartellek elleni küzdelem jegyében születtek. A globalizációval, amely nem mostani jelenség, hanem történelmi kategória, a szövetkezés kezdettől fogva együtt él. A két oldal: közvetlenül, vagy közvetetten egymással szemben áll, illetve „kommunikál”. Közöttük tehát kölcsönhatás is kialakult:

- a kapitalista nagytőkések a szövetkezetektől átvették a korlátozott haszon-megosztás, a fogyasztói kör megtartásának és bővítésének módszereit, a kötődés erősítésének eszközeit, az érzelmi azonosulás megteremtését és fejlesztését;
- a szövetkezők az anyagi erőforrások koncentrálásának, a szakosodásnak, az igazodásnak, a gyors döntésnek, az arculatépítésnek, a mozgékonyágnak kapitalista, vagyis tőkés gyakorlatából tanultak

Ebből a sajátos szimbiózisból a jelen viszonyok között is meríteni lehet, mivel a kölcsönhatás folyamatos, a tanulás is folyamatos kényszer, illetve

érdek. Kinek-kinek helyzete szerint. Alapvető igény az, hogy: a létrehozott szövetkezetek keretében *a tagok alkalmasak legyenek az együttműködésre; munkálkodásukat a természetes szolidaritás jellemezze; a gazdasági feladatok mellett kitűzött társadalmi céljuk tekintetében is közös álláspontot alakítsanak ki.* A körülmények, az esélyek e téren igen változatosak, csakúgy, mint a szövetkezetek, az egyéb szervezeti formák. Tevékenységükre is ez vonatkozik. Mindez túlmutat a szövetkezők közösségén.

A jelenség történelmi okait találóan fejezte ki Dr. Zsarnóczai Sándor megalapozottnak tűnő tétele, miszerint:

„kevés olyan szervezeti forma, társadalmi mozgalom található az újkori történelemben, ami annyi félreértésre, vitára adott okot, mint a szövetkezet, illetve a szövetkezeti mozgalom. Másfél évszázad óta tartják ideológusok, gyakorló politikusok idegen testnek az uralkodó társadalmi folyamatokban a szövetkezeteket. A kapitalista országokban túl kollektívnak, a szocializmus építését deklaráló országokban túl individuálisnak, magántulajdont konzerválóknak minősítették” („Szövetkezés” 1997. 1–2. sz. 98. old.). A világ ugyan változott, a szemlélet helyenként és időnként viszont változatlan maradt.

d) döntő többsége ma a tőkés vállalkozások és a társadalmi szervezetek közötti tartományban foglal helyet; a verseny szférában és a szociális gazdaságban egyaránt fellelhetők, s végül (valamennyien) egyben civil szervezetek, vagyis: státusukban, illetve működésükben azonosságok és különbségek mutatkoznak. Az egyes pozíciók és sajátosságok a szövetkezeti jelleg alapvonásainak érvényesítésében azonban nem lehetnek fékek. Az érdekek ugyanis egyetemlegesek, s kívánatos, hogy azok közös ismérvként fejeződjenek ki. Ez azonban nemcsak jó szándék kérdése, hanem ugyanolyan mértékben szellemi, illetve anyagi képességen és akaraton is múlik.

A szövetkezetek kezdetben önként elfogadott, majd nemzetközi szervezetük, ennek alapján a nemzeti törvények által deklarált elvek szerint működnek. Legszűkebben véve ez: az önkéntes és nyitott tagság; a vezetés, az ellenőrzés, az „egy tag – egy szavazat” érvényesítésével megvalósuló demokratizmus; a társadalmi tevékenységgel társult gazdasági tevékenység szerinti működés elve. E kritériumok figyelembevételével alakuló, illetve működő szövetkezet valódi, mellőzésükkel (kijátszásukkal) tevékenykedők álszövetkezetnek minősülnek.

Korábban hazánkban jelentős számban működtek álszövetkezetek, mára az ilyen értelemben vett szövetkezeti lét megszűnt. Még az álszövetkezet fogalma is kikopott a gyakorlatból, a társadalom és a törvény általában egyformán megengedő, néha azonban indokolatlan fellépések, formális

követelménytámasztások, adminisztratív packázások is előfordulnak, nehezítve ezzel a szövetkezetek bejegyzését, működésük megkezdését. Hiányzik a kedvező, egységes jogi környezet, a változtatás csak szerény odafigyelést kíván.

4.

A szövetkezeti fogalom értelmezése, specifikus nézőpontú vizionálások

A múlt század harmadik évtizedének derekán a szövetkezet mibenlétét (sok oldalról történő, fantáziadúsnak is nevezhető minősítésük szerint) újrafogalmazták. Egy-egy nézőpontból kiindulva *az illetékes szakemberek 44 szerveződési, szervezeti, működési jellemzőt vizionáltak*. Ezek a szövetkezet belső minőségéhez, vagy formális vonásaihoz kapcsolódtak. Szerintük (elvont, illetve gyakorlati megközelítésben) a szövetkezet:

1. vállalat;
2. személyek egyesülése;
3. önkéntes jellegű egyesülés;
4. nyílt tagságú szervezet;
5. egyenlő szavazást biztosító szerveződés;
6. a tagoknak egyenlő jogokat és kötelességet biztosító egyesülés;
7. a kölcsönös segítség intézménye;
8. a „gyengék kezdeményezte szerveződés;
9. a korlátozott tagság elvének és gyakorlatának kerete;
10. az egyenlőség alapelveinek intézménye;
11. az önkéntes szolgáltatások színhelye;
12. a munka érdekeltiségének gyakorlatát biztosító egyesülés;
13. a tagok számára megtakarításokat lehetővé tevő szerveződés;
14. a nagybani üzleti módszerek alkalmazásának kerete;
15. a dolgozók és a kis üzletemberek sajátos szervezete;
16. az öngazgatás intézménye;
17. a támogatók (az állandó vevők) érdekében működő egyesülés;
18. társadalmi egység;
19. korlátozott osztalékot fizető szerveződés;
20. tőkeosztalékot nem fizető szervezet;
21. az arányosság alapelvét megtestesítő egyesülés;

22. az arányos szavazás elvét biztosító szervezet;
23. az állami támogatást elvben visszautasító egyesülés;
24. a profit kiküszöbölésének küldetését megvalósító szerveződés;
25. állami támogatást feltételező egyesülés;
26. az önzetlen szellemet megjelenítő szervezet;
27. a hedonisztikus (érzéki) motívumok befolyásolta gazdasági magatartást felmutató egyesülés;
28. a tagok közös érdekét biztosító szervezet;
29. a közös kereskedés intézménye;
30. a vásárlók és az eladók szerveződése;
31. csak a tagok számára szolgáltatást nyújtó egyesülés;
32. az egyes tagok tulajdonában lévő részjegyek korlátozott számát intézményesítő szervezet;
33. az árak javítását (csökkentését) célkitűző egyesülés;
34. a tagok gazdasági munkájának támogatását biztosító szervezet;
35. az igazságos elveket érvényesítő egyesülés;
36. a profitszerzést kiiktató szolgáltatásokat nyújtó szerveződés;
37. a piac stabilizálására törekvő szervezet;
38. a fennálló elosztási rend hiányosságainak kiigazítására vállalkozó egyesülés;
39. a nyereséget az egyes tagok által kötött üzletek arányában elosztó szerveződés;
40. a támogatók (az állandó vevők) által működtetett szervezet;
41. a vásárlási visszatérítést biztosító egyesülés;
42. az alkalmazottakat tagként foglalkoztató munkaszervezet;
43. az előnyöket nyerő és a veszteséget szenvedő támogatók (állandó vevők) szerveződése;
44. a termelés stabilizálására irányuló értékesítést végző egyesülés.

Az egyes véleményformálók a maguk nézőpontjából határozták meg a szövetkezet formai és tartalmi elemeit, azaz lényegét (minőségét). Valamennyi definíció életszerűnek tűnik, s egy-egy jellemzőre (mint fő ismérvre) helyezi a hangsúlyt, gyakorlatilag a szövetkezeti forma igen gazdag megjelenését és működését valószerűsíti, a tevékenységre is ez vonatkozik. A szövetkezet keretei között nemcsak gazdasági, hanem közösségi munkálkodás is történik. A jelzett ismérvek döntő többsége egymással összhangban áll, vagy egymást kiegészíti. Ugyanakkor egyes jellemzőknek elentét-párja is észlelhető a felsorolásban.

Fokozott nyomatókat kap a tagi érdekszolgálat és a szakmai vezetés szoros összefüggése, az egybekapcsolódás alapvető szabályozási követel-

ményként való kezelése. Ez ugyanis azt jelenti, hogy a tagnak, a tagi érdeknek (bár képviseleti úton és főként ellenőrzési, informálódási jogosultság formájában, de belső és külső manipulálhatóság nélkül) az üzletvitel hétköznapijaiban is jelen kell lennie. A törvényi fogalom egyes elemeit ezért nem árt megfelelő (történelmi tapasztalatokon alapuló) óvatossággal kezelni. A későbbi tudományos elemzések is ezt tették. Ezek egyik gyümölcse az a definíció, amely szerint:

a szövetkezet olyan kereskedelmi társaság, amelynek célja a tagok gazdasági tevékenységének a kölcsönösség alapján való előmozdítása, vagy biztosítása és amelynek tagjai a társaság céljához a vagyoni szolgáltatásokon kívül a vállalatban való közreműködéssel, vagy annak igénybevételével hozzájárulnak.

A definíció (hogy elkülönüljön a csupán szabályozástechnikai okokból alapul vett részvénytársaságtól) kiegészül, eszerint: a legfontosabb különbség abban mutatkozik, hogy a szövetkezet tagjának kötelezettsége nem merül ki a tőke (betét) beszolgáltatásával, hanem a vállalatban való aktív közreműködésre is van kötelezve.

5.

A kezdeti törvényi szabályozás, jogbiztonság és intelem

A törvényi szabályozás első korszakában (1875–1946 között) *a szövetkezetek törésmentesen, békés viszonyok között mentek át az új szövetkezeti jog uralma alá.* Az érvényes szabályok és elfogadott normák szerint működő szövetkezetek most már törvény által szabályozott viszonyok közé kerültek, nagyobb jogbiztonságot éreztek. Az álszövetkezeti formációknak pedig igazodási és törvényes működési kényszernek kellett eleget tenniük. Jó részük e szerint váltott. A szövetkezeti szabályozás (a vele szemben felvetett minden kritika ellenére) a korszak valódi szövetkezetének ügyét szolgálta. Rombolási szándék nem, csak építési igyekezet hatotta át. Végül: semmi sem tökéletes. A szövetkezeti forma a tisztességes vállalkozás mellett bizonyos részben a mindenáron nyereszkes kapzsiságnak is keretet adott. Ez azonban a tágabb jogi környezet állapotára is utal.

Ezzel együtt a szövetkezetek polgári keretek között történő fejlődése zajlott. Számukban és „féleségükben” imponáló volt a növekedésük, mögöttük a nemzet legjobbjai álltak. Ugyanakkor az állam részéről a szövet-

kezeteket jogsérelem is érte. Az álszövetkezetek és az uzorakamat elleni harc jegyében az állam a hitelszövetkezeteket feltőkésítette, ezt követően a döntést hozó szövetkezeti testületekbe a kormány által megbízott emberek ültek be, közvetlen állami akarat-érvényesítés történt. Az adott korszak főbb eseményei, illetve jellemzői:

a) a kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. Tc.) részeként megjelenő szövetkezeti cím (222–257 §);

b) a gazdasági és az ipari hitelszövetkezeti ágazatot átfogó („majdnem” általános) törvény (1898. évi XXIII. tc.) megalkotása (1898);

c) az egyes szövetkezeti ágazatok aktuális kéréseit szabályzó öt törvénycikk megjelenése (1920–24);

d) az egységes szövetkezeti törvény elfogadtatására irányuló (folyamatos) sikertelen erőfeszítések;

e) az új szövetkezeti törvény tervezetének eredményes elkészítése (1946).

A szóban forgó korszakban két általánosabb jellegű és öt kiegészítő, illetve részterületet szabályozó törvénycikk, illetve törvény volt hatályban. Valamennyi jogszabály jellemzője, hogy a szövetkezetet az adott kornak megfelelő módon kezelte, a társadalom és gazdaság kívánatos, sőt preferált részének tekintette a szövetkezeti formát. A vonatkozó jogszabályok által állított korlátok ésszerűsége alapultak, a szövetkezeteket az állam pozitív diszkriminációban részesítette.

Előfordultak viszont olyan szélsőségek, amelyek a szövetkezetek demokratikus önrendelkezését kirívóan sértették, de létezésüknek, elismertségüknek, főleg fejlődésüknek nem szabtak határt. Kivétel ez alól a Tanácskormány működésének rövid időszaka, amikor a kormányzat az előzőleg alakult különféle szövetkezeti típusok visszaszorítására, illetve felszámolására, a földosztással létrejövő kisbirtokosok tömörítését szolgáló termelőszövetkezetek létrehozásának rendeleti úton történő kikényszerítésére törekedett. Ez az időszak (az új hatalom megbukásának következtében) átmenetinek bizonyult.

A szövetkezetek számukban és tevékenységüket illetően egyaránt gyarapodtak, s ezzel minden más ellenérdeket meghaladtak. A szövetkezeti lét-tár (főbb vonatkozásaiban) pozitív szaldót mutatott. Különálló problematika a nemzeti határvonalak megváltozása nyomán magyar kisebbségekké váltak által alakított szövetkezetek sorsa. A felvidéki „Hanza” és az erdélyi „Hangya” nemzetiségi szövetkezetek szabályozásának és működésének története részint a hazai, majd az adott országokban érvényesülő sajátos belpolitikai és az ennek megfelelő jogi szabályozás szerint alakult. Vagyis

minden eszközzel történő felszámolásuk, illetve visszaszorításuk volt a jellemző.

A szövetkezeti jogtörténet szempontjából kezdetinek, a jogfejlődés aktuális nézőpontjából pedig alapozónak tekinthető ez a korszak, benne a szövetkezeti törvényi rendezések határozott érvényesítésének; a tragikus megtorpanások motiválta terhes fejlődésnek, majd a szabad kiteljesedésnek a dominanciája érvényesült, ami az adott kor társadalmi és gazdasági viszonyaival fonódott össze:

a különböző előjelű intézkedések (törvényes keretek biztosítása, tőkejuttatás, a szövetkezeti autonómia megsértése) napjainkban is iránymutatásul, illetve okulásul szolgálhatnak!

6.

A szövetkezeti vagyon államosítása, a visszaszerzés erőtlen kísérlete

A múlt század derekán lényegében kártérítés nélkül államosították a szövetkezeti vagyont:

a) a hitelszövetkezetek a magyar szövetkezeti mozgalom egyik legnagyobb múltra visszatekintő ágazatát képezték. Központjukat, az 1898-ban alapított Országos Központi Hitelszövetkezetet (OKH) 1947-ben az állam a főként vállalatokat finanszírozó és csak nevében szövetkezeti jellegű Országos Szövetkezeti Hitelintézeté alakította át, majd 1952-ben ezt is államosította. Országos hálózatát döntő részben az OTP kapta meg;

b) az 1922-ben alakult Országos Magyar Tejszövetkezeti Központot, az egész országra kiterjedő tejszövetkezeti mozgalom gazdasági és társadalmi bázisát 1948-ban teljes egészében felszámolták. A központot, valamint országos és területi feldolgozó üzemait államosították, állami vállalatok tulajdonába adták;

c) az 1904-ben alapított Munkás Szövetkezeti Központ (ÁFOSZ) budapesti hálózatát 1948-ban államosították. Mintegy 400 árudát és feldolgozó helyet üzemeltető hálózatát a KÖZÉRT vállalatnak adták át;

d) a nagy múltra visszatekintő (1898-ban alapított) Hangya Szövetkezetek központját, üzemait, beszerző és értékesítő nagykereskedelmi hálózatát, valamint felszereléseit államosították, s azokat különféle állami vállalatok tulajdonába adták, a Hangyát a földműves-szövetkezetekbe olvasztották;

e) az OKH, valamint a Hangya által közösen fenntartott terményértékesítő hálózat (az 1919-ben alapított „Futura” Magyar Szövetkezeti Központ Áruforgalmi Rt) teljes szervezetét 1948-ban államosították, vagyonát az újonnan létrehozott terményforgalmi nemzeti vállalatoknak adták át;

f) az 1891-ben alakult Magyar Mezőgazdák Szövetkezetét 1948-ban felszámolták, vagyonát állami kezelésbe adták;

g) az 1899-ben alapított Magyar Mezőgazdák Biztosító Intézetét 1948-ban teljes egészében felszámolták és az Állami Biztosítóba olvasztották;

h) az 1945-ös földreform során a földműves-szövetkezetek tulajdonába adott mezőgazdasági feldolgozó üzemek és gépek jelentős részét az állami gazdaságok vették át;

i) ezen kívül igen sok építőipari, sütőipari, földbérő, pincészeti szövetkezet, stb. került államosításra;

j) jelentős székházakkal és egyéb vagyontárgyakkal rendelkeztek más (ugyancsak államosított) szövetkezeti központok is. Ide sorolható:

- = a Magyar Köztisztviselők Fogyasztási-Termelő Szövetkezete;
- = a „FRUKTUS” Gyümölcsértékesítő és Szeszfőző Szövetkezetek Központja;
- = az Iparosok Országos Központi Szövetkezete;
- = a Magyar Országos Takarékszövetkezet;
- = az Országos Lakásépítő Hitelszövetkezet.

Kívülük még hosszú listát tenne ki azoknak a kisebb országos szövetkezeti szervezeteknek a felsorolása, amelyek Budapesten irodaházakkal rendelkeztek. *Az államosításra került vagyontárgyakat messze az értékük alatt vették számításba, gyakorlatilag jelképes értékkel szerepeltették az átadási jegyzőkönyvekben.*

Az államosítások szövetkezetpolitikai hatása igen súlyos volt. A szövetkezésnek nemzetközileg elterjedt ágazatait teljes mértékben kitörölték a hazai szövetkezeti tevékenység sorából. Ilyen: a tejszövetkezetek hálózata és általában a mezőgazdasági termékek értékesítésének szövetkezeti területe. Megszüntették a fogyasztási szövetkezetek nagykereskedelmi hálózatát is. Két évtizedre (1949–1969) a szövetkezeteket kitiltották a városokból. Az államosításokat követően a hazai szövetkezeti hálózat eltorzult. Egyes helyi szövetkezetek (főként a földműves-szövetkezetek és az ipari szövetkezetek) működési köre viszont bővült. A későbbiek során a mezőgazdasági termelő- a lakás-, és a takarékszövetkezetek országos méretű ágazata bontakozott ki. Az e vonatkozású történések mögött a korabeli hatalom által

hozott döntések álltak, a szabályozás ezeknek minden tekintetben csak formális keretet adott.

Az államosított szövetkezeti vagyon részbeni visszaszerzésére az 1990-es évek elején (a kárpótlási törvényekhez kapcsolódóan) tett bátortalan kísérlet nem vezetett eredményre, a kormányzat elzárkózott a kérés befogadásától. Ezt az akkori kezdeményező szövetkezők (a törvényi ellehetetlenülés, főképpen pedig az ellenérdekű politikai akarat okán) tudomásul vették.

7.

A társadalomba illeszkedés, a legitimáció kritériumai

A szövetkezetek és szervezeteik soha nem voltak és nem is lesznek független, elszigetelt jelenségek a társadalomban és a gazdaságban. Azok mindig a külső feltételrendszerbe ágyazódnak, s abban is fejeződnek ki. Bennük a gazdasági és a piaci viszonyok, a demográfiai tényezők, illetve a tulajdonformák, általában a környezeti hatások visszatükröződnek. Félreértés ne essék. Soha és sehol sem a viszonyrendszerrel volt és van baj. A külső környezet, illetve az önszervező közösségek (a belső állapotok) viszonyában mindig is a mikénti mérce, a mérték, a megértés, a cselekvés volt és maradt a kritérium. Ez állítást a történelmi tapasztalatok alátámasztják:

a) Angliában, a világon elsőként, a tizenkilencedik század derekán alakult szövetkezetek fennmaradásának és fejlődésének a feltétele: az esélyek egyenlősége és a szabad piaci verseny volt;

b) a hazai országos hitelszövetkezetek huszadik század eleji virágzásának hátterét a hitelt igénybe vevők kiszolgáltatottsága, a hitelforrások iránti folyamatosan növekvő szükséglet, az állam erkölcsi és anyagi támogatása alapozta meg;

c) a legendás „Hangya” sikerét, a huszadik század első harmadában, a fejletlen piacgazdaság, a termelési, ellátási és elosztási szektor iránti fokozott igény és az állami támogatás szavatolta;

d) a II. világháború után a hazai polgári szövetkezetek feloszlását és vagyonuk kisajátítását az állam túlterjeszkedése, az újonnan alakult földműves-szövetkezetek létjogosultságát és széleskörű elterjedésüket az állami akarat és az állami támogatás legitimálta;

e) a termelői és a fogyasztási szövetkezetek egy részének felszámolódása, az elmúlt század végén, a piaci kihívásokra való reagálás hiánya, vagyis az egyesülés, a tőkekoncentráció, az integráció és a helyileg indokolt centralizáció elmaradása miatt következett be Németországban és Franciaországban;

f) a rendszerváltás utáni Magyarországon a szövetkezetek tömeges felszámolódását és a maradók egy részének azóta is tartó stagnálását az állami beavatkozás, a könyörtelen piaci verseny, a szövetkezeti belső megújulás gyengesége okozta;

g) az észak-európai országok szövetkezeteinek máig tartó figyelemre méltó fejlődését és terjeszkedését a világban, a szövetkezetek közötti szövetkezés, az egyesülések, az integrációk biztosították.

Vagyis: *a versenyképesség megőrzése és szüntelen fejlesztése; az állam által teremtett jobbiztonság, a kedvező jogi környezet, a pozitív diszkrimináció valószerűsítette a szövetkezetek társadalmi legitimitását, piacgazdaságban való beilleszkedését.* Ezek a körülmények ma sem hagyhatók figyelmen kívül. E téren a folyamatosság biztosítása ígérheti a kedvező irányú változást, a szövetkezeti ügy konszolidálódását.

Az eltekintés átmenetileg esetleg nagyobb kockázat nélkül is megtörténhet. Hosszabb távon viszont elkerülhetetlen a veszteség, alapvetően sérülhet a szövetkezeti közösség érdeke. Az e vonatkozású pozitív és negatív jelenségek ugyanis ma egyformán előfordulnak. A trend egyértelmű megfordítása elengedhetetlenül fontos társadalmi érdek, egyúttal a szövetkezők boldogulásának alapvető feltétele. Nem vitatható persze az sem, hogy a szövetkezeti közösségek saját sorsuk iránti fokozott felelőssége, elkötelezettsége és tenni akarása a megújulás kiemelkedően fontos feltétele.

8.

A polgári szövetkezetek sorsa, „fordulattól a fordulatig”

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülése után politikai *fordulat* következett be. A nyitányt Rákosi Mátyás 1948. augusztus 20-ai kecskeméti beszéde jelentette. Az új rendszer építése megszakította a szerves polgári fejlődés lehetőségét, lerombolta a hagyományos nemzeti és egyben európai értékeket tükröző intézményeket. *A polgári szövetkezeteket az állam feloszlatta, vagyonukat kártérítés nélkül kisajátí-*

totta, a szövetkezetek párt és állami irányítás alatt működtek. Az ideológiai célok vezérelte „forradalmi” átalakítások következtében a nemzeti sajátosságok csak torzult formában juthattak érvényre és a modern tőkés gazdaság fejlődésének eredményei nem, vagy csak a technokrata, pragmatikus szempontok alapján kerülhettek átvételre. Ez időszakban történt:

- az első általános szövetkezeti törvény hatályba lépése (1947);
- új szövetkezeti törvény megalkotásának kísérlete (1956–57);
- az 1947. évi szövetkezeti törvény hatályon kívül helyezése (1959);
- a termelőszövetkezeti törvény elfogadása (1967);
- az egységes szövetkezeti törvény megalkotása (1971).

A szövetkezeti jog fejlődésében (inkább történéseiben) felgyorsulnak az események és radikálisabbak lettek a változások. A Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a Ptk.) hatálybalépése kiemelkedően káros esemény volt. A Ptk. ugyanis a szövetkezetekről szóló 1947. XI. tv.-t. hatályon kívül helyezte. A szövetkezeti jog szempontjából a legellentmondásosabb időszakasz következett be, a hazai szövetkezeti szabályozás kiszakadt a szövetkezeti jog európai fejlődésének sodrából

A szövetkezetek helyzete (elfogultságtól mentesen) leginkább a mérlegelv alapján ítélni lehet meg valamennyire is egzakt módon. Az egyes időszakokban történő szövetkezetpolitikai elhatározások, az azokat megjelenítő állami és belső (alapszabályi) rendelkezések, a velük összhangban álló történések ugyanis szembeállást és kiegyezést váltottak ki a szóban forgó időszakban. Jellemzőknek bizonyultak az „ellentétpárok:”

- a régi szövetkezetek lerombolása és újak tömeges alakulása;
- a kényszerszövetkezetesítés és a sokirányú boldogulást nyújtó szövetkezés;
- a közös és a háztáji gazdaság; a szegénység és az anyagi biztonság;
- a szatócsbolt és a korszerű üzlet;
- az otthonteremtés esélyének kiterjedése;
- a pénzügyi és az egyéb szolgáltatások fejlődése;
- a vezetők vezénylése, illetve demokratikus választása

egymással felelő, vagy dialogizáló történetek, illetve állapotok az adott korszakban. Kínok és keservek egyfelől, boldogulás és jó életérés formálódása másfelől. Ezek az állapotok személyenként, csoportonként, s időszakonként sajátosan keveredtek. A szövetkezetek (pro és kontra) végül is a vidék felemelkedésének keretei voltak. A történések a tágabb jogviszonyok keretében zajlottak. A szövetkezeti jog önfejlődést nem mutatott, a

jogi struktúrák változatlanok maradtak. A külső körülmények (a diktátumok) marasztalták, illetve gátolták fejlődését.

Mindent egybevetve a vidéken élők milliói egzisztenciálisan kötődtek a szövetkezetekhez. Mind az élelmiszerellátásában, mind a nagy- és kiskereskedelem ágazatában, a szolgáltatásban a mezőgazdasági, az ipari, a fogyasztási, a takarékszövetkezetek és a lakásszövetkezetek a múlt század második felének derekán jelentős szerepet játszottak. A szövetkezetek több milliós tagsága a gazdasági reform támogatója és haszonélvezője volt. Az agrár- és szövetkezeti politika múlt század utolsó évtizedeiben egyre inkább növekvő önállóságot és egyfajta gazdálkodási szabadságot, érdekeltséget tett lehetővé a korábban megalázott, tulajdonától megfosztott rétegeknek.

Az állami beavatkozás fokozatos visszaszorulása, a társulási szabadság kialakulása a szövetkezeti mozgalom társadalmi, gazdasági szerepét felerősítette, a század 80-as évtizedében viszont már a hanyatlás jelei mutatkoztak, ami a 90-es évtized elején (minden konzekvenciájával együtt) elbizonytalanodásba csapott át, fordulat vette kezdetét

9.

A megújult identitás két pillére: alapértékek és alapelvek

A korszerűsített szövetkezeti alapelvek (az SZNSZ 1995. évi állásfoglalása nyomán) a szövetkezeti alapértékekkel egészültek ki. Együtt alkotják a szövetkezetek identitásának alapjait. Az egyes szövetkezők és csoportjaik, az egész közösség viszonyainak minőségét meghatározó erkölcsi normák, többek között *a szolidaritás, a másokért való törődés, az önsegély a szövetkezés lényegéből fakadnak*. E normák a köztudatba is elfogadott módon, széles körben szervesültek. *Az önkéntesség és a nyitott tagság; a demokratikus tagi ellenőrzés (az egy tag – egy szavazat); a tagok gazdasági részvétele; az autonómia a szövetkezetek belső működésének főbb alapelvét képezik.*

Az alapelveket a szövetkezetek döntő többségükben lehetőségük szerint érvényesítik. A tevőlegesség és az eltekintés közötti határvonal megítélése azonban (ha ilyen ma egyáltalán előfordul) képlékeny ítélet. A „papírszerű” státus, illetve gyakorlat, valamint a tényleges megfelelés értelmezése, a konzekvenciák következményekkel járó levonása (a folya-

matosan változó külső és belső környezet figyelembevételével) igen nehéz feladvány, hiszen az identitás két pillérét alkotó normák is függenek mindattól, amelyek közepette létrejöttek, vagyis a társadalmi, gazdasági környezet, a szövetkezetek mindenkori állapota tendenciaszerűen hat rájuk, stabilizálja vagy változtatja azokat.

A bonyolultnak tűnő helyzetet hazánkban a gyakorlat a maga módján leegyszerűsítette. Amikor az állam a fejlődés egyik motorjának tekintette a szövetkezeti összefogást, s a kezében lévő eszközökkel hatékonyan támogatta azokat, akkor a spekulánsok szívesen helyezték tevékenységüket e keretek közé. Ma a szövetkezeti forma (néhány korábbi extrém esettől eltekintve) sokak számára nem tűnik vonzóknak. Ezért az (paradox módon) nem szorul védelemre a „betolakodókkal” szemben, ugyanakkor a meglévőket az identitási kritériumok kevésbé szorongatják, általában nincsenek bizonyítási kényszerek. Vagyis:

fellazultak a szövetkezetek működésének alapjait jelentő kritériumok, ami tulajdonképpen életszerűséget fejez ki: az adott helyzet, ezen belül a szövetkezeteket nyomasztó körülmények közepette örülni kell annak, hogy a törvényi követelmények alapján kétszer is átalakult, s megmaradt, illetve az újonnan alakult szövetkezetek jelentős része egyáltalán létezik, e vonatkozásban kritizálni őket dőre dolog lenne, mert mostani lehetőségeik között is hasznosak, sőt kívánatosak, számuk növekedése szűkebb és tágabb társadalmi, gazdasági érdek.

Így munkál a változás, nyomában adódik is a kérdés: az identitási alapértékek és alapelvek legyenek megengedőbbek, vagy a szövetkezetek jobban igazodjanak hozzájuk? Ez a dilemma nem mai, a kérdés mindig is így vetődött fel, a körültekintő válasz türelmet és megengedést feltételez akkor, ha az érintett szövetkezetek valóban a közjó alapján működnek, s küzdenek sokak érdekét szolgáló fennmaradásukért. A tapasztalatok arra utalnak, hogy:

az identitási pillérek, a gyors változások ellenére is kielégítően szolgálják a szövetkezeti gyakorlatot, „fiatalok”, hajlékonyak, megengedők, a törvényi szabályozásba beépültek, erről az oldalról valójában nincs változtatási kényszer, az alkalmazásuk, vagyis a szövetkezetek működésébe való mikénti megjelenésük bizonyul választóvíznek. Az alkalmazásban van tehát az igazi átmenet.

Az átmeneti helyzetnek csak kevésbé szubjektív, döntően anyagi természetű okai vannak, amíg ezek tartósan nem javulnak, addig a gyakorlati oldalra, a szövetkezetek igazodására helyeződik a hangsúly. Úgy tűnik, hogy ez egy hosszabb folyamat. Ezzel együtt a szövetkezetek műkö-

désében mindig is iránytű volt és maradt lényegük kifejezése: a tagság szolgálata.

A szövetkezeteknek a kor társadalmában, gazdaságában való elhelyezkedése, identitásuk és szabályozásuk története jól szemlélteti és érzékelhetően fejezi ki az állam törekvésének, illetve az önszervező szövetkezeti közösségek vágyainak egybecsengését, vagy ellentétét. Az átélt események, a korai és a közelmúlt tapasztalatai arra utalnak, hogy a kedvező jelenségek mellett, torzulásokra is sor került. Leginkább a közös vagyon feletti állami rendelkezésekben, a többszöri átalakulás kikényszerítésében, s a nyomában kialakult zavaros gyakorlatban kulminált a szövetkezetek függetlenségének megsértése.

10.

A tulajdonosi kötődés lazulása, a demokratikus működés erősítése

A szövetkezetek, mint öntevékeny „sejtek”, a globalizálódó világban, annak minden vadhajtásaival szemben, felértékelődtek. A társadalomban ez azonban még kellően nem tudatosult. Mára egyes csoportjaiban olyan gyakorlat honosodott meg, amely háttérbe szorítja az amúgy is megtépzott szövetkezeti alapértékek és alapelvek érvényesülését. Következtében:

a szélesebb körű tagsági akarat kifejeződésének lehetősége sok szövetkezetben folyamatosan erodálódik, a választott testületek egy része formálisan működik, helyenként a tagság formális bevonásával szűk csoportok kezében összpontosulnak az érdemi, különösen a tulajdonnal kapcsolatos az alapvető döntések.

A gazdasági ellehetetlenülés, nyomában az elbizonytalanodás, az egzisztenciális félelem, a kötődések lazulása áll a háttérben. Az állami magatartás, illetve a szövetkezők vágya (érdeke) ezért is ellentmondásokkal terhes, esetenként ütköznek az érdekek. A jelenség a szövetkezeti demokrácia deficitjéről árulkodik, a szövetkezők gyenge érdekérvényesítő képességére is utal. A fő baj azonban még sem ez. A szövetkezésben rejlő lehetőségek kiaknázásának a hiánya okozza az igazi társadalmi veszteséget.

Egyetemes társadalmi és gazdasági érdek fejeződik ki abban, ha a szövetkezeteket, s tagságukat a kormányzati szervek hasznos együttműködő félnek tekintik, az őket érintő programok kiemelt területein építenek rájuk; támogatják hagyományos társadalmi, gazdasági szerepkörük (legalább részbeni) visszaállítását; a bizalom és a vagyoni biztonság megerősödésének előmozdításával segítik önszervező, önjelölt aktivitásuk fokozódását, a tulajdonosi demokrácia széleskörű kibontakozását és tartóssá válását. Ehhez kedvező gazdasági környezet és megfelelő jogi keretek kialakítására van szükség. A tartalék és szolidaritási alapok képzése; az autonómia tiszteletben tartása; a fejlesztések előmozdítása, ennek nyomán a munka-, és jövedelemszerzési lehetőségek megtartása, lehetséges bővítése elsőrendű szövetkezeti érdek, fontos közügy.

A vidék és a szövetkezet-fejlesztés egymással szoros összefüggésben áll, társadalmi, illetve gazdasági nézőpontból egyaránt azonos problémát jelez. Számoljon velük a gazdasági szabályozás, indokolt esetben tartalmazzon pozitív diszkriminációt azokon a területeken, ahol a szövetkezetek belső ügyeikre irányuló erőfeszítéseiken túl társadalmi feladatot vállalnak át és teljesítenek.

11.

Nemzetközi fórumok állásfoglalása, a szövetkezeti normák adaptálása

Jelentős nemzetközi szervezetek vállaltak kezdeményező szerepet a szövetkezés ügye mellett. Erkölcsi támogatásuk a szövetkezetek megalakulásának, működésének és fejlődésének ösztönzésére irányult. Eme törekvéseiket nyilatkozatokban, dokumentumokban rögzítették, s a nemzeti kormányokat a szövetkezetek melletti hathatós kiállásra, mindenek előtt a közösségeket védő és támogató szabályzatok megalkotására ösztönözték. Ebben a meghatározó nemzetközi szervezetek közreműködést vállaltak, s a szövetkezetek támogatását előtérbe állító állásfoglalást fogadtak el és tettek közzé. E körbe sorolható:

a) A Római Szerződés (Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról), 1957;

b) A szövetkezetek szerepe az új társadalmi, gazdasági irányzatok fényében (az ENSZ 49. Közgyűlésének 49/155. határozata), 1994;

c) A szövetkezetek helyzete és szerepe az új gazdasági és szociális irányzatok fényében (az ENSZ főtitkárának A/54/57 szám alatt az ENSZ 54. Közgyűlésének benyújtott jelentése), 1999;

d) Szövetkezetek a vállalkozóbarát Európában (az Európai Unió Tanácsának állásfoglalása), 2001;

e) A szövetkezetek szerepe a társadalmi fejlődésben (az ENSZ 56. Közgyűlése 88. Plenáris Ülésének határozata), 2001;

f) Ajánlás a szövetkezés előmozdításáról (a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet: ILO R. 193 Ajánlása az Európai Unió tagországai kormányainak) 2002;

g) A szövetkezeti társaságok támogatása Európában (az Európai Unió Bizottságának Közleménye az EU Tanácsnak, Parlamentének, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának), 2003;

h) A szövetkezeti társaságok támogatása Európában (az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottságának Állásfoglalása), 2005.

E körbe tartozik:

- az „Európai Szövetkezet” (SCE) statutumáról intézkedő Európai Tanács 1435/2003 EK sz. Rendelete, illetve a munkavállalói részvételtől elfogadott 2003/72 sz. Irányelve;
- a zöldség-gyümölcs piac szervezési rendszerének módosításáról szóló 1182/2007/EK sz. Rendelet;
- a 1182/2007 EK sz. Rendelethez kapcsolódó nemzeti végrehajtási szabályokat előíró Európai Tanács 1234/2007/EK sz. Rendelete és az EU Bizottság 1580/2007/EK sz. Rendelete.

Ezek a rendeletek az „Európai Szövetkezet”, valamint a termelői értékesítési szerveződések hazai szabályozása esetén meghatározó jogforrások. A tennivalók meghatározásakor a nemzetközi tapasztalatok megfelelő kiindulási forrásoknak tekinthetők. A szövetkezés ugyanis szorosan kapcsolódik az általános társadalmi, gazdasági eseményekhez. Elválaszthatatlan azoktól az üzemi, szervezeti, műszaki, üzemeltetési megoldásoktól, amelyek világszerte kialakultak. Alapkövetelménynek számít többek között az, hogy *a szövetkezés elve és gyakorlata a társadalmilag, gazdaságilag indokolt fejlődéssel sehol sem kerülhet ellentétbe.*

A hazai szövetkezeti jogban számos nemzetközi szabályozási norma figyelembevétele kötelező! Ezt azonban a jogalkotónak elsősorban nemcsak a kötelezettség, hanem a nemzeti érdek alapján kell adaptálni, mivel az említett normák olyan irányba mutatnak, amely felé haladás jelentős (szövetkező) tömegek vágyával (törekvéseivel) összhangban áll.

12.

A szövetkezet fogalmának újkori definiálása, különféle változatok

A szövetkezet fogalma az identitást meghatározó alapértékek és alapelvek összegződéséként alakult ki (az SZNSZ 1995-ben Manchesterben tartott kongresszusán) A meghatározás forrása akkor is ez, ha a szövetkezetekről szóló tanulmányokat és jogszabályokat rendszerint a szövetkezet fogalmi meghatározásával vezetik be, s csak ezután veszik számba a szövetkezetek által érvényesített alapértékeket és alapelveket. A törvényeket bevezető fogalom-meghatározások mellett azonban bőven akadnak az egyes tudományágak szemszögéből készületek is. Ezek a maguk alapállásából közelítik a szövetkezet formai és tartalmi elemeit, azaz lényegüket és minőségüket. Változatok:

a) a szövetkezetek meghatározott feladatok elvégzésére létesülő önkéntes társulások, céljuk a tagok gazdasági tevékenységének előmozdítása, anyagi helyzetük javítása. Ügyvitelüket tekintve közel állnak a gazdasági társuláshoz (vállalathoz), személyi oldalukat tekintve viszont a személyi egyesülésekhez; lényegükben gazdasági egyesülések;

b) a szövetkezet nemcsak tulajdoni kategória, nemcsak üzemi kategória és nem is valami külön, sajátos „gazdasági-társadalmi rendszer”, hanem mindig valamely adott társadalom egyik gazdasági-társadalmi egysége. A szövetkezet társadalmi tartalma függvénye az adott gazdasági rendnek, a gazdasági környezetnek;

*c) a szövetkezés genezisében a szülőpár egyike az öntevékenységet, a szolidaritást, a tisztességet testesíti meg, s tőle eredeztethetők a mozgalom máig ható nemes eszméi; a másik mögött (részvénytársaságok keretében) a felhalmozó, a tőkét képző, s azt bátran befektető vállalkozók sorakoznak. Egymásra találásuk gyümölcse a szövetkezet. *További változatok:**

az 1992. évi I. Tv fogalma:

„a szövetkezet a szövetkezet szabadsága és az önszegély elvének megfelelően létrehozott közösség, amely a tagok személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásával, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat. A szövetkezet jogi személy;”

az SZNSZ szerinti fogalom (1995):

„a szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális szükségleteiket és törekvéseiket közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalat útján megvalósítsák;”

a 2000. évi CXLI. tv. definíciója:

„a szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy-tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok saját gazdálkodása eredményességéért (ideértve a természetes személy tagok fogyasztását is), illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói kulturális, oktatási, szociális szükséglete kielégítését szolgáló jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet.”

az ILO által adott fogalom (2002):

„a szövetkezet a gazdasági, szociális és kulturális igényeik, valamint törekvéseik kielégítésére közös tulajdonú vállalkozást folytató, vezetését demokratikusan irányító önkéntesen társult személyek autonóm egyesülése;”

a 2006. évi X. tv. szerint változat:

„a szövetkezet olyan személyek önkéntesen létrehozott társulása, akik egy közös tulajdonban lévő és demokratikusan irányított vállalkozás révén kívánnak közös gazdasági, társadalmi és kulturális igényeiknek, valamint törekvéseiknek eleget tenni”

Az adott időszakban megfogalmazott fogalmi változatoknál a szövetkezetek nevesítése sokkal szélesebb kört ölel fel. A bőség a szövetkezeti forma összetettségéből adódó különböző értelmezésekből, a változó hangsúlyok és érdekek előtérbe helyezéséből adódik. A szóban forgó definíció megalkotásában igazán ezért nincs közös nevező, a fogalom a gyakorlatban a tudományos alapvetések és a fantázia között hánykolódik.

Az SZNSZ, illetve az ILO meghatározás a vonatkozó hazai jogi szabályozásban sajátos formában érvényesült, s ez egy tetszőleges (leegyszerűsített) fogalmi változatot eredményezett, a jogalkotó a szövetkezetet ugyanis gazdálkodó szervezetnek minősítette. A szövetkezetek újra pozicionálása ma időszerű szükséglet, az eddigi szervezeti minősítést meghaladva kellene meghatározni státusát.

13.

Útkeresésre szorító kényszerek, ígéretes modellszövetkezetek

Minden működési modell abból az egyszerű kívánságból indul ki, hogy: „csináljuk jobban.” Ha ez egyedi rendszerszemléletben, főleg rendszerszerű működésben valósul meg, akkor minden bizonnyal a cselekvés egyfajta modelljével van dolgunk, amiből általánosítható változat akkor lesz, ha az kellőképpen átfogó, rugalmas és befogadó, s a preferált célok tekintetében előnyöket ígér. A számos kínálat közül a gyakorlat választja ki a legjobban megfelelő változatot.

A modellszövetkezetek egy adott tevékenység végzésének a legkorszerűbb, leghatékonyabb működési keretei, a régi szövetkezeti formák megújult önálló változatai, sikeres működésük alapvetően önmagukban rejlik, esélyeik a modellszövetkezetek hálózatában folytatott együttműködésük következtében felerősödhetnek. Ez a modellszövetkezet elvi sémája, ami a gyakorlatban nem más, mint.

a) a régi működési eszközöknek a megváltozott igények szerinti ismételt „összerakása”, egymásmellé állítása (célszerű csoportosítása), a tárgyi és személyi munkahelyi viszonyok kritikai jellegű rögzítése, amelyek következményeként új szintézis, általa új minőség formálódik a belső kapcsolatokban, a belső működés egészében. Ezekből *a felülbírált, mobilizált szervezeti és működési elemekből gyúrható össze a megfelelő modellszövetkezeti változat*, próbálható ki a gyakorlatban, s szervezhető meg a modellszövetkezetek hálózata. Ez a hálózat a régiben szervesül, annak motorja, önmagának hajtóereje mindaddig, míg reprezentálja előnyét, illetve a párhuzamosan működő társszövetkezetek külső arculatukat, belső lényegüket a modellszövetkezetek példáját követve át nem formálódnak. Ez a kívánatos változat. Adott körülmények között azonban bekövetkezhet ennek az ellenkezője is, vagyis: a modellszövetkezetek rendeződnek vissza a régi struktúrába. A miéltre a körülmények ismeretében adható konkrét válasz;

b) a tudás, a szakosodás, a módszer, az eszköz célszerű kombinálása valósulhat meg a modellszövetkezetek keretei között. Mindebben a közös vagyoni felelősség, az ennek alapján történő döntési gyakorlat fejeződik ki. Kirajzolódhat az általában megfelelő változat, az a szövetkezési (cselekvési) modell, amely a kor kihívásaira a legjobb válasznak mutatkozik, a leghatékonyabb összefogást és együttműködést valószerűsíti, ezáltal reálisnak ígérkező perspektívát kínál.

A kínálkozó esély a megragadása a mai körülmények között létfontosságúvá válik, az igazodás nyomán ugyanis szokatlan kényszer szorít az útkeresésre, *a működés legjobb változatának a kiválasztásában különös érdek munkál:*

Az új modellszövetkezetekben, illetve ezek alkotta hálózati rendszerben gyakorlatilag:

- a tőkekoncentráció;
- a kooperáció;
- az integráció;
- az (előnyöket nyújtó és célszerűsíthető) centralizáció;
- a piaci verseny;
- a gazdasági növekedés;
- a hozadék

valamilyen alkotó eleme fejeződik ki. Sajátossága a demokratikus önrendelkezés és tulajdonosi beleszólás. Ki kell formálni a legjobb modellváltozatot. Azt a formulát, amely megtestesíti a szövetkezők akaratát és szolgálatát, s hosszú távon biztosítja a sikeres működést. Ez az idő valójában addig tart, ameddig a külső és belső körülmények, vagyis a társadalmi, gazdasági környezet és a szövetkezetek együttes munkálkodása lehetővé teszi a modellszövetkezetek fennmaradását, illetve a fejlődésükre esélyt nyújt.

Nincs tehát állandó szövetkezeti modell. A modellszövetkezetek ugyanis mindig egy meglévő adottságból, az elérendő célból, s a ráépített cselekvési változathoz formálódhatnak ki. Ha viszont a külső társadalmi, gazdasági feltételek változnak, akkor a működő szövetkezeti modellek (a modellszövetkezetek) maguk is módosításra szorulnak. Számításba kell venni azt, hogy fennforoghat annak valószínűsége, amely szerint a kívánatos cél más függvényrendszerben, más szervezeti változat, kooperáció, program stb. kombinációjával is (hasonló eredményességgel) elérhetőnek tűnik.

Az új szövetkezeti modellek, még ha azok a legkorszerűbb kifejeződési formák is, egymagukban általában korlátozott válaszok a tőke túl hatalma diktálta piaci versenyben, a tagság eredményes szolgálatának fenntartásában és fejlesztésében. Az egyes ugyanis a közösben (együtt) csap át új minőségbe. Ha a sikert valószínűsítő feltételek kedvezőtlenül megváltoznak, az egyensúly felborul, akkor (szövetkezeti) modellváltásra van szükség, s ennek megfelelően módosul a hálózati rendszer. Olyan feltételrendszer kívánatos tehát, amelyben a modellszövetkezetekben és hálózatokban folyó munka a preferált paraméterekben ígéretesebb, többet hozó, mint a mellőzésükkel folytatott cselekvés.

A célra orientált modellszervezeti (érdekeltségi, stb.) lehetőség a szövetkezetekben, egymásközi vállalkozásukban, főleg ágazati együttműködésükben jelenleg sincs kihasználva. *A szövetkezeti mozgalom, mint sok és eltérő tevékenységeket magába foglaló rendszer, minden tekintetben előnyös terepe lehet a modellszervezeti vállalkozások működtetésének.*

14.

Az eredeten való felülemelkedés, a piachoz igazodó megújulás

A rendszerváltást követően (a törvényi követelményeknek megfelelően) átalakult szövetkezetek „térvesztést” szenvedtek el, elbizonytalanodtak, jórészüik összezsugorodott. A folyamat eredményeként a szövetkezeti struktúra jelentősen módosult, arány- és súly-változások történtek, ez a mobilitás jelentős károkat eredményezett. Ugyanakkor új szövetkezetek is alakultak. A két szövetkezeti csoport egymás mellett élése nem mindenütt zavartalan, a közös érdeken alapuló fellépésük, mi több, a gazdasági kooperációik sok helyen elégtelen, vagy egyenesen nem is léteznek.

Az érdekelt közösségek törekedjenek arra, hogy az általuk tulajdonolt szövetkezetek egymást mindenütt és mindenben jól kiegészíthessék, piaci körülmények között rendezkedhessenek be, közöttük csakis a hatékonyság és a hasznosság, a tagjaik szolgálata alapján bontakozzon ki a vetélkedés. Minden más kifejeződés (magatartás és cselekvés) zavarokat és károkat okoz. A múltat meghaladó új orientáció alapja a kötetlen párbeszéd, a felek által elfogadható célok egyeztetése és az előnyökkel kecsegtető közös vállalkozás lehet. Ez az, aminek mentén az esetenként még szított szembeállítás oldódhat, mindenki hasznára érvényesülhet a hét szövetkezeti alapelv egyike: a szövetkezetek közötti együttműködés.

A siker, vagy a kudarc a piaci szereplésben mutatkozik meg a leglátványosabb módon. Ennek hátterében sok esetben az érdekeltséget is magában hordozó működés áll. A minőségi és mennyiségi termelés, vagy a termelés és a feldolgozás, illetve a beszerzés és az értékesítés összehangolása, az ezek fundamentumát jelentő vállalkozási és működési formák megteremtése jelenti az igazi kihívást minden közösségben. A jó válasz (esetenkénti, helyenkénti igények alapján) a külső kapcsolatok revízióját, új alapokra helyezését, a belső szervezeti, szervezési, felelősségi, irányítási rend, a műkö-

dés egészének a vállalkozásokhoz, a kihívásokhoz igazodó megújítását teszi szükségessé a mindennapok során. Valószínűsíthető, hogy ezen követelmények szerinti megfelelés (időnként, illetve folyamatosan) kényszerintézkedések foganatosításával kapcsolódik össze. Az adott körülmények között célszerűsíthető működési forma mielőbbi kikristályosodását segítheti az, ha:

- a) a hazai szövetkezeti szerveződések: kooperációk, integrációk a nemzeti pozíciók szélesebb körű javítására irányuló folyamatokba szervesen illeszkednek;
- b) a szövetkezeti rendszer az SZNSZ és az ILO normái alapján formálódik tovább.

A folyamat elősegítése érdekében, szükséges, hogy a külső feltételrendszer is változzék. A mai hazai szövetkezeti jogrendszer (szabályozás) adjon esélyt arra, hogy a szövetkezetek a szélesebb körű nemzeti érdekek érvényesülését az eddigieknél jobban szolgálhassák. Ennek szem előtt tartásával olyan gazdasági és jogi keretek kialakítása kívánatos, amelyben:

- a jogszabályok és az ésszerű gyakorlat alapján hiánytalanul érvényesül az autonómia;
- megvalósul a pozitív diszkrimináció annak érdekében, hogy a szövetkezetek megfeleljenek tagjaik szükségleteinek, bátorítva ezzel aktivitásukat, újabb és újabb kezdeményezéseiket, vállalkozásukat.
- növekszik a szövetkezeti tartalékok és a szolidaritási alapok képzésének lehetősége;

Az érdek és a kényszer arra sarkal valamennyi szövetkezetben hogy önszerveződésükben jobban és bátrabban hasznosítsák a kereteik nyújtotta lehetőségeket. Ezek a szűkebb és a tágabb környezetükben ugyanis (minden negligálás ellenére) ott vannak, a tőlük való eltekintés, vagy a mozgástér lebecsülése a könnyebbik válasz, esetenként menekülés a létező bajok, problémák elől. *Az alkotó megközelítés, a cselekvő fantázia élénkítése (az igazodás, a kezdeményezés) a nehéz körülmények közötti fennmaradás kicsikarásának, a gyarapodás elérésének jó eszköze és jó módszere a mostani társadalmi, piaci körülmények között.*

15. Szövetkezeti térnyerés, három alapvető feltétel biztosítása

A talpon maradás ma különös figyelmet érdemel. Nemcsak a szűkebb közösség, hanem a társadalom részéről egyaránt. A sikeres működésben három „szereplő” külön-külön mutatott magatartása és összjátéka meghatározónak bizonyult eddig is, s a jövőben is az marad. A három tényező:

a) a tágabb társadalmi, gazdasági környezet, (leegyszerűsítve és leszűkítve) a piac;

b) az önszervező erő (képesség), vagyis az egyének és a közösség érdekében a felismerése, céltudatos követése;

c) az állami akarat minősége és jellege; az együttműködés, a szembeállítás, vagy a közömbösség, ezek különböző elegye.

Adott körülmények határozzák meg a szóban forgó tényezők erő-sorrendjét, illetve hatását a működésben. Egyik feltétele lehet a másik érvényesülésének, vagy visszaszorulásának. A három komponens gyakorlatilag leginkább két oldallá ötvöződik:

egyik: a külső feltételrendszer (a piac és az állami magatartás);

másik: az önszervező szövetkezeti közösség

között alakul ki hatásmechanizmus. Viszonyukban az együttműködés, illetve a szembenállás, esetleg az egymás tőrése mutatkozhat meg, nem ritkán az előbbiek valamilyen tartalmú elegye munkál. Nem más ez, mint a létező külső lehetőséggel való élés mikénti gyakorlata: az igazodás, a jó válasz, vagy az esélyek kihasználásának hiánya. A sokféleség jellemzővé vált, az általános tendencia azonban kirajzolódott:

- a piaci nyomás állandósult és fokozódott;
- a reagáló- (a megújulási) képesség viszont fokozatosan megkopott;
- a szövetkezetellenességet az állam passzivitása váltotta fel.

Ezzel egy időben a szövetkezésben új fejlemények is mutatkoztak. Az elmúlt évtizedben szaporodtak a beszerzési és értékesítési, illetve szolgáltatási szövetkezeti tömörülések. Hasonló figyelmet érdemelnek a termelői csoportok, az egyes szövetkezeti integrációk és egyéb termelői kooperációk. Többségükben ezek azonban még kisméretűek, hiányzik a megfelelő tőkeerő, gyenge az érdek-érvényesítő képességük. Polarizáltak: „szakadozott hálót” képeznek, teljesítőképességük növelésének kényszere viszont

fokozódik. A mezőgazdasági szövetkezetekben különösen jellemző ez a helyzet. A kedvező irányú változásra esélyt nyújt:

- a hatékonyság fokozásának minden módja és formája;
- a laza kooperáció, a társulás;
- az integráció;
- az előnyöket ígérő koncentráció és az ésszerű centralizáció növelése;
- a szervezet-fejlesztés;
- olyan közösségi milió megteremtése, amelyben a tagság életérzése kedvezően formálódik.

A különféle szövetkezeti szerveződések egy része azt bizonyítja, hogy az ismert nehézségek ellenére számukra új lehetőségek is kínálkoznak. Ezzel élve, s ezt kihasználva jó példával járnak elől.

A jelenleg működő közel 5.700 szövetkezet és az 1.5 millió fős tagság (erényeivel és gyengeségével együtt) ma is megkerülhetetlen társadalmi realitás és jelentős gazdasági tömörülés.

Mindent egybevetve: az általános helyzet azonban kedvezőtlen. A XIX, sőt a XX. században sok álszövetkezet működött, mert akkor a szövetkezés (az adott korszakokban) előnyökkel járt. A helyzetet jellemzi, hogy ma ilyen ok miatt működését nem irányozza elő, illetve nem szervezi szövetkezeti keretbe senki sem, mert a szövetkezeti forma a közelmúltban sem élvezte, s ma sem élvezzi a működése által kiérdemelhető kívánatos társadalmi, gazdasági feltételeket, a differenciált megítélés alapján történő pozitív diszkrimináció alkalmazását. Inkább a közömbösség, esetenként, főleg helyenként az ellenszenv munkál.

A szövetkezeti forma egyes ágazatokban, illetve területeken (tevékenységi körökben) mára elvesztette vonzását, *megtépzódott a szövetkezeti reneszánsz. Ezzel együtt a szövetkezésben tartalékerő rejlik.* A szövetkezetek, mint gazdasági kihívásokra adott önszerveződési, önszegélyezési és önkormányzati szervezetek céljából és működéséből kitűnik, hogy azok (a történelmi fejlődésük során) alapvetően gazdasági feladatokat megoldó szervezetként váltak széles körben elterjedté:

egyrészt: a tagok lakóhelyéhez, a helyi erőforrásokhoz kötődve, személyes közreműködésüket hangsúlyosan kiemelve, a szubszidiaritás (minden döntést és végrehajtást a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni) elvén alapuló struktúrával tartós fejlődés fenntartását törekedtek megvalósítani;

másrészt: a helyi kötődésükhöz tradicionálisan vidékfejlesztő, szociális, kulturális tevékenység kapcsolódott.

A várható változások irányát és jellegét továbbra is (noha megváltozott erőssorrendben) a szövetkezetek vonatkozásában az dönti el, hogy:

- a piac számukra hogyan alakul;
- velük kapcsolatban az állam milyen magatartást tanúsít,
- ezekhez a szövetkezeti közösségek miként viszonyulnak?

Az önszervező, vállalkozó, helyes érdekérvényesítő helyi összefogás lehet a motorja a szövetkezetek megmaradásának és térnyerésének. Ennek fundamentuma ma a közös építkezés, a vagyon együttlattartása. Ellentétes folyamatok is zajlanak E tekintetben szövetkezeti típusonként, illetve ágazatonként, sőt területenként is igen nagy a változatosság. Tendenciaszerűen érvényesül a közösségi kohézió, a vagyon megtartásának gyengülése. A jelenség, illetve a folyamat az adott helyen kitapintható, sőt öngerjesztő formát ölt, a többségi elutasítás lehet az ellenszer. Eredményes ez akkor lesz, ha a tagság előtt a jövő formálók újszerű, de reális alternatívát mutatnak fel.

16.

A vállalkozás ésszerű szabadsága, a várható kockázatok felmérése

A megváltozott külső és belső körülmények között megnőtt a szövetkezetek mozgásszabadsága, csakúgy, mint azok belső és külső korlátjai.

Egyfajta „van is, nincs is” állapot alakult ki, s vált tartóssá. Keresni kell tehát a cselekvés lehetőségének réseit, a korlátok leépítése, lehetséges kiiktatása folyamatos figyelmet feltételez a mindennapokban. A helyzet összetevői:

a) demokratikus állami berendezkedés alakult ki. A szövetkezetek visszautasítják az adminisztratív beavatkozási kísérletet. Ez helyén való! A bábáskodást sem szeretik. Nem kívánatos viszont ennek az ellenkezője: a szabadosság, a marginalizálódás is nagy veszély;

b) a szövetkezeti autonómia megerősödött, s ez előnyösen gátolta a felülről történő beleszólási törekvéseket. Ennek ellenére léteztek ilyen kísérletek, s nemegyszer sikeresen valósult meg a túlzott állami beavatkozás;

c) kívánatos módon fokozódtak a helyi szövetkezeti érdekek. A lokális berendezkedés előnyöket és hátrányokat egyformán tartogat. A mérleg nyelve, sajnos, esetenként az utóbbi felé billen;

d) szaporodtak az egyes szövetkezetek és közösségek magára maradtóságából adódó veszélyek. A sikeres szereplés és a bukás helyi esélye megnőtt. Adódik ez néha a túlzott különállásra való berendezkedésből, amelyet kedvezőtlen következmények is kísérhetnek;

e) az akkumuláció tekintetében a szövetkezetek között jelentős különbségek alakultak ki, a cselekvés materiális korlátai meghatározódtak. Ez a körülmény számottevően differenciál és pusztít, a tőke hiányáról tanúskodik. Arról is azonban, hogy a közös pénzt a szövetkezők a kívánatosnál több „zsebben” tartják. A „szalmazsák” effektus is érvényesül;

f) az ehhez hasonló agresszív gazdasági környezetben a magyar szövetkezeti mozgalom még soha nem működött, ezzel egyidejűleg támogatás helyett támadást, az állam által gyakorolt diszkriminációt is el kellett szenvedniük a szövetkező tömegeknek, a szövetkezetek a legutóbbi időkhöz is érezhették a mellőzöttségüket, ami nem biztos, hogy nagy baj, de nem mindig előnyös. Ma ez utóbbi a jellemző;

g) a piac szereplői között (sok tekintetben) egyenlőtlen a verseny. A partnerek, döntően *a multinacionális cégek, korszerűek és jól szervezettek. Kitartásra és diktálásra, illetve kockázatvállalásra képesek, a gyengék, a társadalmilag kívánatos egyes szövetkezeti szerveződések felszámolódását eredményezik.* Hat a hatékonyság, ami jó! Rossz viszont, hogy kopik a társadalmi rokonszenv, s a támogatás. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy egyre inkább háttérbe szorulnak a helyi értékek, csorbulnak a közösségi érdekek;

h) esély mutatkozik a külföldi befektetők érdekérvényesítésének túlsúlyára az ország ügyeiben. Gyengül az ellenőrzésük lehetősége. Világ-tendencia érvényesül. A nemzeti hatóságok mozgástere ezért egyre inkább szűkül. Mégsem fordulnak kellő határozottsággal a szövetkezeti tömegek felé, noha ennek szükségességére az ENSZ, az Európai Unió, illetve az ILO kellő módon felhívta figyelmüket;

i) a munkahelyek leépülésével, a struktúra váltással, a szövetkezetek működésének klasszikus területein, elsősorban vidéken, különösen a keleti régiókban, jelentős munkanélküliség alakult ki, ami egyes rétegek körében jövő nélküliséget szült. *A bajok részbeni orvoslására a szövetkezeti forma alternatívát kínálhat.* A lehetőség kihasználása máig még nem érte el az érintettek ingerküszöbét.

A megbomlott egyensúly helyreállításában a szövetkezetek csakis a realitásokból indulhatnak ki. Növelhetik (fő-, vagy mellékprofiljuk tekintetében is) a versenyképességüket a szövetkezetek, ha az általános lehetőségek jobb kihasználása érdekében a termeltetés, a felvásárlás, a feldolgozás, és az értékesítés, illetve a szolgáltatás (hitelnyújtás) szférájában jó átgondolt, közös érdekeken alapuló, közösen tulajdonolt kooperációkat, együttműködési formációkat hoznak létre. Erre a szövetkezés minden területén, s minden szempontból alapvető szükség mutatkozik, sok tekintetben az eddigi mozdulatlanság csaphat át a kínálkozó esélyek megragadásába, egy piacosabb gyakorlatba.

17.

Mezőgazdasági szövetkezeti unió, beszerzési, értékesítési integrációk

A gazdasági céloknak megfelelően *az integrációk egyes ágazatoknak, részeinek, egységeinek együttműködését, összehangolását, összekapcsolását testesítik meg*, illetve fejezik ki. Változataik: a horizontális, illetve a vertikális integrációk. Ezek mind a beszerzésben, mind pedig az értékesítésben mindenki által ismeretes, talán el is nyűtt fogalmak és formák. Mindkettő előzetes befektetést, tulajdonosi együttműködést, a közös sikernek való „alávetettséget” feltételez, ezek azok, amelyek taszítják az alapítókat, ezek azok, amelyek elhomályosítják az ígéretesebb jövőt. Mint eddig, marad az egyéni útkeresés, a befelé forduláson alapuló küzdelem a fennmaradásért. Tenni kell érte, hogy e téren széles körben valódi változások történjenek. A mezőgazdasági jellegű szövetkezetek újszerű közeledésére van szükség!

A dolog formailag rendkívül egyszerű és nyilvánvalóan előnyös. Úgy vetődik fel a gondolat és a közösségi érdek, hogy: ne egy szövetkezet saját maga, egyedül szerezze be a számára szükséges anyagokat (műtrágya, vegyszer, vetőmag, tápok, üzemanyag, stb.), illetve eszközöket (erő- és munkagépek, szerszámok, egyéb kisépek, stb.), mert egyedül „kicsibe” drágább, továbbá ne egyedül vagy szűk csoportban próbálja értékesíteni a megtermelt (előállított) termékét, mert eladói pozíciójában gyengének bizonyul, kevésnek a leszállítandó mennyiségben, egyenetlennek a kívánt minőségben. Vagyis:

a) a beszerzésben és az értékesítésben a nagybani piacon viszonylagosan kis volument egyenként megjelenítő szövetkezetek a nagyban vállal-

kozó, diktálni képes, többségben tőkeerős partnerrel szemben az egymástól elszigetelten (külön-külön) minden tekintetben hátrányos helyzetbe kerülnek;

b) a beszerző szövetkezetek részéről nem a szállítóknál történő korlátozott alkudozás, a terményt, terméket befogadó nagybani vásárlóknál nem a demonstráció (a tejnek, dinnyének, stb. lábaikhoz öntése) a hatékony piaci magatartás, hanem a partnerhez való felnövelés, azaz, nagybani megjelenés, egyensúlyteremtés, ha lehet túlsúly elérése, megfelelő mennyiség és minőség képviselése, korszerű áru kínálata biztosítja a versenyképességet.

A korszerű piaci magatartás, érdekvéonyesítés egyik sikeres kerete pedig az integráció, ennek (a célnak megfelelő) horizontális, vagy vertikális változata. Egyik is, másik is előnyt ígér, hiánya azonban nem azonos módon mutatkozik meg. *A horizontális együttműködés elmaradása látens (felett) hátrányként épül be a szövetkezetek gazdálkodásába*, a drága, előnytelen beszerzés ugyanis a kimenetben rejtve jelenik meg, „csak” a nagyobb költségben, a jövedelem csökkenésében, a versenyképesség gyengülésében mutatkozik, míg a *vertikális integráció hiányának a következménye látványosan fejeződik ki*, eladatlan áruk, leértékelt termékek, nyomott áron történő értékesítés, stb. a következmény

A kívánatos együttműködési forma tehát hatásosan demonstrálja önmagát, a kedvezőtlen tapasztalatok ellenére azonban még mindig nem átütő sikerrel. Igaz, hogy (a horizontális integrációhoz viszonyítva) ez a közös együttműködési forma, vagyis a vertikális integráció keretében történő vállalkozás feltételeinek megteremtése több tőkét, több kockázatot rejt magába, intenzívebb tulajdonosi érdekegyeztetést (ütközést is) feltételez. A haszonban azonban valamennyi megtérülhet.

A közös vállalkozáshoz való alapítói hozzáadás még valamivel kiegészül. Ez a helyi szinten gyakorolt rendelkezési jogosultság egy részének az alapító közösségbe való átengedése. Remélhetőleg ez igazán keveseknél okozhat gondot, mert a tét ennél nagyobb, ezzel együtt számolni kell vele. A gyakorlat azonban erősen amortizálja ezt a szubjektív érzést, a több termelési és értékesítési biztonság, a több haszon meggyőző érv lehet. A szövetkezetek ugyanis minden eddiginél kiszolgáltatottabb helyzetbe kerültek. Elemi erővel jelentkezik ezért az a törekvés, hogy az árumozgás vertikális láncába a nagykereskedők, a bankok maguk is integrátorként lépjenek be. Kifejeződhet ez tagjaik termelési lehetőségeinek kedvezőbbé válásában, profitszerzésük növekedésében egyaránt. Szerencsés helyzetben a szövetkezeti összefogást teljes siker kíséri.

Napjainkban *a vertikális integrációk úttörői tőkeerős, kiváló vezető gárdával rendelkező szövetkezetek lehetnek*. Mind a meglévő, mind az ezután létrejövő szövetkezetek integrációja feltételezi a személyi és tárgyi szükségletek összpontosítását, ezek jelentős része a ma is működő szövetkezetekben, továbbá a velük kapcsolatban álló, részben belőlük kivált társaságokban megtalálhatók. A személyi és tárgyi tényezőket parancsszóra azonban tömöríteni nem lehet. Alapos gazdasági mérlegelés révén kialakított program követése teheti lehetővé a közös érdekekre irányuló együttműködés kialakítását.

Az integrációs vállalkozások szélesebb körű kibontakozásához konkrétan meghatározott szervező munkák indítása és végzése szükséges. Ez a tevékenység nem nélkülözheti a megfelelő szellemi (tulajdonosi) központból irányított közreműködést. Meghatározott ideig az érintett szövetkezeti érdekképviseltek szakembereit is magában foglaló, autonóm szervező iroda is indokolt. A cselekvési keretek palettája igen széles lehet a mezőgazdaságban, s a szövetkezeti ágazatokban egyaránt. Folyamatosan (évek munkájával) ilyen módon akár a klasszikusnak számító dán értékesítési modell is felépíthető.

Kezdjék el az unió (az új gazdasági szövetség) építését a legjobbak, hogy jobbak lehessenek, folytassák mindazok, akik fennmaradási, fejlődési gondokkal küzdenek, együtt célba érnek!

18.

Korszerű szövetkezeti struktúrák, differenciált tagsági csoportok

A leépüléssel párhuzamosan (az elmúlt évtizedekben) megújult, vagy újonnan létrejött szövetkezetek lépnek be a piacra. Megjelenésükben és működésükben ezek alap- vagy másodlagos szövetkezeti struktúrák: szövetkezeti gyökerű kft.-ék és rt.-ék, egyéb integrációk, s más együttműködési formációk. Törnek a bozótban az utat. Jó példával járnak elől. Azt bizonyítják, hogy minden nehézség ellenére van remény és van lehetőség: új talajba, új gyökeret eresztenek. Jellemzőjük:

- a) valamennyit a helyi sajátosságok és viszonyok „termelték” ki;
- b) *önszerveződés alapján jöttek létre*;
- c) hatékonyság által motiváltak;
- d) összefogást testesítenek meg;
- e) ésszerűség, versenyképesség, sokoldalúság jellemzi őket;

- f)* általában megfelelő termelési és értékesítési biztonságot mutatnak;
- g)* nagyfokú érzékenységet fejeznek ki szűkebb és tágabb környezetük, különösen a piac irányába;
- h)* a fantázia, az elszántság és a tenni akarás jellemzi munkálkodásukat.

E tulajdonságok sokszor még direkt anyagi ösztönzések révén sem vihetők be kívülről a szövetkezeti közösségekbe, ha azoknak nem alakul ki (objektív és szubjektív) belső feltétele. Szövetkezeti keretek közötti összefogásuk hajtóereje:

- az önszerveződés;
- az önigazgatás;
- a demokratizmus;
- a tulajdonosi ellenőrzés;
- a javak feletti kollektív rendelkezési jogosultság.

Ezek a jellemzők azonban nem általánosíthatók. Egyes ágazatokban, szövetkezeti csoportban tapasztalható, hogy a tagsági csoportok, rétegek (különböző érdekek mentén) erősen differenciálódtak. A két szélső véglet markánsan kirajzolódik. Egyik a közös vagyoni viszonyokra koncentrálnak, ennek lényege: egyfelől a közösségi vagyon megtartása, gyarapítása, másfelől a mindenáron való megszerzése, az ezt valószerűsítő belső (döntési) helyzetteremtés. A szövetkezők túlnyomó többsége azonban a foglalkoztatás biztosítása és szélesítése, a sikeres munka, illetve a kedvező osztalék fizetése ügyében aktivizálódik, emeli fel szavát. Ők azok, akik szemé előtt a megélhetés gondolata lebeg, s az ennek alapját biztosító folyamatos jövedelemszerzés motivál. Időszerű tehát azon kérdések előtérbe állítása, amelyek a közös akaratban hatékonyabban integrálják a tagságot. Ezek:

- a)* a tagság többségi részvételének szavatolása a szövetkezetüket érintő lényeges kérdések eldöntésében;
- b)* a közös vagyon nagyobb biztonsággal történő megtartásának előmozdítása a tagság kezében és érdekében;
- c)* a tagsági kezdeményezések szélesítése az egész közösséget érintő kérdésekben;
- d)* a működési formaváltás szűk személyi érdeken alapuló kikényszerítésének korlátozása, a tétéles többségi akarat érvényesítése.

Törvényi és alapszabályi keretek között hatékonyabban kellene támogatni az említett normák érvényesülését. A mindenkori belső állapotok,

maga a gyakorlat a szabályozás és az önrányítás minőségére utalnak a helyi közösségekben. A kívánatos összhang megteremtése, legalábbis közelítése mindenütt, minden szövetkezetben alapvető érdek. A törvényesen és a szokásjog alapján meghonosodott demokratikus keretek között erre a lehetőségek adottak, a helyes irányú akaratérvényesítés azonban tudatosságot és fáradhatatlan közösségi cselekvést feltételez az adott szövetkezetben.

19.

A célok széleskörű egyeztetése, a szövetkezeti aktivitás alapozása

A jelenleg létező *szövetkezeti erőforrások hasznosításának előmozdítása érdekében összehangolt cselekvésre van szükség.* Ennek megfelelő tartalmát, a kívánatos sikert az alapozhatja meg, ha a szélesebb körben érdekeltek, maguk a szűkebben érintett szövetkezetek, érdekképviseltek, termelői szövetségek, terméktanácsok, az illetékes állami szervek támogatását élvezve (a cél fokozatos elérése érdekében) kisebb-nagyobb csoportokba szerveződve együtt tesznek egyeztetett és szükség szerint koordinált lépéseket, közösen szorgalmazzák:

- gazdasági erejük növelését, ideértve a vállalkozói és az ügyintézői képességek fejlesztését is;
- az intézményesített piaci és fizetési körülményekhez való alkalmazkodásuk erősítését;
- megtakarításaik esélyének bővítését és beruházásaik szélesítését;
- életerős és dinamikus szövetkezeti szektor kialakítását, fejlesztését;
- időszaki és tartós munkahelyek létrehozását támogató erőfeszítéseket, a jövedelemszerzés folyamatosságának a biztosítását;
- az emberi erőforrások érvényesülését, a szövetkezeti mozgalom értékeinek megismerését a képzés koordinált alkalmazása útján;
- a közösség szociális, illetve gazdasági szükségletei kielégítésének támogatását, számításba véve a diszkrimináció minden formájának felszámolását;

A jelzett célok a szövetkezeti rendszer lényegéből fakadó alapvető követelmények, a közülük támadt ellentmondások, vagy ellentétek, bizonyta-

lanságok, megingások a hálózatban, ezen belül az adott szövetkezetben SOS jeleket sugároznak. A koherens-rendszer kiformalódására és folyamatosságának biztosítására vonatkozó külső és a belső együttműködés eredményessége azt feltételezi, hogy:

- a) a szövetkezeti forma vonzásának erősítése (különösen a kezdő vállalkozók esetében);
- b) a pozitív diszkrimináció intézményesítése (elsősorban a társadalmi célok körében);
- c) a szövetkezeti forma tartósságának támogatása (normatív védekezés a spekuláció ellen);
- d) a szövetkezeti alapok képzésének serkentése (a stabilitást szolgáló források elkülönítése);
- e) a szövetkezet versenyképességének fokozása (helyzetbe hozás, esélyteremtés);
- f) az ágazati együttműködés ösztönzése (termelés, értékesítés, finanszírozás); az integráció (a pályáiv végpontjainak összekötése);
- g) a másodlagos szövetkezeti formák létrehozása (szövetkezetek szövetkezése);
- h) a kívánatos életérzés elérésének és fenntartásának motiválása (társadalmi célok követése)

erőteljesebben és hatékonyabban fejeződik ki az állami jogi és gazdasági szabályozásban, ennek keretei között a helyi és az ágazati összefogásban és az önszerveződésben.

Foglalkoztatási, jövedelemszerzési, szociális érdek fejeződik ki abban, ha a kedvezőtlen körülmények között élők csoportjait a munka világába, a környezeti viszonyokba való beilleszkedésükben erejükhez mérten segítik a szövetkezetek. *A munkához való hozzáférés bővítése, a szegénység és elhagyatottság mérséklése, az általános kulturális állapot javítása alapvető nemzeti ügy, az e vonatkozású szövetkezeti aktivitás növelése ugyancsak közügy. Megalapozott igény és érdek az, hogy az illetékes állami szervek kezdeményezzenek, s minden módon támogassák a szövetkezeteket azon teendőik vállalásában, amelyek mára szerényre csökkent lehetőségeiken túlmutatnak.*

20. Az alapelvek törvénybe foglalása, az alkalmazás egységesítése

A szövetkezeti identitásról szóló (a szövetkezés nemzetközi alapelveit meghatározó) SZNSZ Állásfoglalást az ENSZ, az ILO, továbbá az EU a szövetkezetek egyedül érvényes meghatározásnak minősítette. Az ILO tagállamai (így Magyarország számára is) ez az elismerés, annak országgyűlési befogadását követően jogforrás értékű. Az ILO-nak a szövetkezetek fejlesztéséről szóló 2002. évi 193. sz. Ajánlása, s a benne foglalt SZNSZ Állásfoglalás befogadásáról az Országgyűlés 128/2003. (XI. 26) O. GY Határozatában döntött. Az ezt kinyilvánító határozat indoklása figyelemre méltó megállapítással zárult: „Az Ajánlás a szövetkezeti értékek magasabb szintű érvényesülése, valamint a szövetkezetek munkahelyteremtő és üzleti potenciáljának elősegítése érdekében fogalmaz meg előírásokat. Elfogadásával a nemzetközi közösség megerősítette, hogy:

„a szövetkezeti eszme egyenjogúsága a globális gazdaság körülményei között sem vonható kétségbe.”

Az Országgyűlés vonatkozó Határozata alapján az SZNSZ Állásfoglalását kötelező jelleggel kell a szövetkezetek jogi szabályozása során figyelembe venni a jogalkotónak. Az SZNSZ állásfoglalását a szövetkezetek jogi szabályozása során világszerte szintén kötelező jelleggel alkalmazzák.

A szövetkezeti alapértékek-, és alapelvek első ízben kerültek abba a helyzetbe, hogy a világ országainak a többségében országgyűlési határozattal döntöttek a szövetkezeti identitásról szóló Állásfoglalás elfogadásáról. Igaz, kissé kerülő úton. Az ILO Általános Konferenciája 90. ülészakán (2002-ben) az SZNSZ által a szövetkezeti identitásról megalkotott Állásfoglalást szó szerint befogadta. Az ILO Alapokmányában foglalt előírások pedig arra kötelezik a tagállamokat, hogy ajánlásait az illetékes hatóság elé terjesszék törvénybeiktatás, vagy más intézkedés céljából.

Az országgyűlés döntése alapján a magyar szövetkezeti jogalkotás számára a szövetkezeti identitás Manchesterben elfogadott alapelvei tehát megkerülhetetlen jogforrást jelentenek. A szövetkezeti identitás, vagyis a nemzetközileg elfogadott alapértékek és alapelvek a szövetkezés lényegét határozzák meg, egyben a működésük elvi és gyakorlati normáit jelentik meg. A szövetkezeti törvények ezeket öntik jogszabályi formába. A szabályozás a szövetkezeten kívüli és belüli akaratot és érdeket fejezi ki törvényi és egyéb állami aktus, illetve alapszabályi keretek között. Az

egyed szabályozási elemek közötti összhang felettébb kívánatos, noha azok átmenetileg egymással ellentétbe is kerülhetnek. A szövetkezeti szabályozás az idők folyamán ezért bonyolult, ellentmondásos folyamatot alkotott hazánkban:

a törvényalkotó esetenként a szövetkezeti alapértékekkel, illetve az alapelvekkel szembenálló szabályozást is alkalmazott.

21.

A haszonelvűség és a szövetkezés, kompromisszumra törekvés

A haszonelvű szövetkezetpolitika eredményeként olyan alapvető folyamatok generálhatók, amelyek számottevő tömegek életlehetőségeinek és életkilátásainak javulását ígérnek. *A középpontban a munkahelyteremtés és a jövedelemszerzés lehetőségének kiszélesítése áll.* E célokkal összhangban van az, ha a szövetkezet-fejlesztési elképzelések között szerepel:

- a szellemi tőke és a magánérdekek összehangolása a szövetkezeti munkamegosztás lehetőségei alapján;
- a társas-vállalkozás kialakítását elősegítő mobilitási és szelekciós folyamatok feltárása;
- a méltányos támogatási rendszer elveinek újragondolása;
- a piaci erőfölényt ellensúlyozó hazai vállalkozási rendszer szövetkezeti elemeinek kidolgozása;
- az önerőre alapozó gazdasági szervezetek sajátos mechanizmusaiból adódó tapasztalatok hasznosítása az állami irányítás rendszerében. (A gyakorlat alapján leszűrt következtetés: a társadalmi és a gazdasági fejlesztések stratégiája a szövetkezés kínálta lehetőségeket nem hagyhatja figyelmen kívül).

Ma a szétzilált állapotában kell stabilizálni és megújítani a szövetkezeti mozgalmat, hiszen a bizalomvesztés általános jelenség. Ezért (a szövetkezetek megtartó-képességének és vonzásának javulása érdekében) a tulajdonosi fórumok erősítése elengedhetetlen feladat. Az ezekkel összefüggő szabályozási korrekciók (az egyértelműség) kiszámíthatóvá teheti a gyakorlatot.

A szövetkezés korszerű gazdasági és jogi feltételrendszerének formálása: 1. az általános társadalmi szükségletből; 2. a szövetkezeti közösség érdekéből indulhat ki. Ha a kettő fedi egymást, akkor minden oldalról ösztönző erők, ellenkező esetben súrlódások, szélső esetekben szembeállítások munkálnak az emberi viszonyokban, a szövetkezők minden napjaiban. Úgy tűnik, hogy nincs ideális állapot. Megfelel a jó kompromisszum.

Ma is sok ígérettel és ugyanennyi fenyegetéssel terhesek a kilátások: a kívánatos együttműködést, az egymás kiegészítését, netán kiküszöbölését, nem ritkán az óriás és a törpe harcát testesíti meg a mostani társadalmi, gazdasági környezet. Ez utóbbi jó állapotát a szövetkezetek mindig is visszatükrözték. Ha az állam rokonszenvét is élvezték, akkor még inkább „hozzáadtak” és a maguk gyarapodásával tovább szélesítették a fejlődési ívet, jelentősebb tömegek boldogulását szolgálták.

A szövetkezetekkel kapcsolatos nem kívánatos múltbéli események, többek között a szövetkezeti autonómia megsértése, a szövetkezeti vagyon feletti állami rendelkezés az ellenkezőjére is emlékeztetnek. Az ezektől való elhatárolódás, s a jobbiztonság erősítése most is része a szövetkezetek szuverenitása erősítésének. *A sebek gyógyítása akkor lehet végleges, ha az egyben a jövő irányába is mutat, s ha kell, az újrakezdéssel kapcsolódik össze, végül a szövetkezetek széles körben ismét esélyteremtő formákká válnak* elsősorban vidéken, ezen belül is a munkanélküliség sújtotta térségekben, ott, ahol semmiféle alternatíva nem kínálkozik a szegénységből való kitörésre. E folyamat beindítása szorosán vett társadalmi, gazdasági ügy, mindkettő az állami kezdeményezésben, részvállalásban és támogatásban teljesebben ki, ennek a széleskörű vidékmentő vállalkozásnak lehetnek olcsó, tartós és hatékony keretei maguk a szövetkezetek.

A dezorganizálódott, perifériára szorult, hátrányos helyzetben élő emberektől az önmagukon való segítséget feltételezni csak korlátozott keretek között lehet. Körükben külső közreműködésre van szükség. Ugyanakkor az öngondoskodás kényszere is egyre inkább erősödik. A két véglet között kell megtalálni azt az utat és formát, amely (mint hasznos kompromisszum) előre visz. Mindkettőt a szövetkezetek foglalhatják keretbe.

22.

A lehetőségek tágítása a perifériákon, esélyteremtő házipari szövetkezetek

A házipari szövetkezetek a hazai szövetkezeti rendszer tagjaiként folyamatos, vagy alkalmasszerűen dolgozó tagjaik részvételével házipari és népi iparművészeti termékeket, valamint bedolgozói minőségében (megrendelésre alapozott) darabárut előállító társaságok. Státusukra és működésükre nézve a hatályos általános szövetkezeti törvény, egyéb jogviszonyaikra a vonatkozó érvényes törvények, illetve rendelkezések az irányadók. Önálló jogi személyiségű gazdálkodó szervezetek. További jellemzőik:

- a) tagjaik, bedolgozóik rendszeres, illetve részleges foglalkoztatása jövedelemszerzésük lehetséges szintű biztosítása;*
- b) vállalkozó-, nyereségorientált, vegyes tevékenységet folytató szervezetek;*
- c) minden tevékenységet folytathatnak, amit törvény nem tilt;*
- d) a változó tőke, a nyitott tagság, a korlátozott osztalékfizetés és az „egy tag – egy szavazat” elve alapján működnek.*
- e) befektető tagot, jogi személyiségű szervezetet alapszabályuk rendelkezése szerint tagjaik sorába fogadhatnak.*

*A rendszerváltást követően a házipari szövetkezetek szinte teljes egészében feloszlásra kerültek, mára csak néhány működik. A folyamatot kísérte a létalapjukat jelentő belföldi bolthálózatuk privatizálása, s kimélyítette az ipari beszállítói megrendelések (az ipari privatizáció és egyéb okok miatti) megcsappanása, végül az export lecsökkenése. A fájdalmas történetek következtében a rendszerváltást követően 30 ezer foglalkoztatott munkája és az innen kapott jövedelme fokozatosan megszűnt. Többek között a halmozottan hátrányos térségekben élők szövetkezeti tag-, és bedolgozó rokkantak, döntő részben nők életlehetősége rendült meg nagyszámban. Alternatíva nélkül maradtak. *A mára kialakult helyzet nemcsak emlékezésre, hanem a szóban forgó működési és érdekeltségi szövetkezeti forma újraélesztésére is inspirálhat.* Nem a nosztalgia, hanem csakis a realitás alapján. Ugyanis a létező ésszerűségek és kényszerek cselekvést válthatnak ki. Ilyenek:*

- a) a korábbi nemzeti tőkéhez kötődő nagyipar hazánkban mára a töredékére zsugorodott, az ipari aktivitás a kis és közepes vállalkozások hálózatába helyeződött át, az újrászervezendő házipar természetes módon il-*

leszkedhet e szférába, ugyanúgy kerete lehet a foglalkoztatás bővítésének, mint bármelyik egyéni kis-, illetve közepes vállalkozás;

b) a szövetkezeti forma, jellegénél fogva (önsegély, támogatás, szolidaritás, korlátozott visszatérítés, bedolgozás, egy tag – egy szavazat, stb.), alkalmasnak bizonyult szerveződés a korlátozott munkaképességűek, a hátrányos helyzetűek fogadására;

c) a háziipari és a népi iparművészeti termékek előállításában döntően a nők vesznek részt, ők azok, akiknek munkalehetőségei az átlagosnál korlátozottabb, családi és egyéb szubjektív okok miatt erősen helyhez kötöttek;

d) a klasszikus mezőgazdasági vidékeken, a rurális térségeken, az ország elszigetelt részein a háziipari szövetkezetek (hagyományos tevékenységük mellett) piaci profiljukat kifejlesztve alkalmasakká válhatnak (beszállítói rendelések alapján) darabáruk előállítására is, ezzel bedolgozói aktivitást serkenthetnek a mezőgazdasági idénymunka szünetében a férfiak, általában a munkát keresők körében,

e) a háziipari szövetkezetek működésének lényege korábban is, most még inkább a munkához, illetve a jövedelemhez való hozzáférés biztosítása volt és maradt: olyan rétegek, csoportok tekintetében, akik mögött szervezett társadalmi lehetőség és gondoskodás nemigen állt; olyan települési, gazdasági, kulturális környezetben, ahol (kevés kivételtől eltekintve) a viszonylagos elmaradottság volt a jellemző. Mert a helyzet csak lassan változik, esetenként még inkább romlik, ezért ez a térség várja ma is a segítséget!

f) a szövetkezetek döntően ugyan gazdasági vállalkozások, de a társadalmi oldaluk sem elhanyagolható, vonatkozik ez a háziipari szövetkezetekre is. A szövetkezetek demokratikus intézményeiben való közreműködésük által (tagsági döntés, testületi ellenőrzés, „egy tag – egy szavazat” jogával élés, stb.) a tagok felelős részvételt gyakorolhatnak, a saját és a közösség sorsát alakíthatják. Ez a lehetőség nemcsak személyes, hanem (összeadódva) társadalmi értéket eredményez, erre ma különös szükség mutatkozik, az újra alakult helyi szervezetekben ez az értéképződés ismét kiteljesülhet, s széles körben meghatározódhat.

Adódik a felismerés és a következtetés: *a munkahely teremtésének egyik legolcsóbb, viszonylag kevés ráfordítást igénylő keretei a szövetkezetek. Ez az általános tapasztalat fokozottan vonatkozik a háziipari szövetkezetekre.* Alapításuk és működésük akkor bizonyul sikeresnek, főleg tartósnak, ha piacképes termékek előállítására vállalkoznak, azaz korszerű, keresett termékstruktúrával és kibocsátással rendelkeznek, mögöttük meg-

rendelők, értékesítési hálózat (boltok), export lehetőségek állnak. *Számos európai országban jelenleg államilag támogatott bolthálózat biztosítja a háziipari kézműves termékek forgalmát, ennek a gyakorlatnak az átvétele egy versenyképesebb árképzésben is megmutatkozhatna, javulhatna a háziipari termékek forgalomképessége.*

Áttekintést igényelnek a vonatkozó ma is érvényes jogszabályok, kedvező jogi környezet kialakítása szükséges. Mindez a helyi és az olyan központi stratégia összehangolásában valósulhat meg sikeresen, amely állami támogatást is magába foglal. Ez utóbbi alapja az, hogy a munkahelyteremtésre fordított állami kiadások korábban valójában kevés eredménnyel jártak (alacsony hatékonyságúak voltak). Az eddigiek mellett, vagy azokat meghaladva *új irányba kellene nyitni: egyik változat a háziipari szövetkezetek által kínált lehetőség.*

23.

Hatékonyabb együttműködés, a sikertelen gyakorlat meghaladása

A munkahelyek létrehozásában, az emberi erőforrások mozgósításában, a szociális gondoskodásban, az oktatásban és a képzésben, a szövetkezeti mozgalom értékeinek megismertetésében készséget, illetve képességet mutatnak a szövetkezetek. A kezdeti lépések újbóli megtétele érdekében viszont a velük való párbeszéd megnyitására van szükség. Ez mélyreható és tartalmas akkor lehet, ha a jogalkotó, nyomában a jogalkalmazó tevőleges szándékából kitűnik, hogy:

- a hátrányos helyzetben lévők, a munkát keresők, a kiségzisztenciák, az egyedül érvényesülni nem képes csoportok mögött áll;
- az összefogástól, az erőegyesítéstől, a kistőkék összeadásából egyéni és társadalmi boldogulást remélők erőfeszítéseit és vágyait nemcsak hogy elismeri, hanem vállalkozásuk megerősödéséért, tartóssá válásáért tesz is a maga keretei között.

A szövetkezéssel kapcsolatosan *olyan összehangolt intézkedések kívánatosak, amelyek lehetőséget és ösztönzést nyújtanak az összefogással, közös fellépéssel, csekély anyagi forrásaikkal boldogulni akaró szövetkezőknek.* A realitásokon alapuló, érvényesülésre keretet adó, a helyi társadalmi és gazdasági szerveződés számára előnyt nyújtó, a kíméletlen piaci ver-

sennyel, a tőke túl hatalmával szemben védelmet jelentő gazdasági és jogszabályi környezet viheti előre a szövetkezés ügyét.

A közös cselekvésre, az együttes fellépésre, a belső anyagi és szellemi erők mobilizálására a szövetkezeti forma általában jó lehetőséget kínál. Az ilyen fajta aktivitás azonban mindig is többesélyes volt és az is marad. A szövetkezetek piacgazdaságba való beilleszkedésének sikerét, a korszerű szövetkezeti szerveződések létrejöttét három általánosnak tekinthető feltétellel együttállása szavatolhatja:

- a tagi érdekeltség érvényesülése;
- a versenyképesség fennmaradása;
- az állam magatartása.

A szövetkezetek aktivitása: sikerük és kudarcuk, közvetlenül, vagy közvetetten, ilyen, vagy olyan formában a jelzett három tényezőhöz kapcsolódik. A három ismerv jelenléte alapozta meg azt, hogy a szövetkezés eszméje a hazai viszonyok között fennmaradt, s a szövetkezetek még a mai zilált állapotokban is számottevő nemzetgazdasági potenciált jelentenek.. A mára kialakult helyzet kínálja, sőt meghatározza a jogalkotó és a végrehajtó hatalom szövetkezetekkel kapcsolatos magatartását, egy hatékonyabb együttműködés programját akkor, ha nyitni kíván a szövetkező tömegek, s azok felé, akik számára a szövetkezés esélyteremtő forma lehet. A kooperáció új minőségét, általa magát a fordulatot öt alapelv érvényesítése biztosíthatja:

- a) a társadalmi érdek és a szövetkezeti értékek összekapcsolása;
- b) társadalmi szövetség meghirdetése;
- c) a szövetkezetek közéleti pozíciójának megerősítése;
- d) annak elvi elfogadása, hogy a fejlett polgári társadalmakban a mindenkori hatalom érdekelt a szövetkezésben;
- e) a szabadpiaci értékelvűség, illetve a szövetkezeti értékek és alapelvek között nem tehető egyenlőségi jel, a két vonulat számos kérdésben ütközik egymással, összeegyeztetésük (inkább közelítésük) a tőke, a piaci verseny és a profit „emberarcúságának” további humanizálódását feltételezi.

Ezek elfogadásával és követésével meghaladható az eddigi sikertelen gyakorlat. A napi cselekvésben ugyanakkor nemcsak a szövetkezőkhöz szólhatna új nyelven a jogalkotó, hanem magát a társadalmat is kedvezően orientálhatja. A folyamat ugyanakkor a szövetkezők önszervező képességének javulásával teljesülhet ki. Ma viszont *az összefogásba vetett hitet, bizalmat és az erre épülő aktivitást a dezorganizáltság, a még mindig, itt-ott a fejét felütő legitimitás kérdése jelentős mértékben korlátozza.* Ezért a szö-

vetkezőkhöz szóló, őket aktivizáló új szövetkezeti programot ajánlatos meghirdetni, olyat amely szövetkezetbarát környezetet formál, a „kint és a bent” lévőkhöz egyaránt esélyt és lehetőséget kínál.

Az együttműködés már rövid távon is érezhető hatását a társadalomban és a gazdaságban egyaránt, s ami legalább ennyire fontos, segítheti a régi és az újkori sebek gyógyulását. Csak ilyen program felmutatásával szólíthatók meg a jelenleg sokféleképpen gondolkodó, gazdaságilag és társadalmilag igen differenciált szövetkezők. Ezért *a belső működés és a külső kapcsolati rendszer újragondolása ma indokoltnak tűnik*. Változtatási kényszer alakult ki, gyakorlati intézkedések szükségesek. Következésképpen a helyi kezdeményezés, az egyéni és a közösségi aktivitás virulensebbé válhat.

24.

Kedvezőbb jogi környezet igénye, az új viszonyokba illeszkedés

A szövetkezetek társadalmi legitimitását és a piacgazdaságba való beilleszkedését, főleg tartós maradásukat mindeddig három alapvetőnek tekinthető feltétel együttállása valószerűsítette:

- a) a tulajdonosi érdekeltségben rejlő anyagi és szubjektív erő folyamatos mozgósítása, az érdekeltség fenntartása, teljes körű tagsági részvétel;
- b) a kellő versenyképesség megőrzése és szüntelen fejlesztése demokratikus keretek között;
- c) az állam által teremtett jogbiztonság, a kedvező jogi környezet és a pozitív diszkrimináció.

Ezek a jellemzők esélyt motiváltak, noha (különböző külső és belső okok következtében történő) meggyengülésük, dezorganizálódásuk következtében rövidebb és hosszabb távon, kisebb és nagyobb térségekben a szövetkezetek aktivitásának elvesztését, sőt kiiktatódásukat okozták.

E megállapítás fikció és realitás, gyakorta a kettő közötti átmenet is lehet attól függően, hogy az érvényes szövetkezetpolitika, s az ezt konkretizáló szövetkezeti jog, tágabban a jogrend (a jogi környezet) befogadó, támogató, vagy elutasító, netán közömbös „magatartást” tanúsít a szövetkezetek irányába. A következményeket pozitív, vagy negatív módon maguk a szövetkezők is felerősíthetik, illetve gyengíthetik. A két oldal viszonya en-

nél is összetettebb, ellentmondásosabb. Ezzel együtt az állami dominancia a meghatározó. Mindez nem negligálhatja akár egyetlen szövetkező, egyetlen közösség önszervező, önsors-építő munkásságát. Kinek-kinek megvan a csakis rátartozó kötelezettsége és felelőssége. Az a jó ha a külön részek összeadódnak és egymást előnyösen erősítik. A tagság ezt munkájával, a közösségi ügyekben való aktív részvételével, a jogalkotó a kívánatos jogi környezet megteremtésével támogathatja. A különböző előjelű (minőségű) részek összeadódásából siker, teljesítmény vagy kudarc születik.

A szövetkezeti intézmények a szerencsés országokban egy hosszú szerves fejlődés során alakultak ki. Hazánkban a szövetkezetek számára mindaddig ez az esély nem adatott meg, történelmi útjukon a folyamatosság és a megtorpanás, a fejlődés és a visszaesés; szélsőséges esetekben a felszámolás és az újrakezdés váltogatta egymást. Jogos elvárásuk tehát, a nyugalom, a biztonság szavatolása, a fejlődési lehetőségeik megnyitása a társadalom, az állam részéről. Ez a szövetkezéshez való társadalmi, gazdasági viszony ártértékelésében, a szövetkezetek működésének keretet nyújtó jogi környezet új alapokra helyezésében manifesztálódhat. Ennek lényeges eleme a jogbiztonság és a differenciált (célorientált) pozitív diszkrimináció.

A kibontakozás minden feltétele megteremthető. A szövetkezés terének szélesítéséhez, a célok követéséhez az Európai Unió elvi, technikai és anyagi segítsége adottnak tekinthető. Mindez jelenleg azonban csak elvi lehetőség, *ha az összefogáshoz megvan a kívánatos gazdasági feltétel, s ehhez egészséges társadalmi közszellem is társul, akkor a szövetkezés eszméje a gyakorlatban az eddigieknél ígéretesebb módon realitássá válik.*

25.

Alternatív lehetőségek, a belső dilemmákra adandó válaszok

A szövetkezetek belső dilemmái között: három alapvető kérdés feltevése mindenütt és mindenkor időszerű lehet:

- a) milyen alapállásból indulható ki;
- b) hogyan foghatók fel a társadalmi és a piaci viszonyok;
- c) mik a belső teendők?

Ezek a kérdések egymással szoros összefüggésben válaszolhatók meg, mert közöttük kölcsönhatás áll fenn. A tulajdonosi fórumra és testületekre,

a választott tisztségviselőkre, a menedzsmentre a „talány” megfejtésében, illetve kezelésében megkülönböztetett felelősség hárul. Jó válaszra, még inkább következetes cselekvésre van szükség! A külső és a belső viszonyok összehangolása állhat a középpontban. Ezek az oldalak azonban korszakoként változó erősséget, s szóródást mutatnak. A történelekből a mai viszonyok között is okulni lehet. Vagyis: tudatosulni kell annak, hogy:

a) a haszonelvűség célszerűsítheti a tapasztalatokból való merítést. Most is számolni kell azzal, ami az elmúlt másfél évszázadban történt. A tanulságok ugyanis globális jellegűek. Ezek szerint: *a versenyképesség megőrzése és szüntelen fejlesztése; a jogbiztonság, illetve a kedvező jogi környezet és a pozitív diszkrimináció valószínűsítette a szervezetek társadalmi legitimitását, piacgazdaságban való beilleszkedését.* Hiányuk ugyanakkor szervezetellenességbe csapott át, diszkriminációban mutatkozott meg, nyomukban az érintett szervezetek gazdasági és szociális ellehetetlenülése következett be;

b) a külső és a belső feltételek mikénti állapota, azok egymáshoz való viszonyának összhangja, vagy ellentéte, rövidebb, illetve hosszabb távon a szervezeti lét folyamatosságában, fejlődésben, stagnálásban, netán ellehetetlenülésben mutatkozik meg, összességében a különféle előjelű események egységében, rendszerszerűen fejeződik ki.

Az a)–b) pontokban jelzettek szem előtt tartása a szervezetkezésben mindenütt és minden szinten ajánlatosnak tűnik. Ez a jelenre vonatkozó fő tanulság.

Jó adaptáció és téves értelmezés egyformán előfordulhat. Nyomában a megszűnés, a megújulás és az új szerveződések alakulása egy időben, folyamatosan zajlik. Elsősorban a fejlett gazdaságokban, a modern demokráciákban figyelhető meg a szervezetkezés térnyerése, mivel a társadalmi munkamegosztás, illetve az önszerveződés célszerűsíti és preferálja a szervezeti formát. Az ezzel kapcsolatos miértek, s hogyanok megválaszolása mindig is tét volt, s napjainkban is az marad. A lényeg: *több demokrácia, több esély, több szervezet.*

Ezzel az ideával szemben, viszonyaink között, a hazai szervezetkezésben új helyzet alakult ki, új ellentmondások jelentek meg. A szervezetek és környezetük kapcsolatában *a piac dominanciája (a szervezetek hátrányára) károsan felerősödött.* A társadalmi és a civil jellegű, tagi szolgálatuk képessége az előbbiekkal arányban csökkent, vagy ellehetetlenült. Helyenként és időnként ez dezorganizál, másutt és máskor pedig önszervező (válaszoló) reakciókat vált ki. Egészében azonban:

sem az érdekeltek, az „út keresésében lévők”, sem pedig a felelős társadalomszervező erők nem képesek, vagy nem akarják a gazdasági bajok orvoslásának egyik kínálkozó alternatívájának elfogadni a szövetségi formát.

A korábbi folyamatok és a mostani jelenségek károsan fonódnak össze. Új (pozitív) erők kibontakoztatására van szükség! Kialakulásuk feltétele a szövetség útjában álló akadályok lebontása. Ez összetett feladat. Tudati és érdek alapú, piaci és hatalmi oldalról motivált. Önkifejező és önszervező képességet igényel, ami akkor működik odaadóan és hatékonyan, ha az emberek hisznek a szövetségben, s akarják azt. *A demokratikus működés: a döntésekben való érdemi részvétel, a tulajdonosi ellenőrzés, a javak feletti kollektív rendelkezési jogosultság, általában a közösségi lét valódi hajtó erő a szövetségekben. Valamennyi ma is mobilizálható tartalék: a szövetségi forma előnyöket rejt, új minőséget hordoz, sokak vágyát foglalhatja keretbe.*

Nem kevés helyen merítenek e forrásból, jó példával járnak elől, hatásuk mégsem bír átütőerővel, mert az előítélet, a bizalmatlanság, a nyomasztó múlt, nem kevésszer és nem kevés helyen a kevesek diktálta ellenérdek erősebb a régen bevált, avagy az újonnan kínálkozó szerveződési forma ígéreténél. Ez az ellentmondás némi magyarázatra szorul. Az újkori történelem azt a képzetet és valóságot erősíti, hogy *a társasági működési forma megbízhatósága bizonyos határok között kiszámítható, míg a szövetségek nem rendelkeznek efféle védettséggel. Ez tapasztalaton alapuló tény. A hátrányos megkülönböztetés remélhetőleg végképp a múlté!*

26.

Új hálózat a régi hálózatban, fogyasztási szövetségi klaszter

A klaszterek olyan horizontálisan, vagy vertikálisan kapcsolódó önálló jogi személyiségű szervezetek integrációi, amelyek hasonló tevékenységet folytató ágazatban működnek, lényegében szakcsoportoknak tekinthetők. A beszerző és értékesítési szövetségek hálózata különösen alkalmas a klaszter szerveződések meghonosítására szinte minden területen. A formák célszerűségi alapon „telepíthetők”: 1. a klaszter szövetség; 2. regionális szövetségi klaszter; 3. virtuális szövetség klaszter; 4. multi szövetségi klaszter újíthat alternatívát.

Alapjellemezőjük: 1. a klaszter szövetkezet formailag laza jogi személyiségű szervezet; 2. a regionális szövetkezeti klaszter innovatív kapcsolatrendszeren alapuló földrajzi koncentráció; 3. a virtuális szövetkezeti klaszter területileg szétszórta, önálló, ideiglenes vállalkozás; 4. a multi szövetkezeti klaszter sokarcú, több profilú, vevőértékeket teremtő szövetkezetek közötti szerveződés. Valamennyi általános jellemzője: tőkeszegény szövetkezetek összefogásának keretei; egyedileg, leginkább azonban hálózatot alkotva működnek; egy-egy hasonló tevékenység végzésére alakuló horizontális, vagy vertikális alakulatok; nonprofit szervezetek

A szövetkezeti klaszter típusok a szóban forgó szövetkezetek egészének, vagy egy csoportjának hálózatában illeszkedhetnek, vagyis hálózatot alkotnak a hálózatban. A résztvevők közötti bizalomra, célmegjelölésre, közösen elfogadott programra, együttműködésre, szerződéses megállapodásra, világosan körvonalazott érdekeltségre épülnek. Az adott ágazatban azonos tevékenységet végző szövetkezetek csoportjában a kereteik közötti közös vállalkozások sokfélék lehetnek. Ilyen a kis méretű gazdaságok tevékenységének integrálása, a projekt lényege:

a) az integrációba bekapcsolódó családi gazdaságok és együttműködő partnereik által előállított (feldolgozott) termékek szövetkezeti kis és nagykereskedelmi értékesítésre, exportra szervezése;

b) a programba vállalkozó házkörűli gazdaságok önfogyasztáson túli piacképes árú feleslegének helyi, körzeti szintű, közületi, stb. fogyasztásba vonása

klaszter szövetkezetek keretei között. A megjelölt cél a multi szövetkezeti klaszterben, mint sokarcú, több profilú, vevőérdekeket teremtő szervezetben, illetve hálózatban valósítható meg sikeresen.

Kiindulás:

a szövetkezetek korábban a falusi lakosság jelentős része számára jövedelemszerzést biztosítottak azzal, hogy a háztájiban, a házkörűli gazdaságban folytatott tevékenységét integrálták, előállított termékeit felvásárolták. Ezzel önszervező (az aktivitás jellegétől függően) horizontális, vagy vertikális együttműködés valósult meg tömegméretekben, általa tartós belső (helyi) fogyasztói piac formálódott ki. *Az új körülmények közötti újrakezdés projektjének néhány alapelve:*

a) az együttműködő felek a mezőgazdasági jellegű tevékenységet végző szövetkezetek, vállalkozói befektetők, illetve ágazati szövetkezeti szövetségek köréből kerülhetnek ki;

b) a megvalósítók a kooperáló szervezetek (természetes személyek: befektetők) által megfelelő körzetekben, régiókban, esetleg helyileg alapított termeltető, felvásárló, feldolgozó, értékesítő horizontális, vagy vertikális nonprofit multi klaszter szövetkezetek. A meghatározott tevékenységi profilban azok területi, regionális, illetve országos szintű szakvállalati feladat körben szolgálják megbízóikat;

c) a multi klaszterek tevékenysége termelési, szállítási szerződések megkötésére, hitelintézésére, szaktanácsadásra, valamint termeltetés-, feldolgozás-, felvásárlás-, szállítás-, elszámolás szervezésére és végzésére irányul;

d) fenntartásuk költségeiről az alapítók a nekik végzett szolgáltatás arányában gondoskodnak, hozzájárulásukat a multi klaszterek az általuk elért jövedelemből visszatérítik;

e) a termékek fogadói a helyi értékesítési bázisok, a körzeti és régiós szövetkezeti központok, a szövetkezeti hálózaton kívüli nagykereskedelmi belső felvevő piacok, s az exportot bonyolító szervezetek.

f) az alapításhoz, az induláshoz és az átmeneti működéshez szükséges tőke. a szélesebb értelemben vett tagi vállalkozói tőkerészből; a hosszúlejáratú kedvezményes hitelből, a vonatkozó uniós pályázatokból elnyerhető forrásból, a nagykereskedelmi előtámogatásból és állami tőkejuttatásból tevődhet össze.

A vázoltak megvalósulása esetén az érdekelt szövetkezetek és kooperáló partnereik között (ismételten) érdekalapú kapcsolat bontakozhat ki; a ma sok irányba mobilis vásárló közönség jelentős része újra magánbeszállítói, közös vállalkozói, szövetkezeti tulajdonosi fogyasztóvá válhat; jó értelemben vett egymásra utaltság, hasznos szimbiózis formálódhat. Az új viszony keretei a termelői, feldolgozó, értékesítési közös tulajdonú multi klaszter szövetkezeti társaságok lehetnek. Ezek a családi (a tanyasi)-, a házkörűli gazdaságok, egészében a mezőgazdaság – a szövetkezés számára újrakezdési esélyt teremthetnek. Középpontban a mostani profil bővítése, új nyitás, általa számottevő falusi rétegek szervezett munkaalapú mobilizálása, jelentős számban munkahelyteremtés, s jövedelemszerzés lehetősége áll. A program az elmaradott vidéki térségek, a mélyszegénységben élő népességcsoportok életkilátásait is javíthatja, (jellegénél és horderejénél fogva) beépülhetne az ágazati fejlesztési tervbe: *kiemelt, nemzeti érdeket szolgáló, nagy ívű vállalkozás bontakozhat ki.*

Az újrázás gondolata sokak számára jelenleg eretnekségnek számít: romantikát, túlzott kockázatot, nem vállalható erőfeszítést vélnek az ügyben,

s a tőkehiánnyal háritanak. Ezzel együtt mind szélesebb körben tudatosul ma már az is, hogy *az egyhelyben maradás, az egyhelyben topogás, az egy lábbon állás (főleg a jövő távlatában) sem kockázatmentes, csakúgy, mint a bátor cselekvés, ez utóbbiban viszont a siker esélye is benne van.*

27.

Belső megújulás elérése és tartása, rendszer szemlélet érvényesítése

Önszervezésük korszerűbbé tételére közösen készült programjuk (elsősorban gazdasági eszközökkel, szövetkezetfejlesztési szolgáltatásokkal, tanácsadó hálózatuk kiépítésével és hatékony működtetésével, stb.) külön-külön is, együtt is támogassa a szövetkezeteket abban, hogy:

- kiaknázhassák az általuk folytatott tevékenységben, a különféle integrációikban lévő tartalékaikat;
- tőkeegyesítéssel javíthassák erejüket és kockázatviselési képességüket;
- profiljuknak megfelelően szélesíthessék és korszerűsíthessék közös vállalkozásaikat a termelésben, a feldolgozásban, illetve az értékesítésben;
- működésük meghatározó területein, különösen fő ágazataik összehangolásában korszerűsítést hajthassanak végre;
- alap és kiegészítő tevékenységükben piaci igények szerinti teljesítménybővítést valósíthassanak meg; a belső és a külső munkamegosztásban lévő tartalékaikból többet meríthessenek;
- piacaik döntő területein minőség, hatékonyság és eredményjavulást érthessenek el;
- szervezeti, szervezési és irányítási rendszerüket az önállóság, a felelősség és az érdekeltég növelése alapján racionalizálhassák;
- a különféle funkciók és tevékenységek decentralizálása mellett hatékonyság-szemponturn centralizálást is hajthassanak végre ott, ahol piaci megoldások kínálkoznak.

Hatékonysági forrás lehet többek között a mezőgazdasági szövetkezetek termelő, szolgáltató kapacitásainak: magtárainak, takarmánykeverő üzemeknek, gépjávitó bázisainak, más nagy értékű eszközeinek, gépeinek,

stb. szélesebb körben történő hasznosítása az e célra létrehozott közös szervezet keretében.

A közösségek erőegyesítése: az együttes fellépés, az öntevékeny összefogás, az érdekérvényesítés minden területén megkülönböztetett figyelmet érdemel. Ezek a szubjektív kooperációk közvetve, vagy közvetlenül előnyösen mutatkoznak meg a szövetkezetek belső életében, különösen:

- = a munkahelyteremtésben és bővítésben;
- = az egyéni kezdeményezésben és a kivitelezésben,
- = a rugalmas és gyors reagálásban;
- = az új igények és követelmények érzékelésében (a megtakarítás és a hasznosítás kereteik között)

A kooperatív közösséget alkotó öntevékeny sejtek a társadalomban és a gazdaságban egyaránt felértékelődtek. Az előnyök kihasználása közös érdek. E lehetőségekhez a szövetkezeti szervezetek korábbi, s most is működő hagyományaik alapján hajlékonyan igazodhatnak. Az öntevékeny szerveződések keretei között boldogulni vágyók gazdasági esélyeinek javítása szükségessé teszi azt, hogy a szövetkezetek működését, kilátásait befolyásoló, illetve meghatározó általános feltételek is kedvező irányba változzanak. Célszerű folyamatosan kommunikálni az egymásra utaltság normáit és viszonyait, a szolidaritás eszméjét hirdetni, gyakorlatát (az élet minden területén) erősíteni kell.

28.

A cselekvőképességre alapozás, az újjító szándék bátorítása

A tőkeegyesítés, a szervezetfejlesztés, a hatékony (közös) érdekérvényesítés a szövetkezeti rendszer alapvető, időszerű kérdéskörét alkotja, „cselekvésért kiált.” A mai helyzetből és igényekből kiinduló szövetkezeti stratégia alapja lehet a gyors lépésváltásnak. Ennek intézményesített keretévé az új vidékfejlesztési program válhat. Az igények és a lehetőségek „egyeztetését” az érdekelt felek vállalják fel, s egyben építsenek arra, hogy:

a) a kistérségi minta-fejlesztésekben a mezőgazdasági, ipari, lakás, illetve kereskedelmi és pénzügyi szövetkezetek közös összefogásuk alapján (térségi szövetkezeti integrációk keretében) a szolgáltatásokban, az életviszonyok, az életmód formálásában, illetve a szociális feltételek javításában kezdeményező és közreműködői szerepkört tölthetnek be;

b) az alapanyagok tárolásában és feldolgozásában, értékesítésében a szövetkezetek szélesebb körben vállalkozhatnak. Az energia növények termesztésébe, a belőlük készíthető bioüzemanyag előállításába való bekapcsolódásuk által a mezőgazdaságban, tágabb körben a vidéken, sokirányú, újszerű lehetőségeket nyithatnak meg;

c) a munkaigényes növények termesztésének szélesítésével, leginkább a kistermelők összefogásával a mezőgazdasági-, a gazda-, a „Hangya”-, a fogyasztási- és a takarékszövetkezetek a termelés megszervezésével, a kiadások megelőlegezésével és a termékek értékesítésével, különösen a munkanélküliség sújtotta területeken, *javíthatják az önfoglalkoztatást, a jövedelemszerzést és a fogyasztás bővítését*, miközben a maguk piacait is szélesíthetik. A különféle típusú szövetkezetek újszerű együttműködése (akár faluszövetkezetek keretében is) megvalósulhat;

d) a termelői, a kereskedelmi és a pénzügyi szövetkezeti szerveződések egységes és összehangolt marketing tevékenységük kiépítésével nemcsak saját ügykörükben észlelhetik a gyorsan változó piaci igényeket, hanem a mikroszervezeteknek, az őstermelőknek, a vállalkozásra készülőknek is információs bázisává válhatnak vidéken, ott, ahol (az ismert okok következtében) erre a szolgáltatásra különös szükség mutatkozik;

e) a helyi munkaerő tartalékok foglalkoztatására a fővárosból szervezett és támogatott munkakihelyezések célszerűsíthetők, elsősorban Dél-Pest, Dél-Heves és Nógrád megye érintett területein működő munka-szövetkezetekbe, ahol az ipari kiegészítő tevékenységnek, általa *a helyi foglalkoztatásnak korábban nagy hagyományai alakultak ki*. Javítani kellene e térségekben az ingázás feltételeit is, elsősorban az utazás kedvezőbbé tételével. Az arra vállalkozó szövetkezetek munkacsoportokat közvetíthetnének;

f) a betöltésre váró munkahelyek feltárására, illetve a helyi feltételek javítására és fejlesztésére az észak-magyarországi, az észak-alföldi, a dél-dunántúli agrár kutató szervezetben kistérségi és üzemi munkaszervezési csoportok hozhatók létre. Tevékenységük a munkahelyi fogadókészség ösztönzésére, a helyi feltételek javítására és fejlesztésére, a szövetkezeti keretek közötti vállalkozás ismertetésére, szövetkezeti kutatásra irányulhat;

g) a foglalkoztatás alacsony színvonala miatt leszakadt térségeket magukba foglaló régiók egyes centrumaiban (Miskolc, Debrecen, Nyíregyháza, Békéscsaba, Pécs) működő munkaügyi szervezetekben kialakíthatók

agrár- és szövetkezet érzékenységu akciócsoportok (3–4 fő). A célterületek szövetkezeteivel foglalkoztatási programokat, munkahely-teremtő kooperációkat hozhatnak létre, amelyek a kommunális feladatokra is kiterjedhetnek. Képzést, átképzést, továbbképzést szervezhetnek. *Ez utóbbiakat előtérbe helyezi az, hogy a gazdáknak csak 2%-a rendelkezik közép és felsőfokú végzettséggel. A szakmai kultúra a szövetkezetekben fejlesztésre szorul.*

Társadalmi közreműködésük része lehet az, hogy az elesettek, az újra kezdeni már nem képes, kedvezőtlen körülmények között élők, munkát keresők, vállalkozni szándékozók csoportjait működési területeiken különféle eszközökkel és módon támogatják. Ezzel közérdekű feladatot vállalhatnak át. Ebben az illetékes állami szervek és a szövetkezetek együttes cselekvése hozhatja meg a tartós sikert. A vonatkozó keretprogramok, együttműködési megállapodások realizálhatják a célokat, a személyi és anyagi feltételeket.

29.

A szövetkezeti ügy kiterjesztése, a tagsági érdekeltég érvényesítése

A társadalom, a gazdaság felé történő széleskörű nyitás a szövetkezetek lépésváltását igényli.

Kiindulás:

a legégetőbb kérdések az agrárszférában merülnek fel; statisztikailag is kimutatható, hogy ehhez az ágazathoz tartoznak a legvirulensebb jogterületek; az agrárgazdaság és a vidékfejlesztés összefüggései a jogalkotás széles területeit újszerűen érintik. Ide sorolhatók többek között a kereskedelmi, a pénzügyi, vagy a (szélesítendő) biztosítási – jórészt szövetkezeti keretek között kialakuló – új típusú szerveződések, az ezek működésének és szolgáltatásainak szabályozása.

A működési forma és a tevékenység közötti koherencia egyértelműen mutatkozik meg a szövetkezeteken belüli belső állapotok mikénti alakulásában, elsősorban a vagyoni és az elosztási viszonyokban. Célszerű ezért, hogy a jövőben (az eddigiekhez képest) fokozottabb figyelemben részesüljön a szövetkezetekben.

- a tagok által jegyzett vagyoni hozzájárulás után korlátozott tőkeamat érvényesítése;
- a gazdálkodás során elért eredményekből a tagok részére előnyök nyújtása;
- a szociális érzékenység, a tagsági közösségek támogatása, fejlesztése;
- a testvérszervezetek közötti együttműködés intézményesítése és erősítése.

E „direktívákat” a jelenben az anyagi erőforrások csak igen korlátozottan támogatják. Ezzel együtt ezek az értékek (a gazdasági társasági szerveződésekhez viszonyítva) új minőségre, emberközpontú közösségekre utalnak. Mint ilyenek, a munka és az életviszonyok javulását szolgálják, ugyanakkor gazdaság és eredmény-orientáltság is megjelenik bennük. Így állhat össze a részekből az egész, bontakozhat ki a megújulás, az egymást kölcsönösen támogató, vagy revidiáló elmélet és gyakorlat. Ennek híján a létező ellentmondások felerősödhetnek és szaporodhatnak, *a belső működésbe idegen elemek keveredhetnek, ezek következtében a szövetkezés elvesztheti eredeti minőségét*, lazulhat a tulajdonosi érzület, szűkülhet a demokrácia szövetkezeti kerete.

Egy ilyen jövőkép jogosan zavarja a mai szövetkezőket, szegényebbé teszi a társadalmi kilátásokat. Ellensúlyozhatja ezt a bizonytalansági érzést, az esetenkénti, vagy tartósan tapasztalt kilátástalanságot az, hogy a vidék „újraépítésének” ígéretes bázisai, szervezési keretei szélesebb körben maguk a szövetkezetek lehetnek. Jelenleg ez szép idea, beteljesülése azonban még várat magára, noha a lehetőségek adóttak.

Erre a felelős nemzetközi szervezetek mellett a hazai állapotok is felhívják a felelős kormányzati tényezők figyelmét, a szövetkezetek pedig felajánlják közreműködésüket. A tagság számára ezen az alapon bontakozhatnak ki gyakorlati esélyek a tulajdonosi létre, munkára, jövedelemszerzésre, fogyasztásra. *A társadalmi és a gazdasági munkamegosztásban a szövetkezetek tehát kiemelkedő szerepet tölthetnek be*, mivel a tagjaik (és a szélesebb körű lakosság) szolgálatában, sokak közvetlen részvételével végzik tevékenységüket. Mindez ahhoz a felismeréshez vezet, hogy: a gazdaságba való újszerű szövetkezeti integrálódás nemcsak a közvetlenül érintett népességi csoportok és rétegek érdeke, hanem szűkebben és tágabban értelmezett társadalmi érdek gyakorlati kifejeződése.

30.

A mikro-szövetkezetek szerepe, kedvezőbb feltételek biztosítása

A mikro-szervezetek általános, illetve speciális szabályozás alá tartoznak. Az irántuk való figyelmet döntően a méretük, s ebből fakadóan a sajátos helyzetük indokolja. Ennek lényege: kedvezőbb szabályozás, illetve pozitív diszkrimináció az állam részéről.

A családok, a barátok, a magas szinten kvalifikált teamek összefogásának keretét adó kis szövetkezetek a hazai szövetkezetek mintegy felét adják: számuk 2.300 körül alakul. Tagjaik tulajdonosok és egyben munkavállalók. Az eredeti szövetkezeti értékek és elvek alapján működnek, ezért egyben civil szerveződések, a társadalom gondjait (munkanélküliség) is átvállaló, önmagukon segítő csoportok a gazdaság minden szegmensében fellelhetők. E kis közösségek működési területük perifériáján helyezkednek el, ami számukra hátrányos állapot, noha nem kis számban korszerű (csúcs) termékek kibocsátói, vagy kimagasló társadalmi szolgáltatók. Leginkább a bennük rejlő többlet lehetőségek kihasználásának elmulasztása jelenti a közös veszteséget. Kiegészíti ezt az, hogy a foglalkoztatás iránti igény bővülésével, az otthoni, a távmunka szélesítésével összhangban a mikro-szövetkezetek szerepe tovább növekszik.

A fejlett országokban (USA, Japán) ez a folyamat jórészt már lezajlott, noha a körülmények változása miatt sohasem fejeződik be: új helyzet – új megközelítés, eszköz a civil összefogás.

A társadalom, a jogalkotó és a végrehajtó állami szervek figyelmét hazánkban a mikro-szövetkezetek ma méltatlanul nélkülözik. A gyakorlatban viszont (ismert formájukban) „valami” új már régen működik, amire viszont senki sem kíváncsi, pedig az öngondoskodás kívánatos szférájában dolgoznak (a mikro-szövetkezetek). Gyakorlatuk és példájuk figyelmet és elismerést feltételez. Számukra elsősorban kedvezőbb jogi környezet, ösztönzőbb gazdasági feltétel szükséges: pozitív megkülönböztetés a pályázati források elérésében, az adózás terén.

Ösztönözni kellene őket integrálódásukban, közös társadalmi képviseletük megszervezésében, különféle szakfórumaik létrehozásában, érdekképviseletük felállításában, az országos szövetkezeti föderációhoz csatlakozásukban. Nyissanak feléjük az érintettek (felelősségi körükben) külön-külön, önszervezésük és önirányításuk előremozdításában együtt. A

szerény anyagi ráfordítás és a pótlólagos figyelem meghozhatja a maga gyümölcsét:

a munkahely megtartásában és bővítésében, a polgárosodásban, a civil mentalitás erősítésében a mikro-szövetkezetekben dolgozó, ma még befelé forduló, döntően kvalifikált társadalmi réteg az ország építésében intenzívebben kapcsolódhat be.

31.

A szövetkezeti törvények korrekciója, változtatási igények a szabályozásban

A mezőgazdasági-, a kereskedelmi-, az ipari jellegű tevékenységet folytató szövetkezetek, ezek körében a mikro-szövetkezetek a 2006. évi X. tv., vagyis az általános szövetkezeti törvény (Szvt.) hatálya alatt működnek. A hitelszövetkezetek és a lakásszövetkezetek jogalapját az Szvt és az ágazatra vonatkozó specifikus törvény: a hitelszövetkezetek esetében az 1996. évi CXII. tv (Hpt.), a lakásszövetkezetek tekintetében pedig a 2004. évi CXV. tv. egészíti ki az Szvt.-t. A szociális-, és az iskolaszövetkezetek létesítésének és működésének törvényességét az Sztv. és a felhatalmazása alapján megalkotott Kormányrendelet teremti meg. A szociális szövetkezetek vonatkozásában a 141/2006. (VI. 29.) sz. Korm. rend., míg az iskolaszövetkezetek esetében a 123/2006 (V. 19.) Korm. rend. szabályozza a specifikus részleteket.

A szóban forgó jogforrások a szövetkezetek alapításának és működésének alapvető kérdéseiben, továbbá a specifikus rendelkezések többségében a gyakorlatnak megfelelő tételeket tartalmaznak, ezek nemcsak az állami akaratot, hanem a szövetkezetek törekvéseit is tükrözik. Ugyanakkor számos hiányosság, hiba, átgondolatlanság is észlelhető bennük. A törvények a szövetkezetek pozitív megkülönböztetésében alapvetően adósak maradtak. A koordinátlanság és az egyeztetések elmaradása, a felvetett javaslatoktól való eltekintés, s a kiérlelés hiánya is megmutatkozik. Közülük néhány kiemelés:

1. Az Szvt nem lépett túl a szövetkezet fogalmának eddigi meghatározásán: a szövetkezetet továbbra is szervezetnek minősítette. A szervezeti kategória (minden konzekvenciájával, következményeivel együttes) meghaladása sürgető gyakorlati igény. Egyik alternatíva a személyi és gazdasá-

gi társaság lehet, az ezen az alapon definiált, illetve működő szövetkezetek a megváltozott társadalmi, gazdasági (piaci) körülményekhez sikeresebben igazodhatnak, s ez kedvező módon jelenhet meg a tagság iránti szolgálatukban, külső kapcsolati rendszerükben. A nyitás irányának, tartalmának, vagyis a szövetkezetek új státuszának kiformálása, a nézetek ütköztetése, megfelelő konszenzus alapján mehetne végbe. Keretet ennek az Szvt. korszerűbb alapokra helyezése adhat.

A fokozottabb összhang megteremtése, a nemzetközi tapasztalatok és elvek megfelelő átvétele, s a szövetkezeti forma elismertségének, egyenjóságának még teljesebb körű biztosítása érdekében *az Szvt. (erőteljes korrekciója) és a vele kapcsolatos átfogó szabályozás újragondolása szükséges.* A jogszabály-előkészítés nagyon kezdeti időszakában ugyanis elhalt az a kezdeményezés, hogy az Szvt. általános része tartalmazza a valamennyi szövetkezetre érvényes, egységes elvekre épülő szabályokat, míg a törvény különös részében kerüljenek megfogalmazásra azok a speciális szabályok, amelyek egyes szövetkezeti ágazatokra érvényesek. Ez a szabályozási „felfogás” az előkészítés során időközben kiiktatódott, érdemesnek tűnik újragondolása. Számos, fontosnak vélt rész kérdés is változtatást igényel.

A Közösségi Alap felhasználására vonatkozó szabályok bonyolultak, s a korábbi szociális, szolidaritási támogatásokhoz képest különösen jelentős hátrány, hogy az Alapot az adózott eredményből kell megképezni. Az Alapból nyújtott juttatások, támogatások utáni adókedvezmények szűkösek, nem teljes körűen ismertek. Ahhoz, hogy a szövetkezetek által juttatandó támogatások a tagokhoz és az általuk létrehozott közösségekhez minél szélesebb körben eljussanak, indokolt biztosítani (akár összehatárhoz kötötten) a társasági adókedvezmény mellett a személyi jövedelemadómentességet is, illetve fontos, hogy az Alaphoz kapcsolódó adókedvezmény ne legyen kizáró vagy csökkentő ok más adókedvezmények igénybevételénél

Az újraszabályozás abból indulhat ki, hogy: a működő szövetkezetek fontos feladata és egyben érdeke a szövetkezés terjedése, kiterjesztése a gazdaság és az élet minden területére. A szövetkezetek versenyképességét erősíti az együttműködések szövetkezeti formában való szervezése (másodlagos beszerző, értékesítő szövetkezetek), a környezetük integrálása akár új szövetkezetek szervezésének kezdeményezésével, segítségével. A szövetkezeti működés terjedése szükségszerűen magával hozza a társadalmi elismertség és ezzel a kedvezőbb jogi, gazdasági pozíciók megszerzését, ami a jelenleg működő szövetkezetekre is kedvezően visszahathat.

2. A hitelintézeteket szabályozó Szvt, illetve Hpt. összehangolási időszerezést vet fel. A szövetkezeti formában működő hitelintézetek esetében az Szvt.-ből eredő legfontosabb (a Hpt. előírásaival történő összeütközésből és a szövetkezeti hitelintézetek sajátosságaiból adódó) problémák a 2007. évi LI. törvénnyel módosított Hpt.-ben rendezésre kerültek. Ezen felül viszont mindenképpen *meg kell oldani a szövetkezetek tőkéjével kapcsolatos pontosabb, konzisztensebb szabályozást*, hiszen még mindig nincs megfelelő összhang a különböző jogszabályok között, különös tekintettel arra, hogy a szövetkezetek változó tőkéjű társaságok, s ez a szövetkezeti forma egyik lényeges eleme.

A szövetkezeti szabályozás további átgondolása szükséges, a szerves egymásra épülést és kapcsolódást igénylő törvényekkel történő fokozottabb összhang megteremtése, a nemzetközi tapasztalatok és elvek megfelelő átvétele, s a szövetkezeti forma (a szövetkezeti formában működő pénzügyi intézményeket is ideértve) elismertségének, egyenjogúságának még teljesebb körű biztosítása elengedhetetlen követelmény. A szabályozás –, s az ehhez kapcsolódó intézkedések foganatosításakor a szövetkezeti pénzügyintézetek védelme, fejlődésük elősegítése, a velük kapcsolatos eddigi tapasztalatok figyelembevétele alapvető szempont.

3. A lakásszövetkezeti (ágazati) törvény számos módosítást igényel, a gyakorlat változtatást tesz szükségessé. A soron következő feladat azonban (a törvényalkotás ismert idősorrendje miatt) a lakásszövetkezeti ágazati törvénynek az utána elfogadott Szvt.-hez való igazítása. Az ellenőrzés keretszabályozása meglehetősen minimalizáltra sikeredett, a szövetségek és az érdekképviselők törvényi jogosítványai pedig jelentős mértékben elmaradtak a gyakorlat által megkövetelt szükségletektől. Indokoltnak tűnt a lakásszövetkezet fogalmának átalakítása.

Az új fogalom valóban pontosabb lett, de a közhasznúság feltételrendszerét és törvényi szabályozását sem ebben a törvényben, sem pedig az 1997. évi CLVI. tv-ben nem sikerült úgy alakítani, hogy abban a lakásszövetkezetek tevékenysége közhasznúként megjelenjen.

A közhasznúsági törvény módosításával számos területen lenne előbbre lépési lehetőség. Többek között a nemzeti vagyon részét képező lakásvagyon fejlesztésének elősegítését, annak felgyorsítását az ismert számos ösztönzőn (társasági adó, kedvezményes felújítási hitel, pályázati lehetőségek stb.) túl különböző életminőség javítási, energiagazdálkodási, környezetvédelmi érdekeltséget is támogató elemek kerülhetnének be az új szabályozásba.

A hitelfedezeti és garancia alap létrehozására égetően szükség mutatkozik. Ez az intézmény a lakásszövetkezetek (esetleg társasházak) hitel-felvételi készségét erősítené és felgyorsítaná a még mindig csak kezdeti stádiumban lévő épületenergetikai korszerűsítések folyamatát. Igényként fogalmazódik meg, hogy konkrét lakásszövetkezeti önkormányzati feladatként kerüljön előírásra a lakásszövetkezeti vagyon védelme, illetve megóvása.

Ma még van esély a szövetkezetek számára kedvezőtlen folyamatok megállítására, a szövetkezés megerősödésére és (a megváltozott igényekhez, lehetőségekhez igazodó) sokrétű társadalmi, gazdasági szerepük újbóli visszaállítására. A jogalkotónak e szempontok alapján kellene megfontolni az újraszabályozást.

32.

Az önszervező aktivitás segítése, a szövetkezeti keretek tágítása

Az országépítésbe több formában és új módon kapcsolódhatnak be a szövetkezetek. A munkahelyek különböző formáinak a létrehozásában, gyarapításában, a jövedelemszerzésben, a szociális gondoskodásban, az oktatásban és a képzésben szerepet vállalhatnak a szövetkezetek. A paletta széles lehet, s a vállalkozói kedv sem hiányzik. Az igények és a lehetőségek (a szövetkezetek és az illetékes állami szakigazgatási szervek között) egyeztetést célszerűsítene, nyomában, kinek-kinek a kezdeményezése folytán cselekvési változatok (kooperációk) bontakozhatnak ki. Ennek szellemében az érdekeltek közösen szorgalmazhatják és támogathatják:

a) a munka világába való bevonás szélesítését olyan aktivitás keretében, amelyben a tevékenység, a jövedelemszerzés és a fogyasztás a mezőgazdasági szövetkezetek, a családi gazdaságok, a takarékszövetkezetek és a fogyasztási szövetkezetek kooperációja és közös vállalkozása összekapcsolható, a gondolat nem új, új körülmények közötti felújítása ígéretes lehet;

b) az emberi erőforrások érvényesülését, a szövetkezeti mozgalom értékeinek megismerését az oktatás és a képzés együttes alkalmazása útján;

c) a gazdasági erő növelését, ideértve a vállalkozói és az ügyintézői képesség fejlesztését;

d) az intézményesített piaci és fizetési körülményekhez való alkalmazkodás erősítését;

- e) a megtakarítások esélyének bővítését és a beruházások szélesítését;
- f) a gazdasági és szociális jólét javítását, számításba véve a diszkrimináció minden formájának felszámolását;
- g) az egyének és a közösségek különféle szükségleteinek (a lehetőségekkel összhangban álló) kielégítését;
- h) magabiztosabb, vonzóbb és dinamikusabb szövetkezeti szektor kialakítását és fejlesztését.

Az együttes cselekvés összehangolhatónak tűnik akkor, ha a szövetkezeteknek a társadalomba és a gazdaságba való újszerű bekapcsolódását megkülönböztetett vállalkozásnak tekintik az illetékes állami szervek. Ebben az esetben koordinált együttműködés alakulhat ki, az egyes ágazati állami szervek cselekvési programjukban számíthatnak a szövetkezetekre, építhetnek rájuk, a bizalom és a vagyoni biztonság megerősítésének előmozdításával segíthetik aktivitásuk fokozódását, a tulajdonosi demokrácia széleskörű kibontakozását és tartóssá válását.

Önkéntesen vállalt új feladatkörükben a szövetkezetek, mint korábban, a jövőben is kiemelkedő szerepet tölthetnek be az egyes személyek és csoportok életlehetőségének kedvező irányú formálásában:

egyfelől: az újra kezdeni önállóan már nem képes, kedvezőtlen körülmények között élők, munkát keresők;

másfelől: a kisebb-nagyobb tőkével rendelkező, vállalkozni szándékozó csoportjait

1. államilag támogatott különféle munkalehetőség szélesítésével, illetve
2. szervezett, infrastruktúrával rendelkező vállalkozásaikba való bevonással segíthetik törekvéseik megvalósításában. Ezzel közérdekű feladatot vállalnak át.

33.

Célorientált pozitív diszkrimináció, olcsó ráfordítás, előnyös megtérülés

A mezőgazdaságban, az élelmiszer kereskedelemben, valamint az egyéb ipari ágazatokban működő beszerző-értékesítő és munkaszövetkezetekre, különösen az élelmiszerbotrányok és a multinacionális vállalatok agresszív kereskedelmi praktikái következtében, erős nyomás nehezedik. *A mai gazdaságpolitika nem kedvez a szövetkezeti gazdálkodásnak, mégis találha-*

tók olyan területek, ahol a szövetkezeti forma sikerrel működhet, sőt expanzív irányt is felvehet. Ide tartozik:

- a mezőgazdasági termékek szövetkezeti értékesítése és ipari feldolgozása, valamint piacra vitele, ideértve a biotermékek értékesítését is;
- a faluturizmussal kapcsolatos népművészeti tárgyak értékesítése, a faluturizmus szálláshelyeivel összefüggő diszpécsterszolgálat kialakítása;
- a csökkent munkaképességűek közös üzemi, vagy háziipari jellegű foglalkoztatásának a megszervezése;
- foglalkoztatáspolitikai szempontból jelentős képzési-továbbképzési centrumok, egészségügyi intézmények kialakítása.

A lehetőségek a társadalmi munkamegosztás szüntelen változó, differenciálódó folyamatának eredményeként egyre inkább tágulnak. Ezért a szövetkezés a porfit-harc és a globalizáció, a munkanélküliség világában valódi alternatíva lehet a társadalmi bajok orvoslásában:

A szövetkezet-fejlesztés a legolcsóbb és a leggyorsabban megtérülő beruházás!

Ezek a körülmények lehetőséget adnak arra, hogy a mai kedvezőtlen gazdasági környezet ellenére a szövetkezeti mozgalom ne csak defenzíven alkalmazkodjon, hanem a nemzeti gazdaságpolitikától és a gazdasági jogalkotástól, valamint jogalkalmazástól a mainál kedvezőbb elbánásban részesüljön. A szövetkezet, mint sajátos vállalat, mint személyegyesülés, a tőketársaságokkal szemben megalapozottan tarthat igényt állami kedvezményre, állami támogatásra, hiszen célja nem a saját tőkegyűjtés, hanem a tevékenységével begyűjtött tőkének a visszaosztása azon tagjai részére, akik gazdasági érdekeiknek megfelelően működnek és ezáltal a piaci egyensúlyt biztosítják.

Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a tulajdonképpeni haszon a visszaosztás folytán a szövetkezet tagjainak a vállalkozásaihoz áramlik. E tagi vállalatok, illetve vállalkozások ennek megfelelően fizetik meg az államnak a jövedelemadójukat. Ezt figyelembe véve a kettős adóztatási rendszer elvi elkerülése is amellet szól, hogy a szövetkezeti szektor bizonyos adójóváírásban, adókedvezményben részesüljön a gazdasági társasággal szemben.

Más a helyzet a karitatív, szociális jellegű szövetkezeteknél, ahol az adókedvezményen felül plusz kedvezmény is indokolt a tevékenység nonprofit jellegű és plusz költségráfördítést igénylő, hasznot nem hozó

többletkiadások miatt. Ez már viszont átvezet ahhoz az elvi megállapításhoz, hogy *aki, vagy amely vállalat, vagy vállalkozás olyan tevékenységet végez, amely után állami szubvenció, vagy egyéb támogatás jár, ahhoz mindenki az egyenlő esélyek szerint jusson hozzá*. A szövetkezeti szerveződések őrizték meg sajátos vonásaikat, mivel csak így tudják teljesíteni azon feladataikat, amelyek érdekében támogatásokhoz jutottak.

A Miniszterelnöki Hivatal (MeH) által korábban folytatott közvélemény kutatásból is kiderült, hogy: „a lakosság nagyobb hányada inkább pozitívan ítéli meg a modern szövetkezeteket. Viszont úgy érzi, hogy az államnak is tennie kell azért, hogy minél több modern szövetkezet működjön Magyarországon. A lakosság döntő többsége (63–64%-a) úgy gondolja, hogy *az állam egyszerűsítse a szövetkezetek megalakulásához szükséges eljárási formákat, s őket a közösségi feladataik ellátásához adókedvezmény illesse meg*. A szövetkezeti tagok valamivel nagyobb hányadban vélekednek így. Az egyéb szociológiai-demográfiai csoportok között nincs ezekben a kérdésekben lényeges különbség. E hasznos ismeretek ellenére viszont nem történtek átfogó intézkedések, minden maradt a régiiben. Azóta tíz év telt el, a mulasztás „stabilizálása” társadalmi eltekintésnek számít, mögötte jelentős embercsoportok nyomora húzódik meg.

34.

Országos szövetkezeti szövetségek, szerepkörük, aktivitásuk módosítása

A klasszikus érdekképviseleten „túlterjeszkedve” ágazatukat és az egész szövetkezeti mozgalmat érintő gazdasági vállalkozásokba való aktív közreműködéssel, szükség szerinti koordinációs feladatok végzésével, a kiemelt gazdasági „irányok” menedzselésével az országos szövetkezeti érdekképviseletek új szerepkört vállalhatnak fel, arra a haszonelvűségre alapozva, hogy a közvetlenül mutakozó gazdasági teljesítményük esetenként többet ígér a szövetkezeteknek és az országnak, mint az érdekegyeztetésben elért eddigi egyes részsikereik.

A vállalt új szerepkör és a régi megtartása, a kettő egyesítése a szövetkezeti szövetségek működésében fordulatot hozhatna, ami a kialakult helyzethez való erőteljesebb igazodásban, általa a tagszövetkezetek hatékonyabb szolgáltatásban fejeződne ki. Ez a nyitás a kedvezményezett (a szövetkezetek) értő, előzetes közreműködése, együttműködése alapján, a bizalom által övezve mehetne végbe.

Mindehhez a „szereplők” ma is adottak, rendszerré szerveződésükre, érdekközösségük kialakulására jobb esélyt teremthetne a korszerűbbé váló jogi környezet. Ennek formálásakor szem előtt kell tartani azt, hogy a növekvő versenyben, az EU közösségében a mennyiségi, a minőségi termelésben, szolgáltatásban, stb., végkövetkezményként a piacra jutásban és az ottani sikeres szereplésben *a hazai szövetkezetek esélyei ma még több szempontból gyengék és (a jelenlegi helyzet szerinti állapotban) fokozottan kockázatosak és esetenként romlóak*. A kiutat:

- az erők összpontosítása;
- az együttműködés;
- a közös fellépés;
- a tőkeegyesítés;
- a szakosodás;
- a mennyiségi és minőség termelés, szolgáltatás összehangolása;
- az integrált, nagybani értékesítés;
- a hatékonysági igények érvényesítése

jelentheti mindhárom szférában: a szövetkezésben, szélesebb körben a gazdaságban, tágabban a társadalom egészében. E követelmények a gazdálkodás valamennyi fázisának összehangolásával, illetve a termelők és a fogyasztók együttműködésével valósíthatók meg széleskörű keretek között. Abból indulható ki, hogy az integrálódás nem elcsépelet jelszó, hanem gyakorlati kényszer. Ebben a viszonyban új munkamegosztás alakulhatna ki, amelybe jól illeszkedhetne az országos szövetkezeti szövetségek közreműködése.

A gazdasági természetű aktivitás kedvező humánfeltételek közepette lehet sikeres. A belső cselekvés hatékonyságát erősítheti az, ha a szövetkezeti eszme terjesztését, a szaktanácsadást, a tájékoztatást, az oktatást és a kutatást, ezek intézményesített kereteit és forrásait a törvényi szabályozás is deklarálja és támogatja. A szövetkezeti humánstratégia keretében ezekhez az országos szövetkezeti szövetségek szakmai irányultságuknak megfelelően kapcsolódhatnak azzal, hogy ösztönözik és szervezik a helyi lehetőségek feltárását, az alkotó kezdeményezést, a tagság érdekeltségét és szolgálatát érvényesítő szándékok gyakorlati érvényesítését. Ezekben a feladatokban az országos szövetkezeti szövetségek újszerű módon koordinálhatnának különösen akkor, ha a feltétlenül szükséges törvényi háttér is adott.

E célok támogatásával (összhangban a szövetkezeti autonómia sérthetlenségének alapelvével) a szövetkezeti összefogásban és munkamegosztásban (tekintettel az egyszerű kooperációkra és a sokoldalú együttműkö-

dést megtestesítő integrációkra) máig is fellelhető, jelentős szövetkezeti tartalékok mobilizálásához járulhatna hozzá a jogalkotó.

Hagyományos és új feladataik ötvözésével a korszerűbbé váló társadalmi és gazdasági környezetbe, s a markánsan változó érdekviszonyokba az országos szövetkezeti szövetségek szervezesebben és hasznosabban illeszkedhetnek.

35.

Ösztönzés és esélyteremtés, belső működési változatok

A szövetkezetekben (társadalmilag hasznos) helyenként a totális munkanélküliséget, nem ritkán a nyomort enyhítő olcsón megteremthető bedolgozói és egyéb külső és belső foglalkoztatási formák, akciók, lehetőségek szervezhetőik igen hatékonyan megtérülő támogatás mellett. Az ez irányú lehetőségek kibontakoztatásának a szövetkezetek hagyományos keretei voltak, ezt a képességüket ma sem veszítették el. A mostani körülmények közötti ösztönző feltételek kellenek ahhoz, hogy kereteik között (az új szükségletek alapján) mindenütt újra növekedjen esélye:

- a munkalehetőség;
- a mellékgazdasági összefogás;
- a vásárlóerő teremtés;
- az önszervezés;
- az önjelöltetés;
- a demokratikus aktivitás

javulásának. A kínálkozó alkalmat az illetékes állami szervek szélesebb összefüggésben foghatják fel. A szövetkezeti összefogás támogatásában ugyanis szövetkezet- és munkaerő politika, s nem kis részben civil mentalitás fonódik össze. Az ösztönzés egyben területfejlesztést és piacépítést is motivál. A gyorsan változó hazai környezetben kialakuló minőségi követelmények a szövetkezetek elé viszont kettős feladatot állítanak:

a) a hazai gazdaságba való szövetkezeti integrálódás segítse elő nemzeti pozícióink szélesebb körű javítását;

b) a szövetkezeti rendszer közvetlenül is feleljen meg az SZNSZ-nek a szövetkezeti alapelvek érvényesítésével kapcsolatban közzétett Határozatában (1995), az ILO-nak a szövetkezés előmozdítása ügyében ki-

adott Ajánlásában (2002), illetve az EU Bizottságának a szövetkezetek támogatásáról szóló Közleményében (2003) lefektetett szövetkezeti normáinak.

Az európai szövetkezeti alapszabály, a szövetkezeti alapértékek, illetve alapelvek a szövetkezés szabadsága és autonómiája, egyenlősége tekintetében vetnek fel nemzeti szintű követelményeket. Ezek lényege abban kulminál, hogy *a hazai jogrend, ezen belül a szövetkezeti szabályozás adjon ösztönzést és esélyt arra, hogy a szélesebb körű nemzeti érdekek érvényesítését is hatékonyabban segíthesse elő a szövetkezeti rendszer.* Ehhez olyan gazdasági környezet és jogi keretek kialakítására van szükség, amelyben lehetővé válik a szövetkezetek:

- leggyorsabb, legegyszerűbb és leghatékonyabb bejegyzése;
- tartalék és szolidaritási, illetve oszthatatlan alapjainak képzése;
- autonómiájának a jogszabályok és az ésszerű gyakorlat alapján történő tiszteletben tartása;
- fejlesztésének előmozdítása annak érdekében, hogy azok megfeleljenek a szövetkezők szükségleteinek;
- elterjedésének a bátorítása, különösen azoké, amelyek jelentős szerepet töltenek be más szervezetek által nem biztosított szolgáltatások nyújtásában.

A szövetkezeti történések tehát az önszervezésen alapuló belső cselekvés mikénti fontosságára is utalnak. Ez érdek és egyben kényszer. Azt jelzi, hogy: a kialakult viszonyok között, az adott mozgástérben be tudnak-e rendezkedni a szövetkezetek, s lehetőségeiket milyen hatékonysággal aknázzák ki? A felelősségük abban áll, hogy ezt a szövetkezőkön kívüli erők helyettük nem teszik meg. Mulasztásuk esetén a versenytársak lépéselőnyt nyernek, piacokat hódítanak meg, többlet-hatékonyságra és -befolyásra tesznek szert. A szövetkezeti forma, s a közös cselekvés, az együttes fellépés tehát a környezet kínálta előnyök kihasználását jelenti a belső anyagi és szellemi erők mobilizálása és sikeres hasznosítása alapján. Az ilyen fajta aktivitás mindig is többséyes volt és az is marad. Néhány változat:

a) a kedvezőtlen külső környezeti hatásokat a szövetkezeti belső erőfeszítések, a sikeres cselekvés ellensúlyozhatja, talpon maradás, illetve fejlődés az eredmény;

b) a rossz külső feltételek korszerűtlen belső viszonyokkal fonódnak össze, tétovázás, perspektívanélküliség, megkésett cselekvés vagy helytelen orientáció a jellemző, ezért a stagnálás, a visszacsúszás, netán a felbomlás a következmény;

c) a kínálkozó külső lehetőségek jól kifejeződnek a belső viszonyokban, a szövetkezésben rejlő előnyök csak tovább gerjesztik a folyamatokat, növelik a teljesítőképességet, javul a hatékonyság, önfejlődés s akkumuláció valósul meg.

A külső, illetve a belső okok miatti gazdasági ellehetetlenülés azonban állandó fenyegetettséget jelent: *a kockázati tőke taktikai szerepének előtérbe kerülése, nyomában a piaci túlerő (a gazdasági verseny), illetve a belső megújulás gyengesége az oka a szövetkezeti pozíció megrendülésének.*

A szövetkezeti formában azonban ki nem merített (látens) lehetőségek, s szétszóródott tartalékok rejlenek. Ezek a kapitalista tőke ellensúlyává változtathatók. Az eredeti, az alapértékeken és az alapelveken nyugvó szövetkezeti formához való visszatérés hozhatja meg a remélt fordulatot. Elvi megfontolások, még inkább a gyakorlati tapasztalatok mindezek alapján arra utalnak, hogy a társadalmi és a gazdasági élet további területeire is szükséges volna kiterjeszteni a szövetkezetek működését.

36.

Folyamatos piaci kihívások, a közösségi erő koncentrációja

Első lépés a pozicionálás, ehhez kapcsolódhat a társadalmi, gazdasági orientáció felvázolása. Abból indulható ki, hogy a helyzetet az átmenet jellemzi. *A pálya ívének olyan szakaszában van a vidék, a szövetkezés, ahonnan mozdulni kell.* Nem hátra, nem is oldalra, csakis előre! A dialógus középpontjába a kihívások és az azokra adandó válaszok állnak, számbavételük külső szemlélődést, s belső önvizsgálatot igényel, elsősorban kívülről történik a megmértetés, a mércét a piac állítja fel. A hatásmechanizmus azonban ennél összetettebb, két jelenség-csoport gondolkodásra készítet:

a) a piacon világméretű összpontosítás megy végbe, minden olyan gazdasági szerveződés az átlagosnál nagyobb veszélyben van, amely „kicsi és magányos.” A koncentráció, a centralizáció és a hatékonyság kívánatos elegye lehet a legjobb válasz. Egyszerűbben szólva: az alapvető jellemzőkben kell nagyobbá válni, aminek eredménye a hatékonyság és a növekedés, mindkettő külön-külön, s együtt is létkérdés;

b) az erőforrások és a kulturális javak, valamint a szegénység között egyenlőtlenségek és egyre szélesedő szakadékok képződtek. A gazdagok

és a szegények frontvonala markánsan kirajzolódott. A jelenség mögött a globalizáció, a nemzetközi integrációk létrejötte, ezek dominanciája, a nemzeti kormányok mozgásterének, a társadalom önszervező erejének beszűkülése húzódik meg. Úgy tűnik, hogy a folyamat feltartóztathatatlan, marad az igazodás, a létező előnyök hasznosítása és a kiszámíthatóság javítása. Ebben a szövetkezetek szerepet vállalhatnak.

A szövetkezés kínálta perspektívát nemcsak a külső feltételek, hanem a belső adottságok is determinálják. Ugyanis a jó programalkotás, az aktív cselekvés, a helyes érdekérvényesítés képessége vitte előre és tartotta együtt eddig is a szövetkezőket. *Az egyes embereknek, szűkebb és tágabb csoportjaiknak most is alternatívát nyújthat a szövetkezés.* A szövetkezők és az állam mikénti viszonya ugyanakkor választóvíznek bizonyul, s ennek megfelelően a gyakorlatban:

- kölcsönösség vagy szembenállás;
- előremozgás vagy tehetetlenség;
- leépülés vagy terjeszkedés;
- kevesek vagy sokak boldogulása

válik jellemzővé (valószínűleg) a szövetkezetek keretei között. A szövetkezeti hétköznapiak így tarka képet mutatnak, s nem ritkán feszültségeket motiváló belső ellentmondásokat indukálnak.

Az adott helyi állapot a piacon tehát behozhatatlan előnyt, vagy hátrányt jelent. Az ígéret és fenyegetés egyaránt osztályrésze lehet a szövetkezeteknek. A mostani, még inkább a jövőbeni piac ezért szükségessé teszi a helyzet mélyreható elemzését. Az érdekeltekre új és megkülönböztetett felelősség hárul. Jó válaszra van szükség! Ez a szövetkezetekkel folytatott párbeszéd, illetve a velük való együttműködés keretében munkálható ki.

37.

Jellegzetes szövetkezeti formációk, ágazati együttműködési tartalékok

Az érdekek felismerésén alapuló önkéntes szövetkezés kiemelt fontosságát jelzik a következők:

a) a mezőgazdasági-, a fogyasztási-, a lakás-, az ipari-, a szolgáltató-, a feldolgozó-, a kereskedelmi-, a pénzügyi-, a termékpályás-, a beszerző és értékesítő-, a raktár-, a szociális és egészségügyi-, az oktatási, a diák mun-

kavállaló, a művészeti szövetkezetek, a különféle kooperációk, továbbá a szövetkezet jellegű szerveződések: a szociális földprogram, a szociális üzletek és a munkás részvényprogramok korábban (együtt) jelentős tömegeknek nyújtottak munka és életlehetőséget. Ismét ki lehet építeni a befogadás régi és új kereteit. *A lehetőségek feltárása és az önszerveződés állami támogatása újszerű igényként jelentkezik.* Mindez a szövetkezeti forma vonzónak tételében és életképességének javulásában nyilvánulhat meg;

b) terjednek, s ugyanakkor a tőkehiány és a méretbeli okok miatt gondokkal küszködnek az értékesítési (termékpályás) szövetkezetek, illetve a termelési érdekeltséget kifejező más szerveződések. Célszerű együttműködési formának mutatkozhat a gazdák által létrehozott szövetkezetek térségi integrációja, amely a közös beszerzés, termelés és értékesítés koordinálására, érdekérvényesítésre hivatott kooperációnak számít; kínáló lehetőséget a modellszövetkezeti forma. Államilag támogatott önszerveződésben bontakozik ki a szociális szövetkezetek hálózata, ígéretesnek tűnik a faluszövetkezet terve. A mikro-szövetkezetek számára is esélyt kínál az összefogás. Az új szövetkezők táborával szélesedhet a horizont. A kívánatos szövetkezeti program tehát táguló alapokra helyezhető. Helyes az, hogyha a jogi szabályozás a rendszerré szerveződésüket támogatja, s megszünteti az útjukban álló akadályokat.

c) *előnyökkel kecsegtetnek a horizontális és a vertikális integrációk.* Külön-külön is, együtt is. Az érdekelt szövetkezeteké a forma megválasztásának a felelőssége: a haszna és a kockázata egyaránt. Figyelmet érdemelnek a vertikális integrációs elven működő értékesítési szakszövetkezetek, illetve a termelési érdekeltséget kifejező értékesítési szakcsoportok.

A szövetkezetek megújult formában, a tulajdonosi (tagi) érdekeltségre tekintettel támogassák egymást! A mérce: a hatékonyság, a tagi szolgálat. Ez alapon mehet végbe a szövetkezeti rendszerben a verseny és kooperáció, az ennek, illetve a külső (a kivédhetetlen) hatásoknak a következtében előálló differenciálódás. Az ágazati szövetkezeti rendszerek együttműködése (amely ma érthetetlenül alacsony szinten áll) tartalékokat hozhat felszínre: teljesítőképeség növekedést eredményezhet a magyar szövetkezeti mozgalom egészében.

A munkahelyek létrehozásában, a szociális gondoskodásban, az oktatásban és a képzésben, a szövetkezeti mozgalom értékeinek megismerésében készséget, illetve képességet mutathatnának a szövetkezetek. Építeni lehet arra, hogy a kistérségi minta-fejlesztésekbe a mezőgazdasági, ipari, lakás, illetve kereskedelmi és pénzügyi szövetkezetek közös összefogásuk

alapján (térségi szövetkezeti integrációk keretében) a szolgáltatásokban, az életviszonyok-, az életmód formálásában, illetve a szociális viszonyok javításában (megfelelő feltételek esetén) kezdeményező és közreműködői szerepkört tölthetnek be.

Ennek horderejére utal az, hogy: a munkavállalók 70%-a kis- és középvállalkozásokban dolgozik, így ha azok nagy számban tönkre mennek, sok ember veszíti el munkáját és egzisztenciáját, ami a családok megélhetési gondjaihoz vezet.

A kis- és középvállalkozások pénzügyi támogatását az illetékes állami szervek hangsúlyozottan kezelik, erősítik piachoz jutásuk esélyeit. Napjainkban formálódik ennek tőke és hitelkonstrukciója a takarékszövetkezetek bázisán. A takarékszövetkezetek egész országot átfogó hálózata hitelforrást, szellemi és fizikai közelséget jelent a hitelt befogadó célcsoport számára

38.

Térségi szövetkezeti integrációk, regionális klaszter szövetkezetek

Az elmélet és a gyakorlat egységes abban a máig érvényes és a jövőre nézve is irányadó igazságnak a szolgálatában, hogy: amilyen sokfélék a különböző időkben az emberek gazdasági szükségletei és vágyai, olyan különfélék lehetnek az egyeseknek és a testületeknek a gazdasági célok elérésére irányuló tevékenységei. Ez megfontolandó tanulság. Jelenleg az elágazó és az összetartó utak egyszerre és egy időben léteznek a hazai szövetkezésben. Ugyanis: 1. a szövetkezetek jogi szabályozása sok tekintetben már sínen van az egységesedés felé; 2. a szövetkezeti mozgalmat, az érdekképviseletet, az állami tevékenységet azonban több vonatkozásban még az ágazatok és a szövetkezeti formák elkülönültsége uralja. Ezzel összhangban, vagy ennek ellenére az összefogás sokfajta változata is létezik. Jelenleg:

- a) a szövetkezeti alakzatok (szövetkezeti fajták és formák);
- b) szövetkezetszerű képződmények (szerveződések);
- c) különböző szövetkezetszerű jellegcsoportok

ismeretesekek. Ezek szakadozott hálózatot alkotnak, s ezzel együtt minden bizonnyal (a társadalmi munkamegosztás folyamatos differenciálódása és a gyakorlati szükségletek alapján) számukban és feleségükben a jövő-

ben tovább gazdagodnak. E körbe sorolható változatok a *regionális klaszter szövetkezetek*, amelyek

- *innovatív tevékenységen alapuló földrajzi koncentrációk;*
- *az alapmodellek (szövetkezetek) által létre hozott képződmények, vagyis másodlagos szövetkezetek;*
- *azonos tevékenységet folytató szerveződések csoportjainak összefogói;*
- *horizontális, vagy vertikális alakulatok;*
- *nonprofit jellegű, önálló jogi személyiségű szervezetek.*

Az azonos tevékenységet kifejtő alapegységek (szövetkezetek) saját elhatározásuk, érdekük alapján, előre feltételezett előnyök elérése céljából hozhatnak létre horizontális, vagy vertikális regionális klaszter szövetkezeteket. Ezek az önálló jogi személyiségű alapegységeket, tehát a létrehozóikat integráló, alulról felépülő szervezetek. Az alapítóktól a termékpályán, de más aktivitásban, az egyes termelési, realizálási, fejlesztési, stb. szakaszokból horizontális, vagy vertikális feladatokat vállalnak át és végeznek, alapítóikat, mint külön-külön állókat összekötik, ellentéteiket egyeztetik, előnyöket generálnak.

Jó példa erre a termelés, a feldolgozás vagy a beszerzés és az értékesítés folyamata, az ezekben adódó összefogó, illetve speciális feladatokra vállalkozás, bizonyos meghatározott tevékenységek, azok egyes mozzanatainak végzése, illetve a végkimenet összefogása, ezzel előnyös munkamegosztás megvalósítása.

A regionális klaszter szövetkezetekre (a szövetkezetek szövetkezésére) az azonos profilú, szétszórta elhelyezkedő alapítók gyenge innovatív képessége, az elégtelen tárgyi és személyi feltételek, alapvetően a hozzáértés hiánya miatt mutatkozik újszerű szükséglet a szövetkezés átfogó területein. Különösen ott, ahol nagy a tőkeszegénység, jelentős a differenciáltság és a területi szóródás. Ennek ellenére *kevés, illetve alacsony szintű az ilyen típusú integrációk száma, gyenge a határfokuk, hiányzik a tőke, ellentétek és ellenérdekek munkálnak.* Az élhető falu szempontjából azért érdemelnek különleges figyelmet ezek a klaszterek, mert a helyi szövetkezeti szerveződéseknek stabilitási, fennmaradási és fejlődési esélyt biztosítanak azáltal, hogy alaptevékenységük megfelelő részének integrálása révén életképessé teszik őket, munkát, jövedelemszerzést, fogyasztást valószínűsítene a helyben lakóknak.

39. Igazodás-központú program, körültekintő cselekvés

A szövetkezeti forma még ma is identitási zavarokat mutat. Ellentmondásos folyamatok közepette érvényesülnek a szövetkezéshez fűződő érdekek. Az ilyen állapotok (szövetkezésügyben) disszonáns képet alakítanak ki. Következtetések:

a) változásra van szükség, vagyis szűkebben, illetve tágabban vett átalakulási kényszer szorongat;

b) a megújulás (a hatékonyság, a versenyképesség alapján) széles keretek között teljesezhet ki;

c) a korszerű szövetkezeti szerveződés csak ágazati, területi rendszerében, a „közösben”, vagyis együtt csaphat át új minőségben, azaz ígérhet sikeres fennmaradást és boldogulást;

d) az ágazati szövetkezeti rendszerek kooperációja tartalékokat hozhat felszínre: teljesítőképesség-növekedést eredményezhet a hazai szövetkezeti mozgalom egészében;

e) a szövetkezeti struktúrák természetes terepe a vidék. E szférákba való beágyazódásuk nemcsak a szűkebben vett szövetkező csoportok, rétegek érdeke, a kis és a nagy gazdasági térségek társadalmi helyzetére is alakító módon hatnak.

A vázolt problematikák sarkkönek tekinthetők. A hazai szövetkezetek jelene és jövője latolgatásakor három kiemelt kérdésre kell jó választ találni:

- a piactudományba mi módon épüljenek be a szövetkezetek, s milyen versenyzőképességgel rendelkezzenek;
- az egyes szövetkezetek, típusok, s ágazatok, illetve ezek kerete közötti rendszerek, valamint a társadalom más szereplői milyen viszonyban álljanak egymással;
- milyen jövő prognosztizálható a fejlett gazdaságban a szövetkezeteknek?

E kérdésekre nem adható leegyszerűsített választ. Ahogy azt mondani szokás: sok tényező a probléma, bonyolult, összetett a kérdéskör. Viszonyaink között ugyanis olyan verseny honosodott meg a termelésben, a szolgáltatásokban és a realizálásban, amely korlátozza a szövetkezetek alapfunktívás szerinti működését azon területeken és népességcsoportokban (a

gazdaság körében), ahova eddig természetes szerveződésenként ágyazódtak be. A szövetkezetekben, illetve kapcsolatrendszerükben a legszembetűnőbb ellentmondás és feszültség tehát a sikeres működés feltételeinek megteremtésében halmozódott fel.

Sokak esélye és lehetősége rendült meg az öntevékeny összefogásban, a saját sorsukért való önszerveződésben. Mindez a munkanélküliséggel, s a létbizonytalansággal is összekapcsolódott. Ez már túlmutat a szövetkezetek térvesztésén, a szövetkezés elméletének és gyakorlatának a konfliktusára, a társadalom-, és a piacépítő szerepkör gyengeségére is utal. A viszonylagos állandóságban ugyanakkor folyamatosság, igazodás is érvényre jut. Vagyis egyes jellemzők állandósulnak, mások módosulnak. A kívánatos együttállás két összetevője:

egyfelől: az okszerű belső (szövetkezeti) cselekvés;

másfelől: a kedvező jogi környezet, ezen belül a célzott pozitív diszkrimináció

együtt lehet a garanciája a szövetkezésben rejlő erő és tartalék mozgósításának, általa szélesebb néprétegek boldogulásának. Ez a kölcsönösség azonban nem jelentheti a felelősség elhomályosítását, az egymásra mutatót és várakozást. A gyakorlat minden szereplőjének, elsősorban a cselekvő résztvevőknek, a szövetkezőknek megvan a csakis rájuk tartozó kötelessége, amelyet kinek-kinek maradéktalanul el kell látnia. Vagyis: az

egyesekekből tevődik össze a többség, az egész közösség cselekvő részvétele. A gyakorlatban *a belső lehetőségek viszont igen korlátozottak, a régi adottságok ma valójában ideának tűnnek, a kilátástalanság következtében megroppant az önszervező erő, elhomályosult a jövőkép.*

40.

A belső érdekelttség fokozása, az önszervező aktivitás bátorítása

A meglévő erőforrások feltárását korszerű cselekvési (fejlesztési) program alapozhatja meg. Ennek részét képezi:

a) a szellemi tőke és a magángazdai érdekek összehangolása a szövetkezeti munkamegosztás lehetőségei alapján;

b) a társas-gazdálkodás kialakítását elősegítő mobilitási és szelekciós folyamatok feltárása;

- c) a méltányos támogatási rendszer elvének újragondolása;
- d) a piaci erőfölényt ellensúlyozó hazai vállalkozói rendszer szövetkezeti elemeinek erősítése;
- e) az önerőre alapozó szervezetek sajátos mechanizmusaiából adódó tapasztalatok hasznosítása az állami irányítás rendszerében. E követelmények a termelés és az értékesítés valamennyi fázisának összehangolásával, illetve a termelők és a fogyasztók szoros együttműködésével valósíthatók meg a jövőben. A „szereplők” ehhez ma is adóttak, rendszerré szerveződésükre, érdekközösségük kialakulására jobb esélyt teremthet egy átgondolt, új vidékfejlesztési program.

A belső működés és a külső kapcsolati rendszer törvényi szabályozása ma indokoltnak tűnik. Olyan keretjelleget állami módosítások szükségesek, amelyek a belső szabályozás, a helyi felelősség, a forma és a működés a helyi sajátosságoknak megfelelő célszerűségeen alapuló sokféle változatát ösztönzik, általuk fokozódhat a belső érdekelttség, javulhat az önszervező aktivitás.

A mezőgazdasági-, fogyasztási-, takaré-, ipari- és lakás-, illetve egyéb típusú szövetkezetek stabilizálódása, számuk szaporodása, fejlődésük érdekében a termelés, a feldolgozás, az értékesítés, a szolgáltatás főbb szakaszaiban, a versenyképességet javító, a tagérekelttségen alapuló újszerű összefogásra, közös fellépésre, határozott cselekvésre kényszerít a jelenlegi helyzet. Az önszerveződés és a működés külső feltételeinek javulása, együtt ígérhet jövőt a szövetkezőknek. A szövetkezetek átalakulása nyomán létrejött gazdasági társaságok szövetkezeti kötődését, s nem kevésbé érdekeit jelzi, hogy egy részük továbbra is szövetkezeti érdekkörben maradt. Ezzel a gazdasági alapú együttműködésben új, vagy újszerű perspektívák nyílhatnak meg, különösen akkor, ha azt az általános lehetőségek is ösztönzik.

A szövetkezetek piacgazdaságba való beilleszkedésének sikerét, vagy kudarcát, az új szövetkezeti szerveződések létrejöttét a tagi érdekelttség érvényesülése; a versenyképesség fennmaradása; az állami magatartás együtt formálta. Tömegmozgalomi jellegüket ugyanakkor az alkalmazkodóképesség; a szövetkezeti alapelvek és értékek; az esélyteremtő működési forma. determinálta. Ezek az összetevők ma is kifejezik önmagukat és sokféleképpen fejeződnek ki a szövetkezetek demokratikus működésében.

41. Arculatformálási kísérletek, átalakulásokra kényszerítések

A hazai szövetkezetek sorsát (az elmúlt két évtizedben) a jogalkotó által konstruált különböző struktúrákhoz való igazodás dominálta. Az események folyamattá szerveződtek, a mindenáron való változtatási szándék állandósult. Az egyes ciklusokban az illetékes állami szervek erre a mobilis akaratra építették az érdekeik szerinti cselekvéseiket, s ezek határozták meg a szövetkezetek különböző előjellel illelhető magatartását: az erős megmaradási, vagy az erős bontási szándékukat. Jellemzőnek mutakozó események és folyamatok az elmúlt húsz évben:

*a) 1990–94: a rendszerváltást követően a szövetkezeti vagyonnevesítés és a törvény által előírt *átalakulás első periódusa*, ezzel együtt a legitimációs válság kezdetét vette, a piaci kedvezőtlen hatásokkal erősítve a szövetkezés terén elbizonytalanodás alakult ki;*

b) 1994–98: folytatódott a legitimációs válság, a jogszabályi környezetben zavarok mutatkoztak, külső és belső okok miatt jellemző maradt a tulajdonosi bizonytalanság, a közös vagyon és a szövetkezetek piaca tovább zsugorodott;

*c) 1998–2002: a szövetkezetek a *másodszori átalakulási törvényi kötelezettség* hatálya alá kerültek, ehhez az időszakhoz kötődött a mezőgazdasági szövetkezeti üzletrészek egy csoportjára vonatkozó törvényi rendelkezés, s annak az Alkotmánybíróság által történő megsemmisítése;*

d) 2002–2006: az új szövetkezeti törvénykezés előkészítésének jegyében zajlott, minimalizálták a megmaradt mezőgazdasági szövetkezetek szubvencióját, így azok az évtized közepére jelentős hányadukban felszámolódtak, a többi ágazatra is kiszélesedett az identitási válság,

*e) 2006–2009: újra megerősödött a bizonytalanság, s egyúttal a várakozás, végül bekövetkezett a *harmadszori átalakulásra kényszerítés*, a szövetkezetek jelentős része ismét áldozatul esett (a törvény széles kaput nyitott a gazdasági társasággá történő átalakulásra).*

A jogalkotó (a rendszerváltást követően) nagy buzgóságot mutatott a szövetkezetek arculatának „átfestésében”. A honi törvények az adott kornak megfelelő hangsúlyeltolódásokkal körvonalazták a szövetkezet lényegét és a hozzá való viszonyt.

A nagyobb kilengést a nemzetközi szövetkezeti elvek és értékek törvényi befogadása (a hazai jogrendszerbe építése) behatárolta, ennek ellenére

időszakonként céltáblává vált a szövetkezeti eszme, maga a szövetkezeti lét. A szövetkezetek tömeges felszámolódását és a megmaradtak egy részének stagnálását: a könyörtelen piaci verseny; a szövetkezeti belső megújulás gyengesége is okozta. A hatás-erősség és következménye döntően az előbbi sorrend szerint alakult:

szövetkezeti ügyben végül az állam passzív maradt, a piaci nyomás állandósult és fokozódott, a szövetkezetek belső reagáló (megújulási) képessége viszont megkopott. A kaotikus helyzetben (a rendszerváltást követően) 5.669 szövetkezet szűnt meg, közülük megközelítőleg 2.000 szövetkezet gazdasági társasággá alakult át, a hálózat felére csökkent, 1.5–2 millióan veszítették el szövetkezeti tagságukat.

A szövetkezeti autonómia megsértése miatt, ami ez időszakban döntően kelet-európai jelenség volt, az irányadó nemzetközi szervezetek a szövetkezeti önrendelkezés és öngazgatás tiszteletbetartására, szabad gyakorlásának biztosítására, a szövetkezeti önállóság megsértésétől való tartózkodásra hívták fel a nemzeti kormányok figyelmét.

42.

Az egyének kilátásainak javítása, szolgáltató szociális szövetkezetek

A szociális szövetkezetek a társadalmi, gazdasági munkamegosztásban újszerűen kialakult igények kielégítésére vállalkozó autonóm társulások, amelyek különösen a szolgáltatásokban, a foglalkoztatás bővítésében, a szociális feladatok ellátásában demokratikusan irányított vállalkozásaik keretében vesznek részt. Önálló jogi személyiségű, nonprofit szervezetek. További jellemzőik:

a) működésük jogi lapját a 2006. évi X. tv. (Szvt), illetve a hozzákapcsolódó 141/2006. (VI. 29) sz. Korm. rend. teremtette meg;

b) a változó tőke, a nyitott tagság, az „egy tag – egy szavazat” elve alapján működnek;

c) tagjaik körébe befektető tag és jogi személy nem szerepelhet;

d) minden olyan tevékenységet végezhetnek, amelyet törvény nem tilt;

e) nyereségüket nem oszthatják fel, azt csakis közérdekű céljaikra és fejlesztéseikre fordíthatják.

A szociális szövetkezetek számára a társadalmi munkamegosztásban megnyíltak a „hozzáférési” lehetőségek. Közülük a főbbek:

- háztartásban ellátandó munkák kiváltása vásárolt szolgáltatással;
- személyi, szociális, oktatási és kulturális szolgáltatás;
- minden olyan közfeladat ellátása, amelynek fenntartására ellátási szerződés köthető az állammal (közreműködhet közmunka, közhasznú, valamint közcélú munka ellátásában is);
- a munkába járást, a munkavállalást gátló tényezők lebontását megvalósító tevékenység;
- háziipari, vagy kisipari szolgáltatás;
- termelés, feldolgozás, értékesítői-, beszállítói tevékenység (ipari vagy mezőgazdasági területen egyaránt).

A szociális feszültségek megoldatlansága szerteágazó társadalmi, gazdasági problémák forrásává válik. Az e vonatkozású tevékenységi körök-ből (a gazdasági érdekelttség hiánya miatt) a magánszektor visszavonult, a közvállalkozások is fokozatosan kihátrálnak, vagy egy-egy területen akár meg is szűnnek.

Idősek, betegek gondozása, kommunális feladatok ellátása, környezetvédelmi munkák végzése lehet az elsődleges terület, ahol a szociális szövetkezetek száma gyarapodhat. A célok a leszakadó rétegek számára történő esélyteremtés növelésével sok szálon kapcsolódhatnak össze. Rajtuk kívül a meglévő egyéb szövetkezeti formációkra is ki kellene terjeszteni a figyelmet, mert azok már létükben és működésükben széles körben adottak, csupán e vonatkozású képességük javítása igényelne támogatást. Ezzel tömegméretekben szélesíthető lenne a szociális problémára, a foglalkoztatás bővítésére irányuló figyelem és erőfeszítés szervezeti, illetve alapszabály szerinti feltétele. A törvényben, a kormányrendeletekben és egyéb jogszabályban biztosított eddigi feltételek (ösztönzők) e célt alig szolgálják.

A kimozduláshoz, az újrakezdéshez, az aktivitás serkentéséhez, nem utolsó sorban a szemléletváltáshoz fokozott állami közreműködésre van szükség. A jó értelemben vett „fentről” támogatott és megfelelő szintről szervezett közreműködés szükséges. Ez annak a tapasztalatnak a hasznosítása alapján mehet végbe, hogy a gyakorlatban nehezen bontakozik ki az összefogás, az önjárás vontatott, a kohézió erősítésére, a jó példa felmutatására van szükség.

A szociális szövetkezetek létrehozását és működését szabályozó két jogforrás csak a minimális feltételt, vagyis a kezdő lépések megtételét alapozta meg. A kormányrendelet vitatott elemeket (a befektető tag és a jogi

személy tilalma) is tartalmaz. Ezen túl is szükségesnek látszik olyan miniszteri szintű rendelkezés, amely a szóban forgó működési forma elterjesztésével, ösztönzésével, kapcsolatrendszerével összefüggő kérdéseket szabályozza, munkamegosztásra, közös érdekelttség teremtésére ad lehetőséget az érintett szervezetek között. Indokolt tehát, hogy a szociális szervezetek és működésük módozatai a társadalmi és a gazdasági rendszerbe, a piaci és a nonprofit szervezetek világába célszerű módon épüljön be.

Gyakorlati igény az, hogy *tisztázódjanak azok a problémák, melyek ma gátolják, vagy akár meg is akadályozzák a szociális szervezetek létrehozását.* A szociális igazgatásról és a szociális ellátásról szóló 1993. évi III. törvény, valamint a gyermekek védelméről intézkedő 1997. évi XXXI. törvény kifejezetten tiltja az ápolásban a szervezetek tevékenységét. A lehetőségek jó része pedig itt kínálkozik. Kezdeményezni kellene a törvények módosítását, ezen belül a tiltó rendelkezések törlését. Vizsgálat tárgya lehet (az adott probléma figyelembevételével) a befektető tag és a jogi személy tagságának kérdései is a további tiltás fenntartása, vagy a korlátozott, a szociális, nonprofit jellegű működéssel még összeegyeztethető, a szociális szervezeteknek előnnyel járó megoldás keretei között.

Az Szvt.-ben szabályozott Közösségi Alap, az adókedvezmények, illetve a pályázati lehetőségek e vonatkozásban is felülvizsgálatra szorulnak. A „szociális problematika,” (a szociális szervezeteken túl) szélesebb körre is kerüljön kiterjesztésre a szervezeteti rendszeren belül. Módszer szempontból ez keretbővítést, tartalmilag pedig lehetőségi potenciálnövekedést jelenthet.

A szociális szervezeteket erősítő jogszabályi környezet önmagán túlmutató haszonnal járhat. A korlátok lebontása, a lehetőségek kitérítése, a támogatás konkretizálása szélesebb körű térnyerésük és a társadalmi munkamegosztásban való bekapcsolódásuk alapvető feltételeit jelentik ma. *Ki kell szabadítani e nagyszerű humánus szerveződést a formális mechanizmus keretei közül.* Bátrabban kellene a szervezeteti rendszer felé fordulni az illetékes szervezeteknek. Ez lehet egyik garanciája annak, hogy az erre a célra előirányzott anyagi eszközök maximális hatékonysággal kerüljenek felhasználásra, vagyis a megcélzott népességcsoportok közvetlen érdekeit, a foglalkoztatás javulását sikeresen szolgálják a közösségi források. A működésben egyszerűsítésre, operativitásra, széleskörű társadalmasításra van szükség!

43.

A szabályozási buzgóság túltengése, új közelítés-, és bánásmódváltás

A rendszerváltás utáni (a máig tartó) időszakban a szervezetek szabályozásával összefüggésben hatályba lépett törvények:

- a modell szervezeteti tv. (1992);
- a modell szervezeteti tv. hatályba léptetéséről intézkedő tv. (1992);
- az új szervezeteti tv. (2000);
- a mezőgazdasági szervezeteti üzletrésről rendelkező tv. (2000);
- a lakásszövetkezeti tv (2004);
- az általános szervezeteti tv. (2006);
- az Európai Szövetkezetről szóló tv. (2006);
- módosításra került az új szervezeteti tv. (2003), a modell szervezeteti tv. (1994, ill.1995). A biztosítási tevékenységről rendelkező 2003. évi, továbbá a hitelintézetekről szóló 1996. és az 1997. évi tv-ék novellái is ide sorolhatók.

A 90-es évtized kezdete a szervezetek körében megfelelt az „egyszeri” gazdasági rendszerváltásnak. Más kérdés, hogy ez nem befejezett szervezetpolitikai, jogi aktus, hanem a szervezetek felosztásának, illetve megosztásának a nyitánya volt: húsz év alatt 6 kiemeltnek minősíthető szervezeteti törvény lépett hatályba. Az előző 117 évhez képest ebben az időszakban hatszoros volt a szabályozási buzgóság. A rendszerváltást követően nem alakult ki átfogó, az európai szabályozás szellemének megfelelő, a kor kihívásával összecsengő szervezetpolitika, s ha meg is megfogalmazódtak effajta elgondolások, azokat átszötte a szűklátókörűség, az adott időszakban uralkodó elitek szemlélete, egyes lobbicsoportok érdeke.

Minden ami megesett, általában törvényes keretek között történt, a piac „csak” felnagyította a hatást. A történelmi tudatban, ezzel együtt az érintettek sorsában a szervezeteti közelmúlt zavaros elegyet alkot. Az események részletes feldolgozása hosszabb távra szóló kutató munkát célszerűsít. Minden bizonnyal *a szervezeteti tömegek hátrányba hozását, sokak igazságát, s nem kevesek túlkapását, vagy mulasztását dokumentálhatják az elemzések.* Az elérendő fő cél: annak bemutatása, hogy a közös vagyon sorsa miként alakult? Sokak fájdalmát enyhítő, *sokak sorsát jobbitó új közelítésre és bánásmódváltásra van szükség!* Ez a szervezeteti ügyben érdekeltek közeledése és összefogása alapján következhet be párbeszéd és intézkedések keretében.

44.

A szövetkezeti jogi szabályozás stációi, időszerű következtetések

A hazai szövetkezeti jogi szabályozás mérlegének megvonása eddig még megválaszolatlan sok „miértet” vet fel. A történések összevetése gyakorlati haszonnal is járhat, ennek megalapozása azonban további feltáró munkát feltételez. Többek között mélyreható elemzés tárgya lehet:

a) a kereskedelmi törvényben megjelent szövetkezeti jog (1875) és az ezt 23 év múlva (1898) követő (a gazdasági és a hitelszövetkezeteket szabályozó) törvény gyakorlati alkalmazásának viszonya (annak figyelembevételével, hogy az utóbbi „majdnem” általános szövetkezeti jogként szabályozott);

b) a szövetkezeti hitelintézetek által alkalmazott uzsorakamat, az álszövetkezetek széleskörű jelenléte, az *állami hivatalnokok „beülése” a szövetkezeti testületekbe*, a szövetkezetek feletti totális állami jogkör gyakorlása, a tematikus állami ellenőrzés mára szóló tapasztalatainak a megvonása;

c) a két törvény (a kereskedelmi törvénybe iktatott szövetkezeti jog, illetve a gazdasági és hitelszövetkezeti tc.) együttes gyenge határfokának miéртje az igen jelentős állami támogatás, a tőkeinjekció fényében, következtében a szövetkezetek spontán módon való szaporodása és mind szélesebb körre kiterjedt tevékenységük;

d) az általános szövetkezeti törvény (1947) és az azt kiüresítő, számos alacsonyabb, valóban szabályozó ágazati szintű jogszabály „együttélése” a hatalmi irányultság és a szövetkezeti jog összefonódása nézőpontjából;

e) a polgári szövetkezetek (1948–50 közötti) felszámolása, az adott politikai viszonyokba, társadalomba és gazdaságba beépülő új szövetkezetek tömeges alakulása (létrehozása), ezek későbbi (az 1960-as évtized végétől kezdődő) megerősödése és alapvető társadalmi, gazdasági tényezővé válásuk, a faluból a városba történő újbóli visszatérésük engedélyezése (1970),

f) az 1947. évi szabályozási gyakorlat megismétlődése egy erős termelőszövetkezeti (1967) és egy gyenge általánosan rendelkező szövetkezeti törvény (1971) „együttélése”, az ezekhez kapcsolódó alacsonyabb szintű (ágazati) jogszabályok egymást kiegészítő (toleráló), illetve kioltó hatásainak következménye a gyakorlatban;

g) a rendszerváltás utáni általános szövetkezeti szabályozás (1992) és az Szvt. hatályba helyezéséről rendelkező (1992) törvény, az új szövetkezetekről szóló (2000), illetve a mezőgazdasági szövetkezeti üzletrész egy

speciális csoportjának kötelező felvásárlását előíró (2000) törvény közötti tendenciózusos összhang (akkori) időszerűsége és távlatos jellege, a mértékre adandó válaszok;

h) számos szabályozási rendelkezés miként illeszkedett a demokratikus „játékszabályok” és a gazdasági társaságok óvatos, körültekintő (konszenzusos) szabályozásának rendszerébe; a kétféle mérce alkalmazásának okai: a hatalmi önkorlátozás és a mindenáron való akaratérvényesítés mérlegének megvonása;

j) az erőteljesen bírált törvényi szabályozási gyakorlat megismétlődésének miertje, tekintettel az általános és a különleges szabályozás összeegyeztetésének kívánalmaira és „következetes” elmaradására.

A hazai szövetkezeti jogtörténet közel másfélszázados tapasztalata az érdekelt tényezőknek minden tekintetben okulásul szolgálhat. Követendő és elvetendő példát egyaránt meríthetnek. Általános következtetések is adódnak. Közülük a közelmúltbeliek tarthatnak érdeklődésre számot főleg azok részéről, akik a szabályozás „alatt” éltek és dolgoztak, s a gyakorlatban érezhették következményét annak, hogy a széthúzó társadalmi, gazdasági, nem egyszer egyéb szubjektív érdekek deformálták a jogalkotói szándékot, magát a jogalkotást. *Erőltlenül munkált a szövetkezeti formában rejlő lehetőség kiaknázása*, annak felismerése, hogy a globalizáció vadhajtásainak lehetséges ellensúlyozásában, a piac és a profit lehetséges humanizálásában a szövetkezetek a maguk módján szerepet vállalhatnak. *A múlt hibái elegendőek arra, hogy a jogalkotó, s a jogalkalmazó mentesítse magát tőlük, ne ismétlje meg azokat*, a szövetkezők (autonómiájuk, önszervezésük és önirányításuk keretében) a törvényes szabályozás lehetőségeivel viszont valóban éljenek.

45.

A szövetkezetek pozicionálása, minőségük viszonylagossága

A hatályos általános szövetkezeti törvény (2006. évi X. Szvt.) előkészítésének vitája már jelzést adott arra, milyen területeken kívánatos a törvényi továbbfejlesztés. A szövetkezeti tőke erősítését szolgáló befektetői tagság intézményének bevezetése, továbbá a nonprofit jellegű szociális szövetkezetek létrehozásának kezdeményezése ezt az igényt jelezte. A régóta elhú-

zódó, de egyértelműen még mindig megválaszolatlan kérdések közül három kiemelést érdemel:

- mi a szövetkezet jogi minősége;
- önálló, a Ptk.-ban a társaság, az egyesület és az alapítvány mellett negyedik elemként kiemelt jogi személy-e a szövetkezet;
- kell-e több szövetkezeti törvény, vagy a törvényi szabályozás megadható általános és különös résszel, illetőleg alapszabályi modellezéssel?

Az, hogy mi a szövetkezet, triviális kérdésnek tűnik, pedig a fogalom időszakonként, de főleg korszakonként változik. Erdei Ferenc a Szövetkezeti Naplójában ezt írta: „...minden szövetkezeti mozgalomnak az a lényege, hogy milyen történelmi viszonyok közepette és kik csinálják és milyen célt akarnak vele elérni”. Tehát eléggé változó alapra helyeződik a szövetkezet, ennek megfelelően a definiálása. Az összefüggés fordítva is logikus. Vagyis: a meghatározásból milyen irányultság, illetve orientáció (cél, alapító, körülmény, stb.) vezethető le? Ezek közül ha csak egy (a cél) kerül kiemelésre, akkor ahány törvény, annyi változat. Íme:

- 1875-ben (XXXVII. tc. 222–257 §): a tagok hitelének, keresetének, vagy gondolkodásának közös üzletkezelése és kölcsönösségen alapuló előmozdítása;
- 1947-ben (XI. tv.): a tagok egyéni és közös gazdasági érdekének, valamint társadalmi felemelkedésének a kölcsönösség alapján való erősítése;
- 1971-ben (III. tv.): fordult a kocka, a hangsúly a személyes és vagyoni közreműködéssel létrehozott, a szocialista szövetkezeti tulajdon és a demokratikus önkormányzat alapján működő, vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség formálása;
- 1992-ben (I. tv.): a modell szövetkezetek hálózatának létrehozása;
- 2000-ben (CXLI. tv.): az egyéni gazdaságokra alapított új szövetkezetek alapítása;
- 2006-ban (X. tv.): a jogi személyiséggel rendelkező, nyitott tagsággal és változó tőkével működő szövetkezeti „szervezet” létrehozása, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése a mindenkori cél (a vonatkozó törvényben deklaráltak szerint, szövetkezeti keretek között).

A szövetkezet jogi megítélése szempontjából már nem ennyire világos a helyzet. A minősítés útja még mind a mai napig nyitott. Vajon (a mai vi-

szonyok között) mi a szövetkezet? A válaszban a tudományos megközelítés, a jogalkotói, az aktuális érdek szerinti szándék éppen úgy keveredik, mint az egyszerű gyakorlati megközelítés kifejeződése. A hűség kedvéért szükséges megemlíteni a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről megjelent 1967. évi III. törvényt, amely úgy aposztrofálta a szövetkezetet, hogy az „a tagok önkéntes személyi és vagyoni társulás útján közösen végzett személyes munkán alapuló szocialista mezőgazdasági nagyüzem.” Ezt a szakaszt (3. §. (1) bek.) később hatályon kívül helyezték, de a kor szelleme a tételben világosan tükröződött.

A zavar tovább folytatódott, s a vonatkozó jogforrásokban ennek megfelelően alakultak a fogalmi változatok, így a szövetkezet:

- társaság (1875, 1947);
- szövetkezet (szövetkezet, 1959);
- közösség (1971, 1992);
- gazdálkodó szervezet (2000);
- szervezet (2006).

A törvényi definíciókon túl a szövetkezetek megjelenési formája (az idők folyamán) már volt:

- = kereskedelmi társaság;
- = kollektíva;
- = közösség;
- = gazdálkodó szervezet.

Még ma sem tisztázott, vajon: a szövetkezet társaság, egyesület, stb., vagy „csak” szövetkezet? A szövetkezet definiálása Európában is változó és ellentmondásos. Az EU országaiban ugyanis a legkülönbözőbb jogi szabályozás létezik. Nevesítik a szövetkezet kereskedelmi társaságnak, egyesületnek, sui generis társaságnak (önálló szervezetnek), sőt nevén is nevezik. De hogy egy speciális jogi személyt (a szövetkezetet) több mint száz év alatt minimum ötféleképpen neveznek el, arra nincs példa. Az új Ptk.-val való szinkron miatt (is) tehát döntésre vár a fogalom rögzítése. Ennek legalább három fő változata kínálkozik:

- a szövetkezet a gazdasági társaságok elkülönült kategóriája, figyelemmel a kiemelten személyi társulás voltára;
- a szövetkezeti társaság a jogi személy önálló faja, amely a különböző modellek formájában szövetkezeti fajtánként jelenik meg;
- a szövetkezet a Ptk. által, a társaság, egyesület és az alapítvány mellett, negyedik elemként kiemelt jogi személy, számtalan modellel.

A jelenleg is hatályos általános szövetkezeti törvény a szövetkezetet „szervezet”-nek minősítette. Ez egy leegyszerűsített megjelölés. A kérdés tehát még ma is megválaszolatlan, a használt megoldás helyett célszerűsíthető definíció lehet ez a változat:

a szövetkezet az autonómia és az önsegély elve alapján jogi személyként működő, változó létszámú és tőkés személyi és gazdasági, azaz szövetkezeti társaság, amely önkéntesen létrehozott és demokratikusan irányított, a tagok vagyoni hozzájárulására és közreműködésére épülő vállalkozással tagjai gazdasági, társadalmi és szociális-kulturális szükségleteinek közvetlen és elsődleges kielégítését segíti elő.

46.

A tanuló ifjúság önálló, öntevékeny körei, iskolaszövetkezetek, diákszövetkezetek

A pedagógiai munkába beépülő tevékenységet folytató *iskolaszövetkezetek a közoktatási intézményekben, diákszövetkezetek az egyetemeken és a főiskolákon, ifjúsági szövetkezetek (csoportok) az általános iskolákban működhetnek.* Az iskolaszövetkezetek a 2006. évi X. tv. (Szvt), és a hozzákapcsolódó 123/2006. (V. 19) sz. Korm. rend., a diákszövetkezetek a befogadó oktatási intézményekkel kötött megállapodásuk alapján végzik munkájukat. Az ifjúsági szövetkezetek (csoportok) az általános iskola és a szövetkezet között történt megállapodás keretei között fejtik ki tevékenységüket. Nevezett szervezetek bevételeiket a tagok által elfogadott közös célok megvalósítására, illetve a törvényesen szabályozott munkavállalás keretében végzett munka elismerésére fordítják. Típusonkénti jellemzőik:

a) a középiskolákban (diákotthonokban, kollégiumokban) iskolaszövetkezetek közoktatási intézmény tag részvételével alakulhatnak és működhetnek. További tagok a tanulók, a közoktatási intézményben dolgozók, esetleg a kívülállók (szülők, stb.) köréből önkéntes részvételük alapján kerülhetnek ki. Egyes döntésekhez (kiskorúság miatt) törvényes képviselőjük jóváhagyása is szükséges. Az iskolai szövetkezetek programjai a pedagógiai munkát segítik, önállóságra nevelnek, az élet, a gyakorlat jobb megismerését szolgálják. A bevételek felett a tagok közgyűlése dönt.

b) az egyetemeken, főiskolákon az Szvt. (a hatályos szövetkezeti törvény) alapján alakulnak és működnek diákszövetkezetek (diákvállalkozá-

sok). Ezt egészíti ki a befogadó intézmények és a diákszövetkezetek között kötött megállapodások, amelyek lehetővé teszik a diákszövetkezetek intézményeken belüli működését, körvonalazzák az oktató munkához való kapcsolódás módozatait, s tudomásul veszik a tagok (felnőtt korúak lévén) jövedelemszerző tevékenységét a diákszövetkezetek keretei között. Az alapszabályok a szövetségi törvény és a megállapodások alapulvételével kerülnek elfogadásra, meghatározzák a diákszövetkezetek belső életét. A tagok döntően a hallgatók köréből kerülnek ki, de bekapcsolódhatnak az adott intézményben dolgozók, sőt kívülállók is önkéntes részvételük alapján. A befolyt bevételeket a végzett munka alapján osztják szét, emellett az alapszabályban előírt követelményeknek is eleget tesznek. Önálló jogi személyiségű szervezetek.

c) általános iskolákban ifjúsági szervezetek (csoportok) létesítésének és működésének kereteit a befogadó intézmények és az ifjúsági szervezeteket támogató szervezetek közötti megállapodás alapozza meg. Az ifjúsági szervezetek és csoportok a tagjaik által elfogadott működési szabályzatok szerint tevékenykednek. Közösségi munkájukra a játékosság jellemző, benne a tananyaggal összefüggő ismeretbővítés is megjelenik. Működésük esetleges anyagi bevételét közös kasszába helyezik, a tagok által elfogadott beszerzésre, illetve program költségeinek a fedezésére fordítják.

Az ifjúsági szervezetek igen kiterjedt kört alkottak az általános iskolákban, jelentős számú iskolaszövetkezet működött a középiskolákban is, döntően vidéken. Az 1992-ben elfogadott szövetségi törvény viszont megszüntette a szövetségi szakcsoportokat, ezt követően (könnyebb irányba mozdulva) a helyi szervezetek felhagytak az ifjúsági *szövetkezetekben, illetve az iskolaszövetkezetekben folyó tevékenységükkel, ezzel megszűnt azok létezésük alapja*. A szervezetek mentségére szolgál az, hogy az akkori kilátások közepette egész létükben elbizonytalanodtak. Kár érte a pedagógiai nevelő munkát, a szövetségi eszme és gyakorlat megismertetését, az önszervező, közösségi gondolkodás, a demokratikus értékek megismeréséhez kapcsolódó társadalmi érdek érvényesülését a legfogékonyabb korosztályok, az ifjúság körében. A felsőfokú oktatási intézményekben megmaradtak, sőt, imponálóan szaporodtak és fejlődtek a diákszövetkezetek.

A tanuló ifjúságnak újból lehetőséget kellene biztosítani a szövetség gondolatának és gyakorlatának a megismerésére. Aktivizálódásuk keretét

a szövetkezeti formán belüli működés adhatja. Ilyen az iskolaszövetkezeti, a diákszövetkezeti és az ifjúsági szövetkezeti közgyűléseken való részvétel, a szövetkezeti alapszabály, a program elfogadása, a választott tisztségviselők beszámoltatása, a bevétel felosztásának és felhasználásának eldöntése, általában a demokratikus működés gyakorlása. A szövetkezeti és más létesítmények látogatása, élménybeszámolók meghallgatása, természetjárás, iskolai és helyi munkákba való bekapcsolódás, áruda működtetése az iskolán belül, iskolai takarékszövetkezet létrehozása, a kiegészítő jövedelemszerzés (a diákmunka) és az azzal összefüggő szervezési, adminisztratív tevékenység megfelelő részének végzése, a törvényes működés biztosítása, stb. A működés és a tevékenység a korosztály és a környezet (község, város) függvényében is módosulhat, változhat.

A tanuló ifjúság öntevékenysége fejlesztésében érdekelt az oktató-nevelő munkát folytató pedagógus társadalom, mivel az önszervező, közösségi ifjúsági (tanuló) csoportok aktivitásukkal közvetlenül, vagy közvetetten, akár játékos formában is támogatják az iskolai célokat, a maguk módján hozzáadnak, miközben fokozottan befogadókká válnak, ez utóbbi a fő haszon.

A szövetkezeti eszme és gyakorlat szélesebb körű megismertetése és vállalása érdekében az iskola-, és az ifjúsági szövetkezeti hálózat visszaállításában a helyi szövetkezetek kezdeményező szerepet, közreműködést vállalhatnak. *Általa az iskola-, illetve az ifjúsági szövetkezetek az ifjúság nevelésének ismét egyik keretei lehetnének az alsó és középfokú oktatási intézményekben.* Az érintett szövetkezeti szervezetek: az Országos Szövetkezeti Tanács, az ágazati országos szövetkezeti érdekképviselők, valamint a Szövetkezeti Kutató Intézet, elsősorban, időszerű információk rendszeres közlésével, ismeretanyaggal való ellátással bekapcsolódhatnak az érdekelt főiskolák, egyetemek szövetkezet-orientált fakultatív képzésébe.

Az iskolai és a tágabb helyi megítélésben, a tagsági utánpótlásban, a pályaválasztásban és a szakember-utánpótlásban kamatostól megtérülhet a szövetkezetek közreműködése, támogatása. *Az újrakezdés az oktatási kormányzat pártfogó részvételét, az illetékes intézmények és szövetkezetek együttes cselekvését feltételezi.* A „fent és a lent” a meglévő, hatályos törvényi keretek között egyszerre indulhatna..

47.

**A csalódottság és a közömbösség
oldása, bizalomépítés**

A múlttal való szembesülés elmaradása miatt a szövetkezők körében ma is jelen van a bizalmatlanság, ezt csak tetézi az, hogy az egyes nyilatkozatok továbbra is óvatosak és visszafogottak, a lehetőségeket hordozó programok korlátozottak, következmény: a kivárással és a kényszerű egymás mellett éléssel. Az adott körülmények között *a szövetkezeti célok jelentős többletráfordítással, alacsonyabb hatékonysággal érhetők el.*

A szövetkezetek fejlesztésében gyorsításra van szükség! A szociális és egyéb szempontok (munkanélküliség) alapján a vidék elsődleges figyelmet érdemel. A makacs ellentmondások és tartós feszültségek ugyanis jórészt a vidék különböző térségeiben halmozódtak fel. A leépülést az ipari munkaalakalmak tömeges megszűnése csak tovább fokozta. A város „kilökte” magából a falvakból verbuválódott munkavállalókat, akik otthoni környezetükben váltak munkanélkülivé, vagy kerültek a minimális szociális ellátás körébe, majd „hullottak” ki onnan, lettek nyomorúságos kényszervállalkozók, napszámosok, fekete munkát vállalók. Már régóta zavart okoz a szociális ellátás és a legális munka által szereshető munkabér közötti minimális különbség. Estenként és helyenként ezért a felkínált kommunális munka (ahol nem szűkös az ilyen lehetőség) sem szolgálja teljes körűen az alapvető célokat, különösen a munkaerő-piaci reményeket. Összetett és ellentmondásos helyzet alakult ki:

- a munkanélküliség;
- a jövedelemszerzés lehetőségének hiánya;
- a települési viszonyokból adódó hátrány;
- a mély szegénység;
- az alternatívanélküliség
- túlnyomórészt jelenleg vidéken kulminálódik

A depressziós térségek a vidék arculatának sötét foltját képezik. Mindezt jórészt következményeként állt elő, közülük elsősorban a vidék magára hagyatottsága, az elhibázott agrárpolitika, a gerjesztett szövetkezet-ellenesség, illetve a vidék iránti közömbösség érdemel említést. Ezek szoros összefüggésben állnak azzal, hogy nem került felismerésre az, hogy: *a szövetkezés a köztudatban, az emberi és az intézményi kapcsolatokban, az egzisztenciális érdekekbe mély gyökereket eresztett.* Eltekintés történt attól, hogy viszonyaink között a szövetkezésnek jelentősek a hagyományai,

széleskörűek a hozzá való érzelmi kötődések. Ezen értékeket és érdekeket a szövetkezetellenes erők (időnként és helyenként) lerombolták.

Időközben a szövetkezetek elleni támadások megszűntek, a szövetkezetek létét fenyegető jogszabályi rendelkezések hatályon kívül helyezése megtörtént. A hatályos szövetkezeti törvény (2006.) által véghezvitt üzlet-rész átalakítás következtében azonban ismét igen sok szövetkezet áldozatul esett. Az üzletrészek forgalma, későbbi átalakításának törvényi szabályozása nem kevés helyen együtt járt a tagság döntő többségének vagyronvesztésével, a munkanélküliség fokozódásával. A szövetkezés (esélyeit tekintve) ma jórészt az újrakezdés előtt áll.

A vidék a rendszerváltás fő vesztesének számít. A dezorganizáltság széles körben kitapintható jelenség vidéken. Ma az egyes szociológiai csoportok között jelentős különbségek, általuk szerte irányuló kedvezőtlen társadalmi mozgások, élet és munkaviszonyok formálódtak ki. Ebben, főleg a városi népességre való állami koncentráció, a vidéki viszonyok fejlesztésének az elmaradása nagyban szerepet játszott. A vidék csalódott lett, a kialakult helyzetben a vagyonhoz jutott rétegek meghatározó csoportja erősítette érdekszövetségét, lobbizási tevékenységét, a kárvallottak egy része viszont közömbössé vált, másik hányada a társadalom perifériájára sodródott. A szegénység alapú polarizálódás elérte a várost is, így mára a vidék a „társadalmi akarattal” kifejeződésének mérlegévé vált, s ez által felértékelődött, vagyis az őt megillető helyre került, ami jelentős társadalmi, gazdasági érdek kifejeződése, új lehetőségek (fejlesztések) megnyílásának a kezdete lehet.

A vidéken; a mezőgazdaságban, s a szövetkezésben kialakult drámai helyzet rendezést sürget. Sokoldalú megközelítésre van szükség! Közülük az első lépés a bizalom helyre állítása irányában történhet. Ezekre épülhet rá a felgyülemlett (megoldatlan) gazdasági, szövetkezetpolitikai problémák fokozatos rendezése, a kívánatos jogi környezet kiformálása. Az új események (programok) orientálhatják az érintett csoportokat és rétegeket, cselekvő részesekké válhatnak, önszervező folyamatok indulhatnak el, s felerősödhetnek a pozitív irányú változások. *A szövetkezeti rendszer újjáépítése a nehéz helyzetben lévők vágyát, a tehetősebb szövetkezni akarók erőegyesítését, összefogását fejezi ki.* A siker reményével induló kezdeményezések (ösztönzések) ma hiteles, anyagi és kapcsolati tőkével rendelkező személyek részéről történhetnek. Ez szűkíti a kört, a szövetkezés lehetőségének kitágítására van szükség!

48. Új szövetkezetpolitika formálása, a hitelesség szavatolása

Az új szövetkezeti minőséget, az ennek kialakulását serkentő szövetkezetpolitikai fordulatot öt alapelv érvényesítése biztosíthatja. Ezek:

- a) a társadalmi-, és a szövetkezeti értékek összekapcsolása;
- b) az ezen alapuló társadalmi szövetség meghirdetése;
- c) a szövetkezetek közreputas pozíciójának megerősítése;
- d) annak elvi elfogadása, hogy a fejlett polgári társadalmakban a mindenkori hatalom érdekelt a szövetkezésben;
- e) a liberális értékekkel és gondolkodás móddal a szövetkezeti alapértékek egy része nem egyeztethetők össze.

Kedvező jogi, gazdasági környezetre, nem utolsósorban a belső aktivitás fokozódására, a tulajdonosi fórumok erősödésére van szükség annak érdekében, hogy.

- növekedjen a tagság részvétele és aktivitása a szövetkezetet érintő lényeges kérdések eldöntésében;
- a közös vagyon megtartásának garanciái javuljanak, s a vagyon a tagság kezében maradjon és érdekét szolgálja;
- szélesedjen a tagsági kezdeményezések bázisa az egész közösséget érintő kérdésekben;
- az átalakulás kikényszerítésének tagsági, társadalmi, törvényi kontrollja erősödjön.

A mindennapok során nemcsak a szövetkezeti tömegekhez szólhatna új nyelven a jogalkotó, hanem kedvezően orientálhatná magát a társadalmat, amely a szövetkezés ügyében még ma is megosztott. A folyamat a szövetkezők önszervező képességének javulásával teljesülhet ki. Olyan új szövetkezeti program meghirdetése célszerűsíthető, amely szövetkezetbarát környezetet formál, esélyt és lehetőséget kínál, s kedvező irányba befolyásolja a közvéleményt. A program következetes képviselése kiszámíthatóvá teheti a szövetkezetpolitikát, s már rövid távon is éreztetheti hatását a társadalomban és a gazdaságban egyaránt, s ami legalább ennyire fontos, segítheti a régi és az újkori sebek gyógyulását, a szélesebb körben is kívánatos társadalom-építés fontos részét képezheti az új szövetkezetpolitika. Csak ilyen program felmutatásával szólíthatók meg a ma gazdaságilag és társadalmilag igen differenciált szövetkezők.

Az elkerülhetetlen első lépés a szembesülés. Erre épülhet az új szövetkezetpolitika. Célja: a szövetkezeti tömegek felé nyitás, esélyfelmutatás azok számára, akiknek a szövetkezeti forma élet-, és munkalehetőséget kínálhat. A jogalkotó és a végrehajtó hatalom kezdeményezései eredményeként olyan folyamatok generálhatók, amelyek számottevő tömegek életlehetőségeinek és életkilátásainak javulását ígérik. A középpontban a munkahelyteremtés és a jövedelemszerzés lehetősége áll. Ma a romokon kell megújítani és szélesíteni a szövetkezeti mozgalmat, hiszen a bizalomvesztés általános jelenség.

Közérdekek is kifejeződnek abban, ha a szövetkezeti értékek mind szélesebb körben épüljenek be a társadalom szimbólum rendszerébe, azok az összefogást, az esélyjavítást, a szolidaritást, a gyengék, támogatását szolgálják. Kedvező irányultságra utalna az, ha a társadalmi közgondolkodásban a szövetkezeteket a demokrácia iskoláinak tekintenék, s az illetékesek (a jogszabályok adta lehetőségek keretei között, a szövetkezeti autonómia sérelme nélkül) fellépnének a választott testületek hatáskörének kiüresítésére irányuló egyes helyi törekvésekkel szemben. Ezt a szövetkezők vágyait tükröző lokális szabályozás megújítása és az érdemi ellenőrzés támogathatja a mai helyzetnek, s követelményeknek megfelelően.

Az új szövetkezetpolitika kedvező jogi környezetben teljesülhet ki. Az elkövetkező időszakban ezért a szabályozás javítása és a szövetkezeti autonómiát tiszteletbe tartó közreműködés ellensúlyozhatja az eddigi uralkodó szövetkezetpolitika gyengeségeit. Felülvizsgálatra szorul a szövetkezeteket hátrányosan érintő néhány törvény és kormányrendelet, adózási szabályozás. A pályázati rendszerben elérhető források terén is nagyobb esély szükséges a szövetkezetek számára. Az integráció támogatása kimagasló szövetkezetpolitikai feladat! Mindent egybevetve a korábbi kényszerű átalakulások okozta sebek gyógyítása, a bizalom reparálása a legfontosabb.

49.

Határokat átívelő társas vállalkozás, nemzetek feletti Európai Szövetkezet

Az Európai Unióban közel 300.000 szövetkezet 4.8 millió munkahellyel működik, közvetlen hatással van 140 millió állampolgár (szövetkezeti tag) mindennapi életére. Számos európai országban a szociálpolitikának is piléreit adják a szövetkezetek.

Az Európai Szövetkezet (Société Coopérative Européenne: SCE) olyan szervezet, amelynek működése legalább két tagországra terjed ki; tagjaik önállóságukat megőrizve belső megállapodás alapján törekszenek gazdasági és társadalmi tevékenységük fejlesztésére; legalább öt természetes személy alakíthatja, ha közülük kettő más-más tagállam lakosa; fúzió vagy létező szövetkezet átalakításával is létrejöhet; jogi személyiséggel rendelkező szupranacionális (nemzetek feletti) társas vállalkozás; alapítására a közösségi jog (nem pedig a tagállamok belső jogrendje) biztosított lehetőséget.

Az Európai Unió szövetkezetekkel kapcsolatos politikája széles alapon nyugszik. Ennek része az SCE formulájának megalkotása. E célból az Európai Tanács az SCE statutumáról *Rendeletet* (1435/2003/EK. sz. R.), a munkavállalói részvételről *Irányelvet* (2003/72. EK. Sz. I) alkotott. Mindkettőt hazai *törvény* (2006. évi LXIX tv.) adaptálta:

a) a Rendelet az SCE főbb kérdéseit: többek között az alapítást és a működést, a székhely megjelölését, az irányítási rendszert, a hitelezők számára biztosítás adást, a székhely áthelyezését, a megszűnés következményeinek rendezését tételesen szabályozza. A Tanács a Rendeletbe befogadta az SZNSZ által meghatározott szövetkezeti alapelveket, a szövetkezetek támogatásáról szóló ILO Állásfoglalást, illetve a szövetkezeteket érintő ENSZ dokumentumokat;

b) az Irányelv a szövetkezeti munkavállalók részvételének kérdéskörében kiegészíti a Rendeletet, szabályozza a dolgozók bevonását a munkaügyi döntéshozatali rendszerben, a munkavállalókat megillető tájékoztatást, a konzultációs jogok érvényesítését, stb. a belső működésben.

c) a Országgyűlés által alkotott törvény szerint *természetes személyek csoportjai és jogi személyek is lehetnek alapító tagok az SCE-ben*, a rendeletben foglalt előírások betartása szerint. A szövetkezet sajátossága (a fogalmi meghatározásnak megfelelően) az, hogy más piaci szereplőkhöz képest, eltérő működési alelvei vannak. Ezen alelvek közül, kiemelésre került a demokratikus felépítés és ellenőrzés tétele, továbbá a szövetkezet által elért nyereség tagok közötti speciális felosztásáról szóló alapelv. Az utóbbi, vagyis a rendelkezésre álló nyereség felosztására vonatkozó specialitás adja a szövetkezet gazdasági lényegét, amely a jogi szabályozásban megjelenik.

A tagsági jogviszony érvényes létrehozására és tartalmára vonatkozó előírások is szerepelnek a törvényben. E szabályozási tárgyi kör hangsúlyozása azért indokolt, mert a rögzített szabályok tükrözik a szövetkezeti

forma sajátosságait és az azokban rejlő előnyöket. *A tag egyidejűleg tulajdonosa és ügyfele is a szövetkezetnek.* Az SCE tagjai egyidejűleg fogyasztók, alkalmazottak vagy szállítók, ezen kívül más módon is közreműködhetnek az SCE tevékenységében. A szövetkezeti tagsági jogviszony komplex volta alapján, annak érvényes létrehozatalához a tag kettős kötelezettséget vállal:

egyrészt: személyes aktív közreműködésre köteles a szövetkezet gazdálkodásában,

másrészt: a tőkeképzés érdekében vagyoni betétet biztosít a szövetkezet rendelkezésére. A vagyoni betét alapján őt ugyancsak megilleti a vagyoni előny azzal, hogy korlátozott mértékű osztalék jár számára.

A szövetkezeti vállalkozás jogi keretei, az intézményes lehetőségek kitágultak. Ez az európai fejlődési trendből adódó „ajándék.” A hazai szövetkezeteket jelenleg ugyanakkor a létezés gondjai, a perspektívtlanság szorongatja. Az Európa felé való széleskörű szövetkezeti nyitásnak alapfeltétele a hazai szövetkezetek legalább egy nagyobbik hányadának a megerősödése (bizalom, stabilitás, tőkeerő, piac, stb.). Ma ez csak szűk körben adott, *az EU felé történő szélesebb körű nyitás határozottabb lépéseit a hazai élenjáró szövetkezetek tehetik meg.* A megalakuló európai szövetkezetek jó példával járhatnak elől, húzó hatást gyakorolhatnak, élénkíthetik a gazdasági, társadalmi fejlődést immár szervezett szövetkezeti keretek között.

A szövetkezésben ma sok ígéretes forma működik nemzeti határainkon belül. A tevékenység, s egyéb a célszerűség határozza meg azt, hogy a szövetkezők mi módon, milyen keretek között valósítják meg összefogásukat. Ugyanez a logika érvényes a határon átívelő együttműködésükre, a szövetkezeti közös vállalkozásokra.

E tekintetben a nemzeti határok leépülése, a nemzetközi munkamegosztás kiszélesedése, az élet minden területére kiterjedő közös munkálkodás lehetősége kínál alternatívát a szövetkezetek határokat átívelő, formális összefogására, közös vállalkozására az SCE keretei között. Ennek nyomatékot ad az a tény, hogy *a kereskedelemben, a lakossági szolgáltatásban, a mezőgazdaságban, a hitelezési, banki tevékenységben az európai tagállamokban kiemelt szerepet töltenek be a szövetkezetek.*

50.

A megtartó-képesség növelése, a vonzás gyengülésének ellensúlya

Kiindulás:

az adott belső és külső körülményekhez való igazodás, a létező előnyök hasznosítása minden szövetkezetben, szövetkezeti tömörülésben (integrációban) fennmaradási (fejlődési) kényszer és érdek. Ha a demokratikus „játékszabályokba,” a mai cselekvésbe és a távlatos gondolkodásba ezek a követelmények, vagyis a kor parancsai beépülnek és következetesen érvényesülnek, akkor az egyes közösségekben új esélyek nyílhatnak meg, javulhat a szövetkezetek megtartó és vonzó képessége. Az arculatjavításnak része lehet a jó értelemben vett „befelé” fordulás is, ennek keretében:

- a) a demokratikus önkormányzat, a belső irányítás, az ellenőrzés hatékonyságának fokozása;
- b) a tagok által jegyzett vagyoni hozzájárulás után korlátozott tőkekapital érvényesítése;
- c) a gazdálkodás során elért eredményekből a tagok részére előnyök nyújtása;
- d) a szociális érzékenység, a tagság közösségi támogatása és annak lehetséges fejlesztése;
- e) a testvér-szervezetek közötti együttműködés új alapokon történő továbbfejlesztése és folyamatossá tétele

a helyi szövetkezeti közösségek virulenciájának, érdekkifejeződésének és egyben maradásának lényeges támogatója. Ezek a belső szövetkezeti jellemzők (a gazdasági társasági szerveződésekhez viszonyítva) új minőségre, ember-központú közösségekre utalnak. Ugyanakkor a gazdaság és eredmény-orientáltság is megjelenik bennük, mivel a tagi érdekelt-ség lehetséges javítása, a szervezeti együttműködés módozatainak, formáinak keresése és tényleges gyakorlata nemcsak az egyes szövetkező, hanem egyben az egész közösség bizakodóbb, odaadóbb részvételét valószerűsíti az általa is tulajdonolt szövetkezet keretei között.

A tények, a gyakorlat viszont arra utalnak, hogy a vázoltak egy része, egészében: *a megtartó-, és vonzóképeség növelése, nem kevés szövetkezetben ma inkább ideának tűnik.* Ezért vetődik fel a kérdés: „miért szövetkezetek”? Ha erre ma egyedül a munka és jövedelemszerzés ígérete, vagy ténye a válasz, akkor a vonzás és a kötődés első feltétele kibontakozik. Esély mutatkozhat a továbblépésre, a szövetkezeti forma előnyeinek kiteljesülésére.

A jelenben *döntően az anyagi lehetőségek hiánya gyengíti a szövetkezetek megtartó-, és vonzókéességét*. Ennek ellensúlyozásához külső támogatásra is szükség lehet a verseny szférában, illetve a szociális gazdaságban egyaránt. A piacon a sikeres versenyzés, a szociális területen az alapítás szerinti szolgáltatás végzése igényel kiemelt figyelmet, kedvező szabályozási környezet kialakítását.

A módosított, s újonnan alkotott jogszabályok, valamint a különböző (rövidebb és hosszabb távú) szövetkezetorientált állami fejlesztési tervek, s egyéb átfogó projektek a pozitív diszkriminációt megfelelő keretbe foglalhatják. Remélhető, hogy ezekhez kapcsolódóan (az érdekelteken túl) a társadalom egészének szemlélete is javul a szövetkezetek megítélésében. Ez stabilitásuk erősödésének, az új szövetkezetek alakulásának általános feltétele.

A szövetkezetek megtartó és vonzó képessége ma időszerű dilemma. Az elmúlt évtizedekben (az egyes szövetkezeti ágazatokban) a tagok tömegei iktatódtak ki a szövetkezetekből. A legfájóbb az volt, amikor különböző praktikák eredményeként drámai méretekben csökkent a tulajdonos tagság létszáma. Szervezett keretei ennek az átalakulások voltak. Úgy tűnik, hogy a folyamat nem fejeződött be!

A megtartás, a vonzás és a megszabadulás érdeke ma egyszerre munkál a hazai szövetkezeti mozgalomban.

51.

A kezdeményezések felkarolása, a belső szabályzatok újragondolása

A kérdés és egyben a tét (a szövetkezeti átalakulásban) viszont az, hogy: kik „nyomulnak” előre? Egyesek, vagy csoportok? Egyesek, vagy a tömegek vágya és érdeke teljesül? Persze, jó kompromisszum is létezhet. Mindenki boldogulása fontos! Ha viszont a sokak kenyere és a kevesek vagyona között húzódik a választóvonal, akkor a szövetkezeti összefogás, illetve az érdekek csorbulása miatt, nemcsak a helyi közösségek a károsultak, hanem az egész társadalom is vesztes. Ez utóbbi valóságosága nem egy helyen fenn áll.

A helyes cselekvésre most is alkalom kínálkozik. Ennek része az, ha a törvényi követelményekkel összhangban, az egyes tulajdonosi közösségek, egészében a tagság, olyan helyi „alkotmányt”: (alapszabályt) alkot és fogad

el mindenütt, amely a szövetkezet belső életének, kiegyensúlyozott működésének, a vagyon együtttartásának intézményes hátterét biztosítja.

Az intézményesített belső akarat és érdek alapszabályba illesztése átgondolt döntéseket feltételez. Meghozataluk az esetek egy részében konfliktussal is járhat. Motivál a többségi és a kisebbségi akarat egyeztetésének sikere, vagy kudarca, az egyes tagsági csoportok külön érdeke, a tényleges gazdasági helyzet, s az arra adandó több variációs válasz lehetősége. Ezek összehangolásán alapulhat a demokratikus döntés. S ha az megszületik, akkor következik a nehezebb feladat: a közös összefogáson alapuló cselekvés kibontakoztatása és sikeres végig vitele.

Az önálló, független lét, a megmaradás kiemelkedően fontos közösségi érdek. Ugyanakkor esetenként, vagy tartósan *az egyes szövetkezetek közös fellépésére, átfogó jellegű vállalkozására hatékonyság- és eredményalapú szükség mutatkozik*. Többek között:

- a termelés és a feldolgozás, illetve az értékesítés egységének a megteremtése termelői tulajdonosi vállalkozások keretében;
- a kapcsolódó beszerzési pozíciók javítása integrációk (beszerzési szövetkezetek) keretében.

A piaci kihívásokra adandó válaszok (a feni formákban is) a szövetkezetek szövetkezését célszerűsíti. Ennek megjelenési (működési és érdekelt-ségi) szervezete, a hasznosságnak megfelelően, igen változatos lehet. A tőke és a tevékenység egyesítésének mikéntje szerint, illetve a közös fellépés kínálta előnyök kihasználása alapján dönthető el a megfelelőnek mutató működési forma.

A célszerűsíthető megoldások nemcsak a most működő szövetkezetek, hanem az ezután alakulók tekintetében is próbakőnek számítanak: vonzást, vagy taszítást valószerűsítene. A közvetlenül érintettek, mindazok, akiknek valamilyen esélyt nyújthat a szövetkezeti összefogás lehetősége, kedvező üzenetre várnak azoktól, akik ma alakítják a szövetkezeti világot hazánkban. Nagy a várakozás és nagy a tét! A továbblépés arra irányulhat, hogy a helyenként és időnként tapasztalható *tétovázás valamennyi szövetkezeti ágazatban, a szövetkezeti szövetségi érdekkörben gyakorlati cselekvésbe csapjon át*, s amennyire az lehetséges, a kívül álló nagyszámú mikro-szövetkezetek laza hálózatában is erősödjön a szervezettség.

52.

A termékpálya javítása és rövidítése, a termelői értékesítési szervezetek

A termelői értékesítési szervezetek (TÉSZ-ek) természetes, vagy jogi személyiségű termelők által előállított (feldolgozott) zöldség-gyümölcs közös értékesítésre létrehozott gazdálkodó vállalkozások. Céljuk a megtermelt és kikészített áruk útjának (a termékpályának) a lerövidítése, a közvetlen értékesítéssel előnyök elérése. A megszerzett többletbevételt tagjaiknak visszaoosztják. További jellemzőik:

a) működésük jogalapját az EK. Tanácsának 1182/2007. sz. Rendelete, valamint az EK. Bizottsága 1880/2007. sz. Rendelete nyomán a 19/2008. (II. 19.) FVM rendelet teremtette meg;

b) a TÉSZ-ek szövetkezeti és társasági formában alakulhatnak, működhetnek, elismerésük feltétele 10 termelő tag, a bizonylatokkal alátámasztott értékesítésük évente legalább 150 millió Ft. Amennyiben a szövetkezetek, társaságok egy TÉSZ-szel közösen értékesítési szervezetet hoznak létre, úgy az elismerés 100 millió Ft. értékesítési árbevétel, a bogyós, stb. termékcsoport esetén ez az összeg 75 millió Ft.;

c) TÉSZ-ként való elismerésüket kérhetik azok a szövetkezetek és társaságok, amelyek taglétszáma legalább 15 termelő tag és bizonylatokkal igazolt értékesített termékeik legkisebb értéke 250 millió Ft.;

d) ha a TÉSZ-ek szövetkezeti formában tevékenykednek, úgy a hatályos szövetkezeti törvény normáit érvényesítik, a változó tőke, a nyitott tagság, az „egy tag – egy szavazat,” a korlátozott visszatérítés elvei szerint működnek;

e) közös értékesítési szervezet létesül, ha a zöldség- gyümölcsstermelő szakcsoport a TÉSZ-t bízza meg értékesítéssel, a szervezet az elismerés teljes időszakára fennmarad, de legalább addig, amíg a termelői csoport tagjai értékesített termékeinek értéke évente a 250 millió Ft-ot meghaladja;

f) a TÉSZ-ek az erre előírt európai forrásokból támogatásban részesülhetnek, jogosultságukat az ágazati miniszter az érdekeltek által készített és a miniszter által elfogadott elismerési terv, illetve a működési program keletkezteti.

A termelői értékesítési vállalkozások demokratikusan működnek. Ezt erősíti a szabályozási kikötés is, amely szerint biztosítani kell a termelő tagok részvételét a szervezet irányításában. Szövetkezeti körülmények között ennek hatékonyságát a szövetkezeti alapelvek érvényesítése, s az esze-

rinti döntéshozatal fokozza. A TЭСZ-ek tagjai lehetnek kívülálló nem termelő természetes és jogi személyek is, de arányuk nem haladhatja meg a tagok 10%-át, szavazati arányuk a leadható szavazatok 30%-ánál nem lehet több. Elismerésüket követően a TЭСZ-ek és a zöldségtermelő szakcsoportok más TSZ-ekkel, termelő csoportokkal egyesülhetnek.

A termelői és értékesítő szervezetek legkülönbözőbb formákban, történő együttműködésének erősítése kiemelt agrárpolitikai érdek. Az eddig megtett intézkedések mind a termelő, mind pedig az értékesítési szervezetek számának gyarapodásában, a résztvevő szervezetek gazdasági pozíciójának javulásában megmutatkoztak. A folyamat alapvető mozgatója az uniós támogatás, de az érdekeltek saját felismeréséből adódó aggodalma, fennmaradási és fejlődési vágya is jelentős motiváló tényezőnek bizonyult. Az önérdék-érvényesülése egészséges elmozdulást eredményezett. Nagy számban alakultak termelői, illetve értékesítési szervezetek.

A két szerveződés közel azonos időben történő, párhuzamos piacra lépése kifejezetten előnyösnek bizonyult. A termékpálya, legalábbis mezsgyéje kiformalódott. A fő baj is egységesnek tűnt, s ma sem változott. A termelői csoportok, *a termelői értékesítési szervezetek kisméretűek* lettek, s azok is maradtak. Egyformán jellemzőjük a tőke szegénység, a megosztottság, a szétszórtság, az együttműködési készség (a kohézió) gyengesége, s a feladatoknak legjobban megfelelő horizontális, vagy vertikális vállalkozás jóformán teljes hiánya. A jelenlegi méretben tehát működésük a kellenél sokkalta nagyobb kockázattal jár. Mindennemű koncentráció, s a célszerűsülő centrális elemek erősítése jó „pirula”, talán a betegség gyógyításának eszköze lehet.

Mindent egybevetve: (a termelőtől a fogyasztóig tartó termékpálya szereplői közül) elsősorban a közvetlen értékesítőknak kell a prímet diktálni. A termelőkkel és a fogyasztókat (persze önmagukat is) képviselő kereskedőkkel ők vannak direkt kapcsolatban. Ebben a kontaktusban, a nyílt piacon *a TЭСZ-ek akkor lehetnek sikeresek, ha jelenlegi piaci részesedésüket megduplázzák*. Ez kétségtelenül hatalmas erőfeszítéseket feltételez, ezzel együtt rá kell lépni a „termékpályára,” ha szükséges a fájdalmas döntések meghozatalától sem lehet visszariadni. E tekintetben tartalék mozgósítható a beszerző értékesítő szervezetek (a BЭСZ-ek) megalakításával, vagyis a közös beszerzésben rejlő előnyök, a vonatkozó állami támogatások hasznosításával.

A beszerzés, a termelés (feldolgozás) és az értékesítés integrációja kínál erőforrást, pozíció-, és versenyképesség javulást. Csakis együtt! Ennek keretében érdemes segíteni azt is, hogy az újraigazodás során a szövetkeze-

tek száma szaporodjon a jogi személyiségű termelői szerveződések körében, hiszen *a szövetkezeti forma a legalkalmasabb a termeltető és értékesítő funkciók egybekapcsolására, a demokratikus önrendelkezés adta lehetőségek hasznosítására*. Ebben az állami szabályozás ösztönözhet, még inkább sorsdöntő lehet az érdekelt szervezetek szorosabb együttműködésre, integrációra való készségének javulása. Ma az utóbbi gyengesége az egyik oka annak, hogy e szervezetek versenypozíciója fokozatosan romlik, talpon maradásuk veszélybe kerül. Az ún. önállóság egy részének (az együttműködés érdekében történő) feladása hatékonyságot és több sikert ígér.

53.

A humánerőforrás hasznosítása, az alkotó energia mozgósítása

A humántőke pótlólagos erőforrást rejteget. Feltárása és mozgósítása viszonylag szerény ráfordítást, annál több emberi gondoskodást, odafigyelést, helyes munkastílust és munkamódszert, s nem utolsósorban jó munkahelyi légkört, s ösztönzést feltételez. Mindez szerény körülmények között is biztosítható humánráfordítás, jórészt az emberi megbecsüléshez kötődik. Ma viszont minden szövetkezeti közösségben kényszerfeladattá vált az emberi erőforrásban lévő tartalékok mozgósítása, az emberi tényezők fejlesztése, mivel:

- a tudás, a készség és a képesség, illetőleg a technika erőteljesen bevonult a termelés és realizálás szférájába;
- nagyobb igény mutatkozik az elméleti és gyakorlati szakemberek együttműködésére, az egymástól való tanulásra;
- növekszik a fontossága a kreatívan dolgozó csoportoknak;
- a rendszeres továbbképzésnek megnőtt a jelentősége a modern technika, ezen belül az informatika területén.

A humán jellegű felfrissülés értelme és haszna fokozódik. Nemcsak a szellemi, hanem a fizikai munkával összefüggésben is mind szélesebb körben terjednek az informatikai rendszerek. A korszerű szakmai tudás, a szellemi potenciál növelése ma különleges figyelmet érdemel. Hiányuk könnyörtelenül differenciál; a jók jobbak, a gyengék rosszabbak lesznek. A lemaradók felzárkózása létérdeknek bizonyul, mert alacsonyabb teljesítményük, esetleges kiiktatódásuk a csoportnak piacvesztést okozhat. Ezekre a fejleményekre a jövőben még inkább figyelni szükséges!

Abból lehet kiindulni, hogy első helyen maguk a szövetkezők állnak, utána következik a forgalom, a tőke, illetve a hitel. Korszerű közösségi vezetőkre, s alkalmas, odaadó munkatársakra van szükség. Ez létkérdés, mivel a jó szövetkezeti szakember egyre inkább „hiánycikké” válik. Pótlásuk elsőrendű feladat. Értelmes, tőkeképzésre hajlamos, korszerűen gondolkodó emberek nélkül nincs boldogulás. Ezért sürgető igény:

- a mindenütt hozzáférhető szellemi tartalékok mozgósítása, ésszerű vállalkozásokban és ösztönző érdekeltségben „megkötésük;”
- a személyi feltételek gyorsütemben történő javítása.

Az előálló új helyzetre a vezetők tudatos figyelmet fordítanak, erősítik reagáló képességüket, együttműködési készségüket. A szociális problémák, az emberi sorsok megértése támogató közreműködést feltételez részükről. A folyamat tartósnak tűnik. Ezért az olyan reagálás is állandó szükséglet, amelynek célja a megváltozott viszonyokhoz igazodás. Keresni kell a mozgósítható tartalékokat! *A szunnyadó szellemi energia felszabadítása, az alkotó fantázia kiteljesítése, a felelős cselekvés szélesítése, pótlólagos tőke lehet a szövetkezetekben.* A meglévő szellemi adottság (a potencionális energia) igazán csak kedvező körülmények között hasznosulhat. A sikeres haladás feltételezi:

a) a szükségleten alapuló feladat-meghatározást, a tevékenységi struktúra célszerű alakítását, változtatását;

b) a szervezeti mechanizmus fejlesztését és a kívánalmaknak megfelelő módosítását; a hatáskörök egyértelmű elhatárolását, a felelősség pontosítását, átgondolt megosztását, a követelménytámasztást;

c) a feladat és a végrehajtás által indokolt jogkör összhangját, s az ennek megfelelő szervezeti rendet, munkastílust, a termékeny munkahelyi légkört;

d) a rendelkezésre álló humán erőforrások felfrissülését, bővítését és célszerű csoportosítását;

e) a munka értékelését, az eredmények elismerését, a „nemtörődöm-ség” szankcionálást, általában a sikerek és a kudarcok személyes átélésének lehetőségét.

A régi módon működni már nem lehet. A szövetkezeti létet is a változás uralja. Ha a követelmények konzekvens humáncselekvést váltanak ki, akkor a jövőben jó programok szülehetnek, s még inkább hatékonyabb lehet a végrehajtás, az együttműködés. Térnyerés (piacbővülés), fejlesztés lehet az eredmény. Mindezek összhatásaként a közösség jobban boldogulhat egy bonyolultabb, számos ellentmondásokkal terhes külső és belső feltételrendszerben.

54.

A tapasztalatokból való merítés, a célok rugalmas követése

Az alaposan átgondolt programban az elméleti alapvetések és a gyakorlati kritériumok jól ölelkeznek, ha a program globális és lokális piaci tapasztalatokra alapoz, ezzel együtt üzleti filozófiát is tükröz. A mindennapi munka során, csakúgy, mint a jövő építésekor, vagyis a távlati feladatok tervezésekor egyszerű és bonyolult kérdések, dilemmák egyformán adódnak. Érdekes ezért megszívelni azokat az általános tapasztalatokat, amelyek ismétlődhetnek és a gyakorlati cselekvésben, ennek milyenségétől függő eredményekben megmutatkoznak a szóban forgó tapasztalati tények. Jó, ha tudatosodik tehát az, hogy:

- a) a korábbi alapvető folyamatok tovább munkálnak;
- b) a kényszer spontánul hat, kellő előre látással azonban tervszerűség léphet a helyébe;
- c) az integrációk válaszok a kor kihívásaira, erőszerezésre, s a hatékonyság növelésére irányulnak, a fő indíték továbbra is ez marad;
- d) a vagyoni, a tevékenység túlnő a helyi „kerítéseken”, mindkettő pozitív jellemzője a nagybaniség és a hatékonyság;
- e) a siker összetett képződménynek bizonyul, a külön-külön mért teljesítmény reálisan csak az egész részeként minősíthető;
- f) a helyi és a központi döntések követelményévé válik, hogy azok összhangban álljanak, s egymással ne ütközzenek;
- g) a kis csoport és a nagy közösség kölcsönös egymásrataltsága minden területen fokozódik;
- h) az „enyém” és a „miénk” csak egymással jó összhangban, együttmunkálkodásban lesz több;
- i) az üzlet „tisztá játékszabályokat”, kockázatvállalást és bizalmat feltételez;
- j) a kereskedelmi tőke a mobilitást, az aktivitást és a kreativitást különösen igényli;
- k) a vezetés korszerűsödését, vagy annak hiányát nagy biztonsággal valószínűsíti a hatáskörök megosztásának és gyakorlásának mikéntje.

A felsorolt evidenciákon túl is adódik néhány konzekvencia. Többek között az, hogy: a decentralizációnak testvérpárjává szegődik a centralizáció. A kettő a tőke hatékony működtetésében, a tevékenység összehangolásában és az érdekek artikulálásában egységet alkot. Vagyis: a helyi egysé-

gek minden eszközzel történő erősítése mellett alkalom szerinti, vagy hosszabb távú összpontosítás is szükséges ott és akkor, ahol és amikor azt piaci előnyök célszerűsítik. Szervezeti és irányítási racionalizálással tehát javítható a működés hatékonysága. A közös munkálkodásban ezért is ígéretesek a kínálózó lehetőségek. Ezek általános jellemzője: a tervezett út egyenes, azonban akadályoktól sem mentes.

A továbblépés lehetőségének esélyét az a program biztosítja, amelyben a résztvevők érzékelhetik, hogy az ő véleményükre és vágyaikra is alapoz a jövőkép. Csak az összefogás, az erőgyesítés valószerűsítheti a közös vállalkozás sikerét.

55.

A szociális feszültség enyhítése, vállalkozó faluszövetkezetek

A faluszövetkezetek a hatályos általános szövetkezeti jogszabályok alapján működő, vegyes feladatokat ellátó gazdálkodó vállalkozások, alapvető célkitűzéseik a vidéki társadalmi munkamegosztás elhanyagolt, ki nem használt szegmenseiben, illetve egyéb piaci szükségletek területein tagjaik rendszeres foglalkoztatásának megszervezése, jövedelemhez juttatása. Státusuk és működésük főbb jellemzője:

- önálló jogi személyiségű szervezetek;
- a változó tőke elvei szerint működnek
- minden tevékenységre vállalkozhatnak, amit a törvény nem tilt;
- nyereségorientáltak;
- korlátozott visszatérítést megvalósítók;
- nyitott tagságú közösségek;
- „egy tag – egy szavazat” alapján döntenek;
- tagjaik közé befogadnak külső befektető, illetve jogi személyt;
- alapvetően helyi szerveződések.

A faluszövetkezeteket ezek a jellemzők nem különböztetik meg a szövetkezetek döntő többségétől. A céljaik (foglalkoztatás, jövedelemszerzés) tekintetében hasonlóságot, működésük elveiben (a befektető tag, a jogi személy tag vonatkozásában, a nyereség korlátozott visszaosztása terén) eltérést mutatnak a szociális szövetkezetektől. Ez utóbbiak nonprofit szerve-

zetek, a tagoknak történő visszaosztás, befektető tag és jogi személy felvétele tagjaik sorába a jogi szabályozás szerint kizárt. A faluszövetkezetek *közmunkák, közhasznú-, és közcélú munkák, személyekre (különböző korosztályokra, rétegekre) és közületekre kiterjedő szolgáltatások végzésére, önellátást és jövedelem-kiegészítést célzó mezőgazdasági tevékenységre (feldolgozásra) vállalkoznak*. Programjukat a környezet, a tájkultúra elhanyagolt, visszaszorult területeire is kiterjesztik, s ezzel társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt új értékeket hoznak létre. A hagyományok újraélesztésével a tapasztalatok felhasználásával mára túlhaladottnak vélt rejtett kapacitások mozgósítását is előírányozzák, rájuk építve bővíthetik esélyeiket.

Vállalkozásuk mögött az a közismert felismerés munkál, hogy a növekvő szociális feszültségek, a mély szegénység hátterében döntően a munkanélküliség, a jövedelemszerzés beszűkülése áll. Adódik tehát a kérdés: a gazdaság kedvezőtlen állapotából következő foglalkoztatási problémákra lehet e szervezeti kezdeményezéssel jó választ adni? Általában korlátozottan nem, illetve korlátozottan igen a válasz. Ha azonban ugyanez a kérdés kifejezetten a vidék, azon belül is a mezőgazdaság, a falusi települések körére vonatkoztatva, szövetkezeti keretek között vetődik fel, akkor (a felszín, a látszat ellenére) biztosabb igen a válasz. Miért? Mert:

a komplexen értelmezett vidék jelentős, ki nem használt anyagi és szubjektív tartalékot rejt magában, a városhoz viszonyított elmaradásából eredően újszerű igények jelentkeznek különösen a kommunális munkák, a személyi szolgáltatások és a házkörüli gazdaság terén. Ezek döntő része a faluszövetkezetekben verbuválódó munkanélküliek, kiegészítési, vállalkozók közreműködésével kielégíthetőnek tűnik. A helyi teljesítmények összekapcsolódása az országban létrejövő faluszövetkezetek jelentős vállalkozását, ígéretes közhasznú munkálkodását valószerűsítheti. Kereteik között ugyanis:

a) a falvakban megszűnt, de hiányzó ipari és egyéb szolgáltatás kielégítésére technikai és személyi kapacitás biztosítható;

b) a települések kommunális feladatainak döntő része intézményes, szervezett vállalkozás keretében megvalósulhat,

c) a szociális gondoskodással kapcsolatos szolgáltatással, elsősorban az idős emberekkel, a betegekkel, a gyermekgondozással, illetve felügyelettel és további speciális személyes igényekkel kapcsolatos szükségletek kielégítése is felvállalható annak figyelembevételével, hogy a magányosság, az elesettség terjedésével az emberi gondoskodás vidéken is felértékelődött.

d) a szélesebb körű környezetfenntartásra, tájgondozásra, az ezekkel kapcsolatos kisebb-nagyobb fejlesztésekbe (beruházásokba) való bekapcsolódásra is esélyt mutatkozhat;

e) a mezőgazdasági kiegészítő tevékenységgel foglalkozó vidéki emberek egy része újszerű módon aktivizálódhat. Önellátó (feleslegértékesítő) tevékenységük szervezettebb körülmények között történhet. Jelentős hányaduk hosszabb távú résztvevőnek számíthat, mert aktivitásuk jövedelemkiegészítést, hasznossági létet, generációs folyamatosságot eredményez, kinek-kinek a maga helyzete és életlehetősége szerint. Vagyis: szorosan vett társadalmi, gazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy a vidéki emberek (az üzemszerű gazdálkodáson túl vagy amellet) hasznossági, életmódbeli, életérzés szerinti alapon a földdel és az abból eredeztethető egyéb munkaformákkal, akár hobbi szinten is kapcsolatban maradjanak, ez a lehetőség sok hátrányuk mellett a városi léttel szembeni előnyük;

f) az alap, vagy a kiegészítő tevékenységből származó (az önellátáson túl képződött) növényi és állati eredetű produktumok termékpályára kerülhetnek, a piactól, direkt módon a helyi vásárló közönségtől a kistermelők-höz modernizációs ösztönzések érkezhettek;

g) „megmozdulhatnak” a most elhanyagolt falusi porták, az ottani kihasználatlan létesítmények, eszközök, mini integrációk (kisállattartás, haszonállattartás, feldolgozás, stb.) szervezhetőek;

h) a természet „kincseinek” (gyógynövények, egyéb termékek stb.) gyűjtése, feldolgozása, értékesítése szervezett formában újraindítható, korábban e tevékenység tízezreknek biztosított kiegészítő jövedelmet, bizonyos feltételek esetén mára sem tűntek el az ilyen lehetőségek.

Ezeket az esélyeket a faluszövetkezetek keretbe foglalhatják, mozgósításuk programjuk fundamentumát képezik. A vázoltak érvényesítése estén olyan sokágazatú tevékenységet folytató faluszövetkezeti hálózat bontakozhat ki, amely az egyes piaci jellegű tevékenységek ellátása mellett fokozatosan magába kapcsolhatja a szociális földprogram keretében kialakult szervezetet, a közmunkák programjait, továbbá a segélyezésre szánt alapokat.

A faluszövetkezetek létrehozásának és működésének szabályozása kormányrendelet keretében történhet. Ezzel összhangban (a 141/2006. Kormányrendelet 2. § (2) bekezdésében foglaltaknak megfelelően) rendezésre szorul a szociális szövetkezetek és a faluszövetkezetek közreműködésének módja a közmunka, a közhasznú, valamint a közcélú munka biztosításában.

A faluszövetkezetek alapításának, működésük folyamatosságának elősegítését közalapítvány támogathatná a leghatékonyabban. Szervező, érdekvédői tennivalók ellátása mellett az alakuló faluszövetkezetek cégbejegyzésének előmozdítása, az ezzel együtt járó költségek részben, egészben való átvállalása, a folyamatos működést biztosító kiegyenlítő hitelfedezet garantálása képezhetné a közalapítvány teendőit

56.

A folyamatosan létező változás, a reagálások előtérbe állítása

A tapasztalatok arra utalnak, hogy *semmi sem időtálló; önmagukban nincsenek „ősi” és korszerűsített szövetkezeti alapértékek, alapelvek, azok az adott társadalmi, gazdasági körülményei között formálódnak ki, s a változásokkal módosulnak, vagyis követő jellegűek. Tehát az értékek és alapelvek, az ezekre épülő szabályok mindig viszonyrendszerben alakulnak. Ezért (elvileg) nem célszerű „ősi”, illetve korszerűsített minőségükben definiálni azokat.*

A környezetet jelentő új típusú társadalomra és gazdaságra is ez a logika érvényes. E helyett (ez összefüggésben) mindig „a létező gazdaság” az alap, ami folyamatosan létező, s egyúttal változó. Vagyis: *a szövetkezetek mint részek, együtt változnak az egészszel, arra hatást is gyakorolnak.* A vonatkozó kapcsolatok tendenciaszerűen érvényesülnek. Ebbe beletartozik az, hogy nem mindig időben, nem mindig arányosan, vagy élethűen, inkább szakaszosan valósul meg a külső környezet és a belső viszonyok közötti összhang, ezen belül a szövetkezeti alapértékek és alapelvek módosulása úgy, hogy a szövetkezetek fejlődése (versenyképessége, tagsági szolgálata), önálló, önkifejező arculata lehetővé tegye különleges minőségük megőrzését és a külső viszonyokkal való lépéstartást.

Mindebből következik, hogy az önszerveződés, az öngazgatás belső és külső szabályozásának korszerűsítése sok tényező függvényében következhet be. A folyamat a szövetkezeti autonómia csorbítása nélkül (közvetett társadalmi és gazdasági eszközökkel) a kívánt irányba terelhető. Nagy szerepet kaphat a helyes érdekérvényesítés, a jó és a rossz példák kommunikálása. A szövetkezeti értékek bekapcsolásával a jogalkotó meghaladhatja az eddigi szabályozási normáit. A meglévő szövetkezetek „arculatának” javítására irányuló intézkedések példaértékű ösztönzői lehetnek az újak alakulásának.

A gazdasági és a jogi szabályozás fejlesztésére (kedvezőbbé tételére), a jogszolgáltatás korszerűsítésére, a közös forrásokhoz való hozzájutás esélyének javítására (ezzel együtt a szövetkezeti közösségek aktivitásának növekedésére) a kialakult társadalmi, gazdasági helyzetben különleges szükség mutatkozik. Az intézményes feltételek; a gazdasági és a szabályozási környezet javulása a szövetkezetekben kedvező változásokat indukálhat:

- bővíhetnek a különféle célokat szolgáló közösségi alapok;
- nagyobb lehet az esélye a szövetkezeti autonómia tiszteletben tartásának;
- szélesebb körben bontakozhat ki a fejlődés annak érdekében, hogy a kisebb és nagyobb helyi közösségek szükségletei kielégítésének esélyei javuljanak;
- növekedhet a foglalkoztatás, illetve a szociális támogatás.

A gyors és hatékony reagálások folyamatosságának fenntartása elsősorban a helyi (szövetkezeti) közösségek vállán nyugszik. Az általuk teremtett lehetőségekkel, felelős közreműködésükkel fejezhetik ki önmagukat. A tulajdonosi érdekeltség a középpontban áll! Ennek része a foglalkoztatáson és a befektetésen, a különféle vállalkozásokon alapuló jövedelemszerzés, a szolgáltatások biztosítása és igénybe vétele, az önszervezés és az önirányítás, a civil mentalitás kifejeződésének lehetősége. Ha mindez kiegészül a szociális gondoskodással, a tagok és közösségeik tulajdonosi (demokratikus) részvételének támogatásával, akkor a szövetkezés a leszakadó rétegek, valamint a tőkével társulni kívánók számára egyaránt alternatívaként lép elő:

a kényszerszövetkezeti realitás igazi demokratikus társulási formává lényegül.

57.

Szabályozási alapvetések, irányok: a jövő felé fordulás

Áttekintést igényel a szövetkezeti törvénykezés rendszerváltás utáni tapasztalata, a hatályos szövetkezeti törvények mai követelmények szerinti megítélése ugyanis időszerű feladattá vált. E téren igen változatos, számos esetben ellentmondásos helyzet alakult ki. A rossz, idejét múlt törvények hatályon kívül helyezése, egyes rendelkezések kiszűrése nem spórolható meg. Különösen a polgári szövetkezés időszakából, az akkori működésből

vehető át mára újból előnyösnek mutakozó szabályozási megoldások. *Javaslatok:*

a) a jog eszközeivel, a kedvező jogi környezet megteremtésével, a pozitív diszkrimináció szelektív érvényesítésével (a globalizációra, a kiélezett versenyre, a tőkehiányra, a munkanélküliségre, a szociális szegénységre tekintettel) a törvény támogassa a szövetkezeteket abban, hogy azok alternatív lehetőségeket, sikerrel kecsegtető esélyeket nyújthassanak a közösen boldogulni vágyó nincsteléneknek és a kereteik között tömörült tehetősebb (befektető) állampolgároknak egyaránt;

b) szövetkezéssel kapcsolatban korábban megrendült bizalom, a működés kiszámíthatóságának érdekében épüljenek be garanciális elemek a törvénybe avégből, hogy a szövetkezeti kereteken belüli összefogást és működést, az önrendelkezést, a tulajdon biztonságát, a fejlesztést, illetve a jövedelemfelhasználást, az önszegélyezést (más gazdálkodó szervezetekhez hasonlóan) intézményesen semmilyen hátrányos megkülönböztetések ne fenyegethessék, ellenkezőleg (mint döntően helyi szerveződések, amelyek az emberek közvetlen szolgálatában állnak), körültekintő megítélésben és bánásmódban részesüljenek;

c) a szövetkezeti autonómia úgy kerüljön rögzítésre a törvényben, hogy az a szövetkezés, a szövetkezetek, az öntevékeny közösségek védelmét, a spekuláció elleni fellépést, a törvényes védelmet megfelelően garantálja. Célszerű abból kiindulni, hogy a jelenben mind a helyi közösségekben, mind pedig a szűkebb és a tágabb külső környezetben szövetkezeti ügyben parttalan megnyilvánulások, nem ritkán bomlasztó jelek is mutatkoznak. *Az állam és a szövetkezetek közötti szolidáris, a stabilitást és a fejlődést szolgáló viszony törvényi megalapozásához kimagasló társadalmi érdek fűződik;*

d) a szövetkezeti öngazgatást és ellenőrzést szélesebb körben szavatolja a törvény, e célból a szakmai, a területi, az ágazati, illetve a föderatív szövetkezeti érdekképviselői szövetségek (a tagság érdekeinek, s a szövetkezeti tulajdon védelmének érvényesítéséért) az eddigieknél hatásosabb jogosítvánnyal rendelkezzenek; ilyen lehet az ellenőrzés, a véleménykérés kötelezettsége, a tanácsadás, alapkérdésekben tájékoztatás adás, stb.. A törvény a szövetkezeti ágazatokat illetően az országos szövetkezeti szövetségeket, a szövetkezeti mozgalom egészének kérdéskörében az Országos Szövetkezeti Tanácsot e vonatkozásban az eddigieknél szélesebb körű jogosítványokkal ruházza fel. Ebben a felek jogai és kötelezettségei, általában a partnerség egyaránt szabályozást igényel;

e) *egységes szövetkezeti törvény* készüljön, az ágazati sajátosságok szabályozása magában a törvényben, vagy annak mellékletében rendezhetők. A törvény a szövetkezeti, valamint az ágazati ügyekben egyaránt általános szinten szabályozzon, az eddigieknél adjon szélesebb keretet és lehetőséget a helyi viszonyok érvényesítésére, az alkotó kezdeményezésre, a tagság érdekeltségét és szolgálatát érvényesítő szándék gyakorlati érvényesítésére;

f) a törvény tartalmazzon olyan ösztönző elveket és pozitív orientálásokat, amelyek a szövetkezeteket és ágazataikat (központi szervezeteiket) együttműködésre, integrációra, közös fellépésre, fejlesztésre, stb. orientálja. Az eszköztelenség és a kellő hatáskör hiánya a legújabb kori szövetkezeti gyakorlatban igen hátrányosan mutatkozik meg, az érdekeltség megteremtése és a tulajdonosi önállóság érvényesítése mellett előnyösnek mutatkozna megfelelő jogi háttér (lehetőség biztosítása, felhatalmazás adása);

g) ha arra jogi eszköz kínálkozik, s az hatékony lehet, a *törvény tartalmazzon motivációkat a magyar szövetkezeti mozgalom egységesebb, összehangoltabb fejlődésének és „megjelenésének” előmozdítására* a hazai és a nemzetközi életben, integráló struktúrák, s az ezekhez kapcsolódó ösztönzők intézményesítésével járuljon hozzá a régi és az új szövetkezetek közötti esetenkénti nyílt, vagy látens bizalmatlanság lebontásához;

h) a szövetkezeti nevelést, a szövetkezeti eszme terjesztését, a szaknácspadást, a tájékoztatást, az oktatást és kutatást ezek intézményesített kereteit, mint társadalomformáló és gazdaságfejlesztő módozatokat és eszközöket a törvényben is deklarálni kellene.

Az eddigi kedvezőtlen tapasztalatok célszerűsítik azt, hogy a szövetkezetek szabályozásában a jogalkotó az érdekelt szövetkezeti szervezetekkel mind a szabályozási elvek megalkotásában, mind pedig a törvény normatív szövegének kimunkálásában megfelelő módon működjön együtt. *A múltban folytatott gyakorlat jelentős társadalmi, gazdasági károk forrásává vált, közös érdek fűződik ahhoz, hogy ez a nemkívánatos tradíció megváltozzon a jövőben.*

58.

**Spontán sodródás külön és együtt,
vagy rendszerszerű együttműködés
(visszatérés a kiinduláshoz)**

Alapvető kérdés az, hogy önszervezésük, kapcsolati rendszerük, együttműködésük eredményeként a helyi szövetkezeti közösségek: mit tehetnek önmagukért?

Öntevékeny belső aktivitás, megújulás, igazi tulajdonosi kötődés, az új iránti fogékonyság, kezdeményező típusú vezetés, az előnyöket nyújtó integrációk keretében történő vállalkozás lehet a differenciált válasz kinek-kinek a helyzete és szükséglete szerint. Az akadályok lebontására, korszerű cselekvésre helyeződik a hangsúly:

a) a stabilizációra irányuló helyi erőfeszítések (szűkebb és tágabb körben egyaránt) javíthatják a szövetkezetek arcukat, közvetlenül vagy közvetetten újabb összefogásra, új szövetkezetek alakulására ösztönözhetnek. A folyamat teljessé akkor válik, ha a szövetkezeti közösségek összefogása a gazdasági és a humán erő egyesítésében, egymás kiegészítésében, közös vállalkozásban és fellépésben realizálódik, s kedvező körülmények között a szövetkezeti rendszerben öngerjesztő folyamat bontakozik ki.

b) A helyi közösségek adott állapota végül a külső feltételekben jegecsedik ki. Döntő körülmény ezért az, hogy: *a szövetkezeteknek éltető vagy csak neutrális közege-e a részvételükkel kiformalódott, az általuk alkotott szűkebb ágazati struktúra, a tágabb szövetkezeti rendszer?*

E nézőpontból való kiindulás segítheti annak megválaszolását, hogy a kívánt cél: a gazdasági stabilitás, a fejlődés esélyeinek javítására, a vonzás erősítésére elegendőek-e a belső erőfeszítések? Általában ma nem, esetenként (kivételesen) igen a válasz. Az ágazati, vagy az ágazatok közötti gazdasági együttműködés mikénti gyakorlata tehát elvezet az egyes szövetkezetekben mutatkozó előnyök, vagy hátrányok nevesítéséig, az össz-szövetségi szintű összefogás szükségességéből adódó cselekvés kibontakoztatásáig. A meglévő helyzetből történhet a kiindulás. Mára átmeneti állapot alakult ki, amelyből *két fő irányba történő változás: vagy rendszerszerű fejlődés, vagy spontán sodródás következhet.* Minden jel arra mutat, hogy a jelenlegi helyzetből az ágazatok részeiben, illetve az egyes ágazatok szintjén, a szövetkezeti rendszer egészében együttműködve, csak együtt törhetnek ki a szövetkezetek.

c) *A szövetkezeti ágazatok, amelyek tevékenységük főbb területein előnyösen kiegészítik egymást, legújabb történetük során gazdasági együttműködésre ugyanakkor csak korlátozott körben léptek. Az ágazati, illetve az ágazatok közötti gazdasági kohézió minden formája és módja a szövetkezeti szövetségi rendszerben formálisan integrálódott szövetkezeteknek pótlólagos erőforrást kínál. A lehetőséggel kapcsolatos elmélkedés időszerepuségét fokozza az, hogy a szövetkezeteket és ágazati képviselőiteket az ismert társadalmi, gazdasági állapotok minden módon ösztönözik, ma még inkább kényszerítik a makroszintű összefogás útjának, módjának keresésére. Az ágazati szintű szövetkezésben szunnyadó tartalékok kiaknázására a közös beszerzés, a termékfeldolgozás, az értékesítés, a fogyasztás, a pozíciók építése és a piacbővítés, az integrált finanszírozás, stb. tág teret nyújt. A figyelem arra irányulhat, s az új cselekvés abból indulhat ki, hogy:*

a talpon-maradás, a fejlődési-, a vonzási képesség esélyének növelése a belső és a külső lehetőségek összehangolását, illetve kihasználását feltételezi, vagyis megújulásra, újszerű vállalkozásra van szükség külön-külön is, makroszinten is együtt!

Az ágazatokon belüli vagy az ágazatok közötti közös gazdasági aktivitás anyagi, szervezeti, személyi koncentrációjának létrehozása tehát korszerű és hatékony háttérét képezheti a szövetkezetek kiterjedt, együttes piaci fellépésének, mindennemű nagybani vállalkozásuknak. A projektek régiós, illetve ágazati tagolásban, ágazatok közötti együttműködésben, a célszerűnek mutatkozó szervezeti formák és érdekeltségi rendszerek, célzott integrációk keretében, továbbá tájékoztatási-, oktatási-, kutatási feladat körben valósulhatnak meg össz-szövetségi szinten. A szövetkezeti pozíciók feltételezett javulása:

a kíméletlen piaci versenyben való helytállás erősödését; a tőkeszegénység enyhítését; a kockázatviselés képességének fejlesztését; a döntési, működési, érdekeltségi rendszerbe való jobb illesztést; a tudás koncentrációját, s igények szerinti megosztását; a szövetkezeti imázs kialakítását és fenntartását; a szövetkezetek érdekét szolgáló ágazati vagy ágazatok közötti összefogást támogathatja differenciált módon, kinek-kinek a helyzete, illetve lehetősége és szükséglete szerint. *Hozzáadás mindahhoz, amit az egyes szövetkezetek saját kereteik között elértek, pótlása mindannak, amit külön-külön elérni nem voltak képesek.*

d) A szövetkezetek pozíciója, vonzásuk javulása attól is függ, hogy a törvényi szabályozásuk miként alakul, milyen jogi környezetben működhetnek. Bizonyos esetekben erőteljesen mutatkozik meg az állam szerepvállalása, hiányának következménye. Az alapvető szabályozási kérdések

helyileg, az ágazatok tekintetében, illetve a szövetkezeti rendszer egészében is azonos tartalommal vetődnek fel, mert ami az egyes tekintetében érvényes, az a többes vonatkozásában is érvényes. Vannak viszont speciális esetek, ide sorolható a szövetkezeti forma pozitív diszkriminációban való részesítése, a kiemelten preferált tevékenységek, a társadalmat, a gazdaságot széles körben érintő jelentős szövetkezeti hálózatok, rendszerek kiépítésének állami támogatása. *A szövetkezetek az állam megkülönböztetett figyelmét mindig visszaigazolták, növekedtek, bővítették a közt szolgáltaták, előmozdították az ország fejlődését. Ma egy köztes állapotban vannak, társadalmi, gazdasági érdek fűződik pozitív irányú elmozdulásukhoz.*

A szövetkezeti önszerveződés eszmei, tudati alapja, anyagi lehetősége a múltból következően mélyen és széles körben megrendült, még a gyakorlati (érdekalapú) kényszer sem hat megfélelően. A kialakult állapotokra rímel Károlyi Sándornak a véleménye: „*az írott és szóbeli tájékoztatás hatékonyságát növelni és a felvilágosító munkát levinni a közvetlenül érdekeltek közé központi szervezettség nélkül nem lehet. A szegénységben és kulturális elmaradottságban élő falusi néprétegektől korszerű önszerveződést várni illúzióknak bizonyul.*” Az újkori viszonyok között is figyelmet érdemelhet ez a tanács, megszívlelendő konzekvencia levonására ösztönöz.

A kölcsönös segítség és a kölcsönös támogatás, vagyis: „szövetkezz, hogy a szövetkezet megsegítsen” elven alakuló szövetkezés terén csak a helyi aktivitás erőteljes felkeltése, az erre támaszkodó szisztematikus „rásegítés” eredményezhet szélesebb körben változást. Egyenlőre e téren még kezdetiek az eredmények és a kilátások. Tágabb reményekre jogosít ugyanakkor, hogy az *önsegély*, tehát a „*segíts magadon a szövetkezet is megsegít*” elven alapuló szövetkezés: a polgárosodó rétegek összefogása egyre inkább terebélyesedik, az eddig elért egyéni pozícióikat megtartva a beszerzési és az értékesítési (termékpályás) szövetkezetek keretei között együtt növelik egyenlőre még szerény gazdasági erejüket, társadalmi jelenlétüket. Úgy tűnik, hogy a két „hívó szó” szellemében és ígéretében történő szövetkezés a jövőben is gyakorlat marad, s az érintettek a legkülönbözőbb társulási, szerveződési, érdekeltségi változatok között egymást kiegészítve működhetnek a hazai szövetkezeti rendszer keretei között.

II. RÉSZ

TÁJÉKOZÓDÁSRA, CSELEKVÉSRE ÖSZTÖNZŐ FORRÁSOK: A TUDOMÁNY JÓ BARÁT

Az e részben közöltek szerves folytatói a bevezető és a témakifejtő gondolatoknak. Azok tematikus okfejtésnek tűnnek, az olvasó által nem is mindig megfejthető (de létező) belső logika szerint építkeznek. A most következők lazább szerkezetbe illeszkednek, formálisan is jó kivehető tartalmat jelenítenek meg. A friss közlemények; a kutatási eredmények; kutatási tervek; a publikációs válogatások; a tudástárából való kiemelések; a szabályozási források; valamint az együttműködés bemutatása látszólag külön-külön problematika, a tartalomban ugyanakkor nemcsak önmagukban, hanem az 58 pont alatt kifejtett kiemelésekkel együtt koherens egészet alkotnak. Választ is adnak arra, hogy: az egyes tudományos okfejtéseknek hol vannak a gyökerei, illetve ezek a gyökerek (szárba szökve) milyen tudományos tételekben jelennek meg a tárgyaló (az első) részben. A két félben kifejtett egyes részek tehát szintézist alkotva találkoznak, kölcsönösen kiegészítik, (tartalomilag) támogatják egymást. Így áll össze a részekből az egész.

A) KÖZLEMÉNYEK

1.

A 88. Nemzetközi Szövetkezeti Napon elhangzott ünnepi beszéd

Tisztelt Ünneplők,
Kedves Szövetkezetei Barátaim!

Július első szombatjához kapcsolódva világszerte összegyűlnek a szövetkezők és barátaik a Nemzetközi Szövetkezeti Nap méltatására, ünneplésére. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége méltó önérettel jelzi, hogy a 88. szövetkezeti napi megemlékezésre indító felhívása immár 800 millió szövetkezőhöz szól, a világ felnőtt lakossága közel egynegyedéhez. 15 éve már annak, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete (az SZNSZ kezdeményezését felkarolva) maga is kiemelt jelentőségű világnappá nyilvánította a szövetkezetek napját, s azóta az SZNSZ-el közösen kérik fel megemlékezésre, cselekvésre a szövetkezeteket, ügyük támogatására pedig a világszervezet tagállamainak kormányait.

Igen nagy, egyetemes emberi értéket kell hordoznia annak az ügynök, amelynek a világszervezetek emléknapot szerveznek. A szövetkezetek ügyét méltán sorolják ezek közé. Működési elvei, az általa képviselt értékek olyan szolidáris társadalom kialakulását tűzik ki célul, amely (személyes és anyagi közreműködésüket is kérve) tudatosan törődik tagjai jólété esélyének a megteremtésével, környezetük gazdasági, kulturális és civilizációs fejlesztésével.

Nem véletlen, hogy a szövetkezetek világnapját az I. világháború világegyése után, 1922-ben hirdették meg. Békére, együttműködésre volt szükség a világnak, s ehhez a szövetkezetek útján is keresték az együttműködés, a kézfogás lehetőségét. Nyugtalan a világ, s ma a szövetkezés útján kialakuló együttműködésben is keresi a megbékélés egyik eszközét. Ráfér a békeesség megteremtése hazánkra is. *Sok tekintetben perlekedő, szakadásra hajló, bizalmatlan, a szolidaritást nem eléggé becsülő társadalmunk, gaz-*

daságunk van: nekünk is szól hát a szövetkezeti napi üzenet. Szövetkezeteink (a már meglevők, s az újonnan alakulók egyaránt) sokat segíthetnek a társadalmi béke megteremtésében, a nők egyenlő társadalmi és munkafeltételeket biztosító szövetkezetei összefogásában. A szövetkezetek nem a pártok eszközei. A különböző pártbeli nézeteket valló tagok szövetkezetükben szolidárisan összefogva együttműködhetnek a közös hasznukra, s a haza javára.

Aligha véletlen az is, hogy a szövetkezeti nap éppen az év közepére esik: az első félév tapasztalatai, mérlege, az országgyűlési választás eredménye arra serkentenek bennünket, hogy erőinket immár a második félév tennivalóira összpontosítsuk. Így hazánkban ennek a fordulónapnak különösen nagy az aktualitása. *Bízunk benne, hogy politikai csatározások, zsákmányszerzési törekvések helyett végre stabil szabályozás, kedvezőbb működési, gazdálkodási környezet szolgálja szövetkezeteinket.* Tudjuk, meg kell dolgozzunk azért, hogy a következő időszakban is ezt a célt elérhessük. Ha ugyanis kudarcot vallanánk, akkor a szövetkezetek tovább gyengülnek, vagy gazdasági átalakulásukkal kellene számolnunk.

A további gyengülésünk már súlyos kudarc volna, de ne pártoljuk a gazdasági átalakulás gondolatát se. Itt azért álljunk meg egy pillanatra. Tudjuk, a rendszerváltozást követően egyes politikai pártok a megelőző rendszer időszakában már működő szövetkezetek felbomlására törekedtek annak ellenére, hogy a hazai tapasztalatok is, az Európai Unió summás megállapítása is e szövetkezeteket a tervutasításos rendszer legszabadabb vállalkozásainak minősítette. Az EU reményt fűzött a rendszerváltozást követően működésükhöz, s óvott zaklatásuktól. A nagy nyomás alá került szövetkezetek közül azonban sok (közel kétezer) gazdasági társasággá alakult át nem jókedvűből, hanem azért, hogy a politikai vesszőfutástól menekedjék.

Új szervezetükben jelentős részük számos (a szövetkezetekre jellemző) szolidáris vonást őrzött meg. Legtöbbjük tagja maradt a szövetkezetekkel közösen fenntartott korábbi szövetségének is. Ezeket a szervezeteket joggal tekinthetjük olyan sajátos, szolidáris vonásokat hordozó vállalkozói formáknak, amelyek a szövetkezetekkel szoros együttműködésben, jelentős integrációs feladatokat oldhatnak meg. Érdemes ennek megvalósítására tudatosan törekednünk, a szolidáris együttműködés tapasztalatait pedig a kutatómunka programjába iktatni.

Az idei szövetkezeti nap rendkívüli aktualitása méltán kapcsolódik azokhoz a célkitűzésekhez is, amelyeket az elmúlt napokban megismert, s számos

részletében már az Országgyűlés fórumán is tárgyalt Kormányprogram foglalat magában. Kettős feladat vár most megoldásra: az államháztartás rendbetétele, valamint a „Nemzeti együttműködés” jelszavával meghirdetett program kibontakoztatása. A szövetkezetek mindkét feladat végrehajtásában messzemenően érdekeltek.

Az OSZT úgy ítéli meg, hogy az államháztartás rendbetétele olyan közügy, amelyben erőnkhez mérten részt kell vennünk. Fontosnak tartja, hogy ennek során ne sérüljön sem az igazságosság, sem a szolidaritás elve. A közel kétmillió szövetkezeti tag azonban a társadalom különböző rétegeiből képződött. Az államháztartás rendbetételére előírányzott új állami bevételi források megnyitása, valamint az állami szolgáltatások szűkítésének tervbe vett intézkedései nyilvánvalóan különböző mértékben érintik a különböző szövetkezeti ágazatokat, valamint tagjaik személyes érdekeit. Az OSZT keretében együttműködő szövetségek, szövetkezeteik sajátos érdekeit képviselve ezért külön is igénylik észrevételeik, javaslataik meghallgatását, s érdekvédő jogaik alapján továbbra is részt kívánnak venni a kialakuló, megújulást hozó törvények megfelelő formálásában.

A Kormányprogram a nemzeti egység és a társadalom egészét érintő feladatok egész sorát tűzi ki célul. A szövetkezetek, a már működők, s az ezután formálódók egyaránt részt kívánnak venni ebből az ország-építő munkából. A történelem arra tanít, hogy a szövetkezetek felajánlása nem üres ígéretés. A több, mint 100 évvel ezelőtt elhunyt gróf Károlyi Sándor által lelkesített mozgalomnak a XIX. század fordulóján kiemelkedő része volt a magyar hitelhálózat, fogyasztói kereskedelem európai színvonalra emelésében.

Az I. világháborút követő konszolidáció nem lehetett volna eredményes a gazdaság különböző ágaiban működő szövetkezetek nélkül. A II. világháborút követően pedig a mezőgazdaságban, számos iparágban, a kereskedelemben, de akár az otthonteremtésben is aligha érhattünk volna el nélkülük nemegyszer nemzetközileg is elismert szintű fejlődést. Ezt példázzák a dán, finn, svéd vagy akár napjainkban a nyugat-európai szövetkezetek munkálkodása is. Ezért ajánlja olyan elhatározó erővel az ENSZ és az EU is a működésük támogatását.

A Kormányprogram megvalósításában való szövetkezeti részvétel azonban számos feltétel megteremtését igényli. *Kérjük, hogy a Kormány adja meg a lehetőséget a közreműködésre azzal is, hogy a szövetkezeti érdekképviselői szervezetek már a stratégiai tervező, a pályázatokat kiíró, az érdekeket egyeztető intézmények munkájában való részvételre is bevonja.* Nyomatékosan felhívjuk a figyelmet arra is, hogy a szövetkezetek számára

meghatározó jelentőségű az együttműködés alapelveinek az érvényesülése. Az elszigetelt, magányos szövetkezet gyenge. Gazdasági összefogásukat azonban nagyon sok akadály nehezítette. A fejlesztési programokban való eredményes részvételük ezért a beszerző, termelést segítő, feldolgozó-, tároló-, szolgáltató integrációk létrehozásának elősegítését, valamint ehhez igazodó finanszírozási feltételek, intézmények megoldását igényli.

Nemzeti üggyé válik az ország energiahatékonyságának javítása, az otthonteremtés felkarolása, a hazai termékek, szolgáltatások igénybevétele, a mezőgazdaság, a kereskedelem erőforrásainak felfedezése. *Egy erős gazdaság, a szociális biztonság lehet az alapja a köznyugalomnak, a rendnek és annak a kibontakozó igénynek is, amely a foglalkoztatásban, munkahelyteremtésben sokak számára élhetőbb jövőt kínál.* Ebből fakad az a felismerés is, hogy a kormányprogram megvalósításában számolni kell a szövetkezetekkel:

- a fogyasztási szövetkezetek méltó partnerei a meghonosodott multinacionális kereskedelmi láncoknak, hazai szerepük erősödéséhez a magyar termékek térhódítása nagy segítséget adhat;
- a takarékszövetkezetek bebizonyították, hogy egy válság ideje alatt a tiszta magyar tulajdonú pénzügyi intézmények biztos talajon áll, potenciálisan versenyezhet a jelentős banki piaci térfélen;
- a lakásszövetkezetek energia-hatékony épületkorszerűsítési feladataikat sikeresen oldották meg, de ez a jövőben még további erőfeszítéseket igényel, amelyhez megújult kormányzati program feltétlenül szükséges;
- az agrárágazatban érdekelt szövetkezetek a hazai élelmiszer, zöldség és gyümölcsstermelés, értékesítés terén integrált láncolat kiépítésével felvehetik az olcsó külföldi termékbeáramlás elleni harcot. Talán itt kell megemlíteni azt is, hogy a szövetkezeti mozgalom egészének is szólhat a Hangya Egyesülés idén átvett elismerése: a Magyar Örökség Díja;
- az ipari szövetkezetek megújult formák felkutatásával híven szolgálhatják a kis települések, falvak, városok hétköznapi szolgáltatásai iránti kereslet kielégítését;
- a diákszövetkezetek további megerősödését szolgálja az a jogszabály módosítás is, ami egyértelművé, kedvezővé tette a fiatalok foglalkoztatásának folyamatát.

Úgy véljük, hogy a közigazgatási reform keretében a szövetkezeti integrációk területi kialakításának okos rendje is figyelemre méltó segítséget

adhat. *A szövetkezetek a kistelepülések társulásai gazdasági, hitelezési, pénzügyi szolgáltatási igényeinek kielégítése mellett a jelentős szociális, kulturális feladatok ellátásának támogatói is lehetnek.* Növekvő szerepet tölthetnek be e téren a szociális szövetkezetek, köztük a munkaszövetkezetek, amelyek számára a hatályos szövetkezeti törvény is utat nyitott.

A szövetkezeti közreműködés jelentősége, gazdag formái aláhúzzák azt a szövetkezeti igényt, hogy az összefogás elveinek, s gyakorlati megvalósulásuk módszereinek ismerete, mint az állampolgári alapismeretek fontos része, a közoktatási rendszerünkben alapszinttől-felsőfokig érvényesüljön.

A szövetkezetek növekvő szerepe szövetségeik erősödését, s az ezek összefogásával működő OSZT tettekézségének növekedését is igényli. A szociális szövetkezetek, a faluszövetkezetek kibontakoztatásában az OSZT olyan szervező irodák létrehozását kezdeményezi, amelyek a hozzájuk kapcsolódó szövetkezetek megerősödése után önálló szövetséggé alakulhatnak át, s csatlakozásukkal az OSZT-t is erősíthetik. Ez a folyamat is elősegítheti, hogy az OSZT a magyar szövetkezeti mozgalom erős érdekvédelmi szerveként elvárt szerepét gazdasági, társadalmi életünkben egyaránt betöltse.

Elvárható, hogy évtizednyi meddő, számos virágzó szövetkezetet is elpusztító esztendő után az elkövetkező években a szövetkezetek társadalmi szükségleteknek megfelelő kibontakoztatásához kedvező intézkedések szülessenek. Különösen fontos szerepet játszhat ebben a szövetkezetek, az állami, valamint a társadalmi szervek, a szakteknintélyek partneri koordinációját segítő Szövetkezetpolitikai Kollégium. Munkájának szerény múltja, kétségtelen eredménye a hatályos szövetkezeti törvény, a jogszabályi káosz rendezése. Az itt végzett munka azonban korántsem tekinthető befejezettnek, kiváltképp nem elfogadhatónak. Úgy véljük, hogy a Kollégium munkáját, állásfoglalásainak előkészítését tervszerűbbé téve, a szövetkezeti mozgalom kibontakoztatásának kiemelkedően fontos, akár történelmi jelentőségű intézményévé válhat.

Az OSZT kész arra, hogy szervezetének erősítésével eleget tegyen a ráváró feladatok ellátásának. Arra is készülünk, hogy *érdemi munkával, együttműködő partnerként képviseljük a szövetkezés ügyét bármely társadalmi, gazdasági fórumon és eredeti értelmébe, tisztaságába visszaállíthassuk a „szövetkezeti” szó (valljuk be, bizony megkopott) jelentését.*

A Nemzetközi Szövetkezeti Nap hazai központi ünnepségének köszönője tükrében idézném miniszterelnökünk kormányprogramjának nyitó gondolatait: „A győztesnek nem igaz van, hanem feladata. A győztestől nem azt várjuk, hogy bizonygassa az igazát, hanem azt, hogy tegye a dol-

gát, teljesítse a feladatát.” Így legyen, de emlékeztessük őt a szövetkezeti alapelvekre is: „A szövetkezetek az önszegély, az egyéni felelősség, a demokrácia, az egyenlőség, az igazságosság és a szolidaritás értékein alapulnak. Alapítóink hagyományát követve, a szövetkezeti tagjaink hisznek a becsületesség, a nyíltság és a társadalmi felelősség etikai értékeiben és a másokért való törődésben.”

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Forrás: A 88. Nemzetközi Szövetkezeti Napon (2010. július 3-án)
Farkas Tamás, az Országos Szövetkezeti Tanács Elnöke által
elmondott ünnepi beszéd, kézirat, OSZT Budapest 2010.

2.

A Coop jubileumi köszöntése: 15 év küzdelem és siker

Gratulálok a 15 éves COOP lánc valamennyi résztvevőjének, boldog vagyok, hogy néhány gondolatot lejegyezhetek a születésnap köszöntő gyánánt. Örömöm őszinte, hiszen azon túl, hogy megélhettem e jeles napot, munkatársaimmal együtt alkotó részese voltam a nagy hagyományokra visszatekintő magyar üzletlánc indulásának – sikeres éveinek.

A rendszerváltás után bekövetkezett politikai-gazdasági változások mélyen érintették a magyar szövetkezeteket is. Az ágazat liberalizációja nyomán beáramló multinacionális vállalatok terjeszkedése, s a hazai privatizáció teremtette konkurenciaharc közepette (a fogyasztás jelentős visszaesése mellett) a fogyasztási szövetkezetek a felmorzsolódás, az ellehetetlenülés szélére kerültek. Egy tőkeszegény, a piacgazdaságban járattalan „szocialista” mozgalmi struktúrájú gazdasági csoport léte volt a tét. E drámai helyzetben *a fogyasztási szövetkezetek gyorsan megszabadultak a korábbi szervezeti, szakmai ballaszttól, s rövid időn belül sikeres pályamódosítást hajtottak végre.*

Az újrakezdéshez, kapaszkodóul természetesen jól szolgáltak a régi szakmai hagyományok is. Gróf Károlyi Sándor nevével fémjelezve már a huszadik század elején jól működő szövetkezeti kereskedelem alakult ki Magyarországon. Sajnos a történelem nem kedvezett e kezdeményezésnek: a következő évtizedekben többször is újrakezdésre kényszerült a szakma. A legjobb hazai hagyományok mellett, ugyanakkor jelentős szakmai segít-

ségnek bizonyult, hogy sikerült átvenni, meghonosítani a modern nyugat-európai szövetkezeteket – elsősorban a skandináv és az olasz szakismereteket. A határon túli példák is azt sürgették, hogy a megszűnt állami nagykereskedelem helyébe saját beszerző-, elosztó rendszert kell kiépíteni. E nélkül nem lehetett önálló üzletpolitikát folytatni, a kiskereskedelmi lánc szemeit felfűzni.

Szakemberek tucatjait küldtük tanulni szerte Európába, nemzetközi szaktekintélyeket hívtunk előadni Budapestre, saját, felkészült oktatóink a dolgozóink ezreit képezték, hogy minél többet elsajátítsanak a piacgazdaság fortélyáiból. Hatalmas lelkesedés, pezsgő tenni akarás jellemezte az üzletlánc egészét, mindenütt az országban. Ez a nyitottság meghozta az első eredményeket. *Az új üzleti filozófia és stratégia, amely az élelmiszer-napicikkek forgalmazását állította a középpontba az áfészek szoros együttműködése és egyetértése mentén formálódott.*

Az 1993–1994-es években a szövetkezeti nagykereskedelmi raktárházak az ország teljes területét lefedve működtek. Igaz, nem a mai technikai, logisztikai, informatikai színvonalon, de elégséges módon ahhoz, hogy előtérbe kerülhessen a boltlánc építése. A névválasztást szenvedélyes vita előzte meg: voltak különböző fantázia-, virágnevek, betűszavak, de szerencsére a nemzetközi szövetkezeti kereskedelemben is használatos „COOP” név győzött. Jó döntés volt.

1995-ben bontott zászlót a COOP üzletlánc. Heteken belül tucatjával nőtt a csatlakozók száma. Szövetkezeti vezetők, szorgalmas munkatársak, boltvezetők, társadalmi tisztségviselők lelkesedése hajtotta a COOP motorját. Vezető munkatársaimmal minden lehetséges időnként vidéken töltöttük: a lemaradók biztatásával, segítségével foglalkoztunk. Köszönetemet fejezem ki ezért a munkáért mindenkinek, aki részt vett a szervezésben, aki hitt az ügyben, s csatlakozott a lánchoz. Hálásak lehetünk a COOP boltok vásárlóinak, hogy küzdelmeink során megtiszteltek bennünket vásárlásaikkal, s ezzel életben tartották gazdaságainkat.

A COOP üzletlánc létrehozásával az áfész-üzletcsoport elérte azt, amiről mindig is álmodott a szövetkezeti kereskedelem: ez pedig a magyar tőkével működő, az egész országot lefedő, egységes üzletpolitikát folytató, bármelyik konkurenciával versenyképes, modern üzletlánc. *A COOP lánc példaértékű lett a régió országai között, sőt a hazai magánkereskedelem fejlődésére is ösztönzően hatott.* Történelmi mércével mérve tizenöt év nem hosszú idő, de a mai piaci versenyfutásban, a létért való küzdelemben (fenntartva a fejlődés esélyét) sokszor egyetlen perc is éveknek számít. Ez idő alatt sok minden történt a COOP életében: nőtt a piaca és szakmaisága,

erősödött a csoportérdek, piacvezető lett a lánc, a társaság óriásit lépett előre a logisztikában és az informatikában is. Végbementek az élet diktálta vezetőváltások, elkötelezett, tehetséges emberek dolgoznak a piaci stabilitás megőrzéséért, a lánc üzleti színvonala emeléséért.

Ütőképes a marketing tevékenység, a bátrabbak és erősebbek európai szintű élelmiszer-áruházakat hoznak létre, nő az üzleti tevékenység centralizációja és a tőke koncentrációja. Az új COOP arculatterv mielőbbi országos kiterjesztése külső megjelenésében és remélhetőleg belső tartalmában is erősíti a lánc népszerűségét.

Tizenöt év küzdelem és siker. Azt hiszem legjobban, legrövidebben így jellemezhető az elmúlt időszak. És jutott ezekből bőven mindenkinek, aki a COOP-ban élte meg ezeket az esztendőket. A mi fajtánk vallja, kereskedőnek lenni hivatás, ugyanezt a COOP-ban művelni különös elkötelezettség, összetartozás. Ám minden évfordulós ünnep második gondolata a tervezés, a jövőbetekintés. Ha a jövőről beszélünk, jóleső érzéssel mondhatjuk: van mire építkeznünk, van mit féltelnünk. *A COOP csoport irányítóinak, dolgozóinak mai nemes feladata, megőrizni a lánc önállóságát, fejleszteni piacát, megtartani és erősíteni a vásárlók bizalmát, növelni az anyagi-szellemi tőke erejét, elősegíteni a hazai termékek piacra jutását.*

A csoport üzletpolitikája találkozik a magyar társadalom igényeivel. A Magyar Köztársaság kormányának gazdaságpolitikája támogatja a hazai vállalkozások törekvéseit – teret nyitva a fejlődés új szakaszának. *A COOP lánc 15 év alatt nagy elismerést vívott ki magának a hazai kereskedelemben – a termelők, a szállítók, s a vásárlók körében egyaránt. Óriási tapasztalatokat szerzett a piacgazdaságban, innovációra, megújulásra kész üzletcsoporttá lett. Jól ötvözi a szövetkezeti gyökerek legnemesebb hagyományait a modern piacgazdaság elemeivel. A széleskörű hazai és nemzetközi együttműködéssel, a hazai magántőke bevonásával folyamatosan javítja versenyképességét.*

Köszönet az üzletlánc alapítóinak és mai vezetőinek, dolgozóinak az elmúlt 15 évért, gratulálok az eredményekhez, amelyek megteremtették a további építkezés alapjait, s egyúttal előre vetítik a sikeres folytatást.

Forrás: Bartus Pál, a COOP Csoport alapító Elnök vezérigazgatója a 15 éves jubileum alkalmából üdvözölte a kereskedelmi lánc kollektíváját, kézirat, „Szövetkezés” c. folyóirat, Budapest 2010

3. Tájékoztató a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány 2010. évi közhasznú tevékenységéről

A beszámolási időszakban az Alapítvány közhasznú tevékenysége, az ehhez kapcsolódó vagyoni helyzet, a kiadások és a bevételek a következők szerint alakultak a 2010. évben:

1. az egyszerűsített mérlegben és eredmény-levezetésben szereplő adatok az év december 31-i állapota szerint:

<i>Mérleg</i>	<i>e. Ft.</i>
ingatlan értéke	28.552
értékpapír és bankszámla egyenlege	73.521
<i>Eszközök összesen:</i>	<i>101.073</i>
induló tőke	9.900
Tőkeváltozás	93.074
tárgyévi eredmény	-1.901
<i>Források összesen:</i>	<i>101.073</i>
 <i>Eredmény-kimutatás:</i>	
Bevételek	4.699
Kiadások	6.600
<i>Tárgyévi eredmény:</i>	<i>- 1.901</i>

Az év során (2010-ben) elszámolt kamatbevétel: 4.415.353 Ft. volt. A kamatbevétel a kamatláb korábbi időszakban állandósult ismert csökkenése, illetve ingadozása miatt a tárgyévben is (az elmúlt évhez viszonyítva) alacsonyabb szinten alakult. A csökkenéshez a befektetett pénztőke némi apadása is hozzájárult. A kamatbevételben történt kiesést a költségek visszafogásával sikerült ellensúlyozni. A tapasztalatok arra utalnak, hogy reális tervezés, feszes költséggazdálkodás folyt a beszámolási időszakban;

2. az Alapítvány anyagi forrásai az Alapító Okiratában az Alapítók által lefektetett célok megvalósítására kerültek igénybevételekre. A vagyon felhasználásával kapcsolatos alaphatározatból kiindulva a Kuratórium 2010. április 23-ai rendes ülésén döntött az évi, illetve a távlatos gyakorlatról. Ennek lényege: az Alapítvány vagyónának hozadékát leginkább az alaptevékenysége szerinti működésre fordíthatja. Amennyiben ez a forrás nem fedezi az alapvető működés költségét, úgy a Kuratórium külön döntése

alapján a hiány az alaptőkéből kerül kiegyenlítésre. Az alaptevékenység körébe tartozik: a könyvtár és dokumentációs-tár fenntartása, a kölcsönzések végzése, a kutatás, a kutatásszervezés, a szakértői tevékenység, s az ezekhez illeszkedő személyi és tárgyi feltételek anyagi megalapozása;

3. a vagyron szerkezetében: az ingatlan és a pénztőke egymáshoz viszonyított arányában átrendeződés történt, együttes összegük (a külső bevételek csökkenése ellenére is) csak szerény mértékben apadt;

4. az alaptevékenység: a könyvtári és dokumentációs szolgálat, a kutatásszervező és a szakértői munka jól szolgálta a szövetkezés iránt érdeklődők összetett körét. *A könyvtár a hazai gyakorlatban egyedülállóan ad szellemi otthont és különféle támogatást a szövetkezeti elméleti és gyakorlati kérdésekkel foglalkozó kutatók, oktatók, a tanuló ifjúság, illetve az ún. a civilek számára.* E munka továbbfejlesztésének fékezője a megfelelő személyi és anyagi feltétel hiánya. A lehetőségek a jövőben is korlátozottak maradnak, ezért fontos, hogy az eddigi gyakorlat töretlen maradjon, ha lehet javuljon.

5. a könyvtári szolgáltatást leginkább kutatók, oktatók, diákok, doktoranduszok, elméleti és gyakorlati szakemberek, a civil szféra képviselői veszik igénybe; a könyvtár egy része számítógépre került, a továbblépés pénz kérdése; általában sok a pályázati kiírás, szövetkezeti azonban alig, vagy semmi, a téma leértékelődése áll a jelenség mögött. Az eddig hiányzó honlap létesítése megtörtént, 85 oldalnyi tartalom került feltöltésre, ennek további bővítése folyamatos feladat marad. A Weblap címe: www.szovetkezetikutato.hu. A Honlapon történő párbeszéd folytatása céljából bővítettük e-mail elérhetőségünket, az eddigi (kutatointezet@coop.hu) mellett fekete.jozsef@szovetkezetikutato.hu elérhetőséget is teremtettük.

6. a „Szövetkezés” c. tudományos és tájékoztató folyóirat XXX. évfolyamának 2009/1–2-es összevont számában közölt szócikkek segítették a szövetkezeti mozgalom aktuális kérdéseinek tisztázását, helyesen orientáltak a gyakorlatot, kezdeményező szerepet töltek be az érdekelt irányító állami szervek felé azzal, hogy a jelenen túl a jövő felé forduljon a figyelem. Az írások a szerzők hitelességével is párosultak. Mindez együtt kiemelt érdeklődést váltott ki.

Az orgánum az Intézet munkálkodásának fontos részét képezi, általa (a tudomány „nyelvén”) párbeszéd bontakozhat ki a szövetkezeti mozgalom és a társadalom (az állam) érdekelt tényezőivel. *A folyóirat olyan funkciót tölt be, amelyre ma nincs más vállalkozó, hiteles szereplője a szövetkezeti ügy képviselőének.* Az Alapítvány továbbra is elkötelezi magát a fo-

lyóirat megjelentetése mögött, a jövőben is biztosítja a szükséges anyagi feltételeket.

7. A tárgyév elején befejeződött „A szövetkezetek szabályozása Magyarországon (1875–2008) c. könyv kiadásával kapcsolatos munka. A hazai szövetkezeti szabályozás 133 éven át folytatott gyakorlatának összefoglalása figyelemre méltó teljesítmény a szövetkezeti szakirodalomban. A speciális szövetkezeti szabályozást tárgyaló könyv megismerésére nemcsak a témában beavatott szakmai körök (kutatók, jogászok, oktatók, stb.) részéről történt nem várt érdeklődés, hanem az állami intézmények és az irányító hatóságok is felfigyeltek a terjedelmes produkcióra. Az elmúlt három évben egyéb szellemi produkciók mellett két könyv (... „az áfészekről a coop-rendszerig”... 510 old.; „a szövetkezetek szabályozása” 600 old.) jelent meg.

8. az Alapítvány a hazai szövetkezeti mozgalomban egyedülálló szerepkört tölt be, önállóságát, függetlenségét, legitimitását megtartotta, tevékenységével a beszámolási időben is a közös szövetkezeti ügyet szolgálta. A rendelkezésre álló keretek és anyagi lehetőségek között a tudomány nyelvén képviselte a szövetkezők érdekét. *A közeg, amelyben hatni próbált legjobb esetben közömbös maradt, a szövetkezők köre erőteljesen megcsappant, elbizonytalanodott.* Ezekből adódtak az Alapítvány időszzerű teendői a 2010. évben. Az adott körülmények között az említett aktivitás felértékelődött. Fokozódott tevékenysége elsősorban az országos szövetkezeti szövetségekkel, az érdekelt felsőfokú intézményekkel, csökkent az állami irányító hatóságokkal az együttműködése. A kapcsolatfenntartás, mint eszköz, a jövőben is kiemelt figyelembe részesül az Alapítvány keretei között.

9. Az Alapítvány az év során is eleget tett törvényes kötelezettségének, a közhasznúsági követelmények szellemében dolgozott, javultak a működés körülményei, noha e téren jelentős elmaradások is tapasztalhatók, elsősorban a könyvtár állagának megóvásában, s az eszközfejlesztésben.

Forrás: Szövetkezeti Kutatási Alapítvány, kézirat, Helyi Dokumentáció Budapest 2010

B) A TUDOMÁNY HOZZÁAD

1.

Szövetkezeti tudományos kutatások, eredmények

Az újkori kutató munka eredményét jelzi az, hogy az elmúlt 20 évben több, mint 100, különféle tudományos produkció került tető alá, s jelent meg. Közülük a fontosabbak:

a) Belső szellemi és anyagi erőre alapozva megvizsgálásra került: 1. a mezőgazdasági átalakulás tulajdonosi (használói) pozícióba kerülő réteg összetételének területi sajátosságai; 2. a szövetkezeti marketing szervezetek modelljei és működési elvei; 3. a szövetkezés gazdasági lényege és társadalmi hatásai; 4. a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom főbb tanulságai; 5. a szövetkezetek a gazdasági rendszerben való elhelyezkedése; 6. a mezőgazdasági kistermelők helyzetének területi sajátosságai, szövetkezési hajlandósága; 7. a privatizáció lehetősége (a szövetkezeti szektorban); 8. a szövetkezetek gazdasági természeté; 9. a mezőgazdasági szövetkezetek szerepe és lehetőségei (Magyarországon); 10. az ágazati szövetkezeti szervezetek (az Európai Unión belül). A kutatási eredmények tanulmányok, tájékoztatók és szakmai publikációk formájában hasznosultak.

b) Alapvetően az OTKA és az OKTK, a PHARE és más szervezetek támogatásával készült tanulmányok elsősorban időszerű társadalmi, gazdasági és szövetkezeti igények kielégítését szolgálták. A kutatási témakörök ezt önmagukban is jelezzik. Napirendre került: 1. a szövetkezetek gazdasági sajátosságai és piaci stratégiája; 2. a szövetkezeti tulajdon szerkezete a piacgazdaságokban; a szövetkezetek szerepe a modern társadalomban; 3. a szövetkezés gazdasági lényege és társadalmi hatásai; 4. a fogyasztási szövetkezetek története és modernizációja Magyarországon; 5. a szövetkezeti marketing szervezetek szerepe és működési elvei; 6. a mezőgazdasági átalakulás során tulajdonosi (használói) pozícióba kerülő réteg összetételének jellegzetességei; 7. a mezőgazdasági kistermelők helyzetének területi sajátosságai, szövetkezési hajlandósága; 8. privatizáció a szövetkezeti szektorban c. kutatási témák. Kidolgozásukkal és közreadásukkal az Intézet sok irányban tett kezdeményezéseket.

c) A „90”-es évtizedet követően (a szövetkezeteket körülvevő társadalmi, gazdasági környezetben) a kutatással, a kutatás-szervezéssel, a hazai kutatás összefogásával kapcsolatban új igények formálódtak ki. Időszerű követelménnyé vált, hogy: 1. a tudomány-szervezés és a tudományos kutatás, az intézményi és a szövetkezeti kapcsolatépítés, illetve együttműködés hatékonyabban segítse elő a szövetkezeti mozgalmat, a szövetkezeti ágazatok gyakorlati törekvéseit; 2. orientálja a szövetkezéssel kapcsolatos társadalmi szemléletet; támogassa a szövetkezeti eszme és ismeret terjesztését; 3. ösztönözze az érdekelteket a gyakorlatot jobbtó publikációk, más tudományos produkciók ilyen irányú eredményeik hasznosítására.

Ez időszakban a kutató munkában középpontba került: 1. a szövetkezeti üzletrész-problematika; 2. a szövetkezeti metamorfózis hazai változatai; 3. a szövetkezetek gazdasági természete és a szövetkezeti elvek; 4. Magyarország a szociális szektor felé; 5. agrár modernizáció – agrárorientáció, a szövetkezetek a gazdasági rendszerben; 6. a szövetkezeti tőke finanszírozásának közgazdasági kérdései; 7. egy lehetséges mezőgazdasági fejlesztési stratégia; 8. a mezőgazdasági szövetkezetek formaváltozásai; 9. a munkaszövetkezetek a piacgazdasági rendszerekben; 10. a szövetkezetek egységes ágazati jogi szabályozásának feladatai c. kutatási projekt. *Az Intézet külső kutatók bevonásával, jelentős erőfeszítések árán megfelelő színvonalon dolgozta fel az említett témákat, s bocsátotta rendelkezésre a kutatási eredményeket.*

d) Az Intézet körül (piaci alapú kutatás és finanszírozás keretében) a szövetkezés, a mezőgazdaság, a vidékfejlesztés, a munkaerő-gazdálkodás, a jogalkotás elméletével és gyakorlatával foglalkozó laza szervezésű csoport formálódott ki. Számos kérdéskörben foglalkozott a vidékfejlesztés, benne a szövetkezés időszerű elméleti és gyakorlati kérdéseivel. Közülük a tulajdon, a működés, a struktúra, a kapcsolati rend, a szabályozás, az EU-kapcsolatok, valamint a foglalkoztatás problematikája állt a kutatások középpontjában, amelyek az integráció kérdéskörében összpontosultak. Több érvanyag szólt amellett, hogy a piac szabályai és a pozitív diszkrimináció a vidék, a szövetkezés indokolt területein, illetve az egyes szövetkezeti formák tekintetében az állam részéről újragondolást igényelnek.

A kiformalódott szükségletek alapján összehangolt munka bontakozott ki. *Az ezredfordulót követő második évtizedben szövetkezetfejlesztési koncepciók, publikációk, kiadványok, könyvek készültek el, amelyek többsége közzétételre került. Ezek:*

1. a magántulajdonosok társas-vállalkozásán alapuló szövetkezeti átalakulások, a szövetkezeti modellek, és társasági szerveződések, együttmű-

ködési formációk kialakulása, rendszerré fejlődésük; 2. az EU-komform magyar agrárstruktúra, illetve vidékfejlesztés stratégiájába való beillesztés; 3. az általános és értékesítő szövetkezetek, illetve közös szervezeteik átalakulása, irányítási rendszerük, tagsági, alkalmazotti csoportjaik változása, tulajdonosi, munkaügyi kapcsolataik átformálódása (a globalizáció hatásainak tükrében) az elmúlt évtizedben hazánkban; 4. az ezredforduló fogyasztási szövetkezte; 5. szövetkezetfejlesztés az ezredforduló éveiben hazánkban; 6. a szövetkezés elméletének és gyakorlatának néhány kérdése; 7. a hazai szövetkezeti kereskedelem történetének és fejlődésének periódusai; 8. párbeszéd és fórum a szövetkezők világában; 9. az áfészek átalakulása és integrált rendszerré szerveződésük az elmúlt évtizedben; 10. az „Új Magyarország Fejlesztési Terv” (2007–2013) és a szövetkezetek; 11. az áfészek és érdekeltségeik változásának mérlege az elmúlt évtizedben (1990–2000 között); 12. a szociális szövetkezetek ismérvei, elterjesztésük támogatása a hazai társadalmi és gazdasági viszonyok között; 13. a szövetkezetpolitika megújítása hazánkban; 14. új programok és válaszok a coop-rendszerben. 15. nyitás a szövetkezeti tömegek felé; 16. a szövetkezeti forma rehabilitálása, megújítása az állami programokban; 17. remények és lehetőségek a hazai szövetkezésben; 18. az áfészekről a coop rendszerig a hazai szövetkezés keretei között; 19. idea és valóság a szövetkezésben; 20. a szövetkezetek jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig; 21. a szövetkezetek szabályozása a rendszerváltás utáni Magyarországon; 22. a hazai szövetkezeti jog három korszaka.

Bírálatok és koncepciók

A szövetkezeti üzletrész ügyben és a szövetkezeti törvénykezések kérdéskörében számos tanulmány készült. Éveken át végzett elemzések, kezdeményezések csak csekély részben kerültek elfogadásra, a figyelmen kívül hagyás, az elutasítás jellemzőnek bizonyult. *Az üzletrész-ügyben alkotmányossági aggályokat összegző állásfoglalás történt.* A tudományos minősítés egyes fázisaiba bekapcsolódott az Intézet. A magyar agrárhitelezés integrált rendszerének történetéről és perspektívájáról (Miskolci Egyetem), valamint a kérdések és válaszok az új szövetkezeti modellről, a klaszter szövetkezetről (Pécsi Tudományegyetem) készült PhD értekezés, illetőleg a szövetkezeti tagok vagyoni közreműködése (AKI) c. ta-

nulmány munkahelyi vitájában, illetve opponálásában az Intézet képviselője bekapcsolódott.

A Phare-, és a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program, illetve a Széchenyi terv keretében elkészült pályázati koncepciók:

1. a fogyasztói érdekek védelmének erősítése a törpefalvas települések lakóinak körében a fogyasztási szövetkezetek és integrációik, illetve szövetségeik keretei között;

2. a kistermelők, családi gazdaságok, szövetkezetek és társaságok, intézmények, szakirányító szervek együttműködésének nemzeti stratégiája az EU közösségén belül;

3. félévszázad a magyar szövetkezeti kutatás dokumentumainak tükrében;

4. az ellenzéki reform alapállású szövetkezeti kutatások 1945–1990 közötti események összefüggése;

5. az agrárium szereplőinek integrációja az EU követelményeinek tükrében;

6. a gazdasági struktúra átalakulása és a községek differenciálódása az elmúlt tíz évben;

7. a gazdasági struktúra átalakulásának hatásai a községek differenciálódásában hazánkban 1990–2000 között;

8. a hazai mikro-szövetkezetek szerepe a foglalkoztatásban és a civil szférában

c. pályázati projekt. Benyújtásuk már azokban az években történt, amikor a szövetkezetek legitimitása megkérdőjeleződött, velük együtt a vidék is leértékelődött. *A különböző alapokat kezelő szervezetek a pályázatokat „időszerűtlennek” minősítették, s a kezdeményezésektől elzárkóztak. A projektek ma is aktuálisak, a helyzet lényegesen nem változott, inkább romlott, a vázolt témák kutatása ezért időszerű maradt.*

Tudományos ülések

Három tudományos ülés került megtartásra. Közülük kettő személyhez kötődött. Dr. Ihring Károly egyetemi tanár tudományos munkásságának, Dr. Szilágyi László, a Hangya volt vezérigazgató helyettese (születésének 100. évfordulója alkalmából) életútja eredményeinek méltatása céljából került sor tudományos ülés megtartására. A harmadik ülés témaköre volt: „Új kihívások és Új válaszok a coop-rendszerben. Jellegének megfelelően

mind három ülés az ügyhöz méltónak és hasznosnak bizonyult. Kimagasló volt a részvétel és az aktivitás.

Szakértői munka

A tudományos munka gyakorlati megjelenése fejeződött ki az Intézetben megvalósult szakértői munka kibontakozásában. Ezt részint a belső munkatársak, részint a szövetkezeti ügy mellett elkötelezett tudósok, oktatók, szövetkezetpolitikai és jogi szakértők végezték. A munka arra irányult, hogy a kedvezőtlen körülmények és ellenérdekek dacára is javulhasson esélye a szövetkezeti forma vonzásának és erősödésének. A szövetkezeti közös vagyon iránti spekuláció ellen, a pozitív diszkrimináció intézményesítése érdekében rendszeresen kezdeményezések történtek. Ezek azonban csak kevés sikerrel jártak, az eltekintések az adott időszakban uralkodó állapotokra utalnak. Ennek ellenére, vagy inkább éppen ezért:

a szövetkezeti versenyképesség, az ágazati együttműködés, a foglalkoztatás, a szövetkezetek közötti integráció; a másodlagos szövetkezeti formák létrehozásának (a szövetkezetek szövetkezésének) tudományos eszközökkel történő előmozdítása az Intézetben állandóan napirenden volt.

A kezdeményezések hatásfoka azonban közel sem bizonyult elégségesnek. Oka ennek az igen differenciált fogadókészség, az eltorzult érdekvizonyok és a szövetkezéssel kapcsolatos nagyarányú bizalomvesztés. A vázolt törekvések tehát igen korlátozott mértékben érték el az érdekeltek ingerküszöbét. Ezzel együtt a szövetkezeti információk, a különféle jellegű tájékoztatók, elemzések, tanulmányok iránt érdeklődés is mutatkozott. Ebbe a helyzetbe illeszthető az Intézet e vonatkozású közhasznú tevékenységének megítélése.

Az Intézet a maga lehetőségei és szabott keretei között mindvégig azt képviselte, hogy az állam: kedvezményekkel, támogatásokkal fejezzen ki a szövetkezetek irányába pozitív megkülönböztetést. A fogadtatás, s főleg a szövetkezés sanyarú helyzete arra utal, hogy a kezdeményezések, amelyek részesei voltak sok avatott és érdekelt szervezet küzdelmének, csak szerény eredményt hoztak.

Forrás: Szövetkezeti Kutató Intézet, Helyi Dokumentáció, kézirat, Budapest 2010

2.

Időszerű kiemelt kutatási témák és a dokumentálás terve

Az egyes folyamatok és jelenségek mélyebb feltárására, a tapasztalatok összegzésére a szövetkezeti tudomány vállalkozik. Középpontjában az elmélet és a gyakorlat egymáshoz való közelítése áll, aminek a szövetkezeti alapértékek és alapelvek adaptálása, s a szövetkezeti történet gondozása is egyaránt része. A kutatási eredmények közreadásával a kiadó segíteni kívánja a szövetkezetek fejlődését. A Szövetkezeti Kutatási Alapítvány Kuratóriumának határozata alapján beindításra kerülő kutatási problematikák:

1. A hazai szövetkezetek átalakulása, a folyamat mérlege és a jövőkép

Cél: a hazai szövetkezés helyzetének (a rendszerváltozástól napjainkig történő) összegzése. A változások sok összetevős külső és belső hatásmechanizmusban zajlottak, s ma is tartanak. A vonatkozó törvények szakaszokat képeztek, s különböző természetű lökéseket adtak. Vagyis: az állami akarat erősen motivált. Ennek nyomán különféle esélyek mutatkoztak. Időszerűnek tűnik a 2006. évi X. törvény után kialakuló szövetkezeti struktúra és jelleg elemzése és közreadása. Az üzletrésszel érintett ágazatokban történt reakciók utólag is különös figyelmet érdemelnek. Egzakt módon kerülnek bemutatásra a kiinduló és a végpont közötti történések, a tapasztalatok és a következmények. Kérdés: a szövetkezeti forma milyen jövőt valószerűsít? E vonatkozású tudományos okfejtések és vizionálások (válaszok) képezik a munka lényegét.

2. A szövetkezetek szövetkezése, avagy a kínálkozó integráció

A kor „parancsának” közvetítése a feladat. A kiindulás: a szövetkezetek egységes alapon épülnek fel; jellegük, tevékenységük, méretük, tőkeerejük, tagsági bázisuk, stb. alapján viszont eltérő csoportokat alkotnak. Ezzel együtt szakadozott hálót képeznek; közöttük a kohéziós erő, a szövetkezés természetével ellentétben, gyengén munkál. Felmérésekre alapozva, különféle együttműködési formák, illetve modellek bemutatásával és ajánlásával, előnyük vázolásával, az erő egyesítésére, a közös fellépésre irányulhat az érdekelt szövetkezők figyelme. A felmutatott jó példa, a jó ötlet, az

ezekhez kapcsolódó szellemi ráhatás (tanácsadás) esélyt adhat az eddigi (sok helyen jellemző) passzív egymás mellett élés meghaladására. Következtetés: együtt gondolkozás, közös cselekvés kibontakoztatása szükséges nemcsak az azonos típusú, hanem a különböző jellegű szövetkezetek, s ágazataik között.

3. *A szövetkezetek tagságának és demográfiai, szociológiai összetételének alakulása a rendszerváltozást követő időszakban*

A téma vizsgálata több gyökérből táplálkozó kérdéskör taglalására és megválaszolására ad lehetőséget. Más a nézőpont és a levont következtetés a munka-, illetve a fogyasztási típusú szövetkezetekben, vagy a szociális szektorba tartozó szervezetekben. Ezek egyező és eltérő alapvetések lehetnek. Valamennyi szövetkezeti típus keretében a demográfiai és a szociológiai rétegződés azonban újszerűnek tűnő következtetéseknek nemcsak sejtetésére, hanem „kimondására”, főleg konzekvens kezelésére nyújt alkalmat. Számos egyéni és csoportos, akár társadalmi szintű gondolkodás és magatartás megválaszolására, esetenként megváltoztatására ösztönözhet egészen odáig a tendenciózusos abszurdumig, hogy: „elegen vagyunk, sok a tag”. A vonzás és a megszabadulás a mai szövetkezeti lét alapvető dilemmája. A miértekkel történik a szembesítés.

4. *A szövetkezeti üzletrész, mint jogi, gazdasági „csodabogár”*

A szövetkezeti üzletrész születésének, gyötrelmes életének és átalakításának (mai helyzetének) bemutatása a cél. A törvényhozói akarat „talányos” tartalommal, ennek következtében változó természettel ruházta fel ezt az intézményt. Az aktuális széljárástól függően értékpapírnak, kvázi értékpapírnak, vagyonrésznek, a vagyonfelosztás arányértéknek (felosztási alapnak), mobilis és mozdíthatatlan vagyoni hányadnak minősítették az üzletrészt. A téma mibenléte egyértelműen a mai napig sem tisztázódott. Az Alkotmánybíróság állásfoglalása lehet a kiindulópont. Nemcsak a múltnak adandó válasz igénye, hanem a mai állapot is motiválhatja a kérdés megválaszolását. A témára vonatkozó történetírás kötelezettségeket ró az ez irányú szövetkezeti kutatásra.

5. *A szövetkezés elmélete, hazai és nemzetközi gyakorlata – ismeretek a tanuló ifjúság számára*

A szövetkezés gondolata a társadalmi tudatban ma torzultan jelenik meg. Az ifjúság körében a szemlélet-formálás lehet a változás biztosítója. Ez köz-,

illetve szakismeret megszervezésével kapcsolódhat össze. Ennek alapját biztosító egységes tananyag a hazai oktatási intézményekben nem áll rendelkezésre. Az egyetemeken, főiskolákon fellelhető „egyéni kútforrások” (tartalmilag) számottevően differenciáltak, esetenként sajátos nézőpont alapján motiváltak. Ezért lenne hasznos a szövetkezeti forma lényegének, működésének, történetének és jövőjének tudományos igényű feldolgozása és fakultatív anyagként az érdekelt oktatási intézmények rendelkezésére bocsátása. Jól szolgálná a képzést, ha a jegyzethez (a felhasználó oktatási intézmények szintjének és jellegének megfelelően) a téma feldolgozását elősegítő tematikus segédlet is kapcsolódhatna.

6. Középtávú szövetkezetpolitika és a hozzá kapcsolódó időszerű feladatok

A szövetkezetek legitimációs és identitási válságának meghaladása után új szövetkezetpolitika meghirdetésére van szükség. Kiindulás a múlttal való szembesülés, részeként a szövetkezetellenes aspirációk és az elszenvedett sérelmek megtörténtének elismerése. Erre épülhet a fordulat: az új szövetkezetpolitika meghirdetése. Ez két pillérre alapozhat: egyik a szövetkezeti autonómia (az önrendelkezés) elismerése és sérthetetlenségének szavatolása, a másik a differenciált (célra és helyre orientált) pozitív diszkrimináció intézményesítése a szövetkezetek körében. Mindkettő az állami akaratnyilvánítás és cselekvés körébe tartozik. A gyakorlat képviselői közreműködő, javaslattevő, konzultatív feladatkörben vehetnek részt a koncepció és program megalkotásában. A tudomány a maga részéről hozzáad, segíti a folyamat kibontakozását és tartóssá válását.

7. Nemzetközi (hazai) szövetkezeti dokumentumok gyűjteménye

A rendszerváltozás, illetve az EU-hoz történő csatlakozás folyamatában, s azt követően is, a szövetkezéssel, magukkal a szövetkezetekkel kapcsolatban kimagasló jelentőségű nemzetközi és hazai állásfoglalások, felhívások, szabályzatok, valamint törvények és kormányhatározatok jelentek meg. Közülük különös figyelmet érdemel az ENSZ felhívása, az EU dokumentumai, valamint az ILO állásfoglalása. Érdeklődésre tarthat számot a pápai nyilatkozat. Kisebb hányaduk adaptálása (az Országgyűlés által) megtörtént. A megalkotott hazai jogszabályok szervesen egészítik ki e dokumentumokat. Egy részük a „Szövetkezés” c. folyóiratunkban megjelent, s az interneten is fellelhető. Az érdekeltek többsége számára ennek ellenére korlátozott az egységes hozzáférés és értelmezés. Szükséges lenne ezért ki-

egésztéssel és magyarázattal való ellátásuk. Szisztematikus szerkesztésben (az elmélettel és a gyakorlattal foglalkozók számára egyaránt) hasznosan forgatható kézikönyv jelenhetne meg.

Az érintett szövetkezők és a jelöltek gondolkodásában, cselekvésében igen leegyszerűsített módon, hatásosan jelennek meg a szövetkezeti alapértékek, az alapelvek, s az általuk hordozott lehetőségek, az esetenkénti torzulások. Kényszerként vagy alternatívaként élték/élik meg a helyi történeteket. Vesztesek, vagy nyertesek, nem ritkán közbülső állapotban lévők. Vagyis: a gyakorlat igényli a koherens megközelítést és szemlélődést. Általa élet-közelben maradhat a tudomány.

A mai szövetkezetek a mai imázst, s a jövőt is orientálják azáltal, hogy milyen gyakorlatot folytatnak, miképpen szolgálják tagjaik érdekeit, a szűkebb és a tágabb közösség boldogulását. Jó példájukat szélesebb körben is mintának tekintik.

Forrás: A Szövetkezeti Kutatási Alapítvány Kuratóriuma által elfogadott kiemelt kutatások terve, Alapítvány Határozatok tára, Budapest 2010

3.

Válogatások a „Szövetkezés”-ből és kéziratokból

A szövetkezeti kutatási eredmények egy része a szövetkezeti tudományos tájékoztató folyóiratban (a „Szövetkezés”-ben), önálló közleményekben került publikálásra, illetve kéziratokban található az Intézet könyvtárában. Az itt közölt publikációk jegyzéke a fenti széles körből kiemelt reprezentatív mintának tekinthető. Ki-ki a maga érdeklődése, illetve szükséglete szerint válogathat, s meríthet belőle. A forrásmunkák (praktikus okokból) a jelentől visszamenőleges időrendben kerülnek feltüntetésre:

- Szövetkezeti mozgalmunk állapotáról, írta: Farkas Tamás, Szövetkezés XXX. évf. 2009. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezeti jog három korszaka, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezés XXX. évf. 2009. évi 1–2. sz.;
- Korrekciós javaslatok a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényhez, írta: Dr. Petrovai György, Szövetkezés XXX. évf. 2009. évi 1–2. sz.;

- Búcsú a takarékszövetkezetektől? (Vitaanyag), írta: Dr. Kiss Gy. Kálmán, Szövetkezés XXX. évf. 2009. évi 1–2. sz.
- Másfajta szövetkezet – és földbirtok-politika szükségessége a mezőgazdaságban, írta: Dr. Kurucz Mihály, Szövetkezés XXX. évf. 2009. évi 1–2. sz.;
- Helytállás és megújulás, írta: Farkas Tamás, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezetek jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezeti társulási forma lehetőségei a világgazdasági válság leküzdésében, írta: Dr. Vadász György, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- Miért közügy a szövetkezés? írta: Szeremley Béla, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- A takarékszövetkezetek jelene és jövője, írta: Csépany György, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- A lakásszövetkezetekről szóló 2004. évi CXV. Törvény alkalmazásának tapasztalatai, módosítási igényei, írta: Dr. Koszoru István, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- A gazdák szövetkezése európai módon a zöldség-gyümölcs termékpályán, írta: Kreinker Sándor, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- Európai agrárjövő – európai szövetkezeti válasz, írta: Gerrit van Dijk – Dr. Szabó Zoltán, Szövetkezés XXIX. évf. 2008. évi 1–2. sz.;
- Idea és valóság a szövetkezésben (Beszélgetések és elmélkedések a Szövetkezeti Kutató Intézet könyvtárában 2006 ősze – 2007 tavasza közötti időszak gondoktól terhes, reményeket is hordozó estéin). Beszélgető társak: Bartus Pál – Dr. Fekete József, Szövetkezés XXVIII. évf. 2007. évi 1–2. sz.,
- A szövetkezetek a szociális gazdaság részei, írta: Farkas Tamás, Szövetkezés XXVIII. évf. 2007. évi 1–2. sz.;
- Szociális szövetkezetek lehetőségei Magyarországon írta: Szokolainé, Molnár Eszter, XXVIII. évf. Szövetkezés 2007. évi 1–2. sz.;
- A szociális szövetkezetek ismérvei, elterjesztésük támogatása a hazai társadalmi, gazdasági viszonyok között (Tématerv), kézirat, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2007;
- Feloldható-e a hazai szövetkezeti rendszer kétarcúsága? írta: Szeremley Béla, Szövetkezés XXVIII. évf. 2007. évi 1–2. sz.;

- Az „Európai szövetkezetről” szóló 2006. évi LXIX. Törvényről, írta: Dr. Réti Mária, Szövetkezés XXVII. évf. 2006. évi 2. sz.;
- Új kihívások és új válaszok a coop-csoportban, írta: Bartus Pál, Szövetkezés XXVII. évf. 2006. évi 2. sz.;
- Remények és lehetőségek a hazai szövetkezésben, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezés XXVII. évf. 2006. évi 2. sz.;
- Az ipari szövetkezetek helyzetéről és jövőjéről, írta: Dr. Bíró György, Szövetkezés XXVI. évf. 2005. évi 1. sz.;
- A rendszerváltozást követő szövetkezeti jogalkotás az egymást követő kormányok politikájának tükrében, írta: Dr. Zsohár András, Szövetkezés XXVI. évf. 2005. évi 1. sz.;
- Szövetkezetek a társadalomban és a gazdaságban (a Szent István Egyetemen 2005. augusztus 25-én tartott előadás kivonata), kézirat, szerkesztette: Dr. Fekete József, Szövetkezeti Kutató Intézet 2005;
- A magyar szövetkezetek hozzájárultak a mozgalom nemzetközi fejlődéséhez, írta: Ivano Barberíni, Szövetkezés XXV. évf. 2004. évi 1–2. sz.;
- Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai törvényhozásában, írta: Dr. Hagen Henry, Szövetkezés XXV. évf. 2004. évi 1–2. sz.;
- Erőteljesen fejlődik a coop szövetkezeti kereskedelmi rendszer, írta: Murányi László, Szövetkezés XXV. évf. 2004. évi 1–2. sz.;
- A földjogi viszonyok alakulása és a földtörvény néhány jelentősebb kérdése, írta: Dr. Domé Györgyné, Szövetkezés XXIV. évf. 2003. évi 1. sz.;
- A magyar szövetkezeti mozgalom a 2003. év kezdetén, írta: Dr. Pál József, Szövetkezés XXIV. évf. 2003. évi 1. sz.;
- Mezőgazdasági kistérségek nagy szövetkezetei a Dél-Alföldön, írta: Dr. Tamasi Mihály, Szövetkezés XXIV. évf. 2003. évi 1. sz.;
- Miért szövetkezet a termelői csoport? írta: Dr. Szabó Zoltán, Szövetkezés XXIV. évf. 2003. évi 2. sz.;
- Az áfész-ek átalakulása és integrált rendszerré szerveződésük az elmúlt évtizedben, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezés XXIII. évf. 2002. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezeti jog minősége, írta: Dr. Veres József, Szövetkezés XXIII. évf. 2002. évi 1–2. sz.;
- A nemzetközi szövetkezeti elvek a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében, írta: Dr. Réti Mária, Szövetkezés XXIII. évf. 2002. évi 1–2. sz.;

- A magyar szövetkezeti mozgalom helyzete a 2001. év kezdetén (az országos szövetkezeti szövetségek értékelése alapján), kézirat, összeállította: Dr. Pál József, Országos Szövetkezeti Tanács Budapest 2001;
- A szövetkezeti vertikális integráció lehetőségei a magyar élelmiszergazdaságban, írta: Dr. Szabó G. Gábor, Szövetkezés XXI. évf. 2000. évi 1–2. sz.;
- Az integráció szerepe a takarékszövetkezetek gazdasági fejlődésében, írta: Dr. Tóth Kálmánné – Dr. Tóth László, Szövetkezés XXI. évf. 2000. évi 1–2. sz.;
- Iskolai szövetkezetek (csoportok) Magyarországon, írta: Dr. Pál József, Szövetkezés XXI. évf. 2000. évi 1–2. sz.;
- Közérdekű levél a magyar szövetkezeti mozgalom fejlődésének elősegítése ügyében, írta: Balogh Elemér, Szövetkezés XXI. évf. 2000. évi 1–2. sz.,
- Meditáció a szövetkezetfejlesztés kérdéseiről az elbizonytalanodott mezőgazdaságban, írta: Dr. Fekete György, Szövetkezés XXI. évf. 1–2. sz.;
- A termelő típusú szövetkezetekkel kapcsolatban álló érdekcsoportok és az érdekeltségi rendszer változása az 1990-es években, írta: Dr. Kiss Alexandra, Szövetkezés XXI. évf. 2000. évi 1–2. sz.;
- A nyugati vertikális integrációk és szövetkezetek hasznosítható tapasztalatai a magyar élelmiszer-gazdaság jövője szempontjából, írta: Dr. Tóth László, Szövetkezés XXI. évf. 2000. évi 1–2. sz.;
- A vertikális szerepe a mezőgazdasági szövetkezetek fejlődésében – Csongrád Megyei tapasztalatok, írta: Dr. Tamasi Mihály, Szövetkezés XX. évf. 1999. évi 1. sz.;
- A szövetkezeti kereskedelem történetének és fejlődésének periódusai hazánkban, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezés XX. évf. 1999. évi 1. sz.;
- A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban, írta: Bernárd Thírny, Szövetkezés XX. évf. 1999. évi 2. sz.;
- Mezőgazdasági szövetkezetek: fél évszázad tapasztalatai fogyó reményekkel, írta: Dr. Filipsz László, Szövetkezés XX. évf. 1999. évi 2. sz.;
- A családi gazdaságok szövetkezésének helyzete, a szükségyszerű fejlesztés irányai, írta: Jakab István. Szövetkezés XX. évf. 1999. évi 2. sz.;
- A működési forma (a modell) belső és külső feltételrendszere, írta: Dr. Fekete József, Forrás: Az ezredforduló fogyasztási szövetkezete, 5–25 old., szerkesztette: Pelsőczy István K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1999;

- A fogyasztási szövetkezeti modell ismérve és jellegzetessége hazánkban, írta: Bartus Pál, Forrás: Az ezredforduló fogyasztási szövetkezete, 207–232 old., szerkesztette: Pelsőczy István, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1999;
- A magyar élelmiszeripar és a szövetkezetek kapcsolata, írta: Dr. Kovács Imre, Szövetkezés XX. évf. 1999. évi 1. sz.;
- A szövetkezés elméletének és gyakorlatának néhány kérdése hazánkban, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 1. sz.;
- A szövetkezeti identitás alapjai, írta: Dr. Pál József, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 1. sz.;
- A szövetkezés kialakulását meghatározó gazdasági-társadalmi feltételek 1844–1944. írta: Dr. Romány Pál, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 1. sz.;
- Hitelszövetkezetek Németországban, írta: Dr. Franc Otto, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 1. sz.;
- Szövetkezés a francia élelmiszergazdaságban, írta: Dr. Dávid Csaba, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 1. sz.;
- Takarékszövetkezetek és a magyar pénzügyi rendszer. Tények és lehetőségek, írta: Dr. Kiss Gy. Kálmán, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 2. sz.;
- Szövetkezetek az Európai Unióban, írta: Dr. Bajtai Péterné, Szövetkezés XIX. évf. 1998. évi 2. sz.;
- A nemzetközi és a hazai szövetkezeti mozgalom elméleti és gyakorlati kérdései (Interjú Bartus Pállal), Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.;
- Válaszúton a mezőgazdasági szövetkezés, írta: Dr. Filipsz László, Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.;
- A lakásszövetkezetek helyzete, jövőbeni fejlődésük lehetőségei, írta: Farkas Tamás, Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.,
- A gazdák szövetkezeti lehetőségei Magyarországon, A megalakult gazdaszövetkezetek működési tapasztalatai, írta: Jakab István, Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.;
- Szövetkezeti jövő a jog tükrében, írta: Dr. Szép György, Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezetek a mezőgazdaság átalakulásának folyamatában, írta: prof. Sípos Aladár, Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.;
- Útmutató örökségünk a 100 éves Hangya, írta: Szeremley Béla, Szövetkezés XVIII. évf. 1997. évi 1–2. sz.;

- Az Európai országok szövetkezeti kereskedelmének történeti áttekintése 1945-től napjainkig (rövidített, szerkesztett változat) kézirat, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1997;
- A szövetkezeti bankhálózatok integrációja. írta: Dr. Gergely Sándor, Szövetkezés XVII. évf. 1996. évi 1–2. sz.;
- A döntéshozatal mechanizmusa és a versenyképesség a szövetkezetekben, írta: Módos Gyula, Szövetkezés XVII. évf. 1996. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezeti tőke természete, írta: Dr. Laczó Ferenc, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 1. sz.;
- A szövetkezetek alkotmányjogi szabályozásának kérdéseire, írta: Dr. Prugberger Tamás, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 1. sz.;
- A tagok arra szövetkeznek, hogy védelmet kapjanak, s a piacon előnyt élvezzenek, írta: Bartus Pál, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 2. sz.;
- Szövetkezeti típusok és formák a piacgazdaságban, írta: Dr. Laczó Ferenc, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 2. sz.;
- Az üzletrész problémája a mezőgazdasági szövetkezetekben, írta: Dr. Herczeg Ildikó, Szövetkezés XVI. évf. 1995. évi 2. sz.;
- Egyesülések és tanulságok az elmúlt 50 évben (a fogyasztási szövetkezetek körében), kézirat, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1995;
- A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-európai térségben, írta: Dr. Prugberger Tamás, Szövetkezés XV. évf. 1994. évi 1–2. sz.;
- Exportorientált értékesítő szövetkezetek létesítése az élelmiszergazdaságban, írta: Szeremley Béla, Szövetkezés XV. évf. 1994. évi 1–2. sz.;
- Az ágazati szövetkezeti szervezetek az Európai Unión belül, írta: Sozánski Gabriella, Szövetkezés XV. évf. 1994. évi 1–2. sz.;
- Marketing szövetkezetek működési elvei az Európai Unió tagállamaiban, írta: Dr. Laczó Ferenc, Szövetkezés XV. évf. 1994. évi 1–2. sz.;
- Szövetkezetek a tudományos technikai forradalom korszakában, írta: Dr. Zsarnóczai Sándor, Szövetkezés XIV. évf. 1993. évi 1. sz.;
- A szövetkezetek gazdasági sajátosságai, írta: Dr. Laczó Ferenc, Szövetkezés XIV. évf. 1993. évi 2. sz.;
- Virágzó szövetkezetek Hollandiában, írta: Dr. Szabó G. Gábor, Szövetkezés XIV. évf. 1993. évi 2. sz.;
- Szövetkezeti formák és típusok az Amerikai Egyesült Államokban, írta: Dr. Laczó Ferenc, Szövetkezés XIII. évf. 1992. évi 1–2. sz.;

- Szövetkezeti törvények Magyarországon. A szövetkezet fogalma, kézirat, írta: Dr. Szép György, Országos Szövetkezeti Tanács Budapest 1991.
- Új szövetkezeti típusok és formák az átalakuló magyar agrár-struktúrában, írta: Gyenis János, Szövetkezés XI. évf. 1990. évi 1–2. sz.;
- A „Hangya” nosztalgia, vagy a jövő szövetkezete?, írta: Simon István, Szövetkezés XI. évf. 1990. évi 1–2. sz.;
- A szövetkezetek a magántulajdonosok társas vállalkozásai, írta: Dr. Pál József, Szövetkezés XI. évf. 1990. évi 1–2. sz.;
- Fogyasztási szövetkezetek Magyarországon, kézirat, írta: Dr. Fekete József, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1994
- A jövő szövetkezete (Szövetkezeteink jövője), kézirat, írta: Dr. Szép György, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1991;
- Szövetkezeti elméleti eredmények, megoldandó feladatok, írta: Dr. Zsarnóczai Sándor, Szövetkezés V. évf. 1984. évi 1. sz.;
- A szövetkezeti mozgalom problémái a gazdasági reformfolyamat továbbhaladása során, szerzői munkaközösség tagjai: Agonács Gábor, Bak József, Domonkos József, Juhász Pál, Dr. Szénay László és Dr. Tellér Gyula, Szövetkezés V. évf. 1984. évi 1. sz.;
- Vita a szövetkezetelmélet eredményekről és a megoldandó feladatokról, (a vita során elhangzott hozzászólások tömörített szövege), Szövetkezés V. évf. 1984. évi 1. sz.;
- A szövetkezeti személy érdekeltség és a demokratikus irányítási rendszer (Dr. Szilvasán Pálnak a II. Szövetkezeti Konferencián, 1983. november 25-én elhangzott előadásának rövidített szövege), Szövetkezés V. évf. 1984. évi 1. sz.;
- A fogyasztási szövetkezetek szövetségeinek problémái, írta: Seres Antal, Szövetkezés IV. évf. 1983. évi 1. sz.,
- A mezőgazdasági kistermelés szerepe a termelés, a foglalkoztatás, az életszínvonal és az életmód alakulásában, írta: Dr. Varga Gyula – Guba Mária – Dr. Németi Lászlóné – Szűcs Zoltánné, Szövetkezés IV. évf. 1983. évi 2. sz.;
- Mezőgazdasági szövetkezeti modellek (Vitaanyag), szerkesztette: Dr. Juhász János, Szövetkezés IV. évf. 1983. évi 2. sz.;
- Tagsági jogviták a szövetkezetekben. írta: Dr. Bak József, Szövetkezés II. évf. 1981. évi 1. sz..
- A bemutatott 94 publikáció, mint kínálati minta, az elmúlt 30 év szövetkezeti kutatásainak részbeni eredményeit reprezentálja. A három évtize-

det átfogó témaanyag böngészése során arra is következtetni lehet, hogy a közölt cikkek és kéziratok tartalma, mi módon tükrözte az adott kor viszonyait, benne a szövetkezők érdekeit. Az eredeti szövetkezeti források megismerése erre külön-külön is választ adhat.

Forrás: A „Szövetkezés”-ben az elmúlt 30 évben megjelent publikációkból és kéziratokból történő válogatás jegyzéke, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2010

4.

A szövetkezeti tudástárból kiemelt alapozó művek

A szövetkezeti irodalom gazdag múltra tekint vissza. A legtermékenyebb idősza a polgári fejlődés korszaka volt. A szövetkezeti gyakorlat újabb és újabb probléma felvetésével inspirálta a tudományt. Az egymásra hatás az elmélet és a gyakorlat fejlődését eredményezte, ami közel sem volt megszakításoktól mentes folyamat. Kihagyások és fellendülések követték egymást. Az állami direktívák időnként visszaszorították az eredetiséget, silányították a megismerést, a gyakorlati ismeretek közzétételét és befo gadását. Az e korszakokból való gondolat formális kerete a broszura volt. Döntő részük az idővel kirostálódott a gyakorlatból, csak úgy, mint a könyvtárakból.

Mindent egybevetve a szövetkezésnek és irodalmának gazdag a múltja, s az utóbbi időszaiban történt hanyatlás ellenére most sincs gond a megfelelő források fellelésével. A maga módján példázza ezt az Intézet könyvtára: a rendelkezésre álló könyv állomány és dokumentációs tár. E körből történt a válogatás. *A kiválasztott 86 forrásmunka, legyen az a távoli, vagy a közvetlen közelmúltból való, ma is időszerű, hasznos tudástár.* A forrásmunkák (praktikus okokból) a jelentől visszamenőleges idősorrendben kerülnek feltüntetésre. Íme:

- A szövetkezetek szabályozása Magyarországon (1875–2008), 600 old. szerkesztette: Dr. Fekete József, K: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2009;
- Szövetkezeti alapú termelői társulások helyzete a magyar mezőgazdaságban, 117 old., szerkesztette: Horváth Zoltánné – Dr. Szabó Zoltán, K.: Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága, Budapest 2008;

- Az áfész-ektől a coop rendszerig a hazai szövetkezés keretei között, 508 old., írta: Bartus Pál, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2008;
- Hogyan hozunk létre szövetkezeti önszegélyező szervezeteket? 116 old., írta: Hans-H. Münker – Peter Wardenski, K.: Országos Foglalkoztatási Közalapítvány Budapest 2007;
- A tagok vagyoni közreműködése a mezőgazdasági szövetkezetekben, 120 old., írta: Nagy-Huszein Tibor, K.: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet Budapest 2006;
- Mezőgazdasági szövetkezetek Magyarországon a rendszerváltás után, 171 old., írta: Dr. Romány Pál – Dr. Varga Zsuzsanna K.: Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége Budapest 2004;
- Az általános fogyasztási és értékesítő szövetkezetek, illetve közös szervezeteik átalakulása, irányítási rendszerük, tagsági, alkalmazotti csoportjaik változása, tulajdonosi, munkaügyi kapcsolataik átforgalmazása (a globalizáció hatásainak tükrében) az elmúlt évtizedekben hazánkban, 216 old., kézirat, szerkesztette: Dr. Fekete József, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2002;
- A megtiport falu, 117 old., írta: Dr. Papócsi László – Dr. Takács József, K.: Belvárosi Könyvkiadó Budapest 2001;
- Lakásszövetkezeti kézikönyv, 328 old., készült: a Lakásszövetkezetek Országos Szövetsége támogatásával és közreműködésével, Budapest 2000;
- Szövetkezetek a piactudományban (Mezőgazdasági szövetkezeti gyakorlat Baranya megyében a gazdasági átalakulás időszakában), 183 old., kézirat, írta: Dr. Kispál Zoltánné – Dr. Vitai Zsuzsanna, K.: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar 2000;
- Mezőgazdasági szövetkezetek az Európai Unióban (Trendek és kérdések a XXI. század előestéjén), 199 old., szerkesztette: Dr. Hajós László, K.: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó Budapest 2000;
- Az ezredforduló fogyasztási szövetkezete, 233 old., szerkesztette: Pelsőczy István, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet 1999;
- Szövetkezetfejlesztés az ezredforduló éveiben hazánkban (szövetkezeti átalakulások; szövetkezeti modellek és társasági szerveződések, együttműködési formációk kialakulása, rendszerré fejlődésük; az EU-komfort agrárstruktúrába, valamint a vidékfejlesztési stratégiába való beilleszkedésük), összefoglalás, 90 old., szerkesztette: Dr. Fekete József, „Szövetkezés” c. folyóirat 1999/2 sz. melléklete; A falu és a vidékfejlesztés stratégiai kérdései, 100 old., szerkesztette: Kovács Ferenc – Kovács János,

- K.: Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya Budapest 1999;
- A hitelközpont által létesített termelő és értékesítő vállalatok, 75 old., főiskolai jegyzet, írta: Dr. Romány Pál, Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola, Szolnok 1998;
 - Szövetkezetek a nagyvilágban, 124 old., főiskolai jegyzet, írta: Dr. Zsarnóczai Sándor, Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola, Szolnok 1998;
 - Szövetkezeti formák, 148 old., főiskolai jegyzet, írta: Dr. Bíró György – Dr. Fekete József – Dr. Pál József, Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola, Szolnok 1998;
 - A „Hangya” Termelő és Értékesítő Fogyasztási Szövetkezet negyedszázados üzleti tevékenysége, 43 old., kézirat, írta: Dr. Romány Pál, Szövetkezeti Kutató Intézet, 1998;
 - Az átformálódó hazai élelmiszerkereskedelem jellemzői – a szövetkezeti kereskedelem helyzete és fejlődési lehetőségei, 65 old., írta: Dr. Mohácsi Kálmán, K.: Általános Fogyasztási Szövetkezetek Országos Szövetsége, Budapest 1995;
 - Magyar szövetkezeti évkönyv, 372 old., szerkesztette: Dr. Szilvasán Pál – Dr. Pál József, K.: Országos Szövetkezeti Tanács, Budapest 1994;
 - A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja, 289 old., írta: Dr. Lukács Gergely Sándor, K.: Országos Takarékszövetkezeti Szövetség, Budapest 1994;
 - Mezőgazdasági szövetkezeti kézikönyv, 352 old., K.: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Európai Unió PHARE Segélyprogram Irodája és Társasági Gazdasági Főosztály, Budapest 1994;
 - A magyarországi szövetkezeti mozgalom története (a kezdettől 1945-ig), 129 old. írta Dr. Gyenis János, K.: Erdei Ferenc Szövetkezeti Alapítvány és a Kecskeméti Szövetkezeti Alapítvány, Kecskemét 1994;
 - A vezetés sajátossága és gyakorlata a szövetkezetekben, 295 old., írta: Dr. Fekete József, K.: Mont Kft. Kiadói és Reklámpropaganda Iroda. Budapest 1993;
 - Fogyasztási szövetkezetek szövetségi rendszerei Nyugat-Európában, 104 old., kézirat, írta: Dr. Laczó Ferenc. Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1992;
 - A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és egy új szövetkezeti jogszabály megalkotásának szükségessége, 232 old. írta: Dr. Domé Györgyné, K.: Országos Szövetkezeti Tanács Budapest 1991;

- Az emberi erőforrás megújítása és mozgósítása a munkaszervezetekben, 353 old., írta: Dr. Fekete József, K.: Mont Kft. Budapest 1991;
- A felvidéki „Hangya” és tagszervezeteinek története, 81 old., írta: Dr. Vavrik Ferenc, K.: Sajtó-Coop Budapest 1991;
- Reform és a fogyasztási szervezetek, 249 old., írta: Dr. Szlameniczki István, K.: Szövetkezeti Szervezési Iroda Budapest 1989;
- Mezőgazdasági kistermelés, családi termelés, 271 old., írta: Tóth A. Ernő, K., Mezőgazdasági Kiadó Budapest 1988
- Szövetkezeti státuskérdések jogi rendezése a megváltozott viszonyok között, 100 old., (Közlemények: 207), írta: Dr. Prugberger Tamás, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1988;
- A magyarországi szervezetek története. A Dualizmus kora 1867–1918. I. Kötet, kézirat, 143 old., szerkesztőbizottság: Dr. Gyenes Antal elnök, Dr. Pál József, Dr. Romány Pál, Simon István, Dr. Tellér Gyula, Vass Ildikó, Dr. Zsarnóczai Sándor, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1987;
- A jogalanyiség strukturális felfogásának megjelenése és alapproblémái a szervezetek gazdasági és szervezeti életében, 108 old., (Közlemények: 201), írta: Dr. Prugberger Tamás, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1987;
- A magyarországi szervezetek története. Mezőgazdasági értékesítő szervezetek, földbérlet-, és földmunkás-szervezetek I, C, kézirat, 172 old., szerkesztő bizottság: Dr. Gyenes Antal elnök, Dr. Pál József, Dr. Romány Pál, Simon István, Dr. Tellér Gyula, Vass Ildikó, Dr. Zsarnóczai Sándor, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1987;
- Magyarországi szervezetek története (kisipari-, biztosító-, lakásépítő-, nemzetiségi szervezetek, a szervezeti érdekképviselet és a hazai szervezetek nemzetközi kapcsolatai), I. D. kézirat, 213 old., szerkesztő bizottság: Dr. Gyenes Antal elnök, Dr. Pál József, Dr. Romány Pál, Simon István, Dr. Tellér Gyula, Vass Ildikó, Dr. Zsarnóczai Sándor, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1987;
- Az ipari szervezetek munkájáról, 122 old., (Közlemények: 199), írta: Herbst Árpád – Kőhegyi Kálmán, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1987;
- Utak és tévutak az ipari szervezetek életében, 265 old., (Közlemények: 193), szerkesztette: Dr. Tellér Gyula, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1986;

- Mezőgazdasági szövetkezetek Magyarországon, 185 old., szerkesztette: Gulyás Pál, K.: Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa Budapest 1985;
- Globális problémák és a szövetkezetek, 139 old., (Közlemények: 187), írta: M.P. Trunov, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1985;
- A feldolgozás helye és szerepe, perspektívája a szövetkezeti iparban, 103 old., (Közlemények: 183), írta: Bennó Pál, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet 1985;
- A szövetkezetek 2000-ben, 202 old., (Közlemények: 181), írta: A. F. Ladiszlaw, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1984;
- Erdei Ferenc összegyűjtött művei Szövetkezeti írások I. 406 old., szerkesztőbizottság: Köpeczi Béla, Bernát György, Erdei Sándor, Fekete Ferenc, Kovács István, Kulcsár Kálmán, Tőkés Ottó, technikai szerkesztő: Kenéz Gyözőné, K.: Akadémiai Kiadó Budapest 1979;
- A takarékszövetkezetekről, 136 old., (Közlemények: 146). írta: Dr. Bak József, K.: Szövetkezeti Kutató intézet Budapest 1979;
- Tagsági jogviták a szövetkezetekben, 243 old., (Közlemények: 145), írta: Dr. Bak József, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1979;
- Szövetkezeti Enciklopédia, 758 old., szerkesztette. Dr. Nagy László, K.: Mezőgazdasági Kiadó Budapest 1978
- Szövetkezeti Kutató Intézet: Évkönyv, 795 old., szerkesztette: Dr. Gyenes Antal, K.: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1977;
- Erdei Ferenc összegyűjtött művei. Mezőgazdaság és szövetkezés, 382 old., szerkesztő bizottság: Köpeczi Béla, Bernát György, Erdei Sándor, Fekete Ferenc, Kovács István. Kulcsár Kálmán, Tőkés Ottó, K.: Akadémiai Kiadó Budapest 1977;
- Termelőszövetkezeti tagok és alkalmazottak átrétegződése, társadalmi mobilitása, 178 old., (Közlemények: 126), írta: Simó László, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1977;
- A Hangya termelő, értékesítő és fogyasztási szövetkezet felszabadulás utáni története 1945–1949, 169., old. (Közlemények: 108), írta: Simon István, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1976;
- A földműves szövetkezeti mozgalom története 1945 – 1949, 119 old., (Közlemények: 115), írta: Szakács Sándor, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1976;
- A magyarországi polgári szövetkezeti mozgalom vázlatos története, 115 old., (Közlemények: 103.), írta: Dr. Szilágyi László, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1975;

- A háztáji gazdaságok léte és kilátásai, 147 old., (Közlemények: 99), írta: Dr. Juhász János, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1975;
- A paraszti foglalkozás átalakulása és a szövetkezeti modell, 278 old., (Közlemények: 95), írta: Dr. Fekete György, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1974;
- A szervezeti formák módosulása egyes európai országok lakásszövetkezeti mozgalmában, 127 old., írta: Dr. Pál József, (Közlemények: 90), K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1973;
- Lakáspolitikai – lakásszövetkezetek, 103 old., (Közlemények: 80), írta: Dr. Pál József, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1972;
- Kisipari szövetkezetkonceptió és szövetkezetpolitika, 96 old., (Közlemények: 75), írta: Dr. Tellér Gyula, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1971.
- Az egyszerű mezőgazdasági szövetkezetek, 197 old., szerkesztő: Dr. Gyeenis János, K.: Mezőgazdasági Kiadó – Kossuth Könyvkiadó Budapest 1971;
- Gazdasági integráció és a szövetkezet. 90 old., (Közlemények: 74), írta: Dr. Marillai Vilmos, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1971;
- Elsajátítás és szövetkezeti tulajdon, 59 old., (Közlemények: 204), írta: Tanka Endre, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1968;
- A szövetkezetek a gazdasági növekedésben, 58 old., szakirodalmi kivonatokból összeállította: Dr. Ihring Károly, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 1968;
- Mi a mai szövetkezeti reformizmus, 81 old., írta: Sz. V. Pronyin, K.: Szövetkezeti Kutató és Üzemszervezési Iroda Budapest 1962;
- Szövetkezetek és az állam, 67 old., írta: Mikulás Capek, K.: Szövetkezetek Országos Szövetségének Kutató Csoportja Budapest 1961;
- Szövetkezetek a magyar mezőgazdaságban, 320 old., írta: Ghyczy Béla, K.: Hernádi Árpád Adó-, Illetékügyi és Közigazgatási Szakkönyvkiadó Budapest 1948;
- Az új szövetkezeti jog alapelvei, 37 old., Jogászegyleti Szemle 12. sz., írta: Dr. Kuncz Ödön, K.: Magyar Jogászegyleti Kiadó Budapest 1948;
- A hitelszövetkezeti és földmunkás szövetkezeti ügy a magyar országgyűlésen, 383 old., összeállította: Marsovszky Gyula – Dr. Schandl Károly, K.: „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság Budapest 1941;
- A földhitel történelmi kifejlődése I. kötet, 284 old., írta: Dr. Menney Géza, K.: „Darányi Ignác” Agrártudományi Társaság Budapest 1940;

- Falusi szövetkezetek Magyarországon, 54 old., írta: Dr. Schandl Károly, K.: „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság Budapest 1939;
- Hitelszövetkezeti jog és joggyakorlat, 196 old., összeállította Dr. Marsovszky Gyula – Ifj. Dr. Schandl Károly, K.: Országos Központi Hitelszövetkezet Budapest 1939;
- A „FUTURA” története 1919 – 1939, 187 old., közrebocsátotta: „Futura” Magyar Szövetkezeti Központok Áruforgalmi Részvénytársaságának igazgatósága, K.: „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság Budapest Budapest 1939;
- A magyar szövetkezetek negyven éve. Az Országos Központi Hitelszövetkezet munkája és eredményei, 236 old., írta: Dr. Schandl Károly, K.: „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság Budapest 1938;
- Emlékeim. A negyven éves „Hangya” és a Közgazdasági Egyetem története (Károlyi Sándor gróf emlékének szentelve) 336 old., írta: Almási Balogh Elemér, K.: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 1938;
- Szövetkezeti ismeretek 367 old., írta: Dr. Pártos Szilárd – Dr. Szilágyi László, K.: Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetsége Budapest 1935;
- A mezőgazdasági termelés és értékesítés megszervezése szövetkezés útján, 12 old., írta: Balog Elemér (a Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetsége által 1931. október 20-án tartott ankétján felolvasta a szerző, Ki nyomtatva: a Hangya házi nyomdájában Budapest 1931);
- Irányított termelés mellett alakítsunk értékesítő szövetkezeteket, 59 old., írta: Rajczy Géza, K.: Új Somogy Nyomda és Lapkiadó Részvénytársaság Kaposvár 1932;
- Közvetlen kapcsolatok lehetőségei termelő- és fogyasztási szövetkezetek között, 63 old., írta: Politzer Imre, (Doktori értekezés) Budapest 1931;
- Az ipari szövetkezetek szerepe az iparfejlesztésben, 77 old., írta: Méhely Kálmán, K.: Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság Budapest 1917;
- Földbérleti szövetkezetek, 122 old., írta: Keresztes József, K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Budapest 1917;
- A biztosító-, a tej-, és a földbérleti szövetkezetek, 219 old., írta: Paur Ödön – Hajnik Pál – Kirshaunek Ödön – Dr. Vancsó Gyula, K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Budapest 1914;

- A pinceszövetkezetek, írta: Brucker Jenő, A szövetkezeti gabonaraktárak, írta: Dr. Horváth János, 113 old. K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Budapest 1913;
- Fogyasztási és értékesítő szövetkezetek, 143 old., írta: Csernai Ödön, K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Budapest 1913;
- Szövetkezeti elvi határozatok, 191 old., összeállította: Dr. Horváth János, K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége Budapest 1909;
- Magyar szövetkezeti jog (Kézikönyv) 270 old., írta: Dr. Gallovits Zoltán, K.: „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság Budapest 1901;
- Iparosok szövetkezetek. Ipari szövetkezeteink rendszere, 214 old., írta: Dr. Horváth János. K.: ifj. Nagel Ottó Könyvkereskedése Budapest 1901;
- Gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó törvények rendszeres egybeállítására és magyarázata, 255 old., írta: Dr. Fráter Béla, K.: Politzer Zsigmond Kiadó, Budapest 1899
- *A feltüntetett forrásmunkák a maguk módján figyelmet érdemelnek, bennük az adott kor, az adott szövetkezeti mozgalom tükröződik, e tekintetben is jelzés értékűek.*

Forrás: Tematikus válogatás a szövetkezeti könyvtár anyagából, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2010

5.

Szövetkezeti jogszabályok és dokumentumok

A szövetkezetek közvetlen vagy közvetett szabályozásával összefüggő főbb jogszabályok és határozatok, irányelvek, ajánlások jegyzéke (1875–2009):

1. *A kereskedelemről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk (szövetkezeti cím: 222–257 §);*
2. *A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. tc;*
3. *A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. tc. módosításáról és kiegészítéséről szóló 1920. évi XXX. tc;*
4. *1920 : XXX. tc. Módosítása, kiegészítése;*
5. *1924 : XVIII. tc. Módosítása, kiegészítése;*

6. 1930 : V. tc. módosítása, kiegészítése;
7. A kereskedelmi társaságok közgyűlésének átmeneti betiltásáról szóló 8/1946. ME sz. rendelet;
8. *A szövetkezetekről szóló 1947. évi XI. törvény;*
9. A hitelszövetkezetekről szóló 12890/1947. sz. Kormányrendelet;
10. Az Országos Szövetkezeti Hitelintézet létrehozásáról szóló 8600/1947. sz. Kormányrendelet;
11. A hitelszövetkezetekről szóló 8300/1948. sz. Kormányrendelet;
12. *A Magyar Köztársaság Alkotmánya (1949. évi XX. törvény I. Fejezet Általános rendelkezések 4. §, 7. § 1 bek. 9. § 1 bek. 12. § 1. bek. 13. § 1. bek. 2. bek);*
13. A szövetkezetek felügyeletéről szóló 1949. évi 10. törvényerejű rendelet;
14. 133/1950. (V. 7.) MT. sz. rendelet. az önálló termelőszövetkezetekről;
15. Római Szerződés (az Európai Közösséget létrehozó szerződés), 1957. március 25;
16. 1959. évi 7. sz. törvényerejű rendelet a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről;
17. *1967. évi III. törvény a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről;*
18. *A szövetkezetekről szóló 1971. évi III. törvény;*
19. 1971. évi 35. sz. törvényerejű rendelet a fogyasztási, beszerző és értékesítő szövetkezetekről;
20. 1971. évi 32. sz. törvényerejű rendelet az ipari szövetkezetekről;
21. 1977. évi 12. sz. törvényerejű rendelet a lakásszövetkezetekről;
22. A takarékszövetkezetekről szóló 1978. évi 22. sz. törvényerejű rendelet;
23. A takarékszövetkezetekről szóló 1978. évi 22. törvényerejű rendelet a végrehajtásáról szóló 32/1978. (XI. 29.) PM. rendelet;
24. 16/1986. (V. 16.) MT sz. rendelet az iskolai szövetkezetekről;
25. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény;
26. A szövetkezetekről szóló 1971. évi III. törvény módosításáról szóló 1989. évi XV. törvény;
27. EU Bizottság: „Az Európa szövetkezet” nemzetközi vitára bocsátott első tervezte: „fehér könyv” 1991;
28. A pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény;
29. *1992. évi I. törvény a szövetkezetekről;*
30. *A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatályba lépéséről és az átmeneti szabályokról rendelkező 1992. évi II. törvény;*

31. A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályokról szóló 1992. évi II. törvény módosításáról szóló 1992. évi VI. törvény;
32. A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályokról szóló 1992. évi II. törvény módosításáról szóló 1992. évi L. törvény;
33. A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályokról szóló 1992. évi II. törvény módosításáról szóló 1993. évi XIX. törvény;
34. A pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény módosításáról szóló 1993. évi CXII. törvény;
35. 94/45 EK Tanácsi Irányelve (1994. szeptember 22.) az Európai Üzemi Tanács létrehozásáról, a közösségi szintű vállalkozások és vállalati csoportok munkavállalóinak tájékoztatását és a velük folytatott konzultációt szolgáló eljárás kialakításáról;
36. *Az ENSZ közgyűlés 49/155. sz. határozata: A szövetkezetek szerepe az új gazdasági és társadalmi irányzatok fényében, 1994.*;
37. A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény módosításáról szóló 1994. évi XLIV. törvény;
38. A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény módosításáról szóló 1994. évi C. törvény;
39. *Az SZNSZ állásfoglalása a szövetkezeti identitásról. A szövetkezés nemzetközi alapelvei, 1995*;
40. Az ENSZ csatlakozik az SZNSZ Nemzetközi Szövetkezeti Napról való rendszeres megemlékezésről, s üzenetet tesz közre, 1995;
41. A Bizottság 2200/1996 EK sz. rendelete a gyümölcs és zöldségpiac közös szervezéséről;
42. A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény módosításáról szóló 1996. évi XXXII. törvény;
43. *A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény*;
44. EU 2200/1996. sz. rendelete a szervezett mezőgazdasági termékforgalmazásról. (TÉSZ-ek, termelőcsoportok), 1996;
45. *A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény*;
46. *Az ENSZ főtitkárának A/54/57. szám alatt a közgyűlésnek benyújtott jelentése: A szövetkezetek helyzete és szerepe az új gazdasági és szociális irányzatok fényében, 1999*;
47. 25/1999. FVM rendelet a Termelői Szervezetek (TÉSZ-ek) létrehozásáról;

48. *Az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény;*
49. *A mezőgazdasági szövetkezeti üzletrésről szóló 2000. évi CXLIV. tv.;*
50. Agenda 2000, az EU közös agrárpolitikájának tervezett reformja;
51. A mezőgazdasági szövetkezeti üzletrészek megvásárlásának részletes szabályairól szóló 2001 (III. 3) sz. Kormányrendelet.;
52. *Az iskolaszövetkezetekről szóló 159/2001. (IX. 12.) Kormányrendelet;*
53. *Az ENSZ 56. közgyűlése 88. plenáris ülésének állásfoglalása: A szövetkezetek szerepe a társadalmi fejlődésben címszó alatt (2001. dec. 19);*
54. *EU Tanácsa: Szövetkezetek a vállalkozóbarát Európában, 2001;*
55. *2157/2001. számú EK. sz. rendelet, az európai részvénytársaságról (SE);*
56. *92. 85/2002. (IX. 18.) FVM. sz. rendelet a termelői csoportokról;*
57. *A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 2002. június 20-án elfogadott 193. számú Ajánlása a szövetkezetek támogatásáról;*
58. *Szövetkezeti Bankok Európai Szövetsége: Mit testesítenek meg a részjegyek a szövetkezet alaptőkéjében?, 2003;*
59. *Az EU Bizottsága állásfoglalása: A szövetkezetek támogatása Európában;*
60. *Az EU Bizottságának 1943/2003. EK. sz. rendelete az előzetesen elismert termelői csoportoknak nyújtott támogatásról;*
61. *A Bizottság 1432/2003 EK. sz. rendelete a termelői szervezetek elismerésének feltételei és a termelői csoportok előzetes elismerésére vonatkozó részletes szabályok megállapításáról;*
62. *A Bizottság 1943/2003 EK. sz. rendelete az előzetesen elismert termelői csoportoknak nyújtott támogatás tekintetében;*
63. *Az Európai Unió Tanácsának 1435/2003/ EK. sz. Rendelete (2003 július 22) az európai szövetkezet (SCE) statutumáról;*
64. *Az Európai Unió Tanácsának 2003/72. EK. sz. Irányelve (2003. július 22) az európai szövetkezet statutumának a munkavállalói részvétel tekintetében történő kiegészítéséről;*
65. *Az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény módosításáról szóló 2003. évi CV. törvény;*
66. *A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény módosításáról szóló 2003. évi XXXIX. törvény;*
67. *128/2003 (XI. 26) OGY. határozat a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Általános Konferenciája 90. ülészakán elfogadott, a szövetkezetek elősegítéséről szóló 193. számú Ajánlásról szóló beszámoló elfogadásáról*

68. 81/2004. (V. 04.) FVM sz. rendelet a termelői csoportokról;
69. 133/2004. (IX. 11.) FVM sz. rendelet. a termelői csoportok létrehozásához és működtetéséhez nyújtott támogatások részletes szabályairól;
70. *Az egységes szövetkezeti törvény koncepciójáról és az egyéb szükséges intézkedésekről hozott 119/2004. (XI. 13) sz. Kormányhatározat;*
71. *Az EU Gazdasági és Szociális Bizottsága: A szövetkezetek támogatása Európában, 2004;*
72. *2004. évi CXV. törvény. a lakásszövetkezetekről;*
73. A 36/2005. (IV. 22.) FVM sz. rendelet a zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szervezetek támogatásáról;
74. A 60/2005. (VII. 1.) FVM sz. rendelet (a 83/2006. (XI. 30.) FVM rendelettel egységes szerkezetben) a zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szervezetek nemzeti szabályozásáról;
75. 47/2006. (VI. 22.) FVM sz. rendelet a termelői csoportok létrehozásához és működtetéséhez nyújtott támogatás részletes szabályairól szóló 133/2004. (IX. 11.) FVM sz. rendelet módosításáról;
76. *2006. évi X. törvény a szövetkezetekről;*
77. *2006. évi LXIX. törvény az európai szövetkezetekről;*
78. *Az oktatási intézmény tag részvételével működő iskola szövetkezetről szóló 123/2006 (V. 19.) sz. Kormányrendelet;*
79. *24/2006. (V. 19.) sz. Kormányrendelet a szövetkezet által létrehozott közösségi alapból nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról;*
80. *A szociális szövetkezetekről szóló 141/2006. (VI. 29) sz. Kormányrendelet;*
81. *A pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény, valamint egyes szakosított hitelintézetekről szóló törvények módosításáról szóló 2007. évi LI. törvény;*
82. EK. Tanácsának 1182/2007. sz. rendelete a zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szövetkezetekről;
83. EK. Bizottságának 1580/2007. sz. rendelete a zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szervezetek működtetéséről;
84. *19/2008. (II. 19.) FVM rendelet a termelői szerveződés létrehozásáról.*

Forrás: „A szövetkezetek szabályozása Magyarországon (1875–2008)” c. könyv 3. sz. Melléklete, szűkített változat, 558–596 old. K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest 2008.

C)
EGYÜTTMŰKÖDÉS
az Országos Szövetkezeti Tanács,
a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány és
a Szövetkezeti Kutató Intézet között

Az együttműködés formái és módszerei igen változatosak. A szövetkezés elvi és gyakorlati kérdései, ezek terjesztése, a párbeszéd kezdeményezése és folyamatos támogatása, az állam szövetkezetekhez való viszonyának elemzése és fejlesztésének kezdeményezések útján való ösztönzése áll a középpontban. Az újabb szükségletekkel való szembesülés, a kohézió erősítése érdekében az Országos Szövetkezeti Tanács, a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány és a Szövetkezeti Kutató Intézet eddigi együttműködését szorosabbra fűzi.

Közös vállalkozásunknak jó esélyt ad az, hogy Szövetkezeti Kutató Intézet különösen a kutatásban, a kutatásszervezésében, a szövetkezeti oktatásban, a tudományos minősítésre készülők támogatásában, a szövetkezeti eszme és ismeretek széleskörű terjesztésében, valamint a szövetkezeti gyakorlat, az érdekképviselés és az érdekérvényesítés tudományos eszközökkel történő előmozdításában az országos ágazati szövetkezeti szövetségekkel, az állami és társadalmi szervekkel és szervezetekkel, társ kutatási intézményekkel, valamint a szövetkezeti ismereteket oktató közép és felsőfokú oktatási intézményekkel közvetlen, vagy közvetetten formában együttműködést folytat.

Éves terveinkben, illetve közösen megalkotott projekteinkben, egyéb átfogó dokumentumokban (az alábbi munkaformák keretei között, illetve módszerek alkalmazásával) konkretizáljuk közös teendőinket:

a szövetkezetpolitika; a közvetett gazdaság szervezés, az ezeket megalapozó kutatás; kutatás-koordinálás; helyzetelemzés; prognosztizálás; tájékoztatás; tanácsadás; szakértői közreműködés; oktatás; könyv-, folyóirat kiadás; valamint könyvtári-, dokumentációs szolgáltatás keretében valósítjuk meg az egyes szövetkezeti ágazatok, illetőleg a mozgalom egészének támogatására irányuló együttműködésünket;

tevékenységünkben, mint önálló entitások, kiegészítjük és toleráljuk egymást: egyesítjük a társadalmi, illetve a közhasznú szervezeti jellegünk-ből, valamint az érdekképviseleti fórum és a „tudományos műhely” lehetőségeiből, eszközrendszeréből adódó másságunk előnyeit, kiiktatjuk a közös munkát hátráltató akadályokat, a stratégia és a taktika összehangolásában, a teendők súlyozásában (elvi, vagy gyakorlati alapon) nézeteinket, magát a cselekvést egyeztetjük.;

Önszervezésünk megjavítására fokozott figyelmet fordítunk. Arra törekszünk hogy (összefogásunk eredményeként) ismereteink gyarapodjanak, készségeink fejlődjenek, reagálásunk gyorsuljon, koordinációnk a szövetkezés, a szövetkezetek támogatásában szorosabbá váljék. Ez vállalt programunk szubjektív feltétele.

A hagyományos, illetve a megváltozott körülményekből adódó feladatokban kezdeményezünk:

1. Testületi üléseinkre (a kölcsönösség elvén alapuló) állandó meghívottat, tanácskozási joggal jelölünk, aki a küldő szervnek beszámol, indokolt esetben visszajelzéssel él. Ezt széles körre kiterjedő aktivitásnak fogjuk fel. Tevékenységünk részét képezi az identitás erősítését segítő tájékoztatás, az oktatás, a helyes érdekvényesítés, a jó és a rossz példák kommunikálása. A szövetkezésben az egyes szövetkező, maga a tagság, közvetetten a társadalom és az állam az igazi letéteményes, a velük való párbeszéd ígéretes feladatunk Végzésére részterveket készítünk, akciókat szervezünk, biztosítjuk a tudományos háttérkutatót, időnként értékeljük a helyzetet, s az illetékes testületeket tájékoztatjuk.

2. Szükség szerint, de évente legalább egy alkalommal közös tanácskozást tartunk (ajánlás, döntés előkészítés). Szakértői és tanácsadói, illetve koordinációs szerepkörünkben rendszeresen deklaráljuk a szövetkezeti értékek és elvek helyes érvényesítésének kiemelt fontosságát. A érdekvényesítés-, a társadalmi elfogadottság javítása; az új arculat és hitelesség ápolása; a szociális, a civil jelleg erősítése ugyanis egyik feltétele annak, hogy a szövetkezetek hatékonyabban illeszkedjenek szűkebb és a tágabb környezetükbe. E téren (a gazdasági verseny erősödése és a szövetkezeti működési forma meggyengülése következtében) a szövetkezés minden szegmensében halaszthatatlan feladatok mutatkoznak, ezek végzésében közreműködésre vállalkozunk.

3. Folyamatosan informáljuk egymást mindabban, ami segíti a „képben maradást”, a reagálást. Támogatjuk, hogy *a szövetkezeti értékek mind szélesebb körben épüljenek be a társadalom szimbólum rendszerébe*. Azon munkálkodunk, hogy *az összefogás, az esélyjavítás, a szolidaritás emb-*

lematikus jelképpé váljon, s a szövetkezetek a demokrácia iskoláiként működjenek. Olyan cselekvési program kidolgozását szorgalmazzuk, amely szövetkezetbarát környezetet vizionál, esélyt és lehetőséget kínál. E célok egy részének megvalósulását csak hosszabb távon tartjuk reálisnak, ugyanakkor napi teendőink között is végezzük a velük kapcsolatos feladatokat.

4. Előzetesen és közösen meghatározott, a szövetkezeti mozgalmat érintő témákban együttes konzultációkat, építő jellegű vitákat szervezünk. A jogalkotásban való közreműködéssel, jogszolgáltatási, érdekképviseleti, illetve tudományos eszközökkel támogatjuk a tulajdonosi fórumok aktivitását annak érdekében, hogy a szövetkezetet érintő lényeges kérdések eldöntésében növekedjen a tagság részvétele, javuljon a közös vagyontartásának garanciája. Ösztönözzük azt, hogy *a választott testületek hatáskörének kiüresítésére irányuló törekvéseket a belső szabályozás (alapszabály) keretei között hatékonyabban korlátozza a tagság*, növekedjen az átalakulásban a tulajdonosi demokrácia (a kontroll), kiszámíthatóbbá váljon a szövetkezeti forma.

5. A „szerzés és a megtartás” viszonya (az anyagi világban) eltorzult. Az individuális és a közösségi érdekegyeztetésnek, az összehangolt fellépésnek elvi alapon való előmozdítását fundamentális feladatunknak tartjuk. Felméréseket, elemzéseket készítünk, tapasztalatokat gyűjtünk. Az érdeklődésre számot tartó információkat, szakértői anyagokat az érintettek rendelkezésére bocsátjuk. Az új ismeretek, a modern társadalmi és gazdaságtudomány, általában a tudás befogadásának, a humántőke bővítésének és fejlesztésének előmozdítását együttműködésünkben megkülönböztetett figyelembe részesítjük.

6. A szövetkezetekkel közvetlen, vagy közvetett kapcsolatban álló állami szervekkel időszerű kérdésekben kicseréljük tapasztalatainkat. Az állam és a szövetkezetek viszonyának mindkét oldal számára előnyös fejlesztésre koncepciót dolgozunk ki. Alapállásunk, hogy: 1. a kívánatos szövetkezetpolitika mindenekelőtt kedvező jogi környezetet feltételez; 2. *a szövetkezeteket, s tagságukat konzultatív partnerüknek tekintsék az illetékes kormányzati szervek, támogassák hagyományos szerepük legalább egy részének visszaállítását, segítsék a tulajdonosi demokrácia széleskörű kibontakozását és tartóssá válását.*

Kezdeményezzük a szövetkezeteket hátrányosan érintő törvények és rendeletek felülvizsgálatát. Különösen időszerű az adózás rendje, a Közösségi Alap létesítése és felhasználása mai szabályozásának, illetve a szociális szövetkezeteket kedvezőtlenül érintő törvényi és kormányzati rendelkezéseknek a módosítása. Velük kapcsolatban kialakítjuk korrekciós elkép-

zeléseinket, fejlesztési javaslatainkat A kölcsönösségre helyezzük a hangsúlyt.

7. A „Szövetkezés” c. tudományos és tájékoztató folyóirat reagáló és orientáló szerepét a szövetkezeti mozgalom elméleti és gyakorlati szakembereiből álló Szerkesztő Bizottság létrehozásával erősítjük. A Bizottságba az OSZT egy fő delegálására kap lehetőséget. Közreműködésükkel javaslatot dolgozunk ki arra, hogy a szövetkezetek nagyobb eséllyel pályázhassanak, s tevékenységük szerinti differenciálás és preferálás történjen. Szorgalmazzuk, hogy a szövetkezni szándékozók, s a szövetkezetek számára *a maga eszközeivel és keretei között motiváljon esélyt az állam arra, hogy önszerveződéssel, érdekereméssel mind szélesebb körben közhasznú, illetve a piaci versenyben helytálló működési formákká válhassanak a szövetkezetek.* Előmozdítása érdekében a szövetkezetek számára elemzéseket, tájékoztatókat készítünk, vitafórumot rendezünk, az érintett társadalmi és állami szervekkel kapcsolatot építünk ki, a velük való párbeszéd ígéretes feladatunk

8. Középtávú Kutatási Tervünkben előirányozzuk és tudományos eszközökkel (tényfeltáró elemzésekkel, javaslatokkal) segítjük azt, hogy a kistermelők és a természetből élő nincstelenek összefogásának támogatásával, különösen a munkanélküliség sújtotta térségekben, a mezőgazdasági-, a gazda-, a „Hangya”-, a fogyasztási- és a takarékszövetkezetek. javíthassák az önfoglalkoztatás-, a jövedelemszerzés- és a fogyasztás bővítését

Kidolgozzuk az effajta integráció ösztönzésének módozatait. Az együttműködést (az érdekeltek döntése alapján) faluszövetkezet keretében is valószínűsítjük, ilyen hálózat fejlesztési tervének kidolgozásában a magunk részéről bekapcsolódunk. A kutatási terv témáinak pénzügyi finanszírozásához támogatási és pályázati források felkutatását és biztosítását kezdeményezzük.

9. Az érdekelt ágazatok körében kezdeményezzük, s velük közösen munkálkodunk azon, hogy a termelői, a kereskedelmi és a pénzügyi szövetkezeti szerveződések egységes és összehangolt marketing tevékenységük kiépítésével ügykörükben külön is és közösen is hatékonyabban reagáljanak a gyorsan változó piaci igényekre, ezen túl a mikro szervezeteknek, a vállalkozásra készülőknél is információs bázisává váljanak vidéken, ott, ahol (az ismert okok következtében) erre a szolgáltatásra különös szükség mutatkozik. E vállalkozás koncepciójának és egyéb feltételrendszerének kidolgozására (szükség szerint) szakértői csoportot hozunk létre, s a gyakorlati segítségnyújtásra is készek vagyunk.

10. Az iskolaszövetkezeti hálózat visszaállításában (meghatározott feltételek esetén) megteremtjük a szellemi háttérrel és bázissal annak érdekében, hogy a helyi szövetkezeti szervek közreműködést vállaljanak az alsó és középfokú oktatási intézményekben. Feladattervet készítünk, időszzerű információk rendszeres közlésével, ismeretanyaggal való ellátással is bekapcsolódunk a tanuló ifjúság szövetkezeti nevelésébe, csak úgy, mint az érdekelt főiskolák, egyetemek, szövetkezet-orientált fakultatív képzésébe. E célból az oktatási kormányzattal, s más érintett hatóságokkal és szervezetekkel együttműködést kezdeményezünk.

11. *Segítjük azt, hogy az országos szövetkezeti érdekképviselők (az eddig gyakorolt tevékenységi körükön „túlterjeszkedve”) a szövetkezetek által befogadott feladatok koordinálásában, egyes gazdasági irányok menedzselésében újszerű módon vállaljanak szerepet, hagyományos és új aktivitásuk ötvözésével szervezettebben illeszkedjenek az ellentmondásos társadalmi-, gazdasági környezetbe, s a markánsan változó érdekviszonyokba. Pozitív állásfoglalásuk esetén koncepciót és adaptálható tervet készítünk, s a gyakorlati feladatokba is bekapcsolódunk.*

12. A szövetkezeti föderáción kívül működő hitel-, és biztosító-, illetve egészségügyi-, oktatási- és más szövetkezetek helyzetének közelebbi megismerésére, a velük való rendszeresebb kapcsolat kiépítésére fokozott figyelmet fordítunk, áttekintjük az intézményesebb együttműködés lehetőségét. Kiadványaink, s az általuk is hasznosítható informatív anyagok megküldése, (meghatározott témákban) véleményük kikérése az első lépések közé tartozik. Megközelítésük alapjának tekintjük, hogy bázisunk velük szélesebbé válik, a távlati cél a föderáció bővülése lehet.

13. *Előirányozzuk a fogyasztási-, szolgáltató-, építő-, feldolgozó-, kereskedelmi-, pénzügyi-, beszerző és értékesítő-, raktár-, illetve művészeti kisszövetkezetek, a különféle kooperációk, továbbá a szövetkezet jellegű szerveződések: a szociális földprogram, szociális üzletek és a munkás részvényprogramok monográfiájának elkészítését. Az állami szabályozás és a szövetkezetpolitika szempontból ezt egyaránt szükségesnek tartjuk, mivel a velük való kapcsolatépítés egyik feltétele az átláthatóság: a szerkezet, a méret és a jelleg ismerete. A szövetkezetek (számszerűen) több, mint felét adó mikro-szerveződések struktúrája, jellemzői feltárására vállalkozunk.*

E munka elvégzésére (a megfelelő feltételek előteremtése céljából, s egyéb érdekek alapján) az érintett állami szervekkel összefogást kezdeményezünk. A kialakult helyzetben, csak úgy, mint a jövő építésében növekvő szerepet vállalhat e sajátos szféra. Ennek bemutatását tervezzük.

14. Kidolgozzuk a szociális szövetkezetek hazai hálózata bővítésének jogi, társadalmi, gazdasági és szervezeti kérdéskörét. Alapállásnak tekintjük azt, hogy a munkanélküliség enyhítését, az esélyteremtés javítását, *a társadalmi szolidaritás szélesítését célzó szociális szövetkezetek a szövetkezeti mozgalom részét képezik*. Megvizsgáljuk a működésüket hátrányosan érintő jogi szabályozást. Ezek korrigálásán túl olyan intézkedések foganatosítását szorgalmazzuk, amely e működési forma elterjesztésével, ösztönzésével, kapcsolatrendszerével összefüggő témákat is szabályozza, munkamegosztásra, közös érdekelttség teremtésére (kommunális munka) ad lehetőséget. Javaslatokat készítünk annak előmozdítására, hogy számukra kedvező jogszabályi környezet alakuljon ki, általa a nonprofit szervezetek világába gyakorlatiasan és hatékonyan épülhessenek be.

15. A föderáció tagszervezeteiben működő és a szövetségi rendszeren kívüli szövetkezők egyesített fórumának intézményesítését kezdeményezzük. Arra törekszünk, hogy egyfajta közös cselekvési irány kibontakoztatására, az önrendelkezésem alapuló tömörülésére esélyt nyújtson a párbeszéd. Élni kívánunk azzal a lehetőséggel, hogy *a megtépzott szövetkezés, a megmaradt erő és akarat (alkalomszerűen kibővített formáció keretében) a társadalom felé új arculatot mutasson* a fórum keretei között. Az I. Országos Szövetkezeti Konferencia megszervezésére javaslatot teszünk, kidolgozzuk tématervét és programját, hagyományteremtésre vállalkozunk.

16. Munkaterveink, cselekvési programjaink, a kutatás, folyóirat-, könyvkiadás és terjesztés tervének egyeztetése, a velük kapcsolatos munkamegosztás kialakítása, a felmerülő költségekben való részvállalás, a megállapodás szerinti haladás közvetlenül is elősegíti a felvállalt célok követését

A szövetkezetekkel összefüggő tartalmi, szervezeti kérdésekben történő tapasztalatok kicserélése, s a közös vélekedés kiformalása garanciális feltétele számos célunk teljesítésének. Az egyes szövetkezeti ágazatoknak megküldött, vagy a tőlük kapott, illetve több ágazatról készült írásos anyagok (tájékoztatók, elemzések, állásfoglalások, stb.) cseréje is segíti közös munkánkat. A jelzett teendőket önszervezésünk keretében végezzük, azok mozgósító tartalékaink részét képezik.

ZÁRADÉK

Az együttműködés programját a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány Kuratóriuma 2008. május 6-án, az Országos Szövetkezeti Tanács Elnöksége 2008. szeptember 9-én tartott ülésén jóváhagyta, s az előterjesztőket annak aláírására és közzétételére, az előírányzottak szerinti közös munkálkodásra felhatalmazta.

Forrás: A megállapodást Farkas Tamás, az Országos Szövetkezeti Tanács Elnöke, Bartus Pál, a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány Kuratóriuma Elnöke és Dr. Fekete József, a Szövetkezeti Kutató Intézet Igazgatója írta alá, kézirat, Szövetkezeti Kutató Intézet 2008